

Janna Laine

SUOSITUSTASOINEN KEHOTUS

DISKURSSIANALYYSI SUOMEN VALTIOJOHDON
KRIISIVIESTINNÄSTÄ POIKKEUSOLOJEN AIKANA

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
INFORMAATIOTEKNOLOGIAN TIEDEKUNTA
2024

TIIVISTELMÄ

Laine, Janna

Diskurssianalyysi Suomen valtionjohdon kriisiviestinnästä poikkeusolojen aikana

Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2024, 130 s.

Turvallisuus ja strateginen analyysi, pro gradu -tutkielma

Ohjaajat: Kari, Martti J. & Moilanen, Panu

Pro gradu -tutkielmani keskittyi tarkastelemaan valtioneuvoston kriisiviestintää koronaviruspandemian vuoksi julistettujen poikkeusolojen aikaan 16.3.2020 – 16.6.2020 ja 1.3.2021 – 27.4.2021. Tutkimukseni oli luonteeltaan kvalitatiivinen diskurssianalyysi, jossa käytin puheaktiteoriaa. Tarkoitukseni oli selvittää, millaisia puheakteja valtionjohto käyttää kriisiviestinnässään koronaviruspandemiasta valmiuslain voimassaolon aikana, mitä eri illokutiivisia sävyjä puheakteista on löydettävissä, sekä mikä on tiettyjen puheaktien suhde lakiin. Tutkimustani voidaan pitää merkittävänä, sillä se kontribuoi yhteiskunnallisesti tärkeän aiheen parissa, josta Suomessa on vielä vähän tutkimusta. Tutkimusaineisto kerättiin tallentamalla valtioneuvoston tiedotustilaisuudet ja käyttämällä tekoälyä niiden saattamisessa kirjalliseen muotoon. Tämän jälkeen materiaali tarkastettiin, oikoluettiin ja sisältö analysoitiin puheaktiteorian mukaisesti. Käytin myös tilastollista analyysiä tulkinnassani. Tutkimusaineistosta löytyi assertiiveja, deklaraatiiveja, direktiivejä, ekspressiivejä ja komissiiveja sekä yhteensä 21 illokutiivista sävyä, joista suurimmat ryhmät olivat julistukset, toteamiset, selvitykset, käskyt ja kehotukset. Tiedotustilaisuuksien puheakteilla havaittiin selkeä rakenne: ytimen muodostivat deklaraatiivit ja direktiivit. Deklaraatiiveilla luotiin muutos reaali maailmaan, direktiiveillä annettiin kansalaisille käskyjä ja suosituksia siitä, kuinka toimia. Direktiivien käyttöön vaikutti keskeisesti se, perustuivatko ne lakiin. Direktiivit, joiden puheakti oli tulkittavissa käskyksi, mutta direktiiville ei ollut löydettävissä lakiperustaa aiheuttivat ymmärrettävyydessään haasteita: onko kyseessä käsky vai pelkkä suositus? Puheaktit analysoitiin myös puhujakohtaisesti ja havaittiin, että puhujan ilmaisujen selkeydellä on havaittavissa kausaliteetti tämän puheaktien ymmärrettävyyteen. Tällöin myös puhujan illokuutiot olivat helpommin ymmärrettävissä kuulijalle. Analyysissä havaittiin läpi poikkeusolojen kantavia diskursseja: valtioneuvoston päätösten perustelu ja legitimointi, poikkeusolojen vakavuuden diskurssi, rokotteen ottamisen, testeissä käymisen ja karanteeniin jäämisen velvoittava diskurssi, käskyjen ja ohjeistusten noudattamisen tärkeyden diskurssi, yhdessä kansakuntana selviämisen diskurssi, taloudesta huolehtimisen diskurssi sekä koulutuksen ja opetuksen jatkuvuuden ja turvaamisen diskurssi.

Asiasanat: diskurssianalyysi, kriisiviestintä, poikkeusolot, valmiuslaki, rajoitukset, koronaviruspandemia, valtioneuvosto, puheaktiteoria, illokuutio, illokutiivinen sävy, tekoäly työvälineenä

ABSTRACT

Laine, Janna

Discourse Analysis of the Finnish Government's Crisis Communication during Emergency Conditions in the COVID-19 Pandemic

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2024, 130 pp.

Security and Strategic Analysis, Master's Thesis

Supervisors: Kari, Martti J. & Moilanen, Panu

This study focuses on the Finnish government's crisis communication during the emergency conditions in the COVID-19 pandemic. The research method is a qualitative discourse analysis where I have also used J. L. Austin's speech act theory. The aim was to find out, what kind of speech acts does the government use in their crisis communication in the official briefings, what kind of illocutive forces are present, and is there a relation between certain speech acts and legislation. My study can be defined as important, as it contributes to the society and concerns socially significant topic. Crisis communication during emergency conditions is a topic that has been researched only little in Finland. The research material was collected by using AI to translate the government's official press conferences into written form. The material was checked and corrected if needed and speakers were added. Then it was analyzed in accordance with speech act theory. As a result, was identified assertives, declaratives, directives, expressives, commissives, and 21 illocutive forces. Declarations, statements, explanations, commands, and proposals were the largest groups. There was also found a basic structure of speech acts: the core of the press conferences were declaratives and directives, even if there were more assertives by number. A change was made to the real world by declaratives, such as declaring emergency conditions and restrictions. With directives the government commanded or proposed how to proceed and act accordingly to the restrictions. The main finding of directives was that their use is affected by the legislation. Directives that were not based on the law but were stated as such caused the speech act to be problematic. The illocution of such speech acts was hard to comprehend and therefore, audience could not decide whether the speech act should be considered as a command by law or a mere proposal. The following discourses were found throughout the study: argumentation of decision making, importance of vaccination, testing and self-quarantining, seriousness of the situation during the pandemic, obeying the rules given by the government, getting through the pandemic united as a nation, and ensuring economy, and education during the crisis. Another finding was that the clarity of linguistic expressions was related to the speech acts. The clearer the expression, the better the speech act. The better the speech act is, more understandable the illocution gets.

Keywords: discourse analysis, crisis communication, emergency conditions, Emergency Powers Act, restrictions, COVID-19 pandemic, the government, speech act theory, illocution, illocutive force, AI as a tool.

KUVIOT

KUVIO 1 Kriisinhallinta ja kriisiviestintä sijoitettuna kriisin vaiheiden kontekstiin	17
KUVIO 2 Lokuutio, illokuutio ja perlokuutio	59
KUVIO 3 Austinin (1962) ja Searlen (1976) performatiivien illokutionaaristen luokkien yhteneväisyydet	62
KUVIO 4 Puheaktien suhteellinen osuus tiedotustilaisuuksissa	75
KUVIO 5 Puheaktien jakautuminen vuosina 2020 ja 2021	77
KUVIO 6 Esimerkki puheaktien käytön tyypillisestä rakenteesta	100

TAULUKOT

TAULUKKO 1 Covid-19-pandemian eteneminen Suomessa	14
TAULUKKO 2 Suomea koskettaneet kriisit, joiden hallinnassa valtionjohdolla oli rooli	34
TAULUKKO 3 Suomen valtionjohdon kriisiviestintää ohjaavat asiakirjat	35
TAULUKKO 4 Normaali- ja poikkeusolojen viestintää koskevien asiakirjojen elinkaari.....	38
TAULUKKO 5 Esimerkkejä Austinin performatiivien illokutionaarisista luokista	61
TAULUKKO 6 Esimerkkejä Searlen performatiivien illokutionaarisista luokista	61
TAULUKKO 7 Tutkimusaineistoon otetut valtioneuvoston tiedotustilaisuudet	69
TAULUKKO 8 Tiedotustilaisuuksiin osallistuneiden ministereiden esiintymiskerrat	70
TAULUKKO 9 Tutkimusaineiston puheaktien illokutiiviset sävyt.....	74
TAULUKKO 10 Puheaktien tehokkuuslukema	75
TAULUKKO 11 Puheaktien suhteellinen jakautuminen.....	77
TAULUKKO 12 Assertiivien illokutiiviset sävyt.....	79
TAULUKKO 13 Assertiivien määrä tutkimusaineistossa puhujittain.....	79
TAULUKKO 14 Deklaratiivien jakautuminen puhujittain	81
TAULUKKO 15 Deklaratiivien jakautuminen tiedotustilaisuuksittain	83
TAULUKKO 16 Direktiivien jakautuminen tiedotustilaisuuksittain ja puhujittain	84
TAULUKKO 17 Direktiivien illokutiiviset sävyt.....	85
TAULUKKO 18 Direktiivien jakautuminen puhujittain	85
TAULUKKO 19 Ekspressiivien illokutiiviset sävyt.....	93
TAULUKKO 20 Ekspressiivien jakautuminen puhujittain	94
TAULUKKO 21 Ekspressiivien jakautuminen tiedotustilaisuuksittain.....	95
TAULUKKO 22 Komissiivien illokutiiviset sävyt.....	96
TAULUKKO 23 Komissiivien määrä puhujittain tutkimusaineistossa.....	96

TAULUKKO 24 Puheaktien illokutiiviset sävyt	102
---	-----

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
KUVIOT	4
TAULUKOT	4
SISÄLLYS.....	6
1 JOHDANTO.....	8
2 KRIISI JA VALTIOLLISEN TOIMIJAN KRIISIViestINTÄ.....	12
2.1 Kriisin määritelmä ja kriisintutkimus.....	12
2.2 Kriisinhallinta yhteiskunnassa	16
2.3 Julkisen organisaation viestintä.....	18
2.4 Kriisiviestintä	22
3 SUOMEN VALTIONJOHDON KRIISIViestINTÄ.....	30
3.1 Valtionjohdon kriisiviestinnän tutkimus Suomessa.....	30
3.2 Suomen valtionjohdon kriisiviestintää ohjaavat asiakirjat.....	35
3.3 Viranomaisen kriisiviestintä poikkeusoloissa	39
4 TUTKIMUSMENETELMÄ, TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA TUTKIMUSAINeISTO.....	43
4.1 Diskurssitutkimus.....	43
4.2 Puheaktiteoria tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä.....	51
4.2.1 Konstatatiiviset ja performatiiviset ilmaisut.....	52
4.2.2 Suora ja epäsuora puheakti.....	56
4.2.3 Lokuutio, illokuutio ja perlokuutio	58
4.2.4 Austinin ja Searlen illokutionaariset luokat	59
4.2.5 Puheaktiteorian kritiikkiä	63
4.3 Tutkimusaineisto	68
5 TULOKSET.....	73
5.1 Yleistä tutkimusaineiston puheakteista.....	73
5.2 Assertiivit.....	78
5.3 Deklaratiivit.....	80
5.4 Direktiivit.....	84
5.5 Ekspressiivit.....	93
5.6 Komissiivit.....	95
6 TULOStEN TULKINTA JA POHDINTA	99

6.1	Tutkimuksen keskeiset löydökset	99
6.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	104
7	YHTEENVETO	107
	LÄHTEET	110
	LIITE 1 MINISTEREIDEN JA VIRKAMIESTEN ESIINTYMISKERRAT POIKKEUSOLOJEN TIEDOTUSTILAISUUKSISSA	118
	LIITE 2 TUTKIMUSAINEISTON PUHEAKTIT	121
	LIITE 3 ILLOKUTIONAARISET LUOKAT HENKILÖITTÄIN	122
	LIITE 4 ASSERTIIVIEN TILASTOJA	125
	LIITE 5 DEKLARATIIVIEN TILASTOJA	126
	LIITE 6 DIREKTIIVIEN TILASTOJA	127
	LIITE 7 EKSPRESSIIVIEN TILASTOJA	128
	LIITE 8 KOMISSIIVIEN TILASTOJA	129
	LIITE 9 TUTKIMUSAINEISTON ILLOKUTIIVISET SÄVYT	130

1 Johdanto

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani Suomen valtionjohdon kriisiviestintää Covid-19-viruksen aiheuttamassa kriisissä diskurssianalyysin keinoin. Tarkoitukseni on tutkia, millaisia puheakteja Suomen valtionjohto käyttää kriisiviestinnässään koronaviruspandemian vuoksi julistettujen poikkeusolojen aikana. Tutkimusaineisto rajoittuu ajallisesti poikkeusolojen ja valmiuslain voimassaolon aikaan ensimmäisen kerran 16.3.2020 – 16.6.2020 ja toisen kerran 1.3.2021 – 27.4.2021. Kohteeksi valittiin hallituksen tiedotustilaisuudet, jotka liittyivät poikkeusolojen julistamiseen ja poikkeusolojen rajoitukseen. Tavoitteenani on tarkastella erityisesti sitä, miten valtionjohto perustelee puheakteilla koronaviruspandemian vastaisia toimenpiteitä. Rajoituksia voidaan antaa joko lakiin perustuen tai suosituksina, mikä vaikuttaa puheaktin käyttöön.

Vuonna 2018 Maailman terveysjärjestö WHO lisäsi tauti x:n ihmiskuntaa vakavasti uhkaavien tartuntatautiin listaukseensa. Termi viittasi toistaiseksi tuntemattomaan, pandemiaksi kehittyvään virukseen, joka tarttuisi villieläimistä ihmiseen paikassa, jossa nämä ovat tekemisissä toistensa kanssa. WHO ennusti, että tauti etenisi nopeasti, huomaamatta ja se sekoitettaisiin ensin jo tunnettuihin tauteihin. Se olisi kuolettavampi kuin tavallinen kausiflunssa, mutta leviäisi yhtä helposti ja sen pysäyttäminen tulisi olemaan vaikeaa. WHO:n mukaan virus tulisi sekoittamaan maailmantalouden jo ennen kuin se saavuttaisi pandemian asteen. (Daszak, 2020; WHO, 2020.)

Koronavirus lähti leviämään Kiinan Hubein maakunnasta, Wuhanin kaupungista vuoden 2019 lopulla saavuttaen WHO:n määritelmässä pandemian asteen 11.3.2020. Tapaus on maailman historiassa poikkeuksellinen. Pandemia ilmionä ei kuitenkaan ole uusi, sillä ihmiskunta on kohdannut niitä ennenkin historiassaan, kuten esimerkiksi musta surma (1346–1353) ja espanjantauti (1918–1920). Tuolloin maailma ei kuitenkaan ollut yhtä globaali, eikä ihmisten keskinäinen vuorovaikutus ja liikkuvuus ollut nykyisellä tasolla. Suomeen koronavirus saapui 29. tammikuuta 2020 Lapissa lomamatkalla olleen turistin myötä ja tartunnat lähtivät Suomessa jyrkkään nousuun maaliskuussa 2020. Hallitus totesi 16.3.2020 yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa Suomessa vallitsevan poikkeusolot, ja valmiuslaki otettiin käyttöön. Toisen kerran poikkeusolot

julistettiin noin vuosi myöhemmin 1.3.2021 koronavirustartuntojen alkaessa jälleen nousta.

WHO:n ennusteen mukaisesti Covid-19-virus levisi lyhyessä ajassa maailmanlaajuisesti pandemiaksi muutamia pieniä saarivaltioita lukuun ottamatta. Valtiot kohtasivat ennennäkemättömän kriisin, jonka hallitsemiseen ei ollut aikaisempaa kokemusta tai tietotaitoa. Covid-19-viruksen vaikutukset ovat nähtävissä monella yhteiskunnan osa-alueella. Viruksen isku yhteiskunnan rakenteisiin oli myös arvioitua aggressiivisempi ja nopeampi. Näin ollen tilanne vaati valtionjohdoilta välitöntä reagointia monessa eri kontekstissa tiukan aikapaineen alla. Kansalaisille suunnatun kriisiviestinnän oli onnistuttava, jotta kriisin vakavuusaste ja toimenpiteiden välttämättömyys tulisi ymmärretyksi ja tartuntamääriä saataisiin hillittyä. Poikkeusoloihin siirtyminen ja valmiuslain (1552/2011) 86 §, 87 §, 88 §, 93–95 §, sekä 109 §:ssä säädettyjen toimivaltuuksien käyttöönotto ja olivat merkittäviä tapahtumia Suomen historiassa. Toisen kerran poikkeusoloihin siirtyminen oli puolestaan lähtökohdiltaan erilainen, sillä tuolloin aktivoitiin valmiuslain (1552/2011) 106 § ja 107 §:t. Koronaviruksen aiheuttaman kriisin vakavuutta ja sen uhkaa yhteiskunnalle kuvaa se, ettei Suomessa ole julistettu poikkeusoloja sitten sota-ajan. Näin ollen on perusteltua tarkastella sitä, miten Suomen valtionjohto toimi tässä kriisitilanteessa. Verrattuna moniin muihin valtioihin, Suomella on historiansa aikana verrattain vähän sellaisia kriisejä, jotka koskettaisivat koko yhteiskuntaa. Jokaista yhteiskunnallisen tason kriisiä voidaan pitää tutkimuksen arvoisena, sillä refleктоimalla toimenpiteitä menneiden kriisien osalta kykenemme varautumaan seuraavaan kriisiin paremmin.

Tutkimukseni on luonteeltaan kvalitatiivinen tutkimus, joka pohjautuu tapaustutkimukseen ja käyttää tutkimusmenetelmänä diskurssianalyysin piiriin kuuluvaa puheaktiteoriaa. Tapaustutkimus on tutkimusstrategioista yksi yleisin. Kuten myös tässä tutkimuksessa, tapaustutkimuksessa tarkastellaan rajattavissa olevaa reaali maailman ilmiötä. Kuten Metsämuuronen (2008, s. 12–15) toteaa, kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tutkimus eivät sulje toisiaan pois, vaan niiden menetelmiä pystytään soveltamaan samassa tutkimuksessa. Voidaankin ajatella, että olen pyrkinyt tuomaan kvalitatiiviseen tutkimukseeni kvantitatiivisen tutkimuksen piirteitä. Lähtökohtanani puheaktiteoriaa hyödyntävässä tekstianalyysissä on kvalitatiivinen tutkimus, jossa aineistosta pyritään ymmärtämään aineiston tapahtumia ja ilmiöitä sen asettamien raamien pohjalta. Tämän toteutumiseksi on kuitenkin otettu apuun kvantitatiivisen tekstianalyysin keinoja, joissa asetetaan erilaisia kategorioita ja sääntöjä aineiston laskennallisen analyysin mahdollistamiseksi.

Päätöksenteko ja sen argumentointi ovat yleisesti suosittu aihe diskurssianalyysissä, ja diskurssianalyysillä on pitkä historia tieteen tekemisessä (Heikkilä, 2018). Vaikka diskurssianalyysin kohteina on usein valtionpäämiesten viestintä, tutkittavana olevasta koronaviruspandemian kriisiviestinnän argumentoinnista ei juurikaan ole aiempaa tutkimusta, sillä se on tapahtumana verrattain tuore. Poikkeusolojen julistaminen tartuntataudin vuoksi on ainutkertainen tilanne, joka on haasteellinen tutkimuskohteena verrokkien uupuessa. Diskurssianalyysin avulla on kuitenkin tarkasteltu valtionjohdon viestintää useissa

erilaisissa kriisitilanteissa, joten samankaltaista tutkimusta on runsaasti, mutta vain eri kontekstilla.

Tutkimukseni on luonteeltaan vahvasti poikkitieteellinen, sillä siinä yhdistyy niin lingvistiikka tekstianalyysin ja semantiikan muodossa, filosofinen näkökulma kontekstien ja merkitysten tulkinnassa, tekoälyn hyödyntäminen tutkimusaineiston käsittelyssä kuin myös kriisintutkimus yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta. Näin ollen on toivottavaa, että tutkimuksestani olisi hyötyä usealle eri tieteenalalle sekä innoittava esimerkki muille tehdä poikkitieteellistä tutkimusta pro gradu -tutkielmassa.

Tutkimus rakentuu seuraavan tutkimuskysymysten sekä sen alakysymysten varaan:

- Millaisia puheakteja valtionjohto käyttää kriisiviestinnässään koronaviruspandemiasta valmiuslain voimassaolon aikana?
 - o Mitä eri illokutiivisia sävyjä puheakteista on löydettävissä?
 - o Mitä eri puheakteja valtionjohto käyttää lakiin perustuvissa ja lakiin perustumattomissa rajoitustoimissa?

Pro gradu -tutkielmani rakentuu johdannosta, kirjallisuuskatsauksesta, teoreettisesta viitekehystä, tutkimusaineiston esittelystä, analyysituloksista sekä johdtopäätöksistä ja yhteenvedosta. Luku 1 käsittää johdannon, jossa esittelen tutkimukseni taustat sekä tutkimuksen tarkoituksen ja tarpeellisuuden. Esittelen tutkimusongelman, tutkimusmenetelmän sekä sen, miten tutkimusaineisto on hankittu. Lopuksi tiivistän lyhyesti saavutetut tulokset ja niiden merkityksen.

Tutkimusaineisto kerättiin tallentamalla valtioneuvoston tiedotustilaisuudet ja käyttämällä tekoälyä niiden saattamisessa kirjalliseen muotoon. Tämän jälkeen tarkistin ja oikoluin tekoälyn tuottaman litteroinnin sekä merkitsin puhujat. Aineiston valmisteluosion jälkeen analysoin sisällön puheaktiteorian mukaisesti. Pyrin käyttämään myös tilastollista analyysiä puheakteja tulkitessani.

Tutkimusaineistosta löytyi assertiiveja, deklaraatiiveja, direktiivejä, ekspres-siivejä sekä komissiiveja. Puheakteista tunnistettiin 21 illokutiivista sävyä. Suurimmat ryhmät näistä olivat julistukset, toteamiset, selvitykset, käskyt ja keho-tukset. Valtioneuvoston tiedotustilaisuuksilla on puheaktien näkökulmasta sel-keä rakenne, jota ne noudattelevat. Valtioneuvoston tiedotustilaisuuksien ydin olivat deklaraatiivit ja direktiivit. Deklaraatiiveilla tehtiin muutos reaali-maailmaan, esimerkiksi julistamalla poikkeusolot ja määräämällä rajoituksia. Direktiiveillä puolestaan annettiin kansalaisille käskyjä ja suosituksia siitä, kuinka toimia rajoitusten mukaan.

Direktiivien keskeinen havainto oli se, että niiden käyttöön vaikutti keskeisesti se, perustuivatko ne lakiin. Direktiivit, joiden puheakti oli tulkittavissa käskyksi, mutta direktiiville ei ollut löydettävissä lakiperustaa aiheuttivat ymmärrettävyydessään haasteita. Tällöin puheaktin illokuutio jäi epäselväksi, eikä kuu-lijä voi olla varma, onko kyseessä lakiin perustuva käsky vai pelkkä suositus.

Ministereiden puheaktit analysoitiin myös puhujakohtaisesti, jonka tulok-sena oli, että puhujan ilmaisujen selkeys vaikuttaa tämän puheakteihin. Mitä

selkeämpiä puhujan kielelliset ilmaisut ovat, sen selkeämpiä ovat tämän puheaktit. Tällöin myös puhujan illokuutiot olivat helpommin ymmärrettävissä kuulijalle.

Tutkimukseni analyysin lopputuloksena on nähtävillä läpi poikkeusolojen ajan kantavia diskursseja: valtioneuvoston päätösten perustelu, sen legitimointi, toimien oikea-aikaisuuteen ja -suhtaisuuteen vetoaminen, tieteelliseen tutkimukseen pohjaaminen, poikkeusolojen ajan vakavuuden diskurssi, rokotteen ottamisen, testeissä käymisen ja karanteeniin jäämisen velvoittava diskurssi, yleisesti käskyjen ja ohjeistusten noudattamisen tärkeyden diskurssi, yhdessä kansakuntana selviämisen diskurssi, taloudesta huolehtimisen diskurssi sekä koulutuksen ja opetuksen jatkuvuuden ja turvaamisen diskurssi.

Luku 1 käsittää tutkimukseni johdantoluvun. Luvuissa 2 ja 3 määrittelen tutkimukseni kannalta keskeisen käsitteistön sekä avaan aiheeseen liittyvää aikaisempaa tutkimusta ja niiden tuloksia. Kirjallisuuskatsauksessa taustoitan myös tutkimukseni empiiristä osuutta. Luku 2 keskittyy tarkastelemaan kriisin käsitettä ja kriisintutkimusta alaluvussa 2.1 ja kriisin hallintaa yhteiskunnan tasolla alaluvussa 2.2. Alaluvussa 2.3 käsittelen julkisen organisaation viestinnän periaatteita yleisellä tasolla ja alaluvussa 2.4 keskityn kuvaamaan kriisiviestinnän luonnetta strategisena viestintänä. Luvussa 3 käyn läpi Suomen valtionjohdon kriisiviestintää: alaluvussa 3.1 esittelen valtionjohdon kriisiviestinnän tutkimuksen Suomessa ja alaluvussa 3.2 keskityn tarkastelemaan Suomen valtiojohdon kriisiviestintää ohjaavia asiakirjoja. Luku 3.3 esittelee Suomen kriisiviestintää poikkeusoloissa ja sen erityispiirteitä.

Luku 4 käsittää tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen: esittelen luvussa 4.1 käyttämäni tutkimusmenetelmän, eli diskurssianalyysin yleisellä tasolla. Alaluvussa 4.2 esitellään J. L. Austinin kehittämä puheaktiteoria teoreettisena viitekehyksenä, johon diskurssianalyysini nojaa vahvasti. Esittelen myös tarkemmin tutkimukseni konkreettisen toteutuksen ja tutkimusaineiston alaluvussa 4.3.

Luvussa 5 esittelen tutkimukseni tulokset ja vastaan tutkimuskysymyksiini. Alaluvussa 5.1 esittelen yleisen tason havaintoja tutkimusaineistosta, kun taas alaluvut 5.2–5.6 keskittyvät puheaktiteorian mukaiseen analyysiin. Arvioin myös tulosten merkitystä, luotettavuutta sekä niiden käytettävyyttä. Luku 6.2 on pohdintaa tutkimuksen keskeisimmistä tuloksista, jotka ovat alaluvussa 6.1. Alaluvussa 6.2 puolestaan arvioin tutkimukseni reliaabeliutta ja validiteettia. Tarkastelen myös tutkimustulosteni käytännöllistä ja tieteellistä merkitystä sekä arvioin, onko tutkimukseni relevantteja jatkotutkimusaiheita. Luku 7 on yhteenveto tutkimuksestani ja sen merkityksestä.

2 Kriisi ja valtiollisen toimijan kriisiviestintä

Tässä luvussa käsittelen kriisiä yhteiskunnallisena ilmiönä sekä sitä, miten kriisiä tutkitaan akateemisessa kontekstissa. Avaan tutkimukseni kannalta keskeiset käsitteet, kuten esimerkiksi kriisi, kriisintutkimus, kriisinhallinta, kriisiviestintä sekä kriisijohtaminen. Luvussa 2.1 tarkastelen kriisiä käsitteenä sekä sen historiaa ja semantiikkaa. Perehdyn myös kriisintutkimuksen tyyllisuuntauksiin. Avaan kriisin eri vaiheet, joita tarkastelen myös oman tutkimukseni kontekstin, koronaviruspandemian näkökulmasta. Luku 2.2 käsittelee kriisinhallintaa tutkimukseni kannalta tärkeässä yhteiskunnallisessa kontekstissa. Avaan kriisinhallinnan ja kriisijohtamisen eri vaiheita peilaten niitä kriisin etenemiseen. Luku 2.3 tarkastelee julkisen organisaation viestinnän periaatteita yleisellä tasolla. Luvussa 2.4 käsittelen kriisiviestintää sekä sitä, miksi väitän kriisiviestinnän olevan aina myös strategista viestintää.

2.1 Kriisin määritelmä ja kriisintutkimus

Koronaviruspandemiaa on yksimielisesti kuvattu kriisiksi, jonka vaikutukset heijastelivat niin yksilö- ja yhteisö- kuin globaalilla tasolla. Nykypäivän kielessä termiä *kriisi* käytetään useissa eri konteksteissa ja sillä on negatiivinen konnotaatio, mutta termin semanttista merkitystä voidaan tulkita usealla eri tavalla. Näin ollen on olennaista määritellä, mitkä ovat kriisin yleisimmät määritelmät sekä mitä kriisillä tarkoitetaan oman tutkimukseni kontekstissa.

Koselleckin ja Richterin (2006) mukaan termi *kriisi* juontaa juurensa antiikin Kreikkaan, jossa oppineet käyttivät sitä niin lainopillisena, lääketieteellisenä kuin teologisena määritelmänä. Kriisin käsitteeseen sisältyi vaihtoehtoisuuden semantiikka: se sisälsi ajatuksen oikeasta ja väärästä, pelastuksesta ja tuomiosta sekä elämästä ja kuolemasta. Käsitteenä kriisi sisälsi näin ollen tapahtuman ratkaisun suuntaan tai toiseen. Poliitikassa termillä *kriisi* kuvattiin eroja, riitoja sekä niitä seuraavaa päätöksentekoa. Lääketieteessä kriisi puolestaan määriteltiin käännekohtaksi, jossa potilaan tila alkoi joko parantua tai huonontua. Teologiassa kriisi sai apokalyptisen luonteen aikojen lopun kriisin ja pelastuksen kautta. (Koselleck & Richter, 2006, s. 357–360.)

Vähitellen käsitteen käyttö laajeni osaksi politiikkaa, taloustieteitä, historiaa ja psykologiaa. Kriisi nähtiin olevan jonkin asian käännekohta, joka päättää asioiden kulkusuunnan suuntaan tai toiseen. Kriisin määritelmää alettiin käyttää myös muissa konteksteissa kuvaamaan asiointilan kärjistymistä käännekohtaansa. 1800-luvulla termiä käytettiin jo sujuvasti yksilön, yhteisön tai yhteiskunnan elämän suuntaa muuttavista hetkistä. (Koselleck & Richter, 2006, s. 357–367.) Kielitoimiston sanakirja (2020) määrittää sanan *kriisi* seuraavasti:

Kärjistynyt, vaarallinen tilanne, käänne(kohta), murros. Esimerkiksi: poliittinen, sotilaallinen kriisi, halluskriisi. Lääk. taudin käännekohta; (kipu-, oire) kohta.

Nykyään termiä käytetään lähes kaikilla elämän osa-alueilla, mutta sillä on lähes yksinomaan negatiivinen konnotaatio. Voidaankin todeta, että kriisin määrittelyn semanttinen merkitys sellaisena kuin se nykypäivänä tunnetaan, on muuttunut aikain saatossa kaksisuuntaisesta ja opportunistisesta määritelmästä kohti yksipuolista ja lähtökohdiltaan negatiivista määritelmää.

Viranomaisnäkökulmasta kriisi määritellään luonteeltaan vaaralliseksi, sekavaksi tai poikkeukselliseksi tilanteeksi, joka vaatii viranomaisilta tehostettuja toimia. Kriisi voi olla luonteeltaan taloudellinen, sotilaallinen, poliittinen tai jokin muu, mikä uhkaa horjuttaa yhteiskunnan rakenteita. Kriisi voi olla laajuudeltaan paikallinen, alueellinen, kansallinen tai globaali. (Valtioneuvosto 2019 d, s. 38.)

Ilmiönä kriisi voi esiintyä monella eri tasolla, esimerkiksi yksilön, yhteisön, yhteiskunnan ja globaalilla tasolla. Se voi olla luonteeltaan maailmanlaajuinen, tai suppeimmillaan kriisi voi koskettaa yhtä ihmistä henkilökohtaisella tasolla. Se, kuinka suppea tai laaja kriisi ilmiönä on, ei aina korreloi sen vakavuus ja vaikuttavuusasteen kanssa. Yhtä ihmistä koskettava kriisi, kuten esimerkiksi konkurssi tai vakava sairaus voi mullistaa tämän elämän täysin, kun taas esimerkiksi talouskriisi ja sitä seuraava hintojen nousu ei välttämättä vaikuta hyvätuloisen ihmisen arkeen yhtä paljon kuin heikossa sosioekonomisessa asemassa olevaan. Vaikka koronaviruksen aiheuttama kriisi leikkaa läpi yksilötasolta aina globaalille tasolle, kriisin käsitteleminen kaikkien tasojen näkökulmasta ei tutkimukseni kannalta ole mielekästä sen laajuuden vuoksi. Keskitynkin tutkimuksessani tarkastelemaan kriisiä yhteiskunnallisen tason ilmiönä keskiössä yhteiskunnan päättäjien kriisiviestintä.

Hakalan (2011, s. 70–72) modernin käsityksen mukaan kriisi on tapahtuma, joka aiheuttaa merkittäviä poliittisia, sosiaalisia, yhteiskunnallisia sekä taloudellisia häiriöitä. Kriisissä on aina olemassa oleva konkreettinen uhkatekijä, joka horjuttaa normaaliolojen yhteiskunnan toimintaa. Myös Tokakis ja Polychroniou (2018, s. 153) kuvaavat kriisiä välittömänä yhteiskunnan rakenteita ja toimintoja horjuttavana ilmiönä. Heidän mukaansa kriisi vaikuttaa niin yksilöihin kuin ryhmiin ja rampauttaa kehityksen.

Kriisi on ilmiönä ennen kaikkea sidoksissa intentionaaliseen tulkintaan. Toisin kuten esimerkiksi luonnonilmiöt, kriisiä ei ole ennen kuin sen todetaan olevan olemassa. Toteaja voi olla niin yksilö, ryhmä kuin yhteiskunta. Näin ollen koronaviruksen leviäminen on ihmisen tulkinnasta riippumaton tapahtuma, joka on eittämättä tosi. Sen sijaan koronaviruspandemian julistaminen kriisitilanteeksi on ihmisen luoma konstruktio reaali maailman vallitsevasta tilasta.

Tokakiksen ja Polychronioun (2018) mukaan kriisin olemassaolo yhteiskunnallisella tasolla voidaan todeta, kun päätöksentekijät toteavat yhteiskunnan ja sen arvojen olevan vakavasti uhattuina ja kun he kokevat epävarmuutta ja välitöntä tarvetta suojata yhteiskunnan ja sen arvojen olemassaoloa. Tällöin kriisin olemassaolo tunnustetaan ja julistetaan, eli se tehdään todeksi sanoilla. Kriisin koskettaessa koko yhteiskuntaa, kriisinhallinnan vastuussa on julkishallinto. Tällaisissa tilanteissa korostuu uhka fundamentaalsiin rakenteisiin, arvoihin ja

normeihin, ajan luoma paine, epävarmat olosuhteet sekä pakon edessä toteutetut merkittävät toimenpiteet. (Tokakis & Polychroniou, 2018, s. 153.)

Kriisit tapahtuvat satunnaisesti ja ei-lineaarisesti. Ne voivat olla joko ihmisen tai luonnon luomia. Tokakiksen ja Polychronioun (2018) mukaan kriisin luonne voidaan luokitella neljään eri luokkaan: tavanomaisiin, odottamattomiin, hankaliin sekä fundamentaalsiin kriiseihin. Kriisinhallinnassa tai sen ehkäisyssä voidaan erottaa kolme pääkehitysvaihetta. Kriisiä ennakoiva vaihe sisältää tulevista kriisistä kertovien viestien tai signaaleiden havaitsemisen (eng. signal detection), niihin varautumisen sekä kriisin ehkäisemisen. Kriisin aktiivivaihe alkaa Tokakiksen ja Polychronioun mukaan tietystä tapahtumasta, jonka myötä kriisi todetaan alkaneeksi. Kriisin kolmas vaihe alkaa aktiivisen vaiheen loputtua, ja se on luonteeltaan kriisistä toipumista ja siitä oppimista. (Tokakis & Polychroniou, 2018, s. 153–154.) Tutkimukseni sijoittuu ajallisesti kriisin aktiivivaiheen välittömään alkuun, jolloin viruksen todettiin olevan jo keskuudessamme ja valtiot yksi kerrallaan julistivat kriisin todelliseksi. Covid-19-pandemian alkuhetket ja Suomen poikkeusolojen ajanjakso on esitetty Taulukossa 1 (Taulukko 1).

TAULUKKO 1 Covid-19-pandemian eteneminen Suomessa

Joulukuu 2019	Tammikuu 2020	Helmikuu 2020	Maaliskuu 2020
Ensimmäiset Covid-19-tartunnat Kiinassa	Ensimmäinen Covid-19-tartunta Suomessa turistilla	Covid-19-tartuntoja HUS:in sairaanhoitopiirissä	Suomeen julistetaan poikkeusolot 16. maaliskuuta
Kesäkuu 2020	Tammikuu 2021	Maaliskuu 2021	Huhtikuu 2021
Poikkeusolot päättyvät 16. kesäkuuta	Uusia koronavirusvariantteja leviää maailmalla	Poikkeusolot julistetaan 1. maaliskuuta	Poikkeusolot päättyvät 27. huhtikuuta

Kriisiviestinnän tutkija Salli Hakalan (2011) mukaan nyky-yhteiskunnan yksi yleisimmistä ja universaaleimmista kriisien jaotteluista on seuraava: 1) luonnononnettomuudet ja katastrofit, 2) ihmisten aiheuttamat onnettomuudet, 3) epidemiat ja pandemiat, 4) poliittinen kriisi sekä 5) organisaatioiden mainekriisit. Jaottelu ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö kriisissä voisi olla paraleelisesti useita eri piirteitä. Hakalan mukaan kriisiä voidaan määritellä myös sen luonteen mukaan. Kriisin tyypillisiä piirteitä ovat ennakkovaroitus, vaikutusten vakavuus, vaikutusten laajuus sekä niiden kesto. Mikäli kriisillä on merkittävä vaikutus koko ympäröivään yhteiskuntaan, ja kriisin luoma uhka on todellinen ja yhteiskunnan kriittiset toiminnot ovat vaarantuneet tai lamaantuneet, voidaan puhua vakiintuneesta yhteiskunnallisesta kriisistä. Vakiintunutta kriisiä kuvaa myös sen pitkäkestoiset vaikutukset ja normaalien toimien estyminen yhteiskunnassa. Tällöin vaarana on Hakalan mukaan sosiaalisten rakenteiden romahtaminen. (Hakala, 2011, s. 70–71.)

Tutkittavana olevaa Covid-19-viruksen aiheuttamaa kriisiä voidaan luonnehtia osittain odottamattomaksi ja hankalaksi kriisiksi. Se oli osin odottamaton, sillä vaikka indikaatioita pandemian uhan realisoitumisesta oli havaittu useiden vuosien ajan, löi se silti ihmiskunnan polvilleen varsin nopeasti. Hakalan (2011,

s. 74) mukaan yhteiskunnan toimijoiden varautumisesta ja harjoittelusta huolimatta kriisi tai katastrofi tapahtuukin useimmiten odottamatta yllättäen jopa ne tahot, joiden olisi kuulunut varautua siihen.

Kuten myös koronaviruspandemiaa, nykyajan kriisien yllätyksellisyyttä lisää omalta osaltaan globalisaatio: valtio ei voi enää välttyä kriiseiltä seuraamalla vain oman rajojen sisäisiä tapahtumia. Esimerkiksi vuoden 2004 Aasian tsunami osoitti, ettei Suomen kansallisen tason varautuminen auttanut käytännössä millään tavalla kriisin havaitsemisessa tai ehkäisyssä, mutta se kosketti silti myös Suomea (Huhtala & Hakala, 2007, s. 88, 90–92).

Ihmisten liikkuvuuden on yksi syy siihen, miksi kriisien eskaloitumisen nopeus on moninkertaistunut. Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD:n (2011) tutkimuksessa todettiin, että tulevaisuudessa kriisit voivat luoda syvempiä taloudellisia ja sosiaalisia ongelmia kuin ennen, sillä niiden vaikutuspotentiaali on suurempi globaalissa, verkostoituneessa maailmassa. OECD:n tutkimuksessa nostettiin pandemia yhdeksi potentiaalisiksi kriisin aiheuttajaksi. Myös paikallinen kriisi voi levitä lyhyessä ajassa globaaliksi kriisiksi, kuten on käynyt koronaviruksen kohdalla. Näin ollen viranomaisten toiminta ja kriisiviestintä tulee olla nopeatempoista ja aktiivista, jotta se ei jäisi kriisin jalkoihin. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 88, 91–92).

Tom Hanén (2017, s. 139–140) esittää väitöskirjassaan syitä sille, miksi kriisi tai katastrofi tulee usein yllätyksenä. Hänen mukaansa toistaiseksi tapahtumatomat katastrofit ovat usein sellaisia, etteivät ne mahdu ajatusmaailmaamme, jonka pohjalta ennakointi ja varautuminen tapahtuu. Ne ovat usein myös harvinaisia ja tilannesidonnaisia, eivätkä tapahdu koskaan kahta kertaa täysin identtisellä tavalla. Lisäksi kriisit ovat monimutkaisia: ne ovat monen tapahtuman ja toimijan yhteissumma, joilla on lisäksi keskinäissuhde toisiinsa. Näin ollen erillisten tapahtumien yhteisvaikutusta on vaikea ennustaa varmasti ihmisen rajallisella päättelykyvyllä. Viimeiseksi Hanén mainitsee ihmiskunnan historiaan peilaamisen tarpeen. Ihmiskunta oppii aiemman kokemuksensa pohjalta, jonka varaan toimintaprosessit rakentuvat. Näin ollen uuden, yllättävän kriisin syntyessä toiminta ja ennakointi eivät välttämättä sovellu kyseisen kriisin havaitsemiseen ja hallitsemiseen. Tämän vuoksi kyseisestä kriisistä oppiminen ja toimintojen kehittäminen auttavat vasta seuraavan kriisin sattuessa. (Hanén, 2017, s. 139–140.)

Jotta kriisiä voitaisiin tutkia, se on aina määriteltävä kontekstissaan. On selvitetävä kriisin ne toimijat, joita kriisi koskettaa tai jotka ovat siihen osallisia, esimerkiksi yhteisö tai yhteiskunta sekä organisaatio, valtio ja muut toimijat. Kenen ja mistä näkökulmasta kriisiä tutkitaan, vaikuttaa tutkimuksen luonteeseen ja lopputulokseen. Kriisejä voidaan tarkastella esimerkiksi niiden hallinnan tai johtamisen pohjalta. Kontekstina voi olla myös esimerkiksi kansainvälisten kriisijärjestöjen apu kentällä tai valtionhallinnon turvallisuuspolitiikan tekeminen. (Hakala, 2011, s. 70–72.)

Näin ollen kriisintutkimuksen tulisi olla aina monitieteistä ja poikkitieteellistä tutkimusta. Silti sitä on vaivannut pitkään näkökulmien integraation puuttuminen, mistä on seurannut, etteivät jotkin tutkimusaloista ole voineet kehittyä yhtä paljon kuin toiset. Tämän vuoksi kriisintutkimuksessa tulisi suosia

poikkitieteellistä näkökulmaa. Tällöin tutkimuksesta saataisiin maksimaalinen hyöty, joka pyrkisi kuvaamaan koko kriisin sekä siihen kohdistuneet toimenpiteet. Näin tutkimusta voitaisiin myös parhaiten hyödyntää tulevien kriisien varautumisessa, vastatoimenpiteissä sekä siitä toipumisessa. (Pearson & Clair, 1998, s. 59–60; Hakala, 2011, s. 72.)

2.2 Kriisinhallinta yhteiskunnassa

Kun kriisi koskettaa koko yhteiskuntaa, on sillä myös aina poliittinen ulottuvuus. Yhteiskunnallinen kriisi vaatii aina julkisen tahon reagointia. Kriisinhallinta vaatii myös osakseen viestintää. Kriisinhallinnalla tarkoitetaan organisaation tarkoitustenmukaista ja ennalta suunniteltua päätöksentekoa ja toimintaa poikkeavassa tilanteessa. Kriisinhallintaa toteutetaan käytännössä siinä vaiheessa, kun kriisi on tapahtunut ja se on havaittu. Tällöin kriisinhallinnalla pyritään pitämään jo puhjenneen kriisin aiheuttamat negatiiviset vaikutukset minimissään. Kriisinhallinnan termi käsittää sekä organisaation johtamisstrategian että kriisiviestinnän. (Coombs, 2009, s. 100–114; Huhtala & Hakala, 2007, s. 13.)

Coombsin (2009, s. 100–114) mukaan kriisinhallintaan kuuluu kuitenkin myös kriisiä edeltävät toimet, kuten esimerkiksi varautuminen. Suomessa varautumisella pyritään varmistamaan mahdollisen kriisin tai häiriötilanteen puhjettessa yhteiskunnan kannalta elintärkeiden toimintojen mahdollisimman häiriötön toteutuminen sekä kriisin vastaiset toimenpiteet. Yhteiskunnan kannalta elintärkeitä toimintoja ovat muun muassa väestön toimintakyky ja resilienssi, johtaminen, infrastruktuuri, palvelut, puolustuskyky, huoltovarmuus, sisäinen turvallisuus, kansainvälinen toiminta. Varautumiseen liittyy ennaltaehkäisevät toimet, riskien kartoittaminen, riskien hallinta sekä jatkuva koulutus ja harjoittelu. (Valtioneuvosto 2019 d, s. 51.)

Hakala (2011) toteaa tutkimuksessaan, että kriisin akuutissa alkuvaiheessa vaiheessa viranomaisen toiminta voi usein halvaantua byrokratian ja viestinnän kontrollin vuoksi, mikä johtaa puolestaan viestinnän kriisiytymiseen. Tämä johtuu Hakalan mukaan siitä, että modernin yhteiskunnan pohja on rakennettu järjestykselle, jonka vuoksi kriisi ja sekasorto järkyttävät helposti toimintakykyä (Hakala, 2011, s. 69.) Voidaankin tehdä johtopäätös, että akuutti kriisi voi hetkessä muuttua katastrofiksi, mikäli kriisiä ei saada sen välittömässä puhkeamisessa hallintaan kriisijohtamisen ja kriisiviestinnän keinoin. Mitä lyhyemmäksi kriisin akuutti vaihe jää ja kriisi saadaan hallintaan, sen paremmin kriisistä toivutaan. Kriisin vaiheet ovat tiivistettynä Kuviossa 1 mukailten Huhtalan ja Hakalan (2007) sekä Hakalan (2011) kuvauksia kriisin prosessista.

KUVIO 1 Kriisinhallinta ja kriisiviestintä sijoitettuna kriisin vaiheiden kontekstiin

1. Ennen kriisiä	2. Krisin puhjetessa	3. Kriisin ollessa akuutti	4. Kriisin jälkeen
<ul style="list-style-type: none"> • Kriisinhallinnan ennaltaehkäisevät toimet • Kriisiviestinnän harjoittelu • Riskien hallinta ja kartoitus • Varautuminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Kriisin havaitseminen ja toteaminen • Välittömät vastatoimet kriisinhallinnassa • Kriisijohtaminen • Kriisiviestintä 	<ul style="list-style-type: none"> • Kriisinhallinta ja negatiivisten vaikutusten lieventäminen • Kriisijohtaminen • Kriisiviestintä 	<ul style="list-style-type: none"> • Kriisin jälkihoito • Kriisistä toipuminen • Resilienssin kasvattaminen tulevaisuuden varalle • Kriisihallinnan ja kriisiviestinnän toimien reflektointi

Kuten kuvioista 1 käy ilmi, kriisinhallintaa ja kriisiviestintää toteutetaan varautumisen ja arvioinnin muodossa silloinkin, kun akuuttia kriisiä ei ole. Kyseiset viranomaisten varautumistoimet eivät vain silloin näy kansalaisten arjessa, jolloin syntyy helposti käsitys siitä, ettei niiden osalta tehdä tuolloin toimenpiteitä. Kuvio 1 esittää pelkistetyssä muodossa kriisitoimia sen eri vaiheissa. Vaiheet 1. ja 4. ovat edellä mainittua näkymätöntä varautumista ja harjoittelua, kun taas vaiheet 2. ja 3. ovat aktiivisia vastatoimia kriisille sekä vuorovaikutusta kansalaisten kanssa kriisin keskellä.

Kriisijohtaminen on yksi keskeisiä kriisintutkimuksen kohteita. Kriisijohtamisen tutkimuksessa perinteinen kriisijohtamisen teoria nojaa organisaatiokeskeiseen malliin, jossa organisaation johto on keskeisessä asemassa, kun taas uhrit ovat tarkastelun ulkokehällä. Organisaatiokeskeisen kriisijohtamisen avulla huomio keskitetään erityisesti kriisin johtajiin, ja se on luonteeltaan hierarkkista sekä valtasuhteita korostavaa. Lähestymistapa on näin ollen organisaatiokeskeinen ja tutkimuksessa keskitytään usein organisaation ennalta luomiin varautumissuunnitelmiin, harjoitteluun sekä kriisijohtamisen malleihin. Organisaatiokeskeisessä kriisijohtamisessa on kuitenkin vaarana, ettei keskiössä oleva organisaatio tunne muita potentiaalisia toimijoita, jolloin esimerkiksi moniviranomaisyhteistyö halvaantuu. (Hakala, 2011, s. 73–74.)

Toinen kriisin johtamisen malli on byrokraattinen, jossa korostuu niin ikään hierarkiat, valtasuhteet, säännöt sekä auktoriteetit. Lisäksi byrokraattisessa mallissa annetaan arvoa kontrollille, pätevyysvaatimuksille erikoistumisineen sekä oikeiden tietojen korostamiselle. Byrokraattinen malli voi kuitenkin osoittautua käytännössä kannattamattomaksi, mikäli toimijat – esimerkiksi ministeriö tai organisaatio – ovat tuottamuksellisesti ajastaan jäljessä tiedollisesti, taidollisesti tai teknisesti. (Hakala, 2011, s. 74–74.)

Kolmas kriisijohtamismalli on lineaarinen malli, joka on usein kolmivaiheinen. Sen ennalta suunnitellut askeleet ovat varautuminen, kriisitilanne sekä kriisin jälkihoito. Tarkemmin eriteltynä se koostuu aluksi varoitussignaalien havainnoinnista, varoituserkkien analysoinnista, kriisin hallinnasta, siitä

toipumisesta ja lopulta kriisistä oppimisesta. Nykykäsityksen mukaan yksi tärkeimmistä askeleista on kriisin uhkan havaitseminen. Se on myös usein haastavin hyvästä varautumisesta huolimatta ja myös kaikkein vaikutuksellisin lopputuloksen kannalta. Mitä pitemmälle kriisin eteneminen pääsee huomaamatta, sitä vakavammat ovat usein lopputulokset. (Hakala, 2011, s. 74.)

Tuorein kriisijohtamisen malleihin vaikuttanut tutkimus on korostanut uhrien tiedon tarvetta ja se on luonut uutta näkökulmaa koko kriisintutkimukseen. Tällöin kriisijohtamisessa korostuu kriisiviestintä. Johtokeskeisessä mallissa toimijat passivoituvat odottaessaan ohjeistusta tai käskyjä, eikä uhrien asemaa oteta huomioon. Uusimman tutkimuksen valossa yhteistoiminta on tärkein ja tehokkain tekijä kriisitilanteen onnistuneessa hoidossa ja erityisesti tiedonkulun varmistamisessa. Hakalan mukaan kriisejä tutkittaessa median roolilla on nykyajan kriiseissä merkittävä rooli: kansalaisten tiedon tarpeen tyydyttämiseksi johtoasemaan kriisin käsittelyssä onkin noussut media organisaationaalisen johtoelementin sijaan (medialisaatio, eng. *medialization*). Medialla on johtoroolissa myös valtaa vaikuttaa siihen, mitkä kriisit nousevat pinnalle ja milloin. Mediatutkimus onkin viime vuosien aikana vallannut jalansijaa itselleen osana nykyaikaista kriisitutkimusta. (Hakala, 2011, s. 75–76.)

Huhtalan ja Hakalan (2007) mukaan demokratian ja oikeusvaltion perusteiden mukaisesti kriisinhallinnan johtaminen ja vastuu tulee olla määriteltynä aina ylimpään, poliittiseen johtoon asti. Näin ollen on suotavaa, että akuutin kriisin sattuessa poliittisen johdon vastuussa oleva henkilö tai henkilöt astuvat esiin viestinnällisesti jo kriisin alkuhetkestä. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 172–173.) Tällä ehkäistään myös Coombsin (2009, s. 103–104) mainitseman informaatiotyhjiön muodostumista oikean tahon ottaessa informaatioympäristön hallintaan heti kriisin alkuhetkestä.

2.3 Julkisen organisaation viestintä

Tutkittaessa viestintää on kannattavaa tarkastella myös tutkimuksen kohteena olevaa organisaatiomallia, sillä viestinnän toteutus pohjaa sen rakenteelle. Organisaation malli määrää usein suuntaviivat sille, mistä viestitään ja miten viestitään tai mistä ei voida viestiä (Seeck 2007, s. 21). Organisaatiot ymmärretään usein arkikielessä staattisiksi rakennelmiksi, jotka ovat kuin kivettyneitä olioita. Nykykäsityksen mukaan ajatus on kuitenkin virheellinen ja vanhentunut: organisaatiot ovat alati dynaamisia sosiokulttuurisia prosesseja ja rakenteita. Organisaatioissa käydään loppumatonta vuoropuhelua määrittelyvallasta. Näin ollen se on kaikkea muuta kuin staattinen, vaan pikemminkin jatkuvassa muutoksessa oleva, dialogille rakentuva valtarakenne. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 13–15.)

Filosofi John Dewey (2006, s. 16) määrittelee julkista toimintaa ja organisaation todellisuutta tutkimuksessaan. Hänen mukaansa yksilöiden olemassaolo on riippuvainen näiden suhteesta maailmaan sekä yksilöiden keskinäisistä suhteista. Myös organisaatioiden todellisuus määritellään samalla tavalla: organisaatioiden todellisuus rakentuu ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta sekä ihmisten ja

kontekstin välisestä vuorovaikutuksesta. Julkinen toiminta on myös aina intentionaalista, tiedostettua ja harkittua toimintaa. Julkista toimintaa määrittelee sen vaikutukset laajemmalle kuin välittömään lähiyhteisöön niin suorien kuin epäsuorien seurausten kautta. Seurausten myötä ihmiset ryhtyvät toimiin: julkisessa toiminnassa myös lähtökohdiltaan ja arvoiltaan erilaiset ihmiset toimivat yhdessä keskustellen ja neuvotellen hakeakseen ratkaisuja ongelmien ratkaisuiksi tai päämäärien saavuttamiseksi. Deweyn mukaan yksi julkisen toiminnan edellytyksistä on viestintä, sillä sen avulla yhteiskunta saa tietoa itsestään. (Dewey, 2006, s. 15–19, 28.)

Julkinen toiminnan jäsentämiseen on kehitetty monenlaisia malleja, jotka jäsentävät organisaation toimintaa ja todellisuutta. Byrokraattinen toimintamalli on näistä kaikkein perinteisin, ja keskittyy kuvaamaan organisaatiota rakenteen ja mekaanisen toiminnan näkökulmasta. Jälkibyrokraattinen toimintamalli tuo edellä mainitun rinnalle enemmän sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden varaan rakentuvan organisaation mallin. Näiden lisäksi on olemassa modernin ja postmodernin organisaation käsite.

Byrokraattisessa toimintamallissa korostuu usein viestinnän siirtomalli. Onnistuessaan byrokraattisen mallin tuottama viestintä on suoraviivaista ja selkeää. Byrokratia voi kuitenkin olla haittaava ominaisuus kriisin keskellä viestittäessä. Mikäli toimintaa ja viestintää ohjaavat tekijät eivät ole perusteellisesti määriteltyjä, toimintaa ei ole harjoiteltu tai toiminnan koordinaatio on heikkoa, byrokraattinen toimintamalli kriisijohtamisessa voi usein johtaa siihen, että toiminta ja kriisiviestintä on hidastuvat merkittävästi, elleivät jopa kokonaan lamaannu. Byrokratiassa tulee myös aina olla johtaja, mutta käytännön kriisitilanteissa vastuunjaon kompleksiset suhteet todetaan usein epäselviksi. Kriisitilanteessa byrokraattinen toimintamalli viivyyttää alkuaskeleita osapuolten odottaessa passiivisesti ylhäältä tulevia toimintaohjeita. Myös hallinnonrajat luovat keinoitekoisia muureja toiminnan tehokkuudelle ja yhteistyölle. Byrokraattisessa toimintamallissa toimijoiden kapeakatseisuus ja lokeroituminen ovat suuri ongelma: tällöin toimijat eivät kykene näkemään tilanteen kokonaiskuvaa tarpeeksi objektiivisesti, vaan sulkeutuvat oman toimenkuvan yksipuoliseen näkökantaan. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 88, 93–95.)

Byrokraattisessa ajattelussa ihmiset ja organisaatio on erotettu toisistaan, jolloin myös inhimillinen toiminta on erillään organisatorisista tehtävistä ja rakenteista. Esimerkiksi valta ajatellaan olevan yksinomaan hierarkkiseen asemaan perustuva, eikä henkilön omaan toimintaan tai ominaisuuksiin. Myös organisaation toiminta- ja tuotantoprosessit ajatellaan tuotantolaitoksen linjastomaisiksi, lineaarisiksi malleiksi, joihin ihmisten sosiaaliset prosessit eivät vaikuta. Näin ollen voidaan todeta byrokraattisessa toimintamalliajattelussa korostuvan erityisesti persoonattomuus. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 111–112.)

Kuten monessa tilanteessa on todettu, kriisitilanteessa ei tule luoda uusia organisaatorakenteita, vaan tilannetta pyritään hallitsemaan normaaliolojen rakenteiden pohjalta. Akuutin kriisin ollessa jo valmiiksi haastava tilanne, organisaation toiminnan laittaminen uuteen järjestykseen vain sekavoittaa tilannetta. Kun ihmiset työskentelevät tutussa toimenkuvassaan, saavat he enemmän

aikaiseksi, sillä heidän kapasiteetistaan ei mene aikaa ja tehoa uusien toimintatapojen omaksumiseen. Tämä on keskeinen ajatus myös byrokraattisessa toimintamallissa. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 60, 110.)

Yllä kuvattua ajatusta on kuitenkin kritisoitu, sillä byrokraattinen toimintamalli soveltuu heikosti kriisitilanteen hoitoon juuri sen kankeuden vuoksi. Näin ollen uudistusten on todettu olevan tarpeellisia erityisesti kriisinhallintaan ja kriisiviestintään liittyen. Voidaan myös kyseenalaistaa, onko uudistus tarpeellinen vain kriisin hallinnassa. Tulisiko byrokratiamalliin nojaavien organisaatioiden muuttaa myös normaaliajan toimintaansa kohti jouhevuuutta ja tehokkuutta? Byrokraattisessa toimintamallissa on kuitenkin myös hyvät puolensa, joita ei tule unohtaa. Parhaimmillaan byrokraattisen toimintamallin mukainen kriisiviestintä on luonteeltaan selkeää ja läpinäkyvää. Myös valtasuhteet ovat ennalta määriteltäviä ja vastuunjako lähtökohtaisesti selkeä. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 60, 109–110.)

Jälkibyrokraattisessa mallissa organisaation hierarkkisia rakenteita on yksinkertaistettu. Toimivaltaa on myös jaettu pienemmille yksiköille, riippuen toki organisaation koosta. Jälkibyrokraattinen toimintatapa on monella tapaa byrokraattista mallia soveltuvampi kriisiviestintään. Modernin yhteiskunnan jälkibyrokraattisten organisaatioiden toimintamalleissa korostuu neuvottelu, yhteistyö sekä viestintä, joiden tarkoitus on luoda yhteisöllisyyttä ja yhteisyyttä. Inhimillinen ja sosiaalinen toiminta ei ole jälkibyrokraattisessa mallissa sidottu keinotekoisin byrokratian rakenteisiin ja todellisen vallan ajatellaan piilevän suhteissa, teoissa sekä käytännöissä. Malli ottaa huomioon nykypäivän verkostoituneen olomuodon ja esimerkiksi tilannekuvan jatkuvan muutoksen ja siitä kumpuavan päivitystarpeen. Näin ollen jälkibyrokraattinen organisaatio toimii lähtökohtaisesti jouhevammin ja tehokkaammin kriisitilanteessa ja kriisiviestinnässä. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 111–112.)

Voidaan kuitenkin todeta, että myös erilaisten organisaation rakenteiden ja toimintatapojen jakaminen eri malleihin on vain tarpeetonta teoreettista lokeointia, sillä käytännössä yksikään organisaatio ei toimi vain yhden mallin mukaisesti. Organisaatiot ovat useimmiten useiden mallien sekoituksia. Huhtala ja Hakala (2007, s. 112) toteavatkin, että kaikista teorioista tulee tuntea niiden hyvät ja huonot puolet ja mallintaa niitä organisaatioon, jotta toiminnasta saataisiin mahdollisimman paras käytännön lopputulos.

Gary Krepsin (1986, s. 4) mukaan ihmiset tulee suostutella toimimaan yhdessä: suostuttelun välineenä toimii viestintä, jonka tehtävä on edistää yhteistyön toteutumista. Näin ollen valta ei ole tehokkain keino saada yksilöt toimimaan halutulla tavalla, vaan suostuttelu ja neuvottelu. Organisaatiot harjoittavat kuitenkin monenlaista viestintää riippuen sen rakenteesta. Esimerkiksi tutkimuskohteena olevia valtioneuvoston koronaviruspandemian aikaisisten tiedotustilaisuuksien viestintää voidaan luonnehtia byrokraattiseksi, sillä siinä korostuu yhdensuuntainen viestintä. Jälkibyrokraattisessa viestintämallissa taas korostuu neuvottelu, suostuttelu sekä spontaani dialogi (Seeck, 2007, s. 20–21).

Voidaan todeta, että valtionhallinnon byrokraattisen viestinnän siirtomalli on problemaattinen Deweyn ja Krepsin ajatuksiin verraten. Siirtomallissa

ajatellaan, että organisaation viestintä ja sen kohdeyleisö ovat kaksi toisistaan irrallaan olevaa kokonaisuutta, jossa vuorovaikutus on yksisuuntaista ja persoonatonta. Valtioneuvoston tiedotustilaisuudet ovat luonteeltaan juuri tämän kaltaisia, pois lukien dialogi median kanssa virallisen osuuden jälkeen. Totuus on kuitenkin se, että viestijä ja kohdeyleisö ovat jatkuvassa dialogissa ja vuorovaikutuksessa keskenään, vaikkei se noudattaisi perinteisen keskustelun kaavaa. Valtionhallinnon viestinnän haasteena voidaan myös nähdä seuraava ajatus:

Rakenteet, ihmiset ja ihmisten väliset prosessit ovat erotettu toisistaan sen sijaan, että nähtäisiin yksilön ja organisaation suhde toisaalta yksilöiden välisenä ja toisaalta yksilön ja kontekstin välisenä vuorovaikutussuhteena. (Seeck 2007, s. 21).

Tällainen ajattelumalli löytyy kuitenkin jälkibyrokraattisesta näkökulmasta, jossa korostetaan toimijoita, eikä byrokraattisia rakenteita. Lisäksi jälkibyrokraattisessa mallissa korostuvat myös viestintä ja vuorovaikutus. (Seeck. 2007, s. 21.)

Edellä oleviin ajattelumalleihin liittyvät läheisesti myös viestinnän tutkimuksen selittävä ja ymmärtävä näkökulma. Ymmärtävä näkökulma pyrkii selittämään esimerkiksi viestinnän eri kontekstien avulla: keskeistä viestinnän tutkimisessa on tällöin esimerkiksi kulttuurinen ja yhteisön konteksti. Selittävässä näkökulmassa tarkastellaan puolestaan sitä, miten viestintäketju syntyy sekä millaisia syy- ja seuraussuhteita viestinnässä tapahtuu: tärkeätä on tutkia sitä, kuka sanoo, missä ja kenelle ja mitä vaikutusta viestinnällä on. Selittävästä näkökulmasta käytetään myös Harold Lasswellin (1948) kehittämää termiä viestinnän siirtomalli (eng. transmission model of communication). Siirtomalliajattelussa korostuu informaation siirtäminen kuulijoille. Siirtomalli sopii luonteeltaan parhaiten organisaation sisäiseen tiedonkulkuun. Henkilöiden tulee olla harjoitellut käytäntöjä ja heidän tulee myös luottaa toisiinsa, jotta siirtomalli onnistuisi. Siirtomallissa korostuu tiedon siirto, kulku ja vaihtaminen. (Seeck. 2007, s. 22, Huhtala & Hakala, 2007, s. 87, 30–31.)

Byrokraattista viestintää on pitkään hallinnut siirtomalliajattelu, jonka pohjalta syntyi myös oma koulukuntansa (eng. mass communication research). Siirtomalliajattelussa viestintä rakentuu perinteisen hierarkkisen organisaation mallin mukaisesti. Tällöin voidaan myös puhua vertikaalisesta viestinnästä. Siirtomallin mukainen viestintä noudattaa ennalta suunniteltua rakennetta ja myös viestinnän lopputulos on ennalta määritetty. Näin ollen viestinnässä ei tulisi olla pullonkauloja tai yllätyksellisiä muuttujia, jotta se toimisi linjaorganisaatiossa odotusten mukaisesti. Ymmärtävä valtionhallinnon viestinnän tutkimus löi kunnolla läpi vasta 2000-luvun vaihteessa. (Seeck. 2007, s. 22; Huhtala & Hakala, 2007, s. 87, 30–31.)

Viestintäteoreetikko James Careyn (1989) yhteisyysmallin (eng. ritual view of communication) mukainen viestintä korostaa yhteisöllisyyden kokemista, rakentamista, tuottamista, jakamista tai ylläpitämistä kriisin keskellä. Yhteisyysmallin kannattajat kritisoivat siirtomalliajattelua, sillä se edustaa viestintää yksisuuntaisena ja jokseenkin mekaanisena prosessina, eikä ota huomioon viestinnän keskeisintä olemusta: vuorovaikutusta. Yhteisyysmallin tutkimuksessa korostuu viestin ja yhteisön vuorovaikutus. Yhteisöllisyys ja yhteys korostuvat

hetkellisesti akuutin kriisitilanteen iskiessä. Kriisin keskellä ihmisten välinen vuorovaikutukseen merkitys on näin korostunut, minkä vuoksi yhteisyyssmalli sopii siirtomallia paremmin kriisiviestinnän tutkimukseen. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 88, 31–33.)

Onnistuneena yhteisyyssmallin mukainen viestintä voidaan nähdä koko yhteiskuntaa koossa pitävänä ja eheyttävänä voimana. Sen tuloksena myös eri kansojen, uskontojen ja muiden ryhmien rajat voivat rikkoutua ja viestinnän avulla voidaan luoda suuremman, globaalin yhteisyyden tunne. Yhteisyyssmallin hyvänä esimerkkinä Suomessa tapahtuneesta kriisiviestinnästä voidaan pitää kommodori Raimo Tiilikaisen kriisiviestintää Estonian uppoamisesta, jossa hän keskittyi välittämään tunteitaan tiedotustilaisuuksissaan. Näin voitiin jakaa ja välittää rituaalinomaisen yhteisyyssmallin keinoin yhteisön keskuudessa vallinnut surukokemus. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 88, 31–33.)

John Durham Petersin (1999) kehittämä disseminaatiomalli tarkoittaa viestintää, jossa tiedon annetaan levitä vapaasti. Tällöin ei keskitytä niinkään viestijän tarkasteluun, vaan viestinnän kontekstiin ja tilaan, jossa viesti leviää. Disseminaatiomallin käänttöpuoli onkin lähettäjän ja vastaanottajan kontekstin mahdollinen suuri eroavaisuus, jonka vuoksi myös viestin merkitys voidaan tulkita eri tavoin. Parhaiten disseminaatiomalli toimii esimerkiksi organisaation sisäisessä viestinnässä tilanteessa, jossa luodaan tilannekuvaa, jolloin kaikki tieto voi vaikuttaa kokonaiskuvan hahmottamiseen. Disseminaatiomalliajattelun mukaisesti leviävät myös huhut ja juorut, jotka osaltaan usein vääristävät tilannekuvaa ja voivat pahimmassa tapauksessa luoda alkuperäisen kriisin rinnalle myös viestintäkriisin vääristäessään kriisin todellista luonnetta. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 34–35.)

2.4 Kriisiviestintä

Viestintä-sanan merkitys juontaa juurensa latinan sanaan *communis*, mikä tarkoittaa kaikille yhteistä tai jaettua, sekä siitä johdettuun sanaan *communicare*, mikä tarkoittaa yhdessä tekemistä. Yksi viestinnän perusedellytyksistä on vuorovaikutus: emme voi viestiä yksin ilman viestintää vastaanottavaa kohdetta. Viestintätapahtuma on myös aina dynaaminen prosessi. Viestinnän tutkimus jakautuu kahteen pääalaan: prosessikoulukuntaan ja merkityskoulukuntaan. Prosessikoulukunnassa korostetaan eri osatekijöitä sekä niiden keskinäisiä suhteita: esimerkiksi lähettäjä ja vastaanottaja, sanoma ja kanava sekä häiriö ja palaute. Prosessikoulukunnan käsitys viestinnästä on kuitenkin usein pelkistetyn lineaarinen. Merkityskoulukunnassa puolestaan keskitytään tutkimaan, miten viestinnässä tuotetaan merkityksiä sekä tarkastellaan niiden keskinäisiä suhteita. Jälkimmäisessä korostuu kontekstin merkitys. Koulukunnat ovat kuitenkin toisiaan täydentäviä, eikä niitä voi laittaa paremmuusjärjestykseen: riippuu usein tutkimuksen kontekstista ja kohteesta, kumpi on parempi (Hämäläinen & Maula, 2004, s. 26–27; Rantapelkonen, 2014, s. 6.) Omassa tutkimuksessani keskityn tarkastelemaan tutkimusaineistoa enemmänkin merkityskoulukunnan näkökulmasta,

sillä tutkimukseni keskiössä ovat puheaktit, jotka ovat vahvasti sidoksissa merkityksiin ja kontekstiin.

Kriisiviestinnän tutkimuksessa paneudutaan myös aina julkisen toiminnan ja demokratian toimivuuden tutkimiseen. Tällöin voidaan tarkastella esimerkiksi sitä, toteutuvatko demokraattiset perusoikeudet kriisin keskellä. Valtionjohdon, viranomaisten ja median toiminta kriisissä määrittää sen, millainen kokemus kansalaisille jää kriisistä. Pahimmassa tapauksessa kriisistä voi jäädä kansalaisten harteille lamauttava ja traumaattinen kokemus, joka muistetaan vielä sukupolvien päästä. Parhaimmassa tapauksessa kriisi voi olla järkyttävä, mutta aikalaisia yhdistävä kollektiivinen kokemus, josta on myös mahdollisuus selvitä henkisesti eteenpäin. Kriisistä voi näin ollen tulla myös aikakauden symboli. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 132–133, 149.)

Yhteiskunnan kohdatessa kriisin korostuu erityisesti kansalaisten tarve saada tietoa. Tämän vuoksi yksi peruslähtökohta kriisiin varautumisessa on tiedonkulun varmistaminen. (Hakala, 2011, s. 72; Huhtala & Hakala, 2007, s. 17.) Ihmisten keskinäinen vuorovaikutus tapahtuu viestinnän kautta. Kriisitilanteen ennaltaehkäisy sekä sen hallinta ja jälkitoimenpiteet vaativat aina ihmisten välistä vuorovaikutusta, mikä tapahtuu viestinnällä. Näin ollen viestintä on erottamaton osa kriisinhallintaa ja turvallisuuden edistämistä. (Hjelt-Putilin, 2005, s. 13–14.) Vaikka viestintä kansalaisille olisi yksisuuntaista, on viestinnällä myös kaksisuuntainen rooli kriisin keskellä. Ihmisellä on kohdatuksi ja ymmärretyksi tulemisen tarve kriisissä, johon pystytään vastaamaan hyvällä kriisiviestinnällä. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 16–17, 163.)

Kuten kriisinhallinta, myös kriisiviestintä voidaan jakaa eri vaiheisiin riippuen siitä, missä vaiheessa kriisin kehittyminen on. Kriisiviestinnän toimet jakautuvat myös sisällöltään samankaltaisiin osiin kuin kriisinhallinta: ennen kriisiä varaudutaan mahdollisiin kriiseihin, päivitetään ohjeita sekä harjoitellaan toimia kriisin aikana. Kun kriisi puhkeaa, realisoidaan ne toimet, joita varautumisen aikana on harjoiteltu. Kriisin jälkeen kriisiviestinnän onnistumista reflektoidaan samalla tavalla kuin muita kriisinhallinnan osia. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 169–171.) Näin ollen voidaankin todeta, että kriisinhallintaa ja kriisiviestintää toteutetaan varautumisen ja arvioinnin muodossa silloinkin, kun akuuttia kriisiä ei ole. Kyseiset viranomaisten varautumistoimet eivät vain silloin näy kansalaisten arjessa, jolloin syntyy helposti käsitys siitä, ettei niiden osalta tehdä tuolloin toimenpiteitä. Valtioneuvoston viestintä uudistukseen liittyvä työryhmä kuvaa viestinnän valmiuden eri osa-alueita hyvin saman tapaisesti kuin ne ovat esitettynä aiemmin kuviossa 2: 1. Varautuminen, 2. Varoittaminen, 3. Viestintä, 4. Jälkitoimet ja 5. Arviointi (Valtioneuvosto 2019 d, s. 19).

Kriisiviestinnän kaksi perusstrategiaa ovat informaation hallinta sekä merkityksen hallinta. Informaation hallinta käsittää kriisiin liittyvän informaation keräämisen ja levittämisen tai panttaamiseen. Merkityksen hallinnassa korostuu puolestaan yritys vaikuttaa siihen, miten ihmiset käsittävät tai merkityksellistävät kriisin ja sen toimijat itselleen. Kriisinhallintastrategioissa nojataan usein jälkimmäiseen kriisiviestinnän strategiaan. (Coombs, 2015, s. 141–142.)

Kriisin keskellä kansalaiselle pahin tilanne on jäädä epätietoisuuteen: näin ollen tiedontarve on yksi keskeisimmistä käsitteistä kriisiviestinnässä. Kriisitilanteessa kansalaisten tiedontarpeen järjestys voi poiketa normaaliolojen tiedontarpeen järjestyksestä. Viranomaisviestintää suunniteltaessa toimijoiden tulee erottaa median ja kansalaisten tiedontarpeet, jotka ovat usein erilaisia kriisitilanteessa. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 135–140.)

Coombsin mukaan kriisin välittömässä puhkeamisessa on tärkeää olla nopea reagoinnissa, välttää *ei kommentoitavaa* -lausuntoja sekä olla tarkka ja johdonmukainen lausunnoissa, eli puhua niin sanotusti yhdellä äänellä. Nopeuden yhteydessä mainitaan usein niin sanottu kriittinen tunti (eng. golden hour), joka tarkoittaa otollisinta aikaikkunaa, jolloin organisaation tulisi reagoida puhjeneeseen kriisiin. Coombs kuvaa kriisin jättävän ympärilleen informaatiotyhjiön (eng. knowledge vacuum), joka täyttyy, vaikka organisaatio ei itse kommentoisi mitään. Tällöin tiedon- ja kriisinhallinta siirtyy jonkin muun tahon käsiin, eikä organisaatio enää kykene johtamaan kriisinhallintaa. (Coombs, 2009, s. 103–104.)

Voidaan todeta, että valtioneuvoston tiedotustilaisuuksien merkittäväli-sääntyminen poikkeusolojen aikana oli todennäköisesti tarkoin harkittu tapa ottaa informaatiotila valtionjohdon käsiin kriisiviestinnällä koronaviruksesta. Mikäli valtionjohto ei olisi säännönmukaisesti astunut esiin ja viestinyt kansalle, olisi informaatiotyhjiön todennäköisesti täyttänyt jokin muu taho. Usein informaatiotyhjiön täyttävät vaihtoehtoiset selitykset asialle. Esimerkiksi koronaviruspandemian kontekstissa nähtiin globaalisti erilaisia salaliittoteorioita viruksen alkuperästä sekä koronavirusrokotteiden tehosta tai niiden kytköksistä 5g-verkkoihin. Mikäli kriisiviestintä rokotteiden tarpeellisuudesta ei ollut riittävää, saattoivat vaihtoehtoiset narratiivit vallata informaatioympäristön. Tämän vuoksi myös koronaviruksen aiheuttamassa kriisissä valtionjohdon luotettava ja oikea-aikainen viestintä kansalaisille oli ensiarvoisen tärkeää.

Mikäli organisaatio ei reagoi sitä koskeneeseen kriisiin kriisiviestinnällä, se voi myös menettää kasvonsa uskottavana toimijana. Lausunto, jossa organisaatio kertoo, ettei sillä ole kommentoitavaa, on tuhoisaa organisaatiolle, sillä tutkimukset ovat osoittaneet sen viestivän kuulijoille puhujan syyllisyydestä johonkin negatiiviseen, jota tämä yrittää peitellä. Viestinnällä voidaan antaa luotettava kuva kuulijalle siinäkin tilanteessa, kun ei tiedä asiasta. Tällöin on parempi sanoa rehellisesti, ettei itsellään ole asiasta tietoa, mutta lupaa selvittää ja palata asiaan. (Coombs, 2009, s. 104.)

Kriisin keskellä lausuntojen tarkkuus on korostunutta, sillä ihmiset kiinnittävät lausuntojen yksityiskohtiin enemmän huomiota. Kriisin keskellä todellisen maailman pienetkin erot voivat koskettaa suuresti ihmisiä. Näin ollen niistä raportointi tulee olla tarkkaa. (Coombs, 2009, s. 104.) Esimerkiksi kadonneiden ihmisten löydyttyä lausunnoissa, ”kadonnut henkilö on löytynyt” ja ”kadonnut henkilö on löytynyt elossa” on vain yhden sanan ero, mutta ensimmäisellä lausunnolla on läheisille kaksi mahdollista tulkintatapaa, joista toinen on positiivinen ja toinen negatiivinen.

Kriisiviestinnän johdonmukaisuus tarkoittaa sitä, etteivät kriisistä viestivien organisaatioiden eri tahojen viestit saa olla ristiriidassa keskenään. Käsite

yhdellä äänellä puhumisesta ymmärretään kuitenkin usein väärin, että ainoastaan yksi ihminen saisi viestiä kriisistä. Se tarkoittaa sitä, että niiden, jotka viestivät kriisistä, tulee johdonmukaisesti välittää sama viesti kuulijoille. Kriisiviestinnässä on kuitenkin yleistä, että muutkin puhuvat kriisistä kuin ainoastaan kriisiviestintään perehtyneet organisaation työntekijät. Jokaisen ei tarvitse seurata ”organisaation linjaa” kommentoidessaan kriisiä, mutta on tärkeää, että myös nämä ihmiset saavat tietonsa samasta lähteestä ja heillä on sitä käytettävissä yhtä paljon kuin kriisiviestintää harjoittavilla. Voidaankin ajatella, että viestinnän lähtökohtien ollessa samat, yhdellä äänellä viestiminen onnistuu todennäköisemmin. (Coombs, 2009, s. 104–105.)

Yksi viimeisimpiä kriisiviestinnän tarkkuuden ja yhdellä äänellä viestimisen epäonnistumisia on tilanne, jossa Kolumbian presidentin väitti 1.3.2023 tapahtuneen lentoturman myötä yksin Amazonin sademetsään joutuneiden lasten löytyneen elossa, vaikka todellisuudessa lapsia etsittiin yhä. Samaisena päivänä myös maan viranomaistaho väitti virheellisesti lasten löytyneen elossa ja hyvissä voimissa. (Daily Mail, 2023). Medioissa Kolumbian presidenttiä ja viranomaisia syytettiin turhan toivon luomisesta ja luottamus Kolumbian viranomaisiin laski viestinnän sahatessa edes takaisin löytymisen ja edelleen kadoksissa olemisen välillä. Myöskään presidentin pahoittelu asiasta ei helpottanut luottamuspulaa, joka oli syntynyt.

Hakalan (2011) mukaan terveyskriiseistä ja luonnonkatastrofeista uutisoiminen toimii nykypäivänä samalla medialogiikalla kuin esimerkiksi terrorismin medialogiikka modernissa yhteiskunnassa: aluksi tietoja tapahtumasta saadaan teknologiavälitteisesti avoimista lähteistä yksittäisiltä henkilöiltä, jotka tihkuvat myös viranomaisten korviin. Tämän jälkeen informaatiotulva alkaa levitä esimerkiksi sosiaalisessa mediassa ja muualla internetissä, jonka jälkeen myös suurten mediatalojen uutiskynnys ylittyy. Prosessi on nykypäivänä luonteeltaan nopeatempoinen, jonka vuoksi myös viranomaisten reagoinnin ja viestinnän tulisi olla ripeätä. (Hakala, 2011, s. 68.) Nopeatempoisesta informaation leviämisestä johtuen kriisiviestinnän yksi suurimpia haasteita nykypäivänä on väärän tiedon leviämisen estäminen (Coombs, 2009, s. 104). Viranomaisten byrokraattinen ja luonteeltaan usein hidastempoinen viestintä on kuitenkin usein auttamatta ajastaan jäljessä, sillä nykypäivänä esimerkiksi sosiaalisessa mediassa tieto leviää eksponentiaalisesti.

Kriisiviestinnän tutkimuksen yksi tärkein teema on osapuolten kohtaaminen, sillä ilman kohtaamista ei viestintä ole mahdollista. Julkishallinnon kriisiviestinnässä kohtaamisen toimijoita ovat viranomaistaho sekä kansalainen ja yhteiskunta. Mikäli kohtaamisessa tapahtunut viestintä on onnistunutta, toimijat tuntevat tulleen kuulluksi, ymmärretyksi ja tietotarpeidensa tulleen täytetyiksi. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 16–17.)

Kriisiviestinnässä organisaatioiden on päätettävä mistä ja miten tiedotetaan. Tässä priorisoinnilla on ensiarvoisen tärkeä asema. Kriisiviestintä poikkeaa merkittävästi normaaliajan viestinnästä. Kriisiviestinnässä tärkeiksi elementeiksi muodostuu strateginen johtajuus, päätöksenteko sekä niiden yhteistoiminta viestinnän toteutuksen ja sidosryhmien kanssa (Hakala, 2006, s. 14–15). Tärkeää on

myös se, kuka kantaa strategisen ja moraalisen vastuun toiminnasta. Viestintää ei tule ajatella yksisuuntaisena prosessina, vaan sosiaalisena vuorovaikutustapahtumana. Näin ollen viestintään liittyvä yhteiskunnallinen konteksti ja ihmisten vuorovaikutus ovat tärkeitä lähestymistapoja myös kriisiviestintää tutkittaessa. (Huhtala ym., 2005, s. 11–12.)

Tutkittaessa kriisiviestintää on relevanttia nostaa esille parakriisin (eng. paracrisis) määritelmä. Parakriisiä luonnehditaan tieteellisessä kriisintutkimuksessa näennäiseksi kriisiksi ja se on usein luonteeltaan mainekriisin kaltainen. Parakriisi ei ole oikea kriisi, mutta sillä on aina potentiaali kehittyä sellaiseksi. Parakriisejä syntyy modernissa yhteiskunnassa helposti verkostoitumisen ja sosiaalisen median tiedonvälityksen tehokkuuden vuoksi. Ne pohjautuvat usein huhupuheisiin, luuloihin tai huonosti muotoiltuihin lausuntoihin, jotka lähtevät leviämään kansan keskuudessa muodostaen responsseja, joissa on läsnä kriisin luonne. Parakriisi ei useinkaan vaikuta yhteiskunnan tai organisaation toimintaan, mutta se tekee usein hallaa maineelle. Tämän vuoksi parakriisien hallinta muistuttaa pitkälti oikean kriisin hallintaa ja edellyttää kriisiviestintää. (Coombs & Holladay 2012, s. 409–410.)

Königin ja Wiedmannin (2015) mukaan yhteiskunnan kohdatessa kriisin voi kansalaisten luottamus valtaapitäviin saada kolauksen monella eri tavalla, mikä puolestaan vaikuttaa suoraan kansalaisten käyttäytymiseen. Luottamus on yksi tärkeimpiä asioita, jotka valtionjohdon tulee saada vakuutettua kansalle kriisin keskellä. Yleisesti ottaen, mikäli puhuja pystyy rakentamaan viestinnässään kuulijan ja itsensä välille luottamuksen, vähenee kuulijan tarve saada tietää yksityiskohtia. Luottamus voi jopa osittain vähentää luotettavan tiedon tarvetta argumentoinnin tueksi. Königin ja Wiedmannin mukaan esimerkiksi Saksan vuoden 2008 finanssikriisin aikana strategisen kommunikaation tehtävä olikin lisätä luottamusta kansalaisten keskuudessa. (König & Wiedmann, 2015, s. 33–35.)

Kriisin aikana luottamuksen puute voi olla tuhoisaa, sillä se vaikuttaa suoraan siihen, kuunteleeko kansa valtionjohdon viestiä. Tämä puolestaan vaikuttaa kriisijohtamisen onnistumiseen. Kriisin aikana kaikki on myös epävarmaa, jolloin luotettavaa tietoa on vähän päätöksenteon tueksi. Tästä voidaan tehdä johtopäätös, että mikäli valtionjohto nauttii kansan luottamusta kriisin aikana, on kriisinhallintakin helpompaa.

Coombs ja Holladay ovat tutkineet organisaatioiden ja erityisesti yritysten kriisinhallinnan ja kriisiviestinnän strategioita. Coombsin mukaan paras kriisinhallintastrategia on sen ennaltaehkäisy. Ennaltaehkäisyn vaiheessa toiminta on suhteellisen näkymätöntä, sillä organisaatiot eivät käytä viestintää kertoakseen ehkäisseensä melkein tapahtuneen kriisin. Poikkeuksen voi tehdä riskiviestintä, jonka tiimoilta voidaan tarkastella, millä tavoin organisaatio tai muu taho vähentää kriisien riskin mahdollisuutta. (Coombs & Holladay, 2012, s. 408.)

Coombsin mukaan kriisiviestinnässä ei tule nojata parhaisiin käytäntöihin (eng. best practices), sillä toisin kuten monessa muussa toiminnassa, kriisien ainutkertaisuuden vuoksi sellaisia on hankala luoda kriisinhallinnassa. Kriisien tyypeistä voidaan löytää samankaltaisuuksia, mutta jokainen niistä on kuitenkin ainutkertaisuudessaan erilainen. Coombsin mukaan tulisi keskittyä enemmän

siihen, mitä voimme oppia strategisen kommunikaation analyysistä kriisin jälkeen. Ajatuksesta jalostuneessa kriisintutkimuksen suuntauksessa (eng. evidence-based crisis communication reseach) keskitytään tarkastelemaan sitä, millainen kriisiviestintä on tehokasta ja millainen tehotonta. (Coombs, 2015, s. 141–142.)

Kriisiviestinnässä tulee aina priorisoida se, mistä ja miten viestitään. Organisaatioiden ollessa sosiokulttuurisia prosesseja, liittyy kriisiviestintään olennaisesti myös strateginen ja moraalinen vastuu. Valtionhallinnon julkinen viestintä on aina vallankäyttöä toiminnan kautta. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 14, 22.) Viranomaisen kriisiviestinnän tulee olla luonteeltaan aina myös strategista viestintää – tai ainakin se on yksi onnistuneen kriisiviestinnän edellytys. Viestinnällä viestinnän vuoksi akuutin kriisin aikana voi olla kohtalokkaita seurauksia, sillä pelkkä viestintä ilman strategiaa voi viedä tilannetta huonompaan suuntaan. Strategisen viestinnän yksi lähtökohdista tulee olla intentio helpottaa meneillään olevaa kriisiä ja saada sitä hallintaan. (Coombs, 2015, s. 141.) Strategisen viestinnän käsite on näin ollen yksi tärkeimmistä termeistä tarkasteltaessa valtionjohdon kriisiviestintää. Huhtala ja Hakala (2007, s. 23) määrittelevät strategisen viestinnän olevan tavoitteellista toimintaa, jossa julkisella toiminnalla edistetään yhteisiä päämääriä ja tavoitteita. Strateginen viestintä on viime vuosina vallannut itselleen tukevan jalansijan niin poliittisessa kuin viranomaisviestinnässä. Tutkimusaineistoni on luonteeltaan niin valtionjohdon kriisiviestintää kuin strategista viestintää kansalle kriisin keskellä: sitä tehdään tarkoituksenmukaisesti ja ennalta harkitusti ja siinä on päämäärä, jota tavoitellaan.

Strateginen viestintä on valittua ja seulottua ulkoista viestintää, jonka valtioneuvosto on suunnannut yleisölle ja medialle tai esimerkiksi toiselle viranomaiselle. Strateginen viestintä on koordinoitu niin prosessuaalisesti kuin sisällöllisestikin. Strateginen viestintä on julkista toimintaa ja kuten muussakin viestinnässä, siinä tulee korostua läpinäkyvyys. Läpinäkyvyyden ei tulisi kuitenkaan koskaan olla tavoite, vaan osa strategisen viestinnän konkreettisia käytänteitä. Nykyään lähes jokaisella viranomaisella ja organisaatiolla on omat viestintästrategiansa. (Rantapelkonen, 2014, s. 1–4, 9, 14.)

Valtionjohdon strategista viestintää voidaan luonnehtia kahdesta eri näkökulmasta: strategisessa viestinnässä voi korostua joko tiedonsiirron prosessi tai yhteenkuuluvuuden tunteen rakentaminen. Strategisen viestinnän tiedonsiirrolla pyritään aina tiettyyn päämäärään. Strategisen viestinnän tarkoituksena on välittää kuulijalle tietoa. Välitetyn tiedon tulee olla totta ja sen tulee olla Suomen kannalta merkityksellistä. Strategisen viestinnän tärkeimpiä ominaisuuksia ovat uskottavuus, luotettavuus sekä nopeus. Strategisessa viestinnässä korostuu jonkin tapahtuman ymmärrettäväksi tekeminen, mikä luonnollisesti korostuu erityisesti yllättävien tapahtumien, kuten kriisien strategisen viestinnän kontekstissa. (Rantapelkonen, 2014, s. 7–8, 11.)

Strategisen viestinnän korostuneesta faktatietoja välittävästä luonteesta huolimatta strategisen viestinnän tarkoitus on myös olla tarinankertoja. Rantapelkonen (2014) nostaa teoksessaan esille strategisen viestinnän määrittelyn yhteiskunnan identiteetin rakentajana. Myös Valtioneuvoston viestintäjohtaja Päivi

Anttikoski (2021) nostaa esille tarinoiden merkityksen kasvun osana strategista viestintää. Rituaalinomaisessa strategisessa viestinnässä pääpaino on yhteenkuuluvuuden tunteen rakentaminen, ei niinkään informaation siirtäminen kuulijalle. Tällöin korostetaan tietyn yhteisön yhteistä uskoa johonkin merkitykselliseen asiaan ja näin ollen strategisen viestinnän yleisö luodaan yhteenkuuluvuuden tunteella. Tällöin kerrottavaa tarinaa argumentoidaan faktatiedoilla. Suomen valtionjohdon strateginen viestintä kattaa molemmat edellä mainitut määritelmät. (Rantapelkonen, 2014, s. 1, 6-7.)

Vaikka strateginen viestintä on laaja viestinnällinen ilmiö, keskityn tutkimuksessani tarkastelemaan ainoastaan valiojohdon kansalaisille suunnattuun strategiseen kriisiviestintään, jotka toteutetaan valtioneuvoston tiedotustilaisuuksien muodossa poikkeusolojen aikana. Sen luonnetta määrittelee pitkälti se, mitä tietoa on päätetty julkaista ja viestiä kansalle ja millaista yhteenkuuluvuuden tunnetta halutaan kansallisesti rakentaa.

Strategisen viestinnän tarkoitus on selkiyttää ja yhtenäistää myös vastuita eri toimijoiden välillä. Strategisella viestinnällä pidetään yllä myös selkeää johtamista sekä viestinnän tilannekuva. Valtioneuvosto käyttää strategista viestintää asioista, jotka edellyttävät tehostettua ja koordinoitua viestintää, esimerkiksi kriisitilanteissa. Tällöin valtioneuvosto tukee ja koordinoi viestintää eri ministeriöiden ja toimijoiden välillä, jolloin sovitaan viestinnän sisällöistä sekä sen toteutustavasta. Kuten Coombs, (2009), myös Rantapelkonen (2014) kuvaa tutkimuksessaan strategisen viestinnän olevan *yhdellä äänellä viestimistä*. Lisäksi strategisen viestinnän tarkoitus on saattaa oikea tieto kansalaisille ennen kuin virheelliset informaatiot pääsevät valtaamaan informaatiotilan hallinnan itselleen. (Rantapelkonen, 2014, s. 1-6, 9, 29; Anttikoski, 2021.)

Vaikka strategisen viestinnän tulisi olla läpinäkyvää, on sillä rajoittavia tekijöitä. Esimerkiksi turvallisuus, yksityisyys ja sensitiivisyys säätelevät sitä, mistä voidaan viestiä ja kenelle. Viranomaisen salassapitovelvollisuus ylittää aina strategisen viestinnän tarpeen. Myös valtioneuvoston strategisen viestinnän koordinoinnin vapaaehtoisuus asettaa rajoja normaalioloissa: ministeriöillä on omat viestinnän vastualueensa ja se, osallistuvatko ne viestintään perustuu täysin ministeriöiden vapaaseen tahtoon. Näin ollen strategisen viestinnän tehokkuus voidaan joissain tapauksissa asettaa kyseenalaiseksi. Rantapelkonen korostaakin, että strategista viestintää rajoittaa myös määrittely vallan rajoista. (Rantapelkonen, 2014, s. 15-16.) Vallan rajojen määrittely voi näin ollen hidastaa strategisen viestinnän toteutumista. Poikkeusolojen aikana valmiuslain 107 § vastaa juuri tähän tarpeeseen, jossa eri hallinnonalojen väliset erimielisyydet voidaan ratkaista valtioneuvostossa pääministerin esityksestä (Valmiuslaki, 2011, 107 §).

Sosiaalisen median kehittyminen osaksi modernia yhteiskuntaa on hajottanut myös viestinnän valtasuhteita. Rantapelkonen (2014, s. 7) mukaan viestintävaltaan liittyvät kysymykset ovat yhä enenevässä määrin myös johtamisen kysymyksiä. Viestinnän mediakentän ollessa suuressa muutoksessa valtioneuvosto, kuten muutkin viranomaiset, ovat joutuneet tekemään uudistuksia ja määrittämään itseään uudelleen suhteessa mediaan. On tilanteita, jolloin strategisen viestinnän toinen viestinnän kohde, media, voi olla myös strategisen viestinnän yksi

toimijoista (Rantapelkonen, 2014, s. 7). Myös rajalliset resurssit haastavat viestinnän uudistumista. Strategisen viestinnän onnistumista määrittävät kuitenkin enemmän kvalitatiiviset kuin kvantitatiiviset tekijät. Strategisen viestinnän määrä ei ratkaise sen onnistumista, vaan laatu. Strateginen viestintä on onnistunut vakuuttaessaan kuulijansa ja saadessaan aikaan haluttua toimintaa. (Rantapelkonen, 2014, 1, s. 7–14.)

Strategisen viestinnän ja johtamisen tehokkuutta ja onnistumista voidaan parhaiten mitata kriisitilanteen syntyessä. Onnistumisen mittarina voidaan pitää sitä, millainen strategisen viestinnän luoma tarina on suhteessa muihin tarinoihin samalta ajalta. Mikäli strateginen viestintä poikkeaa merkittävästi muiden tahojen kertomuksista eikä ole linjassa niiden kanssa, voidaan strategisen viestinnän todeta epäonnistuneen uskottavuudessaan. Näin ollen strategisen viestinnän suurin haaste on sen sitominen realiteetteihin. Strateginen viestintä ei saa poiketa suuresti todellisuudesta, sillä muutoin strategisen viestinnän kertomuksen ylläpitäminen ja argumentointi muuttuu haastavaksi. (Rantapelkonen, 2014, s. 9–11.) Rantapelkonen argumentti herättää toisaalta kysymyksen siitä, paljonko strateginen viestintä voi poiketa todellisuudesta? Eikö olisi parempi pitäytyä täysin totuudessa, jolloin strategisen viestinnän uskottavuutta ei tarvitsisi kyseenalaistaa? Rantapelkonen tarkoittaa todennäköisesti tilannetta, jossa pääasia ei ole informaation siirto kuulijalle, vaan esimerkiksi juuri yhteenkuuluvuuden tunteen rakentaminen sosiaalisena konstruktiona. Tällöin kuulijoille viestitään siitä, mitä *haluamme olla yhdessä*, ei siitä, *mitä olemme juuri nyt*.

Strateginen viestintä on kiinteä osa strategian toteuttamista. Strategian toteuttaminen käytännössä on suunnittelusta tekoihin siirtymistä. Siinä yhdistyvät pitkän aikavälin tavoitteet, joita kohti pyritään päivittäisillä, intentionaalisilla toiminnoilla. Strategian toteuttaminen on pitkä prosessi, joka on alati dynaamisessa muutoksessa. (Hämäläinen & Maula, 2004. s. 25–26.)

Hallituksen viestintästrategiassa (2019, s. 5) määritetään strategisen viestinnän tavoitteiksi sen, että kansa saa tietoonsa, mihin suuntaan valtionjohto haluaa Suomea kehittää ja miksi, mitkä ovat pitkän aikavälin tähtäimet ja miten ne saavutetaan. Voidaankin todeta, että kriisiviestinnän onnistuminen valtionjohdon kriisiviestintänä kansalle koronaviruspandemian aikana edellyttäisi tavoitteiden kertomista kriisin selättämiseksi sekä se, miten kyseiset tavoitteet saavutetaan. Lisäksi valtionjohdon kriisiviestinnän tulisi rakentaa yhteenkuuluvuuden tunteita kansalle kriisin keskellä.

3 Suomen valtionjohdon kriisiviestintä

Luvussa 3 käsittelen Suomen valtionjohdon kriisiviestintää sen historian ja sitä ohjaavien asiakirjojen näkökulmasta. Lisäksi perehdyn normaaliolojen ja poikkeusolojen kriisiviestinnän eroihin. Luvussa 3.1 esittelen kriisiviestinnän tutkimusta siltä osin, kun se koskettaa Suomea ja erityisesti kriisiviestintää, jossa Suomen valtionjohto on ollut merkittävässä roolissa. Käyn läpi Suomen historian kriisiviestinnän merkkipaalut, jossa yhteiskunnallinen kriisi on koskettanut koko väestöä ja tapahtuman pohjalta kriisiviestintää on kehitetty. Luvussa 3.2 käyn läpi ne asiakirjat, jotka ohjaavat valtionjohdon kriisiviestintää. Luku 3.3 käsittelee Suomen viranomaisen kriisiviestintää poikkeusoloissa ja sitä, millaisia erityispiirteitä poikkeusolojen kriisiviestinnällä on verrattuna normaaliolojen kriisiviestintään.

3.1 Valtionjohdon kriisiviestinnän tutkimus Suomessa

Kriisitutkimus on vallannut itselleen tilaa poikkitieteellisenä tutkimusalana 2000-luvun alusta alkaen, ja sen merkitys on kasvanut erityisesti sosiologian, organisaatiotutkimuksen sekä johtamisoppien alalla (Hakala, 2011, s. 68–69). Pro gradu -tutkielmani kantava teema onkin valtion kriisiviestintä, joka on osa kriisintutkimusta. Poikkitieteellisyytensä vuoksi tutkimukseni lähtökohdat ovat avarat. Tutkimuksen tarvetta voidaan argumentoida monesta eri näkökulmasta. Ensinnäkin Covid-19-pandemian aiheuttama Suomen yhteiskuntaa – kuten koko maailmaa – koetteleva kriisi on laajuudessaan ainutkertainen modernin maailman historiassa, minkä vuoksi sen tutkimus on oikeutettua, ellei jopa veloitettua. Koronapandemia ei myöskään erittäin todennäköisesti tule jäämään ainoaksi globaaliksi terveyskriisiksi, jonka ihmiskunta tulee kohtaamaan. Ilmastonmuutoksen ja väestönkasvun myötä riski seuraavan pandemian toteutumiselle kasvaa koko ajan. Näin ollen koronaviruspandemian aiheuttaman kriisin tutkimus antaa eväitä tulevien kriisien ennakoinnille ja varautumiselle.

Kriisiviestinnän ja kriisijohtamisen tutkiminen kunkin kriisin kohdalla on perusteltua, sillä jokainen kriisi on ainutkertainen, eikä näin ollen tapahdu identtisesti edellisen tavoin (Hanén 2017, s. 139–140). Aiempien kriisien reflektoinnin myötä voimme kuitenkin oppia jälkikäteen. Näin ollen yhteiskunta tekee parhaansa seuraavan kriisin kohtaamista varten. On erittäin todennäköistä, ettei yksikään kriisiviestintätilanne tule onnistumaan ilman ainuttakaan virhettä, vaikka toimintaa, ennaltaehkäisyä ja varautumissuunnitelmaa kuinka kehitettäisiin. Mikäli valtionjohto suoriutuisi tietyssä kriisiviestintätilanteessa erinomaisin arvosanoin, ei kuitenkaan voida olettaa saman toimintamallin pätevän tulevissa kriiseissä. Näin ollen kriisiviestinnässä korostuu dynaamisuus ja toiminta vaatii jatkuvaa reflektointia ja kehittämistä, mikä osaltaan oikeuttaa ja edellyttää kriisin jatkuvaa tutkimusta.

Koronaviruspandemia on kriisinä luonteeltaan globaali sen eskaloiduttua lyhyessä ajassa kaikkien valtioiden väestön keskuuteen. Viruksen leviäminen ei katsonut valtiorajoja. Tästä huolimatta kukin valtio toteutti koronaviruksen vastaiset toimet ensimmäisen aallon aikana pääosin kansallisella tasolla (Mörttinen, 2021, s. 6). Tämän vuoksi on perusteltua tarkastella juuri valtiotasolla tehtyä päätöksenteon diskurssia, sillä valtionjohdon päätökset vaikuttavat siihen, mihin suuntaan epidemia kehittyy paikallisesti kulloisenkin valtion valitseman strategian myötä.

Suomen valtion modernilla kriisiviestinnällä on yleisesti ottaen lyhyt historia. Viime vuosikymmenten aikana Suomen yhteiskunta on kohdannut tasaisesti eri vakavuusasteisia kriisejä, ja kriisiviestinnän tutkimusta on aiemmin tehty Suomen kansalaisia ja yhteiskuntaa koetelleista, merkittävistä kriiseistä ja katastrofeista, kuten vuoden 2004 Aasian tsunamista (Huhtala ym., 2005; Volanen, 2013.), Estonian uppoamisesta (Raittila, 1996) sekä Jokelan ja Kauhajoen koulusurmista (Hakala, 2009). Verrattuna kuitenkin kansainväliseen tutkimukseen, Suomen valtionjohdon kriisiviestinnän tutkimusta ja kehitystä on tehty melko vähän huolimatta siitä, että toiminta vaikuttaa merkittävästi koko yhteiskuntaamme (Seeck, 2007, s. 19). Hakalan mukaan valtionhallinnon viestinnästä ja sen arvioinnin tutkimuksesta on myös pitkään puuttunut ymmärrettävyyden näkökulma (Hakala, 2001, s. 5). Tutkimukseni on siis osa verrattain vähäistä tutkimusjoukkoa, jolla kuitenkin on yhteiskuntamme kannalta merkityksellinen sija tutkimuskentällä ja osana suomalaisen kriisintutkimuksen jatkumoa.

Ensimmäinen merkittävä edistysaskel Suomen valtionhallinnon kriisiviestintään tapahtui vuoden 1986 Tšernobylin ydinvoimalaonnettomuuden myötä. Onnettomuudesta viestiminen ajautui perinteisen byrokraattisen hallinnon tiedotuskriisiin. Lisäksi myöhemmin on todettu, että Suomen valtion kriisiviestintä vaikeutui Suomen ja Neuvostoliiton poliittisten suhteiden tilan vuoksi sekä Neuvostoliiton salailu ydinvoimalaonnettomuuden osalta. Suomen viranomaiset pelkäsivät liialla toiminnallaan tai tiedottamisellaan vaarantavan suhteet Neuvostoliittoon, joka aluksi salasi onnettomuuden täysin. Suomen valtionjohto ajatteli myös tuolloin onnettomuuden olevan myös ulkopoliittinen asia, mikä omalta osaltaan lisäsi aisasta viestimisen kompleksisuutta. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 41–44.)

Tšernobylin tapauksessa viranomaisviestintä epäonnistui usealla eri osa-alueella. Viestinnässä ei onnistuttu tyydyttämään kansalaisten tai edes median tiedontarpeita. Onnettomuus toi myös esiin Suomen hallinnon reagoinnin hitauden sekä silloisen salailukulttuurin: ensimmäinen valtionjohdon tiedotustilaisuus, jota on sittemmin luonnehdittu vaikeasti ymmärrettäväksi, pidettiin vasta kaksi viikkoa onnettomuuden jälkeen. Tiedotusvastuussa oli tuolloin säteilyturvaviranomaiset sekä kauppa- ja teollisuusministeriö. Toisaalta huomautettakoon, ettei myöskään Suomen valtionjohto saanut osaltaan oikea-aikaisesti tarvitsemaansa tietoa onnettomuudesta, sen laajuudesta tai vaikutuksista. Virkamiesten välinen vastuu tiedottamisesta oli tuolloin myös epäselvä, ja annetut lausunnot jäivät usein monitulkintaisiksi. Lisäksi oikean tiedon viivästyminen ja sen panttaaminen aiheutti huhujen leviämisen disseminaatiomallin mukaisesti, mikä

vähensi edelleen kansalaisten luottamusta viranomaisviestintään. Tšernobylin koko yhteiskuntaa koskehtavan kriisin ja siitä seuranneen viestintäkriisin tapauksen lopputuloksena Suomen johdossa kirjattiin kuitenkin ensimmäiset tiedotusohjeet valtionhallinnolle, jotka palvelivat tulevien vuosien kriisitilanteiden varalle. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 41–48.)

Matkustaja-autolautta Estonian uppoaminen vuonna 1994 oli Tšernobylin jälkeen Suomea koskehtanut seuraava suuri kriisi. Kriisin strategisen tason johtamisesta vastasi hallitus. Tiedotusvastuu oli valtioneuvoston kanslian tiedotusyksiköllä, mutta tärkeämmäksi tiedotuskanavaksi kansalaisille ja medialle osoittautui kuitenkin Turun meripelastus, jolla oli operatiivisen tason tieto onnettomuudesta. Lisäksi tiedotusvastuussa oli sisäministeriö. Valtionhallinnon viestintästrategia keskittyi korostamaan sitä, ettei Suomella ollut tekemistä virolaista laivaa kohdanneen onnettomuuden tai siihen johtaneiden syiden kanssa, vaikka se oli uponnut Suomen meripelastusalueella. Myös Estoniassa olleiden matkustajien nimien julkaiseminen tuotti viestinnässä hankaluuksia asian arkaluonteisuuden ja tietojen puutteiden vuoksi. Estonian kriisin tiimoilta ongelmat keskittyivät enemmän operatiiviseen toimintaan ja viranomaisten keskinäiseen viestintään kuin kansalaisille ja medialle viestimiseen. Viestintävastuussa olleen Raimo Tiilikaisen voidaan kuitenkin katsoa onnistuneeksi osaltaan kriisiviestinnässä, sillä relevantin informaation siirtämisen lisäksi hän kykeni välittämään aitoja tunteita uhreille sekä luomaan yhteisyyden tunnetta pelastajien, uhrien ja tiedotuksen välille. Yksi kriisiviestinnän tärkein psykososiaalinen tehtävä onkin rakentaa yhteisyyden tunnetta yleisön keskuudessa sekä yleisön ja viestivän viranomaisen välille. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 48–57.)

Yhdysvaltain syyskuun 11. päivän WTC-pilvenpiirtäjiin kohdistuneet terrori-iskut eivät koskehtaneet konkreettisesti Suomea, mutta kriisi kosketti ja järkytti globaalisti tunnetasolla, minkä vuoksi se sai laajoja kansainvälisiä ulottuvuuksia aina Suomeen asti. Kriisiviestintä oli tarpeellista akuutissa vaiheessa ja sen suoritti suurelta osin media. Ulkoasiainministeriöön perustettu kriisipäivystyslinja vastasi myös viranomaistaholta kansalaisille viestinnästä. Lisäksi poliittisesta viestinnästä vastasi valtioneuvoston kanslia. Viranomaisten ei kuitenkaan tarvinnut alkaa tuottaa varsinaista kriisiviestintää, koska kriisi kosketti vain välillisesti Suomea. Voidaankin todeta, että iskut olivat enemmän kriisi kansalaisten kuin valtionjohdon näkökulmasta. Yhdeksi valtionjohdon onnistumiseksi kriisissä on katsottu olleen ministereiden korostunut rauhallisuus viestintätilanteissa, vaikka tapaus sai mediassa suuren sekasorron aikaiseksi. Ongelmaksi WTC-iskujen kriisiviestinnässä paljastui fyysisen maailman puute, sillä valtioneuvostolla ei tuolloin ollut todellisia johtokeskustiloja, josta kriisiä olisi koordinoitu. Kyseinen ongelma on kuitenkin ratkaistu myöhemmin. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 57–64.)

Arvioiden mukaan vuonna 2002 tapahtuneen Myyrmannin ostoskeskuksen terrori-iskun kriisiviestinnässä valtionjohto suoriutui hyvin. Viranomaistoiminta oli nopeaa ja sisäasianministeriö koordinoi jatkotyöskentelyä tehokkaasti. Valtionjohdon rooli kriisiviestinnässä ei kuitenkaan ollut suuri, vaan viestintä tapahtui pääosin operatiivisista toimista vastanneiden pelastustoimen poliisin ja

sairaalan tahoilta. Viestinnässä toteutettiin ennalta suunniteltua ja harjoiteltua suuronnettomuusmallia, joka oli suunniteltu Helsinki-Vantaan lentokentän onnettomuuksien varalle. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 64–72.)

Kaakkois-Aasian tsunami vuonna 2004 on yksi suurimmista Suomea koskettaneista tragedioista. Kansalaisille suunnatussa viestinnässä yksi merkittävä ongelma oli puhelinlinjojen ruuhkautuminen ulkoministeriön kriisipuhelimessa, johon tulleista 67 000 puhelusta vain alle 6 000 vastattiin. Valtioneuvoston sivuille ei myöskään saatu ajoissa luotua yhteyskanavaa viranomaisen ja kansalaisten välille ja kansalaiset joutuivat turvautumaan kolmannen osapuolen, sukkelusyrityksen tarjoamaan tietoon. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 73–78.)

Tsunamikatastrofin viestinnästä vastasi pitkälti ulkoministeriö, joka oli vain puoli vuotta aiemmin harjoitellut vastaavalaisen onnettomuuden varalle. Valtioneuvoston valmiuspäällikköorganisaatio otti kuitenkin vastuun kriisin johtamisesta päivä tsunamin jälkeen. Kyseistä kokoonpanoa käytettiin tuolloin ensimmäisen kerran. Valmiuspäälliköiden lisäksi poliittisessa johdossa oli pääministeri sekä ulkoasiainministeri. Vastuu kriisin johtamisesta ja tiedottamisesta delegoitiin silti ulkoministeriölle. Paikan päälle Thaimaahan, jossa suurin osa suomalaisuhreista oli, ei myöskään lähetetty tiedotuksesta vastaavaa henkilöä, vaikka informaationkulun ongelmat tiedostettiin. Ulkoministeriö ei myöskään oikaissut väärin uutisoituja tietoja tarpeeksi selvästi. Kansalaisten tiedontarve jäi jälleen täyttämättä. Jälkikäteen on todettu, että kansalaiset antoivat viranomaiselle tietoja läheisistään, mutta eivät saaneet itse tietoja viranomaiselta. Kansalaiset joutuivat kääntymään muiden instanssien, kuin viranomaisen puoleen tiedontarpeen täyttämiseksi. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 73–84.)

Virkamiesten viestinnän toimimattomuus tilanteessa kuvastui ensimmäisessä tiedotustilaisuudessa, jossa ei ollut mukana lainkaan ministereitä tai kriisiorganisaation johtajia. Melko nopeasti 28. joulukuuta ministerit ottivat vastuun tiedottamisesta. Voidaan todeta, että valtionjohdon kriisiviestinnässä epäonnistuttiin jo pelkästään siirtomallin näkökulmasta: tietojen kerääminen, viranomaisten sisäinen viestintä sekä kansalaisille ja medialle viestiminen takkusivat. Kaikkea tietoa ei saatu, eikä suurta osaa tiedoista pystytty vahvistamaan. Viranomaisviestintä ja byrokraattinen organisaatio käytännössä halvaantuivat tragedian yllätyksellisyydestä sekä toisaalta varmistamattoman tiedon tulvasta, toisaalta oikean tilannetiedon puutteesta ja teknisten yhteyksien ongelmista. Yhteisyyden näkökulmasta tsunamin myötä heräsi globaali, ennennäkemätön yhteisyyden tunne, mikä synnytti ennennäkemättömän auttamisen halun ja avustusten tulvan paikan päälle. Yhteisyyden rakentumiseen eivät kuitenkaan vaikuttaneet valtionjohtojen viestintä, vaan media sekä yksityiset vapaaehtoistoimijat. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 73–84.)

Huhtalan ja Hakalan mukaan tsunamin jälkeinen viestintäkriisi oli käännekohta valtionhallinnon viestinnässä. Valtionhallinnon kriisiviestintä koki murroksen tsunamiviestinnän yhteydessä, jolloin kriisin jälkeen julkinen itsekritiikki täytti median. Vuonna 2005 siirryttiin tiedottamisesta kohti strategista viestintää. Kriisiviestinnästä tuli tuolloin myös aiempaa poliittisempää. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 15, 22.)

Alla (Taulukko 2) on koottuna Suomea koko yhteiskunnan tasolla koskettaneita kriisejä, joiden hallinnassa valtionjohdolla on ollut rooli kriisinhallinnassa ja kriisiviestinnässä. Lista ei ole tyhjentävä, sillä tulkintatavasta riippuen esimerkiksi vuoden 2015 Turun puukotukset oli terrorismirikos, joka kriisinä kosketti koko Suomea, minkä vuoksi myös se voitaisiin lisätä listaan. Kriisijohtamisen ja -viestinnän asiassa hoiti kuitenkin Keskusrikospoliisi, minkä vuoksi Suomen valtionjohdolla ei ollut niin suurta roolia. Valtionjohdon rooli rajoittui lähes pelkästään lausuntojen ilmaisemiseen terrorismirikoksesta.

TAULUKKO 2 Suomea koskettaneet kriisit, joiden hallinnassa valtionjohdolla oli rooli

Vuosi	Kriisi
1986	Tšernobylin ydinonnettomuus
1994	Matkustajalautta Estonian uppoaminen
2001	WTC-iskut Yhdysvalloissa
2002	Myyrmannin ostoskeskuksen terrori-isku
2004	Kaakkois-Aasian tsunami
2015	Euroopan pakolaiskriisi
2020	Covid-19-pandemia

Jokaisen edellä mainitun kriisin hallinnassa ja johtamisessa on ilmennyt ongelmia, joista moni on ollut viestinnällisiä. Vaikka tiedotusvastuun, poliittisen vastuun sekä operatiivisen toiminnan vastuuorganisaatiot ovat vaihdelleet, monet samankaltaiset ongelmat toistuvat kriisistä toiseen. Kuten edellä kuvatuista kriiseistä voidaan päätellä, ainoa staattinen ominaisuus kriiseissä on varmuus siitä, että niitä tulee tapahtumaan. Muutoin kriisit ovat yllätyksellisiä ja tapahtuvat usein niin, ettei hyvin suunniteltu ennakkovaroitusjärjestelmäkään pysty ennustamaan niitä etukäteen. Kriisin yllätyksellisyys ja sen kompleksiset vaikutussuhteet tekevät siitä vaikeasti ennakoitavan ja hallittavan. Tämän vuoksi jokaisen yhteiskunnallisen kriisin kohdalla kriisinhallinnassa tehdään virheitä. Pahimmillaan viestinnän ongelmat voivat vaikeuttaa yhteiskunnan tiedonsaantia ja kriisistä selviytymistä. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 15, 151.) Suomen kriisiviestinnän tutkimisen kantaviksi pääteemoiksi voidaan summata viestinnän onnistuminen, viranomaisten vastuunjako kriisiviestinnässä sekä kansalaisten tietotarpeen täyttyminen tai siinä epäonnistuminen.

Valtionjohdon viestintää koskevan relevantin tutkimuksen puutteen vuoksi käynnistettiin Valtionhallinnon viestintä 2007 -hanke, jonka tarkoitus on tutkia koko valtionhallinnon viestinnän arviointikäytäntöjä. Hankkeessa kävi ilmi, että paitsi ulkopuolisen tekemää tutkimusta, myöskään valtionhallinnon sisäisiä tutkimuksia ei olla tehty valtionhallinnon kriisiviestinnästä. (Seeck, 2007, s. 19–20, Valtioneuvosto 2005 a, s. 11; Valtioneuvosto 2005 b, s. 30.) Muun muassa tämän hankkeen pohjalta valtionhallinnon viestintää on yhdenmukaistettu ja koordinoitu vuosien varrella erilaisin viestintää ohjaavien asiakirjojen muodossa, joita käsitellen tarkemmin luvussa 3.2.

3.2 Suomen valtionjohdon kriisiviestintää ohjaavat asiakirjat

Tässä luvussa esittelen keskeiset asiakirjat, jotka olen tutkimukseni tiedonhankinnassa katsonut olevan relevantteja Suomen valtionjohdon kriisiviestinnän kannalta. Asiakirjat ohjaavat Suomen valtionjohdon kriisiviestintää sekä asettaa keskeiset vaatimukset valtionjohdon kriisiviestinnälle. Tarkasteluun on otettu myös sellaiset asiakirjat, jotka ohjeistavat valtionjohdon viestintää yleisesti. Tarkastelen erityisesti niitä asiakirjoja, jotka käsittelevät valtionjohdon viestintää tutkimukselle relevantissa kontekstissa, eli poikkeusolojen aikana. Asiakirjat ovat lueteltuna alla (Taulukko 3) aikajärjestyksessä:

TAULUKKO 3 Suomen valtionjohdon kriisiviestintää ohjaavat asiakirjat

Asiakirja	Julkaisuvuosi
Hallituksen viestintästrategia	2019
Valtiorhallinnon tehostetun viestinnän ohje	2019
Työryhmän ehdotus uudeksi valtiorhallinnon tehostetun viestinnän ohjeeksi: Viestintä normaalioloissa, häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa	2019
Valtioneuvoston viestintäsuositus	2016
Valtiorhallinnon strategisen viestinnän linjaukset	2013
Valtiorhallinnon viestintä häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa	2013
Kansallisen varautumissuunnitelman influenssapandemiaa varten	2012
Valmiuslaki	2011
Valtiorhallinnon viestintä kriisitilanteissa ja poikkeusoloissa	2007
Valtiorhallinnon viestintäohje	2007
Kansallisen varautumissuunnitelman influenssapandemiaa varten	2006
Hallintolaki 2 luku, 9 §	2003

Valtioneuvoston kanslian viestinnän ohjeistus kriisitilanteisiin ja poikkeusoloihin määrittää kriisin olevan tilanne, joka edellyttää viranomaiselta tehostetuja toimia normaalioloissa tai normaaliolojen häiriötilanteissa. Normaaliolojen häiriötilanne tarkoittaa tapahtumaa, joka on äkillinen, poikkeava ja aiheuttaa negatiivisen muutoksen turvallisuustilanteeseen ja uhan väestön turvallisuudelle ja yhteiskunnan toimivuudelle (Valtioneuvosto, 2007, s. 9).

Sosiaali- ja terveysministeriön Kansallisen varautumissuunnitelman influenssapandemiaa varten (2012, s. 62) määritellään pandemiatilanteessa viestinnän olevan riski- ja kriisiviestintää. Asiakirjan mukaan kriisiviestinnän tulee olla suunnitelmallista sekä osa kriisin johtamista. Normaaliolojen pandemiatilanteessa sosiaali- ja terveysministeriön vastuulla on koordinoita viestintää ministeriöiden välillä, ja ministeriöt ovat jokainen vastuussa oman hallinnonalansa viestinnästä. Viestinnän tulee rakentua normaaliajan viestinnän malleihin, joita tehostetaan ja nopeutetaan kriisin aikana. Myös Valtiorhallinnon viestintäohjeessa kriisitilanteiden ja poikkeusten varalle painotetaan kriisiajan viestinnän pohjautuvan normaaliolojen viestinnälle, jota tehostetaan kyseisenä aikana (Valtioneuvosto, 2007, s. 7). Kansallisessa varautumissuunnitelmassa

influenssapandemian varalle korostetaan, että pandemiatilanteessa viranomais-ten yhteistyöverkostoja, tiedonkulkua sekä työnjakoa tulee tehostaa ja varmistaa organisaatioiden välillä. Pandemiatilanteessa viranomaisviestinnän tulee olla aktiivista ja ennakoivaa. (STM, 2012, s. 62.)

Kansallisessa varautumissuunnitelmassa influenssapandemiaa varten to-detaan viestinnän kohderyhmiä olevan kuusi: väestö, sosiaali- ja terveydenhuol-lon ammattihenkilöstö, muut viranomaiset, media kotimaassa ja ulkomailla, jo-kaisen hallinnonalan oma henkilöstö sekä eri sidosryhmät, kuten potilasjärjestöt, etujärjestöt sekä ammattiyhdistykset. Kansalaisiin kohdistuvassa kriisiviestin-nässä tulee olla selkeät ohjeet, eikä siihen tule jättää tulkinnan varaa. Myös vies-tinnän intentionaalinen kohdentaminen tietyille ryhmille – tässä tapauksessa esi-merkiksi riskiryhmille sekä ulkomailta palaaville – tulee ottaa huomioon. (STM, 2012, s. 63.) Näin ollen viranomaisen kriisiviestinnän kohteita on monia muitakin kuin väestö. Tässä tutkimuksessa kuitenkin rajataan aineisto koskemaan ainoas-taan kansalle suunnattua valtionjohdon kriisiviestintää virallisten tiedotustilai-suuksien muodossa.

Viranomaisen tehtävää säätelevä hallintolaki ilmaisee virkamiehillä olevan hyvän kielenkäytön vaatimuksen. Hallintolain 2 luvun 9 §:n mukaan viranomai-sella on hyvän kielenkäytön vaatimus: viranomaisen on käytettävä asiallista, sel-keää ja ymmärrettävää kieltä (Hallintolaki 2003/434). On yleisesti tiedossa, että viranomaiskieltä vaivaa kapulakielisuus ja se on usein vaikeasti ymmärrettävää. Erityisesti kriisin aikana viestinnän ymmärrettävyyden merkitys korostuu.

Mörttisen (2021) mukaan erilaiset yhteiskunnan uhat kilpailevat vakavuu-dellaan toistensa kanssa elintilasta ja näkyvyydestä. Esimerkiksi Sosiaali- ja ter-veysministeriö laati vuonna 2006 Kansallisen varautumissuunnitelman influens-sapandemian varalle (STM, 2006). Tuolloin pandemia oli uhkakuviassa selkeästi läsnä. Varautumissuunnitelmaa päivitettiin vuonna 2012 WHO:n suosituksesta sikainfluenssan vuoksi. Sosiaali- ja terveysministeriön alaisuudessa toimi myös erityinen koordinaatiotyöryhmä pandemian varalle vuodesta 2009, mutta se kui-tenkin lakkautettiin Sipilän hallituksen aikana vuonna 2019, eli samana vuonna kuin koronaviruksen ensiaskeleet otettiin Kiinassa. Sikainfluenssan laantumisen myötä Suomen yhteiskuntaa uhkaaviksi tekijöiksi nousivat tuolloin uudet tee-mat, kuten kyberuhat, ilmastonmuutos sekä radikaali ekstremismi, joihin varau-tumista priorisoitin pandemiaan varautumisen edelle. (Mörttinen, 2021, s. 11–12.)

Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelmassa (Valtioneuvosto, 2019 b) ei nosteta esiin pandemian riskiä uhkakuvana suomalaiselle yhteiskunnalle. Halli-tusohjelmaan on kirjattu yleisesti turvallisuudesta seuraavasti:

Suomi on maailman turvallisim maa ja sellaisena haluamme pysyä. – – Olosuhteiden muutokset haastavat meitä ennakoimaan ja varautumaan aiempaa paremmin. – – Kan-salaisten turvallisuus ja myös turvallisuuden kokemus ovat suomalaisen demokratian ja hyvinvointiyhteiskunnan ydintä. – – Tulevan hallituskauden keskeisiä haasteita oi-keusvaltion näkökulmasta ovat muuttunut turvallisuustilanne ja uhkien monipuolis-tuminen, eriarvoisuuden kasvua syrjäytymisen lisääntyminen, oikeuksien yhdenver-taisen toteutumisen ongelmat, turvallisuuden tunteen ylläpitäminen, luottamus yh-teiskuntaan yleensä ja hyvät väestösuhteet sekä turvallisuusviranomaisten toiminta-kyky. (Valtioneuvosto, 2019 b, s. 76.)

Voidaan todeta, että hallitusohjelmassa on mainittu turvallisuusympäristön uhat ja haasteet hyvin laveilla yleistason määritelmillä, jotka eivät mene yksityiskohtiin. Tämä voi olla syy siihen, että esimerkiksi pandemian uhka on jäänyt sanallisesti kirjaamatta hallitusohjelmaan, kuten muutkin konkreettiset määritelmät.

Marinin hallituksen viestintästrategiassa hallituksen viestinnän arvoiksi määritellään luotettavuus, avoimuus, selkeys, rohkeus ja vuorovaikutteisuus (Valtioneuvosto 2019 a, s. 8–10). Hallituksen viestintästrategiassa on yleisemmin viestinnän suuria linjoja, jolloin on luonnollista, ettei siinä oteta huomioon esimerkiksi tilannetta, jossa Suomeen julistettaisiin poikkeusolot. Hallituksen viestintästrategia on julkaistu Antti Rinteen aikana, mutta sitä käytettiin myös Sanna Marinin hallituskaudella. Viestintästrategian avulla voidaan myös tarkastella kyseisen organisaation suhdetta itseensä: strategisen viestinnän päämäärien lisäksi se kertoo organisaation suhteesta muuhun maailmaan (Rantapelkonen, 2014, s. 29). Huomautettakoon, että aiemmilla hallituksilla historiassa ei ole lainkaan ollut omaa viestintästrategiaa (Valtioneuvoston viestintäosasto, 2019).

Valtionhallinnon tehostetun viestinnän ohje (2019 c, s. 3) kattaa valtiohallinnon viestinnän ohjeistuksen normaaliolojen vaativissa tilanteissa ja häiriötilanteissa, jossa edellytetään valtionhallinnolta tehostettua viestintää. Asiakirja on julkaistu juuri ennen pandemian puhkeamista 20.12.2019. Vaikka valtionhallinnon tehostetun viestinnän ohje koskettaa vain normaaliolojen häiriötilanteiden viestintää, on se silti relevantti tämän tutkimuksen kannalta, sillä asiakirja julki tullessaan korvasi ohjeen Valtionhallinnon viestintä häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa (2013 a), jossa käsitellään viestintää sekä normaali- että poikkeusolojen aikana:

Valtionhallinnon tehostetun viestinnän ohje korvaa vuonna 2013 voimaan tulleen Valtionhallinnon häiriötilanteiden ja poikkeusolojen viestintäohjeen¹ 20.12.2019 alkaen ja on voimassa toistaiseksi. (Valtioneuvosto, 2019 c, s. 8).

Vaikka valtionhallinnon tehostetun viestinnän ohje korvasi asiakirjan, jossa käsiteltiin poikkeusolojen viestintää, keskittyy se kuitenkin ohjeistamaan ainoastaan normaaliolojen tehostettua viestintää. Lisäksi siinä todetaan, että:

Poikkeusolojen viestintää koskeva oma ohjeistuksensa valmistellaan vuoden 2020 aikana. (Valtioneuvosto, 2019, s. 3, 8).

Sekä Valtionhallinnon viestintä häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa (2013 a) -ohjeistuksessa että sen edeltäjässä Valtionhallinnon viestintä kriisitilanteissa ja poikkeusoloissa (2007) keskityttiin käsittelemään tilanteita, jotka poikkeavat normaalioloista. Vuonna 2019 julkaistu Valtionhallinnon tehostetun viestinnän ohje muuttaa edeltävien ohjeiden näkökulmaa ja keskittyy enemmän tehostettuun viestintään normaaliolojen häiriötilanteissa, kuten esimerkiksi ja informaatio- ja hybridivaikuttamisessa (Valtioneuvoston kanslia, 2019, s. 7). Näin ollen ohjeistus luonnollisesti keskittyy viime aikoina pinnalla olleeseen turvallisuusuhkaan, joka on katsottu todennäköisimmän realisoituvaksi. Asiakirjassa mainitaan pandemia yhden kerran yleisessä osiossa, jossa luetteloidaan yleisesti yhteiskuntaa

uhkaavia tekijöitä, kun taas hybridivaikuttaminen mainitaan 6 kertaa ja informaatiovaikuttaminen 38 kertaa. Hybridiuhkien konkretisoituminen tapahtuu usein normaalioloissa, joka aiheuttaa merkittävän häiriötilanteen normaalioloille, muttei aiheuta välttämättä poikkeusolojen julistusta. Valtionhallinnon tehostetun viestinnän ohje todennäköisesti vastaa juuri tämänkaltaisen uhan realisointiin.

Valtionhallinnon viestintäsuosituksen (2016) päivitys käynnistyi vuonna 2019. Covid-19-pandemian aikaan voimassa olivat vuoden 2016 suositukset. Myös vuoden 2016 suosituksissa viitataan, että poikkeusolojen ajan viestintäohjeistus on vuoden 2013 Valtionhallinnon viestintä häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa -ohjeistus (Valtioneuvosto, 2016, s. 13–14). Uutta poikkeusolojen viestintää koskevaa asiakirjaa ei edelleenkään ole löydetävissä tehtäessä avoimista lähteistä tätä pro gradu -tutkielmaa. Näin ollen voidaan tehdä johtopäätös, että Valtionhallinnolla ei ollut poikkeusolojen julistamisen aikaan voimassa olevaa, ainakaan julkaistua versiota poikkeusolojen aikaisesta viestinnän ohjeistuksesta samalla tavalla kuin edellisinä vuosina, sillä se oli vasta uudistustyön alla. Tämä ei silti tarkoita, että Valtioneuvosto olisi harjoittanut kriisiviestintää ilman ohjeistusta, sillä yllä mainittu Valtionhallinnon viestintä häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa (2013 a) oli toki olemassa – ainoastaan ohjeistusten perusteella se oli kumottu uudella asiakirjalla, joka jätti käsittelemättä poikkeusolojen kriisiviestintän. Asiakirjaan on viitattu myös Valtioneuvoston strategisen viestinnän linjauksissa (2013 b), jossa todetaan sen olevan yhtenäisen strategisen kriisiviestinnän prosessin kehittämisen keskeinen asiakirja valtioneuvostossa. Valtionhallinnon viestintää normaali- ja poikkeusoloissa ohjaavien asiakirjojen elinkaaret ovat tarkemmin kuvattuna alla (Taulukko 4).

TAULUKKO 4 Normaali- ja poikkeusolojen viestintää koskevien asiakirjojen elinkaari

	2007	2013	2018	2019	2020
Normaaliolojen ohjeistus	Valtiorhallinnon viestintä kriisitilanteissa ja poikkeusoloissa	Valtiorhallinnon viestintä häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa		Valtiorhallinnon tehostetun viestinnän ohje	
Poikkeusolojen ohjeistus	Valtiorhallinnon viestintä kriisitilanteissa ja poikkeusoloissa	Valtiorhallinnon viestintä häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa			

Työryhmä perustetaan tarkastelemaan ohjeistuksen uudistustarpeita

Poikkeusolojen tehostetun viestinnän ohjeen valmistelu alkaa

Tuorein pro gradu -tutkielmani tiedonhaussa löydetty julkinen asiakirja koskien poikkeusolojen viestintää on Työryhmän ehdotus uudeksi valtiorhallinnon tehostetun viestinnän ohjeeksi: Viestintä normaalioloissa, häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa (2019) on työryhmän ehdotus liittyen vuonna 2018 aloitettuun projektiin, jossa selvitettiin vuoden 2013 Valtiorhallinnon viestintää

häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa -ohjeen tarvetta uudistuksille (Valtioneuvosto 2019 d). Ehdotuksessa käsitellään laajasti myös poikkeusolojen aikana tapahtuvaa viestintää, jonka pohjalta on tarkoitus uudistaa myös poikkeusolojen tehostetun viestinnän ohjetta lähitulevaisuudessa.

Voidaan todeta, että Suomen valtionjohdon kriisiviestinnän näkökulmasta koronaviruspandemian puhkeaminen ei olisi voinut tulla epäsuosiollisempaan aikaan. Mikäli tiedonhaussa on löydetty kaikki relevantit asiakirjat, vaikuttaisi siltä, että poikkeusoloja koskevan kriisiviestinnän ohjeistus oli juuri mitätöity joulukuussa 2019, eikä uutta ollut vielä julkaistu. Pandemian uhka yhtenä mahdollisena realisoituvana kriisinä oli menettänyt asemaansa informaatio- ja hybridivaikuttamiselle, joiden torjumiseen ja resilienssin kasvattamiseen länsimaat ovat panostaneet merkittävästi viime vuosina.

Toisaalta voidaan argumentoida, että juuri päivitetty Valtiohallinnon tehostetun viestinnän ohje (2019) antoi puolestaan ajantasaisia eväitä valtionjohdon kriisiviestinnälle koronaviruspandemiassa, vaikkei se ollut tarkoitettu poikkeusolojen viestinnän ohjeistukseksi. Voidaan todeta, ettei normaaliolojen vakava häiriötilanne välttämättä poikkea suuresti poikkeusoloista ilmiönä, vaan ainoastaan laintulkinnallisesta näkökulmasta. Näin ollen normaaliolojen häiriötilanteiden viestintää tehdään erittäin todennäköisesti samoista lähtökohdista kuin poikkeusolojen viestintää. Lisäksi mainittakoon, että valtionjohdolla oli ensi kertaa oma viestintästrategia (Hallituksen viestintästrategia 2019) koronaviruspandemian iskiessä, mikä todennäköisesti pohjusti viestinnän lähtökohtia.

Koronaviruspandemiaa kuvastaa Hallitusohjelmaankin (2019) kirjattu uhkien monipuolistuminen. Vaikka Suomen valtio on seurannut länsimaisia turvallisuustrendejä siinä, minkälaisen uhkan odotetaan todennäköisimmin realisoituvan lähitulevaisuudessa, voi jokin muu uhka kiilata edelle ja realisoitua. Vaikuttaakin siltä, että nykyisen valtionjohdon tulisi olla varautunut lähes mihin tahansa uhan realisoitumiseen millä ajan hetkellä tahansa ollakseen onnistunut proaktiivisessa uhkien ennaltaehkäisemisessä ja torjumisessa.

3.3 Viranomaisen kriisiviestintä poikkeusoloissa

Tässä luvussa käsittelen viranomaisen viestintää poikkeusoloissa. Viranomaisen toiminta ja velvollisuudet määritetään laissa, ja viranomaisen toiminta poikkeusoloissa on myös laissa säädettyä. Viranomaisen poliittisen toiminnan oikeutuksen legitimoivat kansalaiset, joille viranomaiset ovat poliittisessa vastuussa toiminnastaan (Huhtala & Hakala, 2007, s. 23). Kansalaisilla on lähtökohtaisesti oikeus tietoon ja viranomaisilla on puolestaan velvollisuus antaa tietoa. Lakiin säädetty kansalaisen ihmisoikeudet ja perusoikeudet ohjaavat myös viranomaisen kriisiviestintää. Suomen laissa perusoikeuksia on määritetty yhteensä kaksitoista, muun muassa oikeus elämään, sananvapaus sekä kokoontumis- ja yhdistymisvapaus. Lisäksi on olemassa niin kutsutut TSS-oikeudet, eli taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset perusoikeudet. TSS-oikeudet velvoittavat viranomaisia

muun muassa varmistamaan kansan terveyden ja turvallisuuden edellytykset. (Huhtala & Hakala, 2007, s. 25–26).

Normaaliolojen ohella Suomen lainsäädäntö määrittää kaksi muuta turvallisuustilannetta, jotka ovat häiriötilanteet ja poikkeusolot. Normaaliolot ja poikkeusolot ovat toistensa vastakohtia, ja valtio elää aina jompaakumpaa. Sen sijaan häiriötilanteita voi tapahtua niin sekä normaali- että poikkeusoloissa. Normaaliolojen aikana tapahtuvat häiriötilanteet hoidetaan normaaliolojen toimivaltuuksilla, mutta poikkeusolojen lainsäädäntö eroaa normaaliolojen lainsäädännöstä. (Valtioneuvosto 2019 d, s. 17, 45–46.) Poikkeusolot määritetään Valmiuslain (Valmiuslaki 1552/2011) 3 §:ssä seuraavasti:

1. Suomeen kohdistuva aseellinen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettava hyökkäys ja sen välitön jälkitila;
2. Suomeen kohdistuva huomattava aseellisen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavan hyökkäyksen uhka, jonka vaikutusten torjuminen vaatii tämän lain mukaisen toimivaltuuksien välitöntä käyttöön ottamista;
3. väestön toimeen tuloon tai maan talouselämän perusteisiin kohdistuva erityisen vakava tapahtuma tai uhka, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuudelle välttämättömät toiminnot olennaisesti vaarantuvat;
4. erityisen vakava suuronnettomuus ja sen välitön jälkitila;
5. vaikutuksiltaan erityisen vakavaa suuronnettomuutta vastaava hyvin laajalle levinnyt vaarallinen tartuntatauti; sekä
6. sellainen
 - a) julkisen vallan päätöksentekokykyyn;
 - b) rajaturvallisuuden tai yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen;
 - c) välttämättömien sosiaali- ja terveydenhuollon tai pelastustoimen palvelujen saatavuuteen;
 - d) energian, veden, elintarvikkeiden, lääkkeiden tai muiden välttämättömien hyödykkeiden saatavuuteen;
 - e) välttämättömien maksu- ja arvopaperipalvelujen saatavuuteen;
 - f) yhteiskunnallisesti kriittisten liikennejärjestelmien toimivuuteen; tai
 - g) edellä a–f alakohdassa lueteltuja toimintoja ylläpitävien tieto- ja viestintätekniisten palvelujen tai tietojärjestelmien toimivuuteen
 kohdistuva uhka, toiminta, tapahtuma tai näiden yhteisvaikutus, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuudelle välttämättömät toiminnot olennaisesti ja laajamittaisesti estyvät tai lamaantuvat tai joka muulla näihin vakavuudeltaan rinnastettavalla tavalla erityisen vakavasti ja olennaisesti vaarantaa yhteiskunnan toimintakykyä tai väestön elinmahdollisuuksia. (Valmiuslaki 1552/2011, 3.)

Voidaan yleisesti todeta, että normaaliolojen lait ovat lähtökohta kaikelle toiminnalle yhteiskunnassa normaaliolojen vallitessa, mutta poikkeusolojen toteaminen muuttaa toimivaltuuksia omilla poikkeusolojen aikaa säätelevillä laeillaan. Poikkeusoloja säätelevät seuraavat lait:

- Laki vaaratiedotteesta (466/2012)
- Laki Yleisradio Oy:stä (1380/1993)
- Puolustustilalaki (1083/1991)
- Tartuntatautilaki (1227/2016)
- Turvallisuustutkintalaki (525/2011)
- Valmiuslaki (1552/2011)

Covid-19-pandemian vuoksi julistetun poikkeustilan vuoksi ei aktivoitu kaikkia poikkeusolojen lakeja, vaan ainoastaan tartuntatautilain (1227/2016) kuin valmiuslain (525/2011) tietyt pykälät. Tämä johtui siitä, että Suomen lainsäädännössä välttämättömyys ja oikeasuhtaisuus ovat peruselementtejä, joiden tulee toteutua. Myös valmiuslaissa viranomaiset voidaan oikeuttaa käyttämään ainoastaan sellaisia toimivaltuuksia, jotka ovat oikeasuhtaisia ja välttämättömiä (Valmiuslaki 1552/2011), sillä valmiuslaki puuttuu merkittävästi kansalaisten perusoikeuksiin. Covid-19-pandemian ensimmäisessä aallossa poikkeusolojen aikana 16.3.2020 – 16.6.2020 otettiin käyttöön valmiuslain (1552/2011) 86 §, 87 §, 88 §, 93–95 §, sekä 109 §:ssä säädetyt toimivaltuudet¹. Näiden pykälien sisältö koski sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä sekä opetusta ja koulutusta poikkeusolojen aikana. Seuraavana keväänä poikkeusolot julistettiin uudelleen ajalle 1.3.2021 – 27.4.2021, jolloin aktivoitiin soveltuvin osin valmiuslain (1552/2011) 106 § ja 107 §:t². Kyseiset pykälät säätelevät viranomaisen viestintää poikkeusoloissa, keskittävät viestinnän johdon valtioneuvoston kanslialle sekä lisäävät pääministerin toimivaltaa poikkeusoloissa kiistatilanteissa toimivallan ratkaisemisen osalta. Näin ollen Covid-19-pandemian vuoksi julistetut poikkeusolot erosivat toisistaan merkittävästi verrattaessa mitä valmiuslain toimivaltuuksia aktivoitiin käyttöön.

Poikkeusolojen viestinnässä viestinnän valmiustasoa kohotetaan ja toimintaa tehostetaan joustavasti (Valtioneuvosto 2019 d, s. 19). Valtionhallinnon viestintä poikkeusoloissa pohjautuu normaaliolojen lainsäädännölle, mutta sen lisäksi sitä täydentävät valmiuslain ja puolustustilalain säädökset. Poikkeusoloissa viranomaiskoneiston pitää olla valmis esimerkiksi lisäämään henkilöstöä tehostettua viestintää vaativissa tilanteissa. Poikkeusolojen aikainen viestintä rakennetaan normaaliolojen viestinnän pohjalta, jonka vuoksi normaaliolojen viestinnän toiminta on tärkeää. (Valtioneuvosto 2019 d, s. 18–19, 29.)

Poikkeusoloissa korostuu viestinnän luotettavuus ja oikea-aikaisuus toimivaltaisen viranomaisen taholta. Jotta organisaatio voi onnistua ulkoisessa

¹ 86 §: Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköiden toiminta (Valmiuslaki 1552/2011, 86 §)

87 §: Muu terveydenhuollon ohjaaminen (Valmiuslaki 1552/2011, 87 §)

88 §: Sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut sekä terveydensuojelu (Valmiuslaki 1552/2011, 88 §)

93 §: Palvelussuhteen ehdoista poikkeaminen (Valmiuslaki 1552/2011, 93 §)

94 §: Irtisanomisoikeuden rajoittaminen (Valmiuslaki 1552/2011, 94 §)

95 §: Työvelvolliset (Valmiuslaki 1552/2011, 95 §)

109 §: Opetus ja koulutus (Valmiuslaki 1552/2011, 109 §)

² 106 §: Hallintoviranomaisten viestintä poikkeusoloissa (Valmiuslaki 1552/2011, 106 §)

107 §: Toimivallan ratkaiseminen (Valmiuslaki 1552/2011, 107 §)

viestinnässä, on sillä oltava myös sisäinen viestintä kunnossa. Tällä tarkoitetaan, että kaikilla organisaation työntekijöillä on pääsy olennaiseen. Tämän lisäksi viranomaisten toiminta perustuu yhteistyöhön eri viranomaisten välillä, jonka vuoksi tiedon on liikuttava myös eri tahojen kesken. Tämän vuoksi byrokraattisten organisaatioiden siiloutumisen estäminen on tärkeää. (Valtioneuvosto 2019 d, s. 18–19.)

Valmiuslain (Valmiuslaki 1552/2011) mukaan yleisenä periaatteena on, että poikkeusolojen viestinnän johto kuuluu valtioneuvoston kanslialle, jotta viranomaisviestintä olisi yhtenäistä ja jotta yhteiskunnan tiedonsaanti olisi turvattu. Valtioneuvoston kanslian lisäksi jokainen hallinnonala vastaa omasta viestinnästään myös poikkeusoloissa. Valmiuslain 15 luvun 107 § käsittää toimivallan ratkaisemisen poikkeusoloissa. Toimivallan ratkaiseminen tarkoittaa sitä, että valtioneuvosto ratkaisee pääministerin esityksestä poikkeusolojen aikana myös hallinnonalojen väliset erimielisyydet toimivallan jaosta.

Valtioneuvoston kanslian alaisuudessa olevaa valtioneuvoston johtokeskuksen viestintä tapahtuu valtioneuvoston viestintäjohtajan johdolla. Mikäli poikkeustila pahenee, voidaan viestintävastuita siirtää viranomaisilta valtioneuvoston kanslialle valmiuslain (1552/2011) 106 §:n mukaisesti. Pykälä määrittää poikkeusolojen viestinnän välittömän johdon kuuluvan valtioneuvoston kanslialle. Tarvittaessa valtioneuvoston kanslialla on myös mahdollisuus perustaa Valtion viestintäkeskus. (Valtioneuvosto 2019 d, s. 29–31.)

Valtioneuvoston kanslialla ja Valtion viestintäkeskuksella on Valmiuslain (Valmiuslaki 1552/2011) 106 §:n nojalla oikeus antaa määräyksiä viranomaisviestintää koskien:

Valtioneuvoston kanslia ja Valtion viestintäkeskus voivat velvoittaa valtioneuvoston alaisen viranomaisen tai kunnallisen viranomaisen omassa viestinnässään julkaisemaan tietynsisältöisen viestin tai kieltää tietynsisältöisen viestin julkaisemisen. (Valmiuslaki, 1552/2011, 106 §.)

Lisäksi ohjelmantuottajilla on velvollisuus poikkeusolojen vallitessa ilman korvausta julkaista valtioneuvoston (tai muun eriksi säädetyn viranomaisen) poikkeusoloja säätelevän lain käyttöönotosta koskevan tiedotuksen, jotta väestö saisi tarkoituksenmukaisesti tietoonsa lain soveltamisen mahdollisimman nopeasti. (Valtioneuvosto 2019 d, s. 31; Valmiuslaki 1552/2011, 106 §.)

4 Tutkimusmenetelmä, teorettinen viitekehys ja tutkimusaineisto

Tässä luvussa esittelen tutkimusaineistoni, diskurssianalyysin tutkimusmenetelmänä ja puheaktiteorian teoreettisena viitekehysenä. Luku 4.1 käsittelee diskurssitutkimusta. Luvussa esitellään myös sosiaalisen konstruktion käsite. Luku 4.2 käsittää puheaktiteorian teoreettisena viitekehysenä. Esittelen puheaktiteorian kehittäjän, J. L. Austinin, tämän työtä jatkaneen Searlen, sekä muiden keskeisten teoreetikkojen näkökulmia puheaktiteoriasta. Jaan puheaktiteorian tarkastelun seuraaviin alalukuihin, joissa käsittelen teorian keskeiset elementit. Luvussa 4.2.1 esittelen Austinin teorian konstatiivisista ja performatiivisista ilmaisuista, joka luo pohjan teorialle. Käsitteelen myös performatiivien tunnusmerkkejä sekä luontumisehtoja. Luvussa 4.2.2 käsittelen suoria ja epäsuoria performatiiveja, miten ne eroavat toisistaan ja millaista problematiikkaa liittyy epäsuoriin performatiiveihin. Luvussa 4.2.3 tarkastelen lokuution, illokuution ja perlokuution käsitteet, jotka selittävät puheaktin lähtökohtia, olemusta sekä vaikutusta. Luvussa 4.2.4 esittelen kaksi eri Austinin ja Searlen kehittämää puheaktiluokkien jaottelumallia. Tarkastelen puheaktiteoriaa myös kriittisestä näkökulmasta luvussa 4.2.5. Pyrin myös nostamaan esille tutkimusmenetelmäni keskeisimpiä problemaattisia kysymyksiä ja tarkastelen puheaktiteorian tulevaisuutta tutkimusmenetelmänä. Lisäksi luvussa 4.3 esittelen valitsemani tutkimusaineiston, perustelen sen valinnan sekä kuvaan tutkimusaineiston analysointiprosessin.

4.1 Diskurssitutkimus

Tutkimukseni on luonteeltaan kvalitatiivinen diskurssianalyysi, jossa tutkimuksen teoreettisena viitekehysenä on käytetty J. L. Austinin kehittämää puheaktiteoriaa. Vaikka tutkimuksen kohteena on ihmisten käyttämä luonnollinen kieli, diskurssianalyysi poikkeaa perinteisestä lingvistikisestä tutkimuksesta. Schifffrinin, Tannenin, ja Hamiltonin (2003, s. 15) mukaan perinteisessä lingvistisessä tutkimuksessa kieltä saatetaan tutkia usein irrallaan laajemmasta kontekstista, kun taas diskurssianalyysissä ovat keskiössä kielen lisäksi konteksti, vuorovaikutus sekä toimijat. Näin ollen diskurssianalyysi kattaa lingvistiikan lisäksi myös muita tutkimuksen aloja, esimerkiksi ihmisten välisen sosiaalisen vuorovaikutuksen tutkimisen. Diskurssianalyysin luonnetta voidaan kutsua poikkiteolliseksi. Diskurssianalyysia on käytetty niin lingvistiikassa, semiotiikassa, kulttuuritutkimuksessa, antropologiassa, sosiologiassa sekä sosiaalipsykologiassa (Jokinen ym., 1993, s. 10). Kuten Pynnönen (2013, s. 5) luonnehtii, diskurssianalyysissä tutkitaan kieltä, sen käyttöä ja käytön vaikutuksia todellisen maailman kontekstissa.

Pietikäinen ja Mäntynen (2009, s. 24–25) kuvaavat termin *diskurssi* käsitteen viittaavan sanoja ja lauseita suurempaan kielenkäytön kokonaisuuteen sekä sen

kontekstiin. Diskurssi on sosiaalisesti jaettu kielenkäytön tilanne, jossa rakennetaan todellisuutta vuorovaikutuksessa (Pynnönen, 2013, s. 6–7). Tutkittaessa kielenkäyttöä on mahdollista analysoida kieltä joko todellisuuden kuvaajana tai todellisuutta rakentavana. Diskurssitutkimus keskittyy tarkastelemaan kieltä todellisuutta rakentavana ilmiönä, joka on näin ollen erottamaton osa todellisuutta. Analysointi keskittyy siihen, miten kielen avulla tuotetaan ja rakennetaan sosiaalista todellisuutta erilaisissa sosiaalisissa konteksteissa ja käytännöissä. Tämä tarkoittaa, sitä että kielenkäytön avulla ihminen konstruoi, eli merkityksellistää kohteen. (Jokinen ym., 1993, s. 9–10, 18.)

Diskurssianalyysissa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kielenkäytöllä luodut kuvat todellisuudesta ovat todellisuuden representaatioita, jossa tietyt asiat ovat priorisoituja ja joidenkin painoarvo on vähäinen. Asioiden hierarkkisointia ja painotusta kutsutaan nimeämiseksi, jossa erotellaan, luokitellaan ja kategorisoidaan representaatioon muodostuvia asioita. Tällöin ikään kuin suoritetaan valintaa, mitä representaatio sisältää ja mitä ei. Painotettakoon, että representaatio on aina subjektiivinen käsitys, ja edustaa vain tietyn todellisuuden rakennelmaa tietyssä kontekstissa, joka on rakennettu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Pynnönen, 2013, s. 17–18.)

Diskurssianalyysilla on vahva suhde sosiaalisen konstruktion käsitteeseen. Sosiaalisen konstruktionismin juuret juontuvat yhdysvaltalaisen Peter Bergenin ja saksalaisen Thomas Luckmannin (1966) teokseen *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Sosiaalisen konstruktionismin määritelmän mukaan ihmisen ei ole mahdollista tehdä tutkimusta objektiivisesti, vaan todellisuus on tutkijan silmissä aina vinoutunutta tutkijan omista lähtökohdista ja näkökulmasta (Burr, 1995, s. 1–5). Ranskalainen filosofi Michel Foucault (1924–1984) puolestaan on yksi kuuluisimmista diskurssitutkimuksen teoreetikoista, jonka mukaan diskurssilla voidaan viitata aina tietyn aikakauteen, tilanteeseen ja muuhun kontekstiin sidottua ymmärrystä sen hetkisestä todellisuudesta. (Pynnönen, 2013, s. 7; Pietikäinen & Mäntynen, 2009, s. 25–26.)

Sosiaalisen konstruktionismin mukaan tutkittavaa kohdetta lähestytään aina merkitysten kautta. Merkitykset muodostuvat prosessien myötä, jossa keskeistä on ihmisten keskinäinen vuorovaikutus ja kanssakäyminen. Kielenkäyttö ei ainoastaan heijasta todellisuutta, vaan kielenkäytöllä tuotetaan ja rakennetaan todellisuutta vuorovaikutuksessa. Diskurssianalyysissa tutkimuskohteena ovat juuri kielenkäyttö ja sen tuotokset, joissa rakennetaan sosiaalista todellisuutta kanssakäymisessä ja vuorovaikutuksessa. (Jokinen & Juhila, 1999, s. 39–41.) Merkitykset ovat siis kontekstisidonnaisia, ja konteksti puolestaan vaihtelee ajan, paikan, olosuhteiden ynnä muiden tekijöiden vaikutuksesta. Sosiaalisessa konstruktionismissa ihmiset siis rakentavat vuorovaikutuksessa todellisuutta, mikä aiheuttaa sen, että todellisuuksia voi olla monenlaisia riippuen kontekstista.

Diskurssitutkimuksen keskeinen ajatus kielestä on sen funktionaalinen käsitys. Tämä tarkoittaa, että kieli ja kielenkäyttö on tilannesidonnaista ja syntyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (Pynnönen, 2013, s. 5). Kielenkäyttö sosiaalisen todellisuuden rakentajana edellyttääkin, että sosiaalinen konstruktio tapahtuu vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Merkityssystemit, joita myös

kutsutaan diskursseiksi, ovat kielen sosiaalisia konstruktioita, jotka ovat myös sosiaalisesti jaettu. Kielen merkityssysteemejä siis rakennetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. Ne ovat myös suhteessa toisiinsa: esimerkiksi dikotomisoinnissa jaetaan kielen sosiaalisella konstruktiolla tuotetut kohteet erilleen niiden ominaisuuksien mukaan, usein hierarkkisesti. (Jokinen ym., 1993, s. 19–21, 26.)

Funktionaalisuus ilmenee Pynnösen (2013, s. 5.) mukaan eri tavoin: kieltä käytetään esimerkiksi viestinnän välineenä, se mahdollistaa todellisuuden kuvaamisen eli representaatioiden rakentamisen sekä sosiaalisten suhteiden ja identiteettien luomisen. Funktionaalisen käsityksen mukaan kielen käyttö on sosiaalisen toiminnan lisäksi myös intentionaalista toimintaa, joka on myös yksi diskurssitutkimuksen lähtökohta. (Pynnönen, 2013, s. 5–6.)

Diskurssianalyysi ei ole tutkimusmenetelmänä selkeästi rajattavissa tai määriteltävissä. Tämän vuoksi diskurssianalyysin toteutusmenetelmät voivat vaihdella suuresti, mutta samalla se tekee diskurssianalyysista soveltuvan moniin eri tieteenaloihin. Diskurssianalyysin tavoitteena on analysoida tutkimusaineistosta niitä itsestään selviksi katsottavia asioita, joita arkitilanteissa emme välttämättä tarkastele sen syvemmin ja löytää selittäviä tekijöitä sille, miksi toimintamme on tietynlaista (Pynnönen, 2013, s. 5; Remes, 2006, s. 288–289). Diskurssianalyysiin soveltuvat myös monet erilaiset aineistot, esimerkiksi haastattelut, keskustelut, kirjallisessa muodossa olevat aineistot sekä muodolliset ja epämuodolliset kielenkäyttötilanteet. Diskurssianalyysillä on kuitenkin tietyt kriteerit, jotka tutkimuksen tulee täyttää, ollakseen osa diskurssianalyysia. Jokisen, Juhilan ja Suonisen mukaan diskurssianalyysisessä tutkimuksessa tulee toteutua seuraavat lähtökohdat: kielenkäytöllä rakennetaan sosiaalista todellisuutta, kielessä on läsnä paraleelista esiintyviä, keskenään kilpailevia merkityssysteemejä, kielen merkitykset ja niitä käyttävät toimijat ovat sidottuja kontekstiin sekä se, että kielenkäytöllä on seurauksia ja vaikutuksia. (Jokinen ym., 1993, s. 17–21, 26, 49.)

Diskurssianalyysi on luonteeltaan dynaamista: sosiaalista konstruktioita tehdään jatkuvasti ja kielen merkityssysteemit ovat jatkuvassa muutoksessa. Usein puhutaankin enemmän merkityssysteemien kirjosta, kuin yhtenäisestä ja staattisesta kokonaisuudesta. Tämän vuoksi diskurssianalyysin tulos ei ole matemaattisen yksiselitteinen ja sisällä yhtä ainoaa vastausta, vaan on luonteeltaan monitulkintainen. Tutkimuksessa eri diskurssit kilpailevat keskenään, mutta eivät välttämättä sulje toisiaan pois. (Jokinen ym., 1993, s. 22–29.)

Diskurssitutkimuksessa vaikuttaa merkittävästi konteksti, ja tutkimuskohdeena olevaa kielenkäyttöä tutkitaan sen avulla. Esimerkiksi kielenkäytön ajan ja paikan merkitys on suuri, eikä niitä voi sulkea diskurssitutkimuksessa tutkimuksen ulkopuolelle toisin kuin esimerkiksi kliinisissä, laboratorio-olosuhteissa tehtävässä tutkimuksessa. Diskurssitutkimuksessa kontekstin tulkinta voi olla tutkimuskohde riippuen perinteisesti ymmärretty konteksti tai tilanne, jossa kielenkäyttö tapahtuu. Diskurssitutkimuksessa tutkimusaineisto sijoitetaan myös laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin, jolla on suora vaikutus tutkittavaan aiheeseen. Kontekstin voidaan kuitenkin myös tulkita olevan paljon pienempi ja yksityiskohtaisempi, esimerkiksi sanan yhteys lauseeseen. Tätä kutsutaan

lausekontekstiksi. Kontekstia voidaan tarkastella lausuman suhteessa koko aineistoon, jota puolestaan kutsutaan episodikontekstiksi. Tämän lisäksi diskurssianalyysissa on tärkeää myös vuorovaikutuksen konteksti suhteessa keskustelun kulkuun. Kuten itse diskursseja, myös konteksteja voi olla useita erilaisia samaan aikaan: ajatellaan, että konteksteja voi olla monessa eri kerroksessa. Diskurssianalyysia tekevä tutkija voi kontekstien tarkastelun avulla muokata omaa tutkimusaineiston käsittelyä eri painotuksin, minkä avulla diskurssitutkimuksessa voidaan saada monenlaisia tuloksia. (Jokinen ym., 1993, s. 29–33; Pietikäinen & Mäntynen, 2009, s. 14–30.) Pynnönen (2013, s. 5) luonnehtii kontekstia termeillä mikro- ja makrotaso, jossa kontekstin mikrotasolla on kyse kielenkäytöstä ja makrotasolla kielenkäytön suhde laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin, jota ei välttämättä näyt tutkimusaineistossa, vaan se on avattava erikseen tutkimuksessa.

Diskurssianalyysissa tutkimuskohteena ei ole kielenkäyttäjää, vaan pikemminkin kielenkäyttäjän sosiaaliset käytänteet sekä suhde kontekstiin ja laajempiin merkityssystemeihin, joita kielenkäyttäjää rakentaa sosiaalisessa konstruktiossa ja vuorovaikutuksessa. Remeksen (2006, s. 289) mukaan ihminen on diskurssitutkimuksen näkökulmasta vuorovaikutuksessa oleva kielen tuottaja ja itse tutkimuskohde on tuotettu kieli, jonka avulla rakennetaan myös todellisuutta. Puhujaa sen sijaan voidaan analysoida esimerkiksi tämän subjektipositioista, eli siitä, millaisia määritelmiä, mahdollisuuksia tai rajoituksia puhujalla on toimijuudessaan. (Jokinen ym., 1993, s. 37–39.) Ei voida siis sanoa, että tutkimusaineistossa puhujalla ei olisi väliä, sillä myös puhujan konteksti vaikuttaa itse diskurssiin ja sen tutkimukseen.

Todellisuuden rakentamisen lisäksi diskursseilla rakennetaan identiteettejä itsestä ja muista ihmisistä sekä näiden välisistä suhteista. Myös identiteetit ovat alati muuttuvia dynaamisia konstruktioita, joita rakennetaan kielenkäytössä. Identiteettejä voidaan haastaa ja kyseenalaistaa, mikä myös muovaa identiteettejä. (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, s. 63–64.)

Kontekstien ja lähtöoletusten lisäksi diskurssianalyysilla on reunaehtoja, joita kutsutaan myös tuottamishdoiksi. Esimerkiksi tutkimusaineiston reunaehdot vaihtelevat sen mukaan, mikä tekstilaji on kyseessä. Mikäli käsiteltävänä on lakiperustainen teksti, on reunaehtoina tutkittava myös tuntee lainsäädäntöä niiden taustalla. Reunaehtoja tarkastellaan usein jo tutkimuksen alussa aineistoa valittaessa. (Jokinen ym., 1993, s. 34–35.)

Diskurssianalyysissa tarkastellaan myös sitä, millaisia mahdollisia seurauksia kielenkäytöllä voi olla: näitä kutsutaan funktioiksi. Seuraukset voivat olla luonteeltaan intentionaalisia kuin tiedostamattomia. Merkityssystemit ja funktiot kumpuavat itse tutkimusaineistosta, minkä vuoksi diskurssianalyysissa tutkimusaineiston merkitys on korostunut. Tutkimusaineisto edustaa sosiaalista todellisuutta, joka on otettu tutkimuskohteeksi ja sitä analysoidaan yksityiskohdaisesti (Jokinen ym., 1993, s. 48–49.)

Merkityssystemit eivät ole yksiselitteisiä kokonaisuuksia, jotka olisivat helpolla havaittavissa aineistosta, päinvastoin: ne ovat pieninä palasina aineistossa, joiden tunnistaminen voi olla haasteellista. Schiffrin (1994, s. 24) kutsuu

näitä lingvistiksellä termillä konstituentti tai muodostin, joka tarkoittaa pienintä lingvististä yksikköä. Tulkitsijan subjektiiviset vinoumat ja lähtöolettamukset saattavat myös vaikuttaa tulkintaan, jonka vuoksi diskurssianalyysin lopputulokset tulisi myös dokumentoida ja argumentoida perusteellisesti. Myöskään funktioiden tulkinta ei ole yksiselitteistä, sillä kieli on luonteeltaan monitukintaista ja on mahdollista, että usea eri tulkinta voi olla totta yhtä aikaa. (Jokinen ym., 1993, s. 50–56, 80–81.)

Tutkimusaineistossa esiintyvillä samanaikaisilla diskursseilla on myös keskinäinen suhde, jolloin puhutaan interdiskursiivisuudesta. Diskurssit voivat määrittyä suhteessa toisiinsa rinnakkaisiksi tai kilpaileviksi. (Pynnönen, 2013, s. 19–20). Yksi diskurssianalyysin suosittu tutkimuksen aihe on se, miten diskurssien valtasuhteet rakentavat sosiaalista todellisuutta. Tällöin on kyse kilpailevista diskursseista. Diskurssien valtasuhteiden analysoinnissa keskitytään tarkastelemaan sitä, miten jokin kielenkäyttö saa totuusarvon ja jokin ei. Tällöin myös tarkastellaan diskurssien välisiä ja sisäisiä valtasuhteita, diskurssien muokkautuminen vallan näkökulmasta sekä sitä, millaisia seurauksia valtakurssien käytöllä on. Voidaan todeta, että mitä enemmän jonkin tietyn diskurssin palasia aineistosta löytyy tai mitä itsestään selvänä ja yksiselitteisenä jokin diskurssi esitetään aineistossa, sen hegemonisempi kyseinen diskurssi on. (Jokinen ym., 1993, s. 10, 75, 80–89.)

Yksi diskurssianalyysin suosittu tutkimuksen aihe on se, miten diskurssien valtasuhteet rakentavat sosiaalista todellisuutta. Kärjistettynä voidaan ajatella, että vallan käsite on aina läsnä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, joissa tuotetaan sosiaalisen konstruktivismin mukaisesti todellisuutta (Pynnönen, 2013, s. 16). Diskurssien valtasuhteiden analysoinnissa keskitytään tarkastelemaan sitä, miten jokin kielenkäyttö saa totuusarvon ja jokin ei. Tällöin myös tarkastellaan diskurssien välisiä ja sisäisiä valtasuhteita, diskurssien muokkautuminen vallan näkökulmasta sekä sitä, millaisia seurauksia valtakurssien käytöllä on. (Jokinen ym., 1993, s. 10, 75, 89.)

Tutkimusaineiston hegemonisessa diskurssissa voidaan vedota konsensuseseen tietyn asian legitimoimiseksi. Konsensusta voidaan rakentaa siten, että tutkimusaineistossa moni kielenkäyttäjätoteaa saman asian tai vetoamalla auktoriteettiin, kuten esimerkiksi tutkijoihin tai asiantuntijoihin. Toinen hegemonisen diskurssin piirre on yksinkertaistaminen, jossa kielenkäytössä luonnollistetaan asia, jolloin tiedon tai käytänteen alkuperä hämärtyy ja muuttuu kohti itsestäänselvyyttä. (Jokinen ym., 1993, s. 91–93.)

Diskurssianalyysissä tutkimuskysymyksen asettelu vaikuttaa siihen, millaista diskurssianalyysia tutkimuksessa tehdään. Mikäli tutkimuskysymyksessä tarkastellaan sitä, millaisia diskursseja käytetään, painotetaan moninaisuusaspektia. Mikäli tutkimuskysymys on tarkennettu jo tutkimuksen alusta asti, kyseessä on vakiintumisaspekti. Tällöin tutkimus on rajattu ja keskittyy spesifimpään näkökulmaan. (Jokinen ym., 1993, s. 77–78.)

Diskurssien vallankäyttöä tarkastellessa tullaan samalla tarkastelleeksi myös sitä, miten kielenkäyttäjät harjoittaa valtaa diskurssissaan. Tämä tapahtuu usein manipulaation tai suostuttelun avulla, jonka intentio on saada toinen

ihminen toimimaan omien intressien mukaisesti. Diskurssianalyysissä manipulointi ja suostuttelu voivat kuitenkin olla myös erittäin hienovaraisia, rutiininomaisia tai yleisesti hyväksytyjä tapoja kielenkäytössä, eikä ainoastaan negatiiviseksi katsottuja toisen ihmisen hallintakeinoja. Käytettäessä diskursseissa valtaa tullaan sulkeneeksi heikompia diskursseja pois, ja tällöin myös dominantti diskurssi muuttuu absoluuttisemmaksi totuudeksi ja rajoittaa ymmärrystä ja tietämystä muista diskursseista ja niiden todellisuuksista. Tämän vuoksi on tärkeää, että tutkimuskentällä ei keskitytä ainoastaan voimakkaimman diskurssin löytämiseen vaan moniäänisempään diskurssitutkimukseen. (Pynnönen, 2013, s. 16–17.)

Voidaankin todeta, että diskurssitutkimuksen tavoite ei ole löytää absoluuttista totuutta, vaan tarkastella sitä, millaisia totuuksia ihmiset rakentavat kielenkäytön avulla sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Todellisuus on siis sosiaalinen konstruktio, joka näyttäytyy jokaiselle erilaisena ja on myös jatkuvassa muutoksessa sekä jatkuvassa määrittelyssä toisiinsa nähden. Se, minkä diskurssin ihmiset usein mieltävät totuudeksi, on vain hegemonisimpana näyttäytyvä diskurssi. (Phillips & Hardy, 2002, s. 84).

Diskurssianalyysissä pyritään tarkastelemaan selontekoja, joiden avulla ihmiset käsitteistävät, tuottavat ja tekevät ymmärrettäväksi ympäröivää maailmaa. Samalla kielenkäytössä viestitään toiselle omaa, subjektiivista käsitystä todellisuudesta. Selonteolla tuotetaan merkityksiä, ja niillä voidaan muun muassa legitimoida vallankäyttöä yhteiskunnassa. Selonteot tapahtuvat muiden diskurssien tapaan vuorovaikutuksessa, joka puolestaan vaikuttaa siihen, millaiseksi selonteot rakentuvat. Mikäli selonteon on tarkoitus olla vakuuttava, on puhujan kannattavaa argumentoida selontekoaan käyttäen hyväksi realiteetteja. Realiteetit ovat tietyllä ajan hetkellä, tietyssä kontekstissa yleisesti hyväksytyjä käytänteitä, merkityksiä tai muodollisia statuksia. Tällöin selontekoon on haasteellisempaa luoda vasta-argumentteja. (Pynnönen, 2013, s. 10; Suoninen, 1999, s. 20–33.)

Genre ymmärretään diskurssianalyysissä kielenkäytön ja sosiaalisen vuorovaikutuksen hybridinä, joka on vakiintunut ja tunnistettavissa oleva toimintatapa. Genrellä on omat sääntönsä ja norminsa, joita kussakin kontekstissa noudatetaan. Tämä tarkoittaa sitä, että genrellä on tietyssä kielenkäyttötapahtumassa samankaltainen ilmenemismuoto, tavoite ja tehtävä. Kuten diskurssit, myös genret ovat luonteeltaan hierarkkisia. Genren ja diskurssin ero on nähtävissä siinä, mitä niiden avulla rakennetaan: diskurssilla rakennetaan ja merkityksellistetään todellisuutta ja maailmaa, genret ovat puolestaan vakiintuneita tapoja sosiaalisen toiminnan rakentamiseen. Diskurssien luodessa merkityksiä, genret tarjoavat ennustettavuutta. (Pietikäinen & Mäntylä, 2009, s. 80–92.)

Diskurssitutkimuksessa on läsnä vahvasti myös intertekstuaalisuuden käsite. Intertekstuaalisuudella viitataan siihen, miten jokainen teksti ja kielenkäyttötilanne ovat sidoksissa toisiinsa. Kieltä käytetään aina suhteessa muihin, aiemmin tapahtuneisiin kielenkäyttötilanteisiin. Tätä kutsutaan myös kielenkäytön moniäänisyydeksi, jossa diskurssit ovat vuoropuhelussa keskenään. Diskurssit ovat osa myös kulttuurin, historian sekä yhteiskunnan tutkimusta, sillä ne ovat

täynnä erilaisia kulttuurisia, historiallisia ja yhteiskunnallisia merkityksiä. (Phillips & Hardy, 2002, s. 4–5; Pietikäinen & Mäntynen, 2009, s. 120.)

Diskurssitutkimuksessa ideologian käsitteellä on vahva jalansija. Ideologia käsittää uskomukset ja näkemykset maailmasta, jotka ohjaavat toimintatapoja. Ideologian avulla diskursseissa rakennetaan myös esimerkiksi sitä, mitä oikeutetaan tai pidetään legitiimeinä yhteiskunnassa. Ideologioiden avulla voidaan tarkastella diskurssien keskinäisiä suhteita ja diskurssit perustuvat vahvasti ideologioille. Legitimointi on puolestaan retorinen keino, jonka avulla oikeutetaan oma näkökulma tai tavoite diskurssissa. Legitimoinnilla voidaan rationalisoida eli järjesteistä, normalisoida jokin asia, vedota auktoriteettiin tai moraaliin perustellessa jotain asiaa. Legitimointiin liittyy usein auktoriteetit ja niihin vetoaminen. Laki, yleisesti hyväksytyt tavat, normit tai perinteet ovat usein legitimoinnin argumentteja, kuten myös vetoaminen auktoriteetin omaavaan tahoon, henkilöön tai instituutioon. Legitimoinnin perimmäinen tarkoitus on saada muiden hyväksyntä omalle ideologialle, intentiolle tai tavoitteelle. (Pynnönen, 2013, s. 20; Reyes, 2011, s. 781–804.)

Diskurssianalyysi voi olla luonteeltaan empirististä, rationalistista, pragmaattista tai kriittistä. Empiristinen diskurssianalyysi keskittyy tarkastelemaan aineistosta diskurssien löytämistä. Tällöin aineistosta etsitään merkkejä erilaisista diskursseista ja pyrkii havainnollistamaan tätä. (Remes 2006, s. 293–295, 318–319.) Empiristinen diskurssianalyysi on erinomainen tapa havainnoida eri diskurssien olemassaolo tutkimusaineistossa. Empiristinen diskurssianalyysi jää usein kuitenkin pintapuoliseksi diskurssien olemassaolon tarkasteluksi, ja edellyttää usein rinnalle syvällisempää tarkastelua.

Rationalistisessa diskurssianalyysissä siirrytään askelta pidemmälle, ja pyritään havaitsemisen lisäksi myös selittämään diskurssien ilmenemistä analyysissä. Tällöin tarkastelun fokuksena on se, millaisia diskursseja tutkimusaineistossa on ja miten ne vaikuttavat. Rationaalisessa diskurssianalyysissä ei keskitytä ainoastaan tutkimusaineistoon, vaan tutkimusaineistoa verrataan oheisaineistoihin. Vertailussa tutkijan tulisi löytää niin kutsuttuja metadiskursseja. (Remes, 2006, s. 352–352, 357.)

Pragmaattinen diskurssianalyysi puolestaan käytetään kahta edellistä diskurssianalyysin suuntausta pohjana. Usein pragmaattisessa diskurssianalyysissä jokin diskurssi on koettu vaillinaiseksi, jonka vuoksi tätä tarkastellaan tarkemmin. Tavoitteena on kerätä taustatietoa ja niiden pohjalta tarkastella, miten diskurssia voitaisiin kehittää tai muuttaa. (Remes, 2006, s. 320–321, 357.)

Tekstuaalinen analyysi, jota kutsutaan myös sosiolingvistiseksi analyysiksi muistuttaa luonteeltaan perinteistä lingvististä analyysia, jossa keskitytään tarkastelemaan tekstiä kieliopillisesta perspektiivistä esimerkiksi lause-, sana- ja morfeemitasolla. Lisäksi voidaan tarkastella koko tekstin koheesiota ja tyyliä. Tällöin kontekstin tai perimmäisten intentioiden merkitys jää melko vähäiseksi, jolloin tutkija voi myös pysyä mahdollisimman objektiivisena suhteessa tutkimusaineistoon. Tekstuaalinen analyysi luo pohjan koko diskurssianalyysille. Tekstuaalisen analyysin yksi peruskeinoista on sisällön analyysi. Sisällön analyysi voi perustua teemoittelulle ja tyyppittelulle, jossa tutkimusaineisto

jäsennetään selkeään ja ymmärrettävään muotoon, kuitenkin hävittämättä alkuperäistä informaatiota. Jäsentely auttaa tutkijaa havaitsemaan kokonaisuuksia ja teemoja aineistosta. (Puusa, 2011, s. 117–121; Pynnönen, 2013, s. 25–27.)

Diskurssianalyysi on tulkitsevaa silloin, kun tarkastellaan niitä prosesseja, joilla rakennetaan ja ylläpidetään todellisuutta. Tällöin keskitytään tunnistamaan ja ymmärtämään diskursseja. Diskursseja tarkastellaan tuolloin aineistolähtöisesti, mutta myös interdiskursiivisuus muihin diskursseihin on läsnä. Tulkitseva analyysi peilaa diskursseja niiden kontekstiin ja näin ollen myös rakentuvat suhteissa niihin. Usein tulkitseva analyysi antaa hyvän käsityksen tutkimusaineiston kokonaiskuvasta ja sen suhteesta kontekstiin. (Pynnönen, 2013, s. 27–28.)

Toisin kuin tulkitsevassa diskurssianalyysissä, kriittisessä diskurssianalyysissä keskitytään sosiaalisen vallan käyttöön diskurssien keinoin. Vallan teema on kriittisessä diskurssissa vahvasti läsnä: se tutkii, miten valtaa käytetään tai väärinkäytetään, miten epätasa-arvoisuus tai tasa-arvoisuus syntyy ja miten valtaa määritellään jatkuvasti. Tutkimuksen kohteena onkin juuri valtaapitävät instituutiot tai ryhmät. Kriittisessä diskurssianalyysissä keskitytään tarkastelemaan, miten diskursseilla rakennetaan käytänteitä vallasta ja sen ylläpitämisestä. Kriittisessä diskurssianalyysissä valtasuhteiden lisäksi on läsnä vahvasti ideologian käsite. (Pynnönen, 2013, s. 28–29.)

Diskurssianalyysia tehdessään tutkija voi sortua tekstin liialliseen yksinkertaistamiseen tai supistamiseen, tai päinvastoin sen liian ylimalkaiseen määrittelyyn, jota kutsutaan ylikuormittamiseksi. Ylikuormittamisessa diskurssi määritellään liian laajasti, että sen merkityksen analysointi vaikeutuu merkittävästi. Molemmissa tapauksissa diskurssien suhteiden analysointi vaikeutuu merkittävästi. Myös itse tutkijan rooli on haasteellinen diskurssianalyysin näkökulmasta. Diskurssianalyysissä tutkijan analyttiset päätelmät ovat tutkimuksen edellytys, mutta samalla myös problemaattinen: kuinka pitkälle tutkija voi mennä päättely- ja analyysiketjuissaan ennen kuin niiden voidaan sanoa menneen liiallisuuksiin? Tämä on yksi diskurssianalyysin validiuteen liittyvä haaste. Tutkijan tulisikin myös reflektoida tarkkaan omaa tutkimustaan ja arvioida omaa vaikutustaan suhteessa analyysiin. (Pynnönen, 2013, s. 34–36.)

Omassa tutkimusaineistossani korostuu empiristinen diskurssianalyysi, jossa on kuitenkin myös pyritty menemään rationalistisen analyysin puolelle kontekstin avaamisella ja merkitysten vaikutusten selittämällä. Tutkimuksessani tekstuaalinen analyysi perustuu sisällön analyysille, jossa teemoitellaan sisältö puheaktiteorian avulla. Diskurssianalyysini on myös tulkitsevaa, jossa otetaan huomioon kontekstin vahva suhde aineistoon. Tutkimuksessa vahvimpana läsnä oleva konteksti on yhteiskunnallisen tason konteksti, joka oli luonteeltaan poikkeuksellinen korona-aikana. Tämän lisäksi yhden kontekstin kerroksen luovat tutkittavana olevien auktoriteettien legitimitteettikysymykset.

Vaikka tutkimusaineistoni voisi olla myös kriittinen diskurssianalyysi, olen pyrkinyt pitämään sen ennemmin tulkitsevana diskurssianalyysinä. Juuri tutkimusaineiston konteksti tekee tutkimuksesta valtaa käsittelevän, mutta tarkoituksenani on käsitellä kriisijohtamista ennemmin ilmiönä kuin valtateemana. Lisäksi koronaviruspandemian ajalta vallan käsittely on hyvin arvolatautunutta, ja

näin ollen kriittisessä diskurssianalyysissä tutkijan ennakkoajatuksilla ja näkökulmilla saattaisi olla suurempi vaikutus ohjata analyysia liikaa. Tavoitteenani onkin ennemmin havaita puheaktiteorian kautta, millaista todellisuutta rakennetaan puheaktiteorioilla ja miten, kuin vallan diskurssien tutkiminen. Mikäli tutkimusaineistossa on kuitenkin noussut teemana jonkin diskurssin legitimitettiin suhteessa lakiin, on sitä tarkasteltu kriittisesti.

4.2 Puheaktiteoria tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä

Vaikka tutkimukseni on luonteeltaan diskurssianalyysi, se ei yksin riitä määrittelemään tutkimukseni menetelmää, sillä esimerkiksi Jokisen, Juhilan ja Suonisen (1993, s. 10, 96) mukaan diskurssianalyysia voidaan kuvailla ennemminkin ”väljäksi teoreettiseksi viitekehykseksi”, jossa analyysimahdollisuudet ovat lähes rajattomat, kuin tarkkaan määriteltyksi tutkimusmenetelmäksi. Diskurssianalyysi ei määrittele merkityssystemien analysointiin tiettyä tekniikkaa, jota analyysissä tulisi noudattaa. Tämän vuoksi diskurssianalyysissä tulee määritellä tarkkaan se logiikka, millä aineistoa on tulkittu.

Käytän tutkimukseni teoreettisena viitekehyksenä John L. Austinin (1962) filosofiaan pohjautuvaa puheaktiteoriaa (eng. Speech Act Theory). Itse tutkimusaineistoni käsittely pohjaa vahvasti puheaktiteoriaan, minkä vuoksi teorian käsittely menetelmäluvussa on oikeutettua, ellei jopa velvoitettua. Puheaktiteoriassa on määritelty tutkimuksen reunaehdot sekä analysointimetodit, joita noudatan diskurssianalyysissäni. Schiffrinin (1994, s. 49) sekä Labovin ja Fanshelin (1977) mukaan puheaktiteoriaa ei olla ensisijaisesti luotu diskurssianalyysin työkaluksi, mutta useat tutkijat ovat hyödyntäneet sen peruselementtejä diskurssianalyysissä tutkimuksessa. Puheaktiteoria nivoutuu diskurssianalyysin perusteiden kanssa tiiviisti yhteen; esimerkiksi siinä miten puheteko voi edustaa samanaikaisesti useampaa kuin yhtä puheaktia ja kuinka kontekstin ja puheaktin illokutionaarinen sävy ovat riippuvaisia toisistaan. Puheaktiteoria tarjoaa diskurssianalyysiin ne puitteet, joiden avulla voidaan tunnistaa kielen tuottamisen ja ymmärtämisen taustalla vaikuttavat olosuhteet tietyksi kielellisesti toteutetuksi toiminnaksi (Schiffrin, 1994, s. 49–61).

Austin julkaisi vuonna 1962 teoksen nimeltä *How to Do Things with Words*, joka on koottu hänen vuonna 1955 Harvardissa pitämistä luentomuistiinpanoista. Luennot kirvoittivat aikanaan keskustelua aiheesta, jonka myötä puheaktiteoria alkoi kehittyä kohti tieteellistä tutkimusmenetelmää. John L. Austinin elämäntyötä puheaktiteorian osalta voidaan luonnehtia lingvistiseksi fenomenologiaksi, joka on luonteeltaan filosofian ja lingvistiikan välimaastossa. Puheaktiteoria ei ole puhdasta lingvistiikkaa, muttei myöskään pelkkää filosofiaa. Puheaktiteoria muistuttaa luonteeltaan lingvististä tutkimusta, jossa yhdistyy perinteisen kielitieteellisen aspektin lisäksi filosofinen ja viestinnän aspekti. Austinin teoria keskittyy tarkastelemaan kieltä filosofisen problematiikan näkökulmasta, jonka tärkein kysymys on: voiko sanoilla tehdä asioita? Austinin mukaan sanoilla on vahva vaikutus, ja tietyissä konteksteissa sanoilla voidaan saada aikaan

muutoksia reaali maailman todellisuuteen. Filosofisen pohdinnan lisäksi puheaktiteoriaan liittyvät keskeisesti myös kielen lingvistien näkökulma sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen näkökulma. (Austin, 2016, s. 18–19.)

Austinin yksi argumentti tutkimukselleen on, että aiemmat tutkimukset kielestä tehtiin lähes poikkeuksetta lokutionaarista perspektiivistä. Tällöin keskityttiin ainoastaan kielen puhtaaseen olomuotoon sellaisena kuin se on. Tätä Austin kutsuu deskriptiiviseksi virhepäätelmäksi tai kuvailevuuserheiksi (Austin, 2016, s. 14). Austin yhdisti pohdinnoissaan lingvistiikan ja filosofian toisiinsa ja loi näin perustan uudelleenlaiselle tutkimukselle.

Austinin puheaktiteoriassa puhe on vahvasti sidoksissa niin tekemiseen kuin puheen kontekstiin. Reettinen puhe on tärkeä osa tekemistä, mutta pelkästään sillä puheaktiteoria ei toteudu. Myös ne olosuhteet, jossa sanat lausutaan, tulee olla sopivat. Usein tämän lisäksi edellytetään myös muita tiettyjä fyysisiä toimia, mielensisäisiä tapahtumia tai jopa lisää puheakteja, jotta itse puheakti saisi jotain aikaan konkreettisesti maailmassa. (Austin, 2016, s. 17–19, 90.)

John Searle (1969) jatkoi Austinin puheaktiteorian kehittämistä, ja voidaan todeta, että vasta Searlen jälkeen puheaktiteoria tieteellisenä tutkimusmenetelmänä todella syntyi. Siinä missä Austin käsitteli tutkimuksessaan performatiivieja tietyissä konteksteissa, Searle keskittyi teoriassaan syntaksin näkökulmaan sekä intention. Searlen kehitystyön myötä puheaktiteorian analyysin tärkeimmät virstanpylväät olivat neljäosainen analyysi performatiivien onnistumisesta, illokutionaarisen ja propositionaalisen aktin säännöt, illokutionaarisen aktin sisältävien ilmaisujen pragmaattinen analyysi sekä illokutionaaristen aktien taksonomia. (Harnish, 1990, s. 170.)

Searlen kehitettyä Austinin teoriaa hän loi myös linkin puheaktiteorian ja Gottlob Fergen teorialle kielen ja todellisuuden suhteesta (eng. theory of sense and denotation). Näin ollen puheaktiteoriaan sitoutui vahvasti myös teoriaan totuudesta analyttisessä filosofiassa. Myös Searle korosti kontekstin merkitystä tutkittaessa puheakteja. Performatiivien luontuminen ja onnistuminen on kiinni niiden kontekstista, johon ne ovat vahvasti sidoksissa. Searlen työn tuloksena puheaktiteorian luonne muuttuikin Austinin lingvistisfilosofisesta suuntauksesta kohti kontekstisidonnaista semantiikan tutkimusta. (Vanderveken & Kubo, 2002, s. 5–6, 15.)

4.2.1 Konstatiiviset ja performatiiviset ilmaisut

Austinin mukaan on olemassa kahdenlaisia ilmaisuja: konstatiiveja ja performatiiveja. Konstatiivit ovat puhtaita ilmaisuja, joiden tarkoitus on vain informaation välittäminen vastaanottajalle. Konstatiivit ovat lähtökohtaisesti toteamuksia, joiden informaatio on todennettavissa ja verifioitavissa – konstatiivi on siis joko tosi tai epätosi, eli ne esittävät asioita sellaisina, kuin ne ovat tai eivät ole reaali maailmassa. Konstatiivi välittää itsessään kuulijalle propositionaalisen sisällön (eng. propositional content), esimerkiksi ”Linnut laulavat”. Konstatiiveissa ei käytetä arvottavia sanoja, mielen ilmaisua, adverbeja, konditionaalia tai muita mutkikkaita rakenteita, kuten esimerkiksi hypotetikaalia. (Austin, 2016, s. 13–17, 67;

Vanderveken & Kubo, s. 2002, 3–8.) Austinin mukaisia konstatiiveja edustaa esimerkiksi ilmaisut ”uusien päiväkohtaisia tartuntoja rekisteröity 38 kappaletta” ja ”Koronavirustartunnat ovat Suomessa kasvussa”. Näin ollen konstatiivin voidaan suppeasti ajatella olevan olemassaoloa tai sen puutetta kuvaavia yksinkertaisia ilmaisuja: jossakin on jotakin.

Konstatiivien lisäksi on olemassa performatiiveja, joiden voidaan ajatella olevan edellä mainittujen vastakohta. Niiden keskeinen ero konstatiiveihin on Austinin (2016) mukaan se, että performatiivin esittäminen on myös jonkin asian tekemistä. Performatiivit ovat kieliopillisesti konstatiivin kaltaisia, mutta niillä on lisäksi jokin muukin piirre, kuin että ne olisivat puhtaasti tosia tai epätosia. Performatiivit eivät ole vain joko tosia tai epätosia, vaan niitä kuvaava ominaisuus on joko onnistuminen tai epäonnistuminen (Austin, 2016, s. 17–23; Vanderveken & Kubo, 2002, s. 3–8.)

Austinin mukaan konstatiivit ovat ilmaisuja (eng. sayings), jossa ilmaistaan asiointi kertomalla tai kuvailemalla, esimerkiksi ”ulkona sataa”, kun taas performatiivit ovat toimintaa (eng. actions), jossa konkreettisesti tehdään verbin osoittama asia, esimerkiksi luvataan tai käsketään (Austin, 2016, s. 16–19). Searle kuitenkin kritisoi tätä jakoa, sillä kuten konstatiivit, myös performatiivit voivat olla joko tosia tai epätosia ja kertominen ja kuvailu on yhtä paljon toimintaa kuin lupaus ja käsky. Lisäksi konstatiivista voidaan tehdä eksplisiittinen performatiivi lisäämällä performatiivinen verbi ”Väitän, että ulkona sataa”. Tällöin kaikki ilmaisut voitaisiin tulkita performatiiveiksi, jolloin performatiivin käsite ei enää olisi distinktiivinen ominaisuus ja se olisi näin ollen hyödytön. Searle ja Vanderveken ovat esittäneet performatiiveille seuraavan kuvauksen: performatiivi on julistus puhujalta, että puhuja suorittaa sillä hetkellä ilmaisun illokuutiota, jota performatiiviverbi kuvaa. Tästäkin seuraa se, että käytännössä mikä tahansa ilmaisu, joka sisältää intentionaalisen tekemisen kuvauksen on tulkittavissa performatiiviseksi ilmaukseksi. (Vanderveken & Kubo, 2002, s. 7–8.)

Searle on esittänyt kapeamman tulkinnan performatiiveista, jonka mukaan ainoastaan sellaiset ilmaisut ovat performatiiveja, joissa on selkeästi ilmaistu sellainen teko, joka sisältää illokutiivisen aktin. Austin käytti näistä termiä eksplisiittiset performatiivit. Näin ollen jokainen ilmaisu voi olla performatiivinen, mutta jokainen performatiivinen ilmaisu ei ole performatiivi. Esimerkiksi ”Lupaan tulla huomenna” on performatiivi, kun taas ”Lupaan liian paljon asioita” ei ole performatiivi. (Vanderveken, 2002, s. 85–87.) Searlen mukaan performatiiveja ei tule käsitellä ainoastaan verbeinä, joiden semanttisena olemuksena voidaan pitää performatiivisia piirteitä. Ihminen ei esimerkiksi voi vaihtaa auton renkaita sanomalla ”vaihdan auton renkaat”, mutta ihminen voi luvata tulevaisuutta huomenna sanomalla ”lupaan tulla luoksesi huomenna”. (Searle, 2002, s. 86.)

Performatiivit ovat totuusarvoisia ilmaisuja siinä missä muutkin, mutta mikä erottaa ne konstatiiveista? Yllä kuvatun kapeamman performatiivien käsitteen tärkein distinktiivinen piirre näyttäisikin olevan teon abstraktius. Reaalimaailman konkreettiset teot, kuten katon korjaus tai renkaiden vaihto ei luonnu performatiivina, sillä sanat eivät saa aikaan haluttua muutosta reaalimaailmassa. Sen sijaan performatiivien toteutuminen luontuu abstraktissa kontekstissa.

Performatiivit, kuten julistaa, luvata, käskeä, vihkiä ja tuomita luontuvat, sillä ne aiheuttavat reaali maailmaan muutoksia abstraktissa mielessä. Muutos tapahtuu sellaisessa asiassa, joka on rakennettu sosiaalisen konstruktion keinoin.

Esimerkiksi Sanna Marinin julistaessa poikkeusolot, toteamme sen olevan tosi ja näin ollen myös muutos todellisessa maailmassa on tosi. Normaaliolot ja poikkeusolot eivät kuitenkaan näy todellisuudessa samalla tavalla kuin katon korjaus. Mikäli henkilö ei ole koskaan tullut tietoiseksi normaaliolojen ja poikkeusolojen olemassaolosta, olisiko hänen kohdallaan poikkeusolojen julistaminen ollut epäonnistunut puheakti? Yleisesti ottaen jokainen nyky-yhteiskunnassamme elävä tietää yhteisymmärryksessä, mitä termeillä tarkoitetaan, sillä ne ovat sosiaalisen konstruktion tulosta ja näin ollen niihin voidaan vaikuttaa illokutiivisesti. Näin ollen puheaktiteoria sivuaa sosiaalisen konstruktivismin lisäksi läheisesti myös Harold Garfinkelin (1967) luomaa etnometodologian käsitettä, jossa tärkeässä roolissa on muun muassa sosiaalisen järjestyksen ja yhteisymmärryksen rakentuminen ihmisten keskinäisessä kanssakäymisessä (Trognon, 2002, s. 122–123).

Searle pyrki yleistämään säännöstön siitä, milloin jokin ilmaisu on performatiivi. Searlen mukaan performatiivin tulee täyttää vähintään seuraavat ehdot:

1. Performatiivinen ilmaisu toteuttaa ilmaisussa suoritettun verbin.
2. Performatiivit antavat itselleen takuun: puhuja ei voi valehdella, olla epärehellinen tai erehtyä siitä, mitä tekee.
3. Niihin voidaan lisätä adverbi ”täten” (eng. hereby).
4. Performatiiviset ilmaisut eivät olla epäsuoria puheakteja siinä mielessä, kuin ilmaisu ”voitko kaataa kahvia” on epäsuora pyyntö siitä, että puhuja haluaa kahvia.
5. Performatiiviset ilmaisut ovat kirjaimellisessa muodossaan ilmaisuja, joilla on totuusarvo.
6. Performatiivit käyttävät tyypillisesti epätavallisen kireätä tai vakavaa, jopa dramaattista kieltä, jota ei arkipäiväisessä kielessä yleensä käytetä, esimerkiksi: ”Tuomitsen teidät vankeuteen”. (Searle, 2002, s. 89–90.)

Onnistumisehdot jaetaan Searlen tulkinnan mukaan neljään eri kategoriaan, jotka ovat propositionaalisen sisällön onnistumisehdot (eng. propositional conditions), valmistavat ehdot (eng. preparatory conditions), vilpittömyysehdot (eng. sincerity conditions) ja perusehdot (eng. essential conditions). Esimerkiksi propositionaalisen sisällön onnistumisehdot pyynnön tai vaatimuksen osalta on, että sen tulee viitata tulevaisuudessa tapahtuvaan asiaan. Valmistavat ehdot kertovat tapahtuman tilannesidonnaisista ehdoista: Esimerkiksi pyynnön puheaktissa pyytjä ei oleta kohteen ryhtyvän toimeen ilman pyyntöä, ja pyytäjällä itsellään on myös vankka usko, että kohde pystyy selviytymään pyydetystä asiasta. Valmistaviin ehtoihin liittyy myös vuorovaikutuksen osapuolten väliset valtasuhteet. Tämä vaikuttaa olennaisesti puheaktin illokutiiviseen sävyyn. Esimerkiksi ylemmän auktoriteetin pyytäessä alempaa tekemään jotain, on usein kyseessä yleensä pyyntömuodossa oleva käsky, ei pyyntö. Valta-aseman ollessa

puhujan ja kuulijan välillä toisinpäin, on kyseessä yleensä pyyntö, joka myös esiintyy tällöin pyyntömuodossa. Vilpittömyysehtojen täyttämiseksi puhujan tulee olla vilpittömän puheaktissaan. Esimerkiksi onnittelussa puhujan tulee todella olla tuntee onnittelevansa, sillä muuten puheakti on mitätön. Perusehdot puolestaan määrittävät illokuutiota itseään. Esimerkiksi pyyntö yritys saada kohde tekemään puhujan tahtoma asia. Searlen mukaan todellisilla performatiiveilla on myös itsensä takaava (eng. self-guaranteeing) luonne, jossa performatiivilla on voima panna täytäntöön verbin semanttinen merkitys (Burkhardt, 1990, s. 102–103; Searle, 1969, s. 63–67; Searle, 1976, s. 5; Searle, 2002, s. 89.)

Puheaktiteorian mukaan lopputuleman kannalta on tärkeää myös se, että itse puheakti onnistuu. Tällä ei tarkoiteta yllä kuvattua illokuution välittymistä ja muutosvoimaa reaali maailmaan, vaan puheaktin onnistumista sen lähtökohdista. Näitä onnistumisen ehtoja Austin kutsuu performatiivin luontumisehdoiksi (eng. felicity conditions). (Schiffrin ym., 2003, s. 84–85). Siinä missä Austinin mukaan konstatiiivi on joko tosi tai epätosi, performatiivi joko luontuu tai ei luonnu (Austin, 2016, s. 67). Luontuminen ei kuitenkaan aina toteudu, jolloin performatiivi kariutuu. Ehtoja performatiivin luontumiselle on Austinin mukaan kuusi:

1. Tulee olla yleisesti omaksuttu tapaperustainen menettely, jossa ihmiset toimivat ja puhuvat tietyllä tavalla.
2. Ihmisten ja olosuhteiden on sovellettava menettelytapaan.
3. Menettelyä noudatetaan oikein.
4. Menettely toteutuu kokonaisuudessaan.
5. Menettelyyn osallistuvat ihmiset ajattelevat, tuntevat ja toimivat niin kuin menettelystä on sovittu.
6. Ihmiset toimivat sovitulla tavalla myös menettelyn jälkeen. (Austin 2016, s. 22–26, 32–43.)

Yksinkertaistettuna esimerkkinä yllä olevista luontumisehdoista voidaan mainita pääministeri Sanna Marinin 16.3.2020 esittämä performatiivinen ilmaus:

16.3.2020, 06:14.000, Sanna Marin: Valtioneuvosto on tänään istunnossaan yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa todennut poikkeusolot (Valtioneuvoston tiedotustilaisuus 16.3.2020).

Austin jaotteli puheaktin epäonnistumisen puheaktin kariutumisiin ja väärinkäyttöihin Kariutumisista puhutaan silloin, kun yllä olevista säännöistä jokin kohdista 1.–4. ei toteudu. Väärinkäyttö toteutuu silloin, kun sääntöä 5. tai 6. rikotaan. (Austin, 2016, s. 22–31.)

Austinin mallin mukaisesti kyseinen performatiivi ei luontuisi, jos esimerkiksi 1. valtioneuvostolla ei olisi olemassa tiedotustilaisuuksia, vaan tiedotustilaisuus olisi keksitty asia 2. puhuja olisikin kadulta summittaisesti valittu kansalainen, jolla ei olisi valtaa toimia pääministerin tehtävissä, 3. performatiivi olisi lausuttu väärin, esimerkiksi: ”Valtioneuvosto on tänään istunnossaan todennut poikkeusolot”, sillä valmiuslain (1552/2011) 6 § edellyttää poikkeusolojen

toteamista ”yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa”, tai 4. Marin olisi poistunut tiedotustilaisuudesta kesken poikkeusolojen julistamisen eikä saattanut tiedotusta loppuun.

Mikäli puheaktin kompastelu tapahtuu 5. tai 6. säännön kohdalla, puhutaan puheaktin kohdalla väärinkäytöstä. Austinin mukaan puheakti ei kokonaan mitätöidy, mutta ontuu, mikäli puhuja ei todella tunne, usko, ajattele tai aio myöhemmin toimia puheaktin mukaisesti. Tällöin puhutaan puheaktin loukkaamisista, vilpillisyydestä tai sen rikkomisesta. Tällaisia ovat esimerkiksi onnittelut, jossa onnittelija ei oikeasti ole onnellinen toisen puolesta. Tällöin puheakti on toimitettu loppuun asti, mutta se on vilpillinen. (Austin, 2016, s. 43–44).

Austinin (2016, s. 32) mukaan virheitä, ontumisia ja luontumattomuuksia on mahdotonta listata tyhjentävästi. Lisäksi ne voivat olla limittäisiä ja samanlaisia, jonka vuoksi on lopulta tulkitsijasta kiinni, mihin luokkaan virheet, kompastelut ja luontumattomuudet luokitellaan.

Puheakti ja performatiivi saatetaan usein sekoittaa keskenään. Puheakti on se akti, jonka puhuja suorittaa sanoilla. Performatiivi puolestaan on se teko, joka puheaktissa suoritetaan. Puheakti ja performatiivi eivät sulje toisiaan pois ilmaisussa, päinvastoin: ne esiintyvät paralleelista toistensa kanssa. Esimerkiksi ilmaisussa ”Lupaan tulla huomenna” ”lupaan” on performatiivi ja itse lupaus huomenna tulemisesta on puheakti, jonka puhuja suorittaa. Ilmaisussa ”Tuomitsen sinut syylliseksi rikokseen” ”tuomitsen” on performatiivi ja tuomitseminen syylliseksi on itse puheakti. (Sinnott-Armstrong & Fogelin, 2015, s. 25–26.)

Näin ollen vaikuttaisi siltä, että puheakti vaatii aina performatiiviverbin yksikön ensimmäisessä persoonassa, jotta puheakti toteutuu. Näin ei kuitenkaan aina ole. Puheakti voidaan suorittaa myös ilman performatiiviverbiä. Esimerkiksi sen sijaan, että puheaktin suorittaja sanoisi performatiiviverbin sisältämän puheaktin ”Minä epäilen asian todenmukaisuutta”, hän voi myös todeta lyhyesti ”Eikä!”. Jälkimmäisessä ilmaisussa ei ole performatiiviverbiä, mutta sama puheakti toteutuu. (Sinnott-Armstrong & Fogelin, 2015, s. 27.)

Vaikka suuri osa performatiiveista on yksikön ensimmäisessä persoonassa, löytyy joukosta myös poikkeuksia. Esimerkiksi ”Olette kaikki tervetulleita meille kylään” on performatiivi, joka ei ole yksikön ensimmäisessä, vaan monikon 2. persoonassa, jolla kutsutaan toiset vierailulle. Performatiivi voi olla myös tiettyissä tapauksissa nonverbaalinen tai täysin tyhjä akti. Esimerkiksi papin julistaessa hääseremoniassa ilmaisun ”puhukoon nyt tai vaietkoon iäksi”, hiljaisuus on performatiivi avioliiton hyväksymisestä (Sinnott-Armstrong & Fogelin, 2015, s. 23.) Edellä kuvatun kaltaiset poikkeukset ovat kuitenkin hyvin harvinaisia performatiiveja ja tiukasti kontekstiin sidottuja.

4.2.2 Suora ja epäsuora puheakti

Jo Austinin Harvardin yliopistossa vuonna 1955 pitämien luentojen jälkeen syntyi keskustelua konstatiivin ja performatiivin olemassaolon välillä: Onko olemassa ilmaisuja, jotka ovat täysin puhtaita konstatiiveja? Ilmaisut ovat aina ihmisten tuottamia, ja jokainen ilmaisu sanotaan jostain syystä. Austin (2016, s. 38)

myös nostaa itse myös esille kyseisen problematiikan. Hänen mukaansa performatiiveja on läpinäkyviä sekä vihjattuja. Läpinäkyvä performatiivi sisältää selkeän ilmaisun, joka voidaan tulkita performatiiviksi, esimerkiksi deklaratiiveilla ”julistan” tai ”testamenttaan”. Vihjattu performatiivi on luonteeltaan kuitenkin monitulkintaisempi, joista Austin mainitsee esimerkiksi ilmaisun: ”Niityllä on härkä”. Vaikka ilmaisu muistuttaa konstatiivia, se saattaa myös sisältää varoituksen, että härkää tulee varoa. Toisaalta ilmaisulla voidaan tarkoittaa myös esimerkiksi, ettei niitty ole tyhjä. Tämän vuoksi yhdellä ilmaisulla voi olla monta illokuutiota, mutta sen propositionaalinen sisältö säilyy edelleen muuttumattomana. Näin ollen Austinin mukaan tällaiset ilmaisut voivat olla luonteeltaan joko konstatiiveja tai ”kehittymättömiä performatiiveja”, joissa mahdollisen tulkin ratkaisemisessa auttaa konteksti. (Austin, 2016, s. 38.)

Searle (1991) kutsui myöhemmin Austinin vihjattuja performatiiveja epäsuoriksi puheakteiksi. Searlen jaottelun mukaan suorasta puheaktista käy selväksi, mitä puhuja tarkoittaa ilmaisullaan, kun taas epäsuorissa puheakteissa on myös propositionaalisen sisällön lisäksi myös lisää informaatiota. Jotta puhuja voi ymmärtää epäsuoran puheaktin todellisen sanoman, tulee heillä olla yhteisymmärrys laajemmasta kielellisestä kontekstista ja reaalimaailman todellisuudesta. Epäsuorassa puheaktissa puheaktin ilmaisun kieliopillinen muoto saattaa olla harhaanjohtava, tai jopa epälooginen suhteessa ilmaisun illokutiiviseen aktiin. Epäsuorassa puheaktissa Searlen mukaan ilmaisun konkreettinen muoto ei ole niin tärkeässä asemassa, kuin ilmaisun puheaktin perimmäinen tarkoitus, eli lausuman illokutiivinen akti. Illokutiivista aktia voidaan kutsua myös lausuman tarkoitukseksi, eli funktioksi. Epäsuorassa puheaktissa korostuu kontekstin ja sosiaalisen yhteisymmärryksen merkitys puheakteissa. (Searle, 1991, s. 264–267.)

Myöhemmin Paul Grice (1989, s. 26–31) käsitteli epäsuoria puheakteja tutkimuksessaan siitä näkökulmasta, miten kohde voi ymmärtää epäsuoran puheaktin todellisen merkityksen. Tässä korostui niin kontekstin ymmärrys kuin yhteiset pelisäännöt vuorovaikutuksessa. Grice loi yhteisymmärryksen toteutumiseksi keskustelun maksimit: laadun, määrän, suhteen sekä tavan maksimit. Määrän maksimi tarkoittaa sitä, että keskustelussa informaation määrä tulee olla sopiva. Mikäli informaatiota tulee liikaa tai liian vähän, on vaikea tulkita, mitä puhuja tarkoittaa. Laadun maksimi taas tarkoittaa sitä, että puhujan tulee puhua totta. Suhteen maksimi tarkoittaa, että puhujan tulisi aina pysyä kertomuksensa punaisessa langassa, eikä saisi poukkoilla aiheesta. Tavan maksimi puolestaan ohjaa sitä, miten puhujan tulisi viestiä, eli selkeästi. Edellä kuvatut maksimit siis auttavat osapuolia ymmärtämään toisiaan epäsuorien puheaktien oikeintulkinnassa. (Grice, 1989, s. 26–31.)

Tutkimusaineistoni osalta epäsuoran puheaktin tarkastelu on haaste, sillä ennako-oletuksena sitä ei tulisi esiintyä tutkimusaineistossa juuri ollenkaan. Virkamiesten ei tule käyttää ilmaisuissaan vihjailevaa, epäsuoraa puhetta, sillä se vaikeuttaisi merkittävästi välitettävän informaation ymmärtämistä. Näin ollen sitä ei tulisi esiintyä valtioneuvoston tiedotustilaisuuksissa. Epäsuoran puheaktin mahdollisuus on kuitenkin otettu huomioon tutkimusaineiston analysointivaiheessa ja ne dokumentoidaan kuten suorat puheaktitkin.

4.2.3 Lokuutio, illokuutio ja perlokuutio

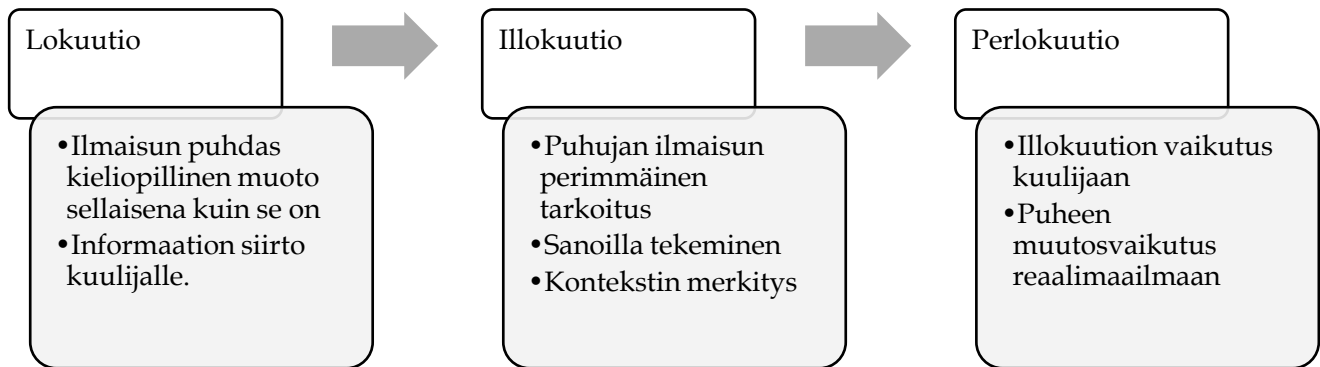
Austin erotteli puheaktit kolmeen eri kategoriaan: lokuutioihin, illokuutioihin ja perlokuutioihin. Lokuutiot tapahtuvat, kun puhuja puhuu järkevän ja ymmärrettävän lauseen. Lokutionaarinen teko on siis jonkin sanomista, ilmaisun tavanomaisessa merkityksessä, ilman suurempia tulkintoja sanaoman tarkoituksesta. (Austin, 2016, s. 101.) Lokuutio vastaa näin ollen eniten puhdasta kielitieteen tutkimusta, jossa sanojen ja ilmaisujen lisämerkityksiä ei käsitellä – ellei se ole juuri tutkimuksen aihe.

Illokuutio on taas puhutun lauseen todellinen päämäärä, jota ei välttämättä ole eksplisiittisesti ilmaistu kielessä. Illokuutio siis heijastelee puhujan todellista intentiota sanoessaan tietyn ilmaisun. Illokutionaarinen teko sisältää niin puhutun ilmaisun kuin sillä tehdyn teon. Austin käyttää illokutionaarisesta teosta puhuessaan myös termiä ”illokutionaarinen voima” (eng. illocutionary force), joka tarkoittaa illokutionaarista sävyä. Perlokuutio puolestaan tapahtuu silloin, kun puhujan illokuutio saa aikaan jotain kuulijassaan: perlokuutio saa näin aikaan muutoksen todellisessa maailmassa. Siinä missä illokuutio keskittyy lausujan intention, perlokuutio keskittyy siihen, onnistuiko illokuutio. (Austin, 2016, s. 93–96; Vanderveken & Kubo, s. 2002, 3.)

Keskustelupohjaisessa tutkimusaineistossa on helpompi tutkia sitä, millaisia responsseja erilaiset illokuutiot herättävät kuulijassaan (Vanderveken & Kubo, 2002, s. 16). Puhuja ei voi koskaan olla täysin vakuuttunut siitä, onko kuulija ymmärtänyt illokuutioon sanojen takana. Puhujan intentio sanojen takana tulisi olla sekä puhujan että kuulijan tiedossa, jotta puheakti olisi onnistunut ja sillä olisi muutosvaikutus reaali maailmaan. Puheaktin täydellisestä onnistumisesta on kuitenkin lähes mahdotonta saada varmaa tietoa. Trogonin (2002, s. 132) mukaan puhujan tulisikin tyytyä vähempään kuin täydelliseen onnistumiseen puheaktissa. Keskustelua analysoidessa voidaan kuitenkin saada indikaatioita illokuutioon ymmärretyksi tulemisesta ja onnistumisesta. (Vanderveken & Kubo, 2002, s. 16; Trogon, 2002, s. 132.)

Esimerkiksi edellä mainituista puheaktiteorian kolmijaosta voidaan nostaa ilmaisu ”Jää on heikkoa.” Ilmaisun lokuutio on informaation siirto jään olomuodosta, kun taas sen illokuutio voi olla, että puhuja varoittaa kuulijaa jään varaan joutumisen mahdollisuudesta. Näin ollen illokuutio sisältää varoituksen, vaikkei se sisällä verbiä ”varoa” imperatiivissa. Kontekstista riippuen se voi olla myös selittävä syy sille, miksi jälle lähtenyt ihminen on kadonnut, eli puhujan intentio on kertoa olettamuksensa siitä, että henkilö on mahdollisesti pudonnut jäihin. Ilmaisun illokuutioon ollessa varoitus, luonnollisesti perlokuutio olisi luonnollisesti se, että puhuja saa kuulijan tottelemaan varoitusta, eikä mene heikoille jälle. Perlokuutio ei näin ollen ole sama kuin puhujan vastaus tai reaktio puhujan sanoihin diskurssissa, vaan todellisuudessa realisoituva muutos tai tulos, jonka illokuutiivinen akti saa aikaan. Lokuutio, illokuutio ja perlokuutio ovat havainnollistettuna alla (Kuvio 2).

KUVIO 2 Lokuutio, illokuutio ja perlokuutio

On hyvä panna merkille, että tutkittaessa lokuutiota, illokuutiota ja perlokuutiota käy selväksi, että niiden olemassaolo on hierarkkisesti sidoksissa toisiinsa. Jotta puheakti voi tapahtua, tulee tapahtua ensin lokuutio, eli reettinen puhe. Jonkun tulee tuottaa itse puhe ymmärrettävällä kielellä. Tämän olemassaolon jälkeen voimme alkaa miettiä lokuutuksen illokuutiota, eli mitä puhuja tarkoitti sanomisellaan, mitä hänen oli tarkoitus saada aikaan puheellaan reaali maailmassa. Toisin sanoen, mikä oli lausuman intentio? Kun tämä on selvillä, voidaan tarkastella illokuutuksen vaikutusta kuulijassa ja reaali maailmassa. Saatiinko puheaktilla aikaan muutos, eli perlokuutio? Ilman illokuutuksen tapahtumista ei myöskään perlokuutio voi tapahtua.

Toisaalta yllä kuvatussa ketjussa voidaan nähdä myös illokuutuksen ja perlokuutuksen problematiikka: onko illokuutio lainkaan tapahtunut, mikäli se kompastuu intention välittämisen aikana, intentio ei saavuta kuulijaa, eikä sillä näin ollen ole vaikutusta reaali maailmaan? Näin ollen voidaan todeta, että illokuutio on riippuvainen paitsi lokuutuksen, myös jonkin verran perlokuutuksen toteutumisesta.

Tämän pohdinnan jälkeen astuu kuvioon puheaktiteorian filosofinen puoli: jotta lokuutio ja illokuutio voivat tapahtua, tulee itse puheaktin suorittajalla olla itsellään ajatus ja tahtotila perlokuutuksen toteutumisesta ennakkoon, jotta tapahtumaketju saa alkunsa. Näin ollen puheaktin syntyä voitaisiin tarkastella jo ajatuksen tasolla, ennen kuin itse puheakti toteutuu. Millä tavoin puhuja analysoi asiointilaa todellisessa maailmassa, puheaktin kontekstia sekä puheaktin kuulijoita ja omaa tahtotilaansa muuttaa reaali maailmaa, ennen kuin muodostaa luontamusehtojen mukaisen puheaktin?

4.2.4 Austinin ja Searlen illokutionaariset luokat

Austin ei pyri puheaktiteoriassaan tekemään tyhjentävää säännöstöä puheakteista, vaan luo minimikriteerit niiden tunnistamiselle ja olemassaololle. Kuuluisten luentoja lopuksi Austin nivoi performatiiviset ilmaisut, joilla on illokutionaarinen sävy viiteen eri luokkaan: verdiktiiveihin, ekserktiiveihin, komissiiveihin, behabiiveihin sekä ekspositiiveihin. Verdiktiivit ovat jonkin auktoriteetin omaavan tahon, esimerkiksi valamiehistön, tuomarin tai urheilutuomarin esittämä tuomio tai päätös. Tämän ei kuitenkaan tarvitse olla lainvoimainen päätös, vaan tärkeintä on, että verdiktiiviin lausunnon antaminen tapahtuu

pohdinnan ja puntaroinnin perusteella. Usein tähän liittyy se, että asiaa on hankala varmistaa muilla keinoilla. (Austin, 2016, s. 132-146.)

Ekserktiivit puolestaan ovat oikeuksien tai vaikutusvallan täytäntöönpanoa, esimerkiksi äänestämistä, käskemistä, nimittämistä, vaatimista, varoittamista tai ohjeistamista. Komissiivit ovat nimensä mukaisesti lupaamista tai jollain muulla tavalla vastuun ottamista asiassa. Komissiivit myös velvoittavat puhujan asiaan. Komissiiveihin kuuluu kuitenkin myös sellaiset ilmoitukset, jotka eivät ole suoranaisia lupauksia. Tällaisia ovat esimerkiksi jonkin puolelle asettuminen. Siinäkin on kuitenkin perimmäisessä mielessä lupautumista asettumalla toisen puolelle. Austinin mukaan on olemassa monenlaisia behabiiveja, ja ne liittyvät puhujan sosiaaliseen käyttäytymiseen ja asenteisiin. Ekspositiivit ovat Austinin mukaan vaikeimpia määritellä tarkasti. Ekspositiiveiksi katsotaan sellaiset selostavat performatiivit, jotka kuvailevat sitä, miten lausuma asettuu keskusteluun tai väittelyyn. Austinin mukaan behabiivit ja ekspositiivit ovat luokkina kontroversiaalisia ja ehdottaa itse jopa kaikkien luokkien uudelleen luokittelua, jonka Searle (1976) lopulta tekikin. (Austin, 2016, s. 132-146). Austinin illokutionaaristen luokkien esimerkit ovat taulukossa 5 (Taulukko 5).

Searle jakoi illokuutiot viiteen eri luokkaan: assertiiveihin³, komissiiveihin, direktiiveihin, deklaratiivi ja ekspressiiveihin. Assertiivit kuvaavat asiointilaa maailmassa, jolloin sillä on puhujan mukaan myös totuusarvo. Assertiivi antaa informaatiota tai kertoo lopputuloksen asiasta, joka on sidonnainen puhujan uskomukseen asiasta. Direktiivi pyrkii saamaan kuulijansa tekemään jotain, kun taas komissiivissa puhuja itse sitoutuu puheaktinsa tekoon, eli kertoo haluavansa itse tehdä jotain. Deklaratiivi muokkaa reaali maailman asiointilaa toiseksi. Sitä kuvaa hyvin esimerkiksi jonkin asian julistaminen. Ekspressiivillä puhuja taas ilmaisee omaa tunnetilaa asiasta. Ekspressiivejä ovat muun muassa kehut, kiitokset, valitukset, syytökset, onnittelut, suruvalittelut ja anteeksipyyntöt. (Searle, 1976, s. 10-16; Vanderveken, 2002, s. 26.) Searlen (1976, s.10-16) määritelmien mukaiset illokutionaariset luokat ovat taulukossa 6 (Taulukko 6).

Viisi eri luokkaa ovat ikään kuin primitiivisiä luokkia, joihin kaikki illokuutiot voidaan jaotella (Vanderveken, 2002, s. 26). Ekspressiivit ovat poikkeuksellisia performatiiveja, sillä Searlen määrittämä vilpittömyysehto ei toteudu niiden kohdalla. Searlen mukaan tämä johtuu ekspressiivien yksinkertaisesta rakenteesta: ne ovat niin lyhyitä, ettei niihin mahdu paljo informaatiota. Tämä on kuitenkin vajaa tulkinta, sillä on olemassa joitain lyhyitä ekspressiivejä, joihin sisältyy vilpittömyysehto, esimerkiksi huudahdus "Au!" puhujan satuttaessa itsensä. (Falkenberg, 1990, s. 135-136.)

³ Assertiiveista käytetään myös vaihtoehtoisesti nimitystä representatiivi: Tässä tutkimuksessa niistä käytetään kuitenkin termiä assertiivi.

TAULUKKO 5 Esimerkkejä Austinin performatiivien illokutionaarisista luokista

Verdiittiivit	Ekserktiivit	Komissiivit	Behabiivit	Ekspositiivit
määritän	nimitän	lupaan	pyydän anteeksi	kuvailen
annan päätöksen	kastan	sitoudun	olen pahoillani	viittaaan
paikannan	verotan	valtuutan	kiitän	erittelen
sijoitan	äänestän	otan vastuulleni	kiroan	analysoin
luokittelen	julistan	asetun x:n puolelle	moitin	vastaan
diagnosoin	tuomitsen	suostun	paheksun	kysyn
arvotan	vapautan	omistaudun	nostan maljan	tarkoitän

(Austin, 2016, s. 136-145.)

TAULUKKO 6 Esimerkkejä Searlen performatiivien illokutionaarisista luokista

Assertiivit	Komissiivit	Direktiivit		Deklaratiivit	Ekspressiivit
uskomus	tarjous	ohje	varoitus	julistus	kehuminen
toteamus	lupaus	lupa	kehotus	tuomio	kiittäminen
selvitys	kieltäytyminen	selvitys	luvan anto	määrittely	valittaminen
ilmoitus	vastuun kanto	käskey	pyyntö	nimeäminen	syyttely
kysymys		kysymys	vetoamus		onnittelu
perustelu		avunpyyntö	vastuuttaminen		suruvalittelu
olettamus		kielto	ehdotus		anteeksipyyntö
		ehdotus			tervehdys

(Searle, 1976, s. 10-16.)

Onkin mahdollista, että joissain tapauksissa kyse ei ole pelkästään ilmaisun mitasta kiinni, vaan siitä, että vilpittömyysethojen puuttuessa kyse on fraasista, joka on puheessa arkipäiväistynyt tai lyhentynyt alkuperäisestä muodostaan ja menettänyt joiltain osin alkuperäistä semanttista merkitystään. Täten se on muuttunut vakiintuneeksi puheaktiksi tietyssä kontekstissa. Toisaalta voidaan ajatella, että vilpittömyysetho voi toteutua myös lyhyissä ilmaisuissa otettaessa huomioon kontekstin. Esimerkiksi puhuja tuskin huudahtaisi "Au!", mikäli häntä ei olisi sattunut todella – ellei hänellä ole toisenlaista illokuutiota taustalla huudahdukseen.

Searlen mukaan yllä mainitut viisi eri illokutiivista luokkaa voidaan luokitella myös puheaktin vaikutuksen suunnan mukaisesti sanojen ja reaali maailman välillä. Assertiivien vaikutussuunta on mielestä asioihin (eng. mind-to-things direction of fit), komissiivien ja direktiivien asioista mieleen (eng. things-to-mind direction of fit), deklaratiiiveilla kaksisuuntainen (eng. double direction of fit), mutta ekspressiiveillä ei ole lainkaan vaikutussuuntaa (eng. empty direction of fit). (Vanderveken & Kubo, 2002, s. 5-11.)

Tämä tarkoittaa, että assertiivia käyttäessään puhuja pyrkii puheaktissaan sovittamaan puheaktinsa sisällön vastaamaan todellisuutta. Direktiivin ja komissiivin tavoite on sovittaa todellisuus puheaktin sisältöä vastaavaksi. Vaikka direktiivin ja komissiivin vaikutussuunta on sama, ovat ne silti kaksi eri illokutiivista luokkaa, sillä niiden puheaktin kohde on eri. Siinä missä komissiivi

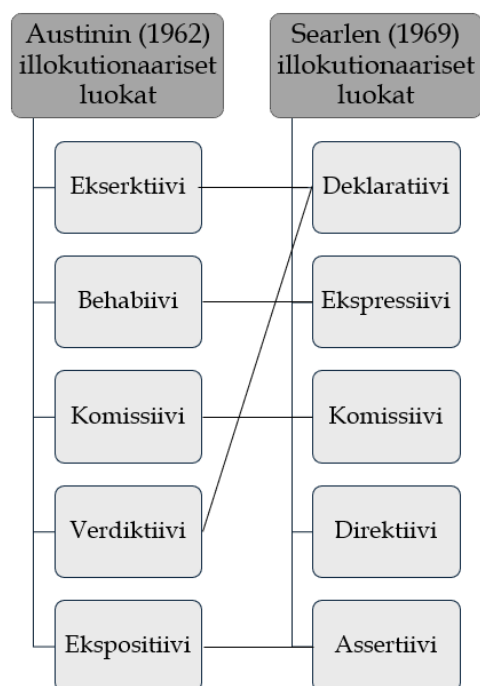
sitouttaa puhujansa, direktiivi sitouttaa kuulijansa puheaktin toimintaan. (Searle, 1976, s. 10–16.)

Puheaktien käyttöä säätelee myös ajan käsite. Tämä näkyy erityisesti direktiiveissä, jossa puhuja voi vaikuttaa ainoastaan tuleviin tapahtumiin. Puhuja ei voi käskää kuulijaa muuttamaan menneitä tapahtumia, kun taas puhuja voi todeta asseritiivilla menneestä tapahtumasta, tai voi deklaratiiivilla julistaa jotain menneestä tapahtumasta. (Searle 1978, s. 63–67.)

Deklaratiivissa puheakti muuttaa todellisuutta vastaamaan puheaktin propositionaalista sisältöä, mutta toisaalta todellisuus muuttaa puheaktin sisältöä. Esimerkiksi julistuksen yhteydessä puheaktin kohteen yhteiskunnallinen asema saattaa muuttua sanojen mukaisiksi. Deklaratiiviin liittyy usein jokin institutionaalinen valta-asema, joka legitimoit deklaratiiivin onnistumisen. Tämä edellyttää myös sitä, että puhujalla tulee myös olla institutionaalisen valtarakenteen suoma mandaatti suorittaa deklaratiivin puheakti. Erona komissiiveihin ja direktiiveihin, deklaratiivin tavoite on saada puheakti ja todellisuus vastaamaan toisiaan. Tämän vuoksi Searle näkee deklaratiivilla olevan kaksisuuntainen vaikutussuunta⁴. (Searle, 1976, s. 13–15.)

Verrattaessa Austinin ja Searlen puheaktien illokutionaarisia luokkia, on niissä nähtävissä osittain samankaltaisuuksia. Ekserktiivit ovat hyvin samankaltaisia kuin deklaratiivit: niihin molempiin liittyy julistuksellinen luonne. Molemmat puolestaan ovat tunnistanee ja tunnustaneet komissiivien tarpeellisuuden. Austinin behabiivit ovat puolestaan lähimpänä luonteeltaan Searlen ekspressiivejä. Searle on jättänyt luokittelustaan pois Austinin (2016, s. 135) itsensäkin kritisoimat ekspositiivit ja sulauttanut ne osaksi muita ryhmiä. Myöskään verdiktiivejä ei ole omana ryhmänään Searlen luokittelussa, mikä johtuu mahdollisesti siitä, että ne muistuttavat merkittävästi deklaratiiveja. Näin ollen, vaikka Searle uudisti merkittävästi puheaktiteorian peruspilareita, on Austinin kädenjälki nähtävissä edelleen taustalla. Tämän vuoksi Austinin panosta puheaktiteorian synnyssä ja sen kehittäjänä ei tule vähätellä. Austinin ja Searlen performatiivien illokuutioiden luokitteluiden vertailu on nähtävissä kuviossa 3.

KUVIO 3 Austinin (1962) ja Searlen (1976) performatiivien illokutionaaristen luokkien yhteneväisyydet

⁴ Searlen tulkinnan mukaan kaksisuuntainen vaikutus (eng. double direction of fit) voidaan myös vaihtoehtoisesti laskea omaksi luokakseen tai sulauttaa osaksi kahta ensimmäistä. Näin ollen luokkia lasketaan olevan joko kolme tai neljä. (Vanderveken & Kubo, s. 2002, s. 11.)

4.2.5 Puheaktiteorian kritiikkiä

Vaikka puheaktiteorialla on kannattajansa, on se saanut osakseen paljon kritiikkiä niin lingvisteiltä kuin yhteiskuntatieteilijöiltäkin. Puheaktiteorian tutkimisen kannalta sen kontekstisidonnaisuus on problemaattinen. Jotta kontekstisidonnaisia ilmaisuja voidaan tutkia laadukkaasti, tulee tutkijan ymmärtää ilmaisujen konteksti syvällisesti. Performatiivisten lausumien oikeintulkinnassa vaikuttaa eniten se, mitä niiden puhuja on tarkoittanut niillä. Näin ollen ilmaisujen todellisen tarkoituksensa voi kertoa vain niiden lausuja, ja tutkija voi ainoastaan tehdä johtopäätöksiä kontekstin ja asiantuntemuksensa pohjalta. Toisen ihmisen tekemä tulkinta on kuitenkin aina tämän oma, yksilöllisistä lähtökohdista tehty tulkinta, joka voi poiketa alkuperäisen lausuman esittäneen henkilön tarkoituksesta. Tämä on yksi puheaktiteorian heikko lenkki.

Toisaalta voidaan ajatella, että kielen tutkiminen lingvistisestä näkökulmasta ilman kontekstia, puhtaina kielellisinä ilmaisuina tai informaation siirtämisenä jättää tutkimuksen paikoin pinnalliseksi, eivätkä syvemmät merkitykset tule lainkaan esiin. Tämän vuoksi puheaktiteoria ottaa huomioon tarkasti kontekstin, puhujan yksilönä ja tämän perimmäisen intention ilmaisujen takana. Austinin mukaan puhe aktina on tehokas ainoastaan silloin, kun oikea henkilö sanoo sen oikeissa olosuhteissa, oikeana aikana – ja mikäli kuulija ymmärtää sen oikein puhujan näkökulmasta. Lopputuloksena voidaan siis tarkastella myös konkreettisen maailman reaktioita puheaktiin: toteutuuko puhujan toivoma asia kuulijoissa, vai reagoivatko kuulijat omalla tavallaan? (Schiffrin ym., 2003, s. 696–697.)

Samanaikaisesti on nostanut esille kielifilosofi Herbert Grice: jotta puheakti onnistuisi, kuulijan tulee otaksua puhujan perimmäinen intentio oikein (Searle, 1969, s. 42–44). Näin ollen puheaktiteoria ei jää ainoastaan puhtaan kielitieteen tutkimuksen tasolle, vaan se saa tulosten tarkastelussa myös sosiaalisen vuorovaikutuksen, tai jopa yhteiskunnallisen aspektin. Schiffrinin, Tannenin, ja Hamiltonin (2003, s. 85) mukaan puheaktiteoria jättää tutkimuksesta pois täysin kuulijan roolin. Tällöin illokuution onnistumista prosessina on haasteellisempaa tutkia ja varmentaa.

On eittämättä tosi, että puheaktiteorian yksi heikko lenkki tutkimuksellisesti näkökulmasta on tutkija itse, sillä jokainen tutkija analysoi omasta näkökulmastaan, jolloin tutkijan oma kokemuspohja ja vinoumat analyysissä tuottavat omanlaisensa lopputuloksen, ja tutkimuksen toistettavuus kärsii. Näin ollen tämä seikka on korostunut puheaktiteorian kohdalla, jossa tulkinnanvaraa on lähtökohtaisesti paljon. Toisaalta kyseinen problematiikka on akateemisessa tutkimuksessa aina jossain määrin läsnä.

Diskurssianalyysi – ja erityisesti puheaktiteoria – on yleisesti ottaen kritisoitu juuri samasta yllä kuvatusta syystä. Toisin kuin monissa muissa tutkimusmenetelmissä, diskurssianalyysissä tutkijalla on usein suuri tulkinnanvapaus tutkimuksessaan asiassa (Breeze, 2011, s. 498–501). Toisaalta tutkimuksen tarkoitus ole tehdä yleistyksiä ilmiöistä, vaan tutkia yhtä ainutkertaista ilmiötä, jolloin

jokaisen tutkijan tulkinta asiasta on todennäköisesti vinoutunut tutkijan omien yksilöllisten lähtökohtiensa vuoksi.

Vaikka akateemikot ovat yrittäneet vuosikymmenten ajan vastata tyhjentävästi puheaktiteorian avoimiin kysymyksiin ja puutteisiin, ei siinä olla onnistuttu vielä tänäkään päivänä. Yksi niistä on illokuution ja perlokuution välinen suhde. Sinnott-Armstrong ja Fogelin (2015, s. 29) esittävät illokuution ja perlokuution eron käytännön esimerkissä seuraavasti: Assertiivissa ”Joku seuraa meitä” puhuja viestii reaalia maailman tilanteesta kuulijalle faktan, että heitä seurataan. Ilmaisun illokuutio on, että puhuja haluaa, että kuulija havahtuu esimerkiksi vaaran mahdollisuuteen. Näin ollen perlokuutio, eli puheaktin vaikutuksen tulos on, että kuulija valpastuu ja tulee tietoiseksi mahdollisesta vaarasta. Illokuutio ja perlokuutio siis käsittelevät samaa asiaa, mutta lähtökohta näkökulma eroavat toisistaan.

Esimerkki ”Joku seuraa meitä” sisältää myös toisen ongelman. Kyseinen puheakti ei sisällä performatiiviverbiä, mikä on yksi puheaktin kritiikin kohde: mikäli puheakti ei tarvitse performatiiviverbiä, se voi olla käytännössä minkäläinen tahansa. Onko siis olemassa ilmaisu, joka ei olisi performatiivinen? Mikäli kaikki ilmaisut ovat performatiivisia, onko puhtaita konstatiiveja olemassa lainkaan kuin puhtaasti lingvistiksessä teoriassa? Mihin puheaktin määritelmän raja lopulta vedetään? Sinnott-Armstrongin ja Fogelin (2015, s. 30) mukaan ilmaisu voi olla yhtä aikaa niin lingvistinen akti kuin puheakti, mutta tämä tulkinta ei ole tarpeeksi tarkka, jotta se vastaisi tyhjentävästi puheaktiteorian fundamentaaliseen problematiikkaan.

Myöskään Kent Bach ja Robert M. Harnish (1979) eivät ole onnistuneet erottamaan tieteellisessä tutkimuksessaan sitä, miksi jokin ilmaisu voi olla performatiivinen ja jokin ei. Kubon (2002, s. 224) mukaan illokutionaariset aktit ovat merkityksen ja ymmärryksen peruselementtejä, mutta toteaa myös, ettei illokuution syntyprosessia ole tarkkaan määritelty puheaktiteoriassa. Voidaankin ajatella, että performatiivin olemassaolon voi todistaa vasta jälkikäteen vertaamalla sitä sen perlokuutioon, eli onko reaalia maailmassa tapahtunut muutos puheaktin jälkeen tai miten kyseinen puheakti on ymmärretty.

Performatiiveja voidaan kritisoida myös vanhakantaisiksi, sillä vain harva nykykielessä käyttää performatiivien kaltaista, dramaattista kieltä. Vanhoissa suomalaisissa mustavalkoelokuvissa sen sijaan kuulee performatiivien kaltaisia ilmauksia esimerkiksi ”Täten käsken teitä”. Tulisiko puheaktiteoria rajata näin ollen vain Searlen kuvaamiin todellisiin performatiiveihin, joista Austin käytti termiä eksplisiittiset performatiivit? Näin ollen performatiivien tutkimus rajautuisi luonnollisesta kielenkäytöstä vain keinotekoisesti irrotettuihin kielenkäytön osasiin tai ainoastaan sellaiseen kontekstiin, jossa performatiivien käyttö on yleistä, kuten papin tai tuomarin virantoimitukset. Kieli kuitenkin elää, ja dramaattista performatiivien käyttöä on nähtävissä myös nuorisolangissa, kuten ilmaisussa ”mä vannon veli”, joka on muunnos arabian kielen termistä ”w’allah”, joka tarkoittaa vannomista Allahin nimeen.

Burkhardtin (1990, s. 97) mukaan illokuution onnistuminen on kiinni sekä illokuutioon liittyvistä semanttisista että pragmaattisista tekijöistä: kontekstin

institutionaaliset ja sosiaaliset tekijät vaikuttavat illokuution onnistumiseen, mutta myös performatiivisen verbin semantiikkaa ei tule unohtaa. Tiettyyn performatiiviverbiin voidaan liittää semanttisia tekijöitä, jotka vaikuttavat performatiiviverbin käyttöön. Esimerkiksi verbiin ”tuomita” voi liittyä oikeustuomioistuimen käyttämän auktoriteetin semantiikka. Tällöin performatiivinen ilmaus voi siis täyttää luontumisehdot semanttisesti, mutta rikkoa ne silti pragmaattisesti. Burkhardtin mukaan Austin on teoriassaan jättänyt illokuutioiden semantiikan käsittelyn ulkopuolelle ja keskittynyt ainoastaan puheaktiteorian pragmaattiseen lähestymiseen. (Burkhardt, 1990, s. 97–103.)

Katz (1977) puolestaan kritisoi hybridinäkemystä puheaktiteoriasta semantiikan ja pragmatiikan välissä. Burkhardtin näkemys puheaktiteoriaan onkin enemmän lingvistiikkaan kuin filosofiaan painottuva, eikä semantiikka ja pragmatiikka ole toisiaan poissulkevia lingvistiikassa. Lingvistiikassa on yleistä käsitellä tutkimuskohdetta sekä semanttisesta että pragmaattisesta näkökulmasta. Näin ollen hybridinäkemysten kritisointi nykytieteen valossa on varsin ontuvaa.

Kent Bach ja Robert M. Harnish ovat niitä harvoja puheaktiteoreetikkoja, jotka ottavat tutkimuksessaan huomioon myös kuulijan roolin: puheaktin suorittaja luo kuulijalle puheaktillaan perustan, josta kuulija voi itse päätellä, mitä puhuja aikoo puheellaan tehdä. Bach ja Harnish loivat ensimmäisinä puheaktiskee-
man, joka perustuu keskustelun presuppositioille, eli taustaoletuksille, tilanneanalyysille sekä puhujan intentioille, joissa kuulija on mukana tulkitsijana. (Burkhardt, 1990, s. 111–112.)

Searle ja Vanderveken (1985) jatkoivat Austinin työtä myös kehittämällä illokutionaarista logiikkaa, joka käsittelee puheaktien luontumista ja onnistumista. Tätä on kuitenkin kritisoitu sen vuoksi, ettei se sovellu keskusteluiden analysointiin, sillä se jättää kuulijan toissijaiseen rooliin ja soveltuu ainoastaan yksittäisten puheaktien tutkimukseen. Searlen mukaan keskustelu ei noudata tiettyä kaavaa, toisin kuin puheaktit. (Moulin & Rousseau, 2002, s. 178–181.) Oma tutkimusaineistoni koostuu valtion tiedotustilaisuuksista, jotka koostuvat yksisuuntaisesta viestinnästä valtionjohdolta kansalle. Tämän vuoksi keskustelun analysoinnin haasteet eivät nouse relevantiksi problematiikaksi tässä tutkimuksessa.

Vanderveken kritisoi puheaktiteoriaa sen teoreettisuudesta, sillä ihmiset eivät aina ole toiminnaltaan ja puheiltaan niin rationaalisia kuin puheaktiteorian yleistyksen antavat olettaa. Searlen ajatusten mukaan kieliteoria on irrottamaton osa käyttäytymisteoriaa, koska kieli on osa säännönmukaista käyttäytymistä (Liedtke, 1990, s. 195). Esimerkiksi illokuutioissa esitetyt lupaukset eivät ole niin voimakkaita kuin teoreettisessa viitekehyksessä. Puhuja saattaa esimerkiksi vilpittömästi luvata kuulijalleen jotain, mutta seuraavassa hetkessä jokin saattaa muuttaa ihmisen omaa näkemystä kyseisestä asiasta ja lupaus saattaa muuttua tyhjäksi. (Vanderveken, 2002, s. 43, 88.)

Jacques Moeschlerin (2002, s. 240) mukaan niin filosofit kuin lingvistit ovat yhtä mieltä siitä, etteivät puheaktit ole yksittäisiä kommunikaation osasia, vaan ne ilmentyvät diskurssin laajemmassa kontekstissa. Problemaattista on kuitenkin se, ettei puheaktiteoria ole lingvististä tulkintaa sanoista tai yleistä toiminnan analyysiä, vaan syvällistä teoriaa merkityksistä ja niiden analysointia. Kuitenkin

Vandervekenin (1994, s. 53) mukaan puheakteja, kuten neuvottelua, tervehdyksiä ja julistuksia voidaan pitää myös keskustelun osasina.

Joidenkin tutkijoiden mielestä Searlenkaan jatkojalostus puheaktiteoriasta ei ollut riittäväällä pohjalla ollakseen tieteellinen tutkimusmenetelmä (Harnish, 1990, s. 192). Vaikuttaa siltä, etteivät puheaktiteoriaan perehtyneet tutkijat kiistä sen hyödyllisyyttä diskurssitutkimuksessa, päinvastoin. Suurin problematiikka puheaktiteoriassa vaikuttaakin liittyvän diskurssin, ihmisten välisen vuorovaikutuksen sekä sosiaalisen konstruktion syvimpiin fundamentaalsiin kysymyksiin, johon myös monessa muussa kontekstissa etsitään vastauksia.

Kuten jo todettiin, Burkhardt (1990, s. 93) esittää puheaktiteorian olevan semantiikan ja pragmatiikan välimaastossa. Tällöin lokuutioita, illokuutioita ja perlokuutioita tutkitaan niiden pragmaattisista lähtökohdista ja performatiivisten ilmaisujen merkityksiä ja muita illokutionaarisia indikaattoreita ja niiden presuppositioiden vaikutuksia semanttisista lähtökohdista. Näin puhujan todellinen intentio ja ilmaisun vaikutukset voidaan saada esiin tutkimuksessa. Burkhardtin mukaan puheaktiteorian luonnetta semantiikan ja pragmatiikan välissä ei ole aiemmin tieteellisessä tutkimuksessa nostettu esille, minkä vuoksi puheaktiteoria ei ole hänen mukaansa tätä aiemmin ollut olemassa koherenttina tieteenalan paradigmana. (Burkhardt, 1990, s. 93–94.)

Katz (1990, s. 230) tarjoaa melko radikaalin, vaihtoehtoisen linjan puheaktiteorian jatkokehitykselle. Katzin mukaan Austinin ja Searlen puheaktiteoria ei ole teoria alkuunkaan, vaan löyhä kattaus erilaisia tarkasteluja kielenkäytön eri tilanteista. Katzin mukaan puheaktiteorialta puuttuu koherenssi olla oikea teoria, jonka vuoksi hän ehdottaa sen jakamista kahteen eri teoriaan: teoriaan, joka tarkastelee kieliopillisesti valideja ilmaisujen kirjaimellisia merkityksiä ja teoriaan, joka tarkastelee kieliopin ulkopuolista informaatiota, jossa puhuja käyttää hyväkseen erilaisia ilmaisuja toteuttaakseen illokutionaarisia akteja. Katzin mukaan näillä kahdella teoriolla olisi erikseen käsiteltynä se koherenssi olla teoria, joka puuttuu puheaktiteorialta nykyisellään: ensimmäinen keskittyisi kielen kieliopilliseen rakenteeseen ja toinen kielenkäyttäjän tapaan käyttää kieltä ja kielenkäytön kontekstiin. (Katz, 1990, s. 230.)

Suomessa puheaktiteoria on vähän käytetty tutkimusmenetelmä verrattuna maailmalla. Tästä kertoo jo termien ontuvat suomennokset tai keskeisten termien suomennosten puuttuminen täysin, kuten myös Hakulinen (2017, s. 450–451) huomauttaa. Esimerkiksi on edelleen epäselvää, onko Austinin käyttämän termin oikea suomennos performatiivien illokutionaarinen *voima* vai *sävy* (eng. illocutionary force). Vaikka illokutionaarista voimaa on käytetty terminä paljon, illokutionaarinen sävy on ottanut sen paikan viimeaikaisessa tutkimuksessa. Sana *voima* luo harhakäsityksen, että on olemassa jokin illokutionaarinen voima, joka vaikuttaisi kielessä. Näin ollen on parempi puhua sävystä, joka kuvaa enemmän kielellisiä elementtejä. Myös Hakulisen mukaan kyse on sävystä sanan tarkkana merkityksenä. (Hakulinen, 2017, s. 450–451.) Omassa tutkimuksessani termien käyttö muodostuu yhtä lailla haasteeksi vakituisten suomennosten puuttuessa: tämän vuoksi turvaudun tarvittaessa käyttämään englanninkielisiä

lyhenteitä termien rinnalla. Illokutionaarisista voimista käytän tutkimuksessani nykyaikaisempaa termiä illokutionaarinen sävy.

Kuten monessa muussa tieteellisessä tutkimusmenetelmässä, myös puheaktiteoriassa on aukkoja ja epäjohdonmukaisuuksia. Filosofisen ja monitulkintaisen luonteensa vuoksi puheaktiteoriasta on mahdollista löytää problematiikkaa enemmän kuin monista muista teorioista. Austin ja Searle ovat kuitenkin puheaktiteoriallaan auttaneet luomaan parempaa ymmärrystä ihmisten diskursseista ja sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. Puheaktiteoria on kehittynyt usean vuosikymmenen ajan Austinin aiheen ensimmäisistä luennoista, jolloin puheaktiteorian tulokulma oli lähes ainoastaan pragmaattinen, kun taas Searlen jälkeen puheaktiteoriaa alettiin tutkia myös leksikaalissemanttisesta näkökulmasta. (Burkhardt, 1990, s. 125.) Puheaktiteorian ajattomuudesta kertoo myös se, että Searlen tutkimustyön jatkona tutkijat ovat myös kääntyneet takaisin Austinin alkuperäisiin teorioihin (Falkenberg, 1990, s. 130).

Puheaktiteorialla on oma paikkansa kielentutkimuksen ja filosofian välimaastossa. Puheaktiteorian tulevaisuutta ohjaa diskurssianalyysin kehitys yleisesti. Puheaktiteoria on perusteltu tutkimusmenetelmä niissä tapauksissa, kun tutkitaan ihmismieltä, kieltä ja toimintaa sekä näiden välisiä suhteita. Nykytutkimus ei ole edelleenkään tyydyttävästi selittänyt ihmisen kykyä järkevään ajatteluun eikä sitä, millä tavalla luomme yhteisen ymmärryksen asiainiloista. Myös Searle on kuitenkin myöntänyt, ettei edes puheaktiteoria pysty luomaan kaiken kattavaa, tyhjentävää listaa puheakteista ja niiden toimintatavoista, sillä kielellisiä ilmauksia ja semanttisia merkityksiä on lukemattomia (Vanderveken & Kubo, 2002, s. 18–19).

Austinin vuoden 1955 Harvardin yliopistossa pitämät luennot ovat vaikuttaneet viimeaikaiseen kielitieteeseen voimakkaammin kuin moni muu kielitieteen teos. Austinille kielellinen todellisuus on monimutkainen ja puheaktiteorian keskeinen oivallus onkin kielenkäytön moniulotteisuus. Vaikka Austinin puheaktiteoriaa on kritisoitu paljon, paikoin jopa murskaavasti ei käy kiistäminen, etteikö puheaktiteorialla olisi paikkansa akateemisella tutkimuskentällä. Austinin puheaktiteoriaa voidaan puolustaa kritiikkiä vastaan sen vaillinaisuudesta, sillä, ettei Austin itse ehtinyt hioa työtään loppuun. Hän kuoli vuonna 1960, ja luennoista julkaistiin kirjallinen teos hänen muistiinpanojensa pohjalta vasta kaksi vuotta myöhemmin. (Hakulinen, 2017, s. 449–450.)

Ennen puheaktiteorian kehittymistä ja sitä seurannutta pragmaattista näkökulmaa, kielitieteen tutkimuskohteista puuttuivat täysin sosiaalinen ja interpersonainen näkökulma. Austinin puheaktiteoria oli pohja pragmaattiselle näkökulmalle, joka on kasvattanut suosiotaan vuosi vuodelta. Sen pohjalta on myös perustettu vuonna 1986 pragmatiikan yhdistys, (eng. International Pragmatics Association, IPrA). Myös nykyinen keskusteluanalyysitutkimus pohjaa Austinin puheaktiteoriaan. (Hakulinen, 2017, s. 450.)

On kuitenkin hyvä muistaa, että Austin ei alun perin kehittänyt puheaktiteoriasta tieteellistä tutkimusmenetelmää, vaan sen teki John Searle 1970-luvulla. Austinin vaikutus puheaktiteoriaan on kuitenkin niin mittava, että hänet tunnustetaan usein menetelmän kehittäjäksi, vaikka oikeampi termi voisi olla oppi-isä.

Suuresta kritiikkimäärästä voi myös päätellä, että Austinin ajatukset ovat herättäneet akateemisen yleisön mielenkiinnon useilla eri tieteenaloilla. Tämän vuoksi puheaktiteoria tieteellisenä tutkimusmenetelmänä on saanut myös jatkokehittäjänsä, kuten Searle, Grice, Levinson ja Vanderveken. Mikäli näkyvyyttä ajatellaan nykyaikaisesta näkökulmasta, on Austin onnistunut elämäntyössään, sillä näkyvyys, oli se negatiivista tai positiivista, nostaa kohteen keskustelun teemaksi ja saa kaikki puhumaan asiasta – tässä tapauksessa puheaktiteoriasta.

Puheaktiteoria saattaa saada myös uuden suosion aallon poikkitieteellisyytensä, monipuolisuutensa ja monimutkaisuutensa vuoksi. Tutkimusmenetelmä, joka käsittää lingvistisestä näkökulmasta kieliopin, semantiikan ja kontekstin, yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta sosiaalisen vuorovaikutuksen, kontekstisidonnaisuuden ja sosiaalisen konstruktivismiin sekä filosofisesta näkökulmasta ihmisluonnon, tarkoituksen ja merkityksen perimmäiset kysymykset saattaa tutkimusmenetelmänä olla tulevaisuudessa hyödyllinen yhdistettynä tietojenkäsittelyyn, neuroverkkoihin ja nykyiseen laskentatehoon kehitettäessä esimerkiksi tekoälyä kohti inhimillisempää suuntaa.

4.3 Tutkimusaineisto

Perusteellisen akateemisen tutkimuksen edellytys on kattava ja tarkoin valittu aineisto, joka voidaan saada vain oikeanlaisista tutkimusmenetelmää käyttäen. Tutkimusmenetelmän avulla aineistosta saadaan esiin relevantti informaatio. (Valli, 2018, s. 14–16.) Tämä kuitenkin edellyttää sitä, että tutkimusmenetelmä on sopiva juuri kyseiseen aineistoon, ja näin ollen menetelmän valinnassa tulee olla tarkkana. Tutkimusaineistoni kielellinen erityispiirre on sen diskursiivinen rakenne. Diskurssianalyyseissä on monenlaisia tutkimusaineistoja, ja ne käsitellään usein keskusteluiksi, jossa on vähintään kaksi puhujaa, jotka ovat vuorovaikutuksessa keskenään (Trognon, 2002, s. 126). Tutkimusaineistoni käsittää kuitenkin tiedotustilaisuuksia, joissa diskurssi on yksisuuntaista, valtionjohdolta kansalle. Kuulija ei voi vaikuttaa diskurssin sisältöön tai kulkuun millään tavoin. Puheenvuorot ovat myös strategista viestintää, ennalta kirjoitettuja ja tarkkaan harjoitettuja siitä, millainen viesti kansalle halutaan välittää.

Tutkimusaineistoni koostuu valtioneuvoston tiedotustilaisuuksista koronaviruspandemian vuoksi julistettujen poikkeusolojen ajalta. Poikkeusolot julistettiin Suomeen kaksi kertaa pandemian aikana: 16.3.2020 – 16.6.2020 ja 1.3.2021 – 27.4.2021. Ensimmäisen poikkeusolojen aikana valtioneuvosto julkaisi yhteensä 41 erilaista tiedotustilaisuutta ja toisen poikkeusolojakson aikana yhteensä 17 tiedotustilaisuutta. Yhteensä poikkeusolojen aikana valtioneuvosto julkaisi siis 58 tiedotustilaisuutta. Tiedotustilaisuudet ovat saatavilla niin valtioneuvoston virallisilla sivustoilla (valtioneuvosto.fi/tallenteet) kuin valtioneuvoston virallisella Youtube-kanavalla (www.youtube.com/@valtioneuvostoStatsradet).

Tutkimusaineiston yhteensä 58 tiedotustilaisuudesta rajattiin osa pois niiden sisällön tai puhujien perusteella. Osa valtioneuvoston tiedotustilaisuuksista saattoi olla sisällöltään sellaisia, jotka eivät liittyneet poikkeusoloihin ja niistä

johtuviin rajoituksiin. Tällaiset tiedotustilaisuudet rajattiin tutkimusaineiston ulkopuolelle. Tutkimusaineistoon otettiin 17 tiedotustilaisuutta, jotka ovat listattuna alla (Taulukko 7).

TAULUKKO 7 Tutkimusaineistoon otetut valtioneuvoston tiedotustilaisuudet

Päivämäärä	Tiedotustilaisuuden aihe
16.3.2020	Poikkeusolojen julistaminen
17.3.2020	Valmiuslain käyttöönotto ja rajavalvonta
18.3.2020	Epidemian tilannekuva ja rajoitukset
19.3.2020	Epidemian tilannekuva ja rajoitukset
25.3.2020	Uudenmaan rajoitukset
1.4.2020	Valtioneuvoston poikkeusolojen aikainen johtaminen ja rajoitukset
7.4.2020	Rajaliikenteen tiukennukset ja Ahvenanmaan tilannekuva
15.4.2020	Uudenmaan rajaliikenteen sulun purkaminen
22.4.2020	Hybridistrategia ja rajoitusten jatkaminen
4.5.2020	Suunnitelma rajoitusten hallitusta ja asteittaisesta purusta
15.5.2020	Hybridistrategia ja rajoitukset
15.6.2020	Poikkeusolojen päättymisen
1.3.2021	Poikkeusolojen julistaminen
5.3.2021	Epidemian tilannekuva ja rajoitukset
25.3.2021	Liikkumisvapauden ja lähikontaktien väliaikainen rajoittaminen
9.4.2021	Suunnitelma rajoitusten asteittaisesta purkamisesta
21.4.2021	Kohti poikkeusolojen päättymistä ja rajoitusten purkaminen

Toinen syy tutkimusaineiston ulkopuolelle jättämisessä oli puhujien esiintymiskerrat tiedotustilaisuuksissa. Esimerkiksi 1.6.2020 pidetyn tiedotustilaisuuden puhuja oli valtioneuvoston kansliapäällikkö Hetemäki. Hetemäki ei esiintynyt muissa poikkeusolojen ajan tiedotustilaisuuksissa: Kyseinen tiedotustilaisuus ei myöskään koskettanut poikkeusoloihin liittyviä rajoitustoimenpiteitä. Tällaiset yksittäiset ja poikkeusoloista irralliset tiedotustilaisuudet tarkastelun ulkopuolelle. Myös jo itse tutkimuskysymys rajasi osan puhujista pois: puhujan tuli kuulua valtionjohtoon, minkä vuoksi puhujista valittiin vain ministeritason virkamiehet. Lisäksi puhujilta edellytettiin, että heidän esiintymiskerroistansa saa riittävästi tutkimusaineistoa. Näin ollen, vaikka Pekka Haavistolla ja Aino-Kaisa Pekosella sekä Timo Harakalla oli sama määrä esiintymiskertoja kuin Li Anderssonilla ja Katri Kulmunilla, datan määrä jäi aineiston näkökulmasta liian vähäiseksi heidän osaltaan. Näin ollen puheaktit analysoitiin pääministeri Sanna Marinin, oikeusministeri Anna-Maja Henrikssonin, opetusministeri Li Anderssonin, sisäministeri Maria Ohisalon, valtiovarainministeri Katri Kulmunin sekä perhe- ja peruspalveluministeri Krista Kiurun suomenkielisten puheenvuorojen osalta, niistä tiedotustilaisuuksista, jotka koskivat poikkeusoloja ja niistä johtuvia rajoituksia. Anna-Maja Henrikssonin ja Li Anderssonin osuuksista karsittiin pois ruotsinkieliset osuudet. Tiedotustilaisuuksiin osallistuneiden ministereiden esiintymiskerrat ovat listattuna taulukossa 8 (Taulukko 8).

TAULUKKO 8 Tiedotustilaisuuksiin osallistuneiden ministereiden esiintymiskerrat

Henkilö	Virka-asema	Esiintymiskerrat
Sanna Marin	Pääministeri	16
Anna Maja Henriksson	Oikeusministeri	7
Maria Ohisalo	Sisäministeri	6
Krista Kiuru	Perhe- ja peruspalveluministeri	4
Timo Harakka	Liikenne- ja viestintäministeri	3
Li Andersson	Opetusministeri	2
Katri Kulmuni	Valtiovarainministeri	2
Pekka Haavisto	Ulkoministeri	2
Aino-Kaisa Pekonen	Sosiaali- ja terveystieteiden ministeri	2

Tutkimukseni kannalta on tärkeää käsitellä molempia poikkeusolojen julistamisen ja valmiuslain käyttöönoton ajankohdat, sillä niiden viestinnälliset lähtökohdat eroavat merkittävästi toisistaan. Poikkeustila julistettiin Suomeen kaksi kertaa pandemian aikana, joista vain jälkimmäisellä kerralla viestintä keskitettiin Valtioneuvoston kanslialle 106 §:n mukaisesti. Kevään 2021 valmiuslain (Valmiuslaki 1552/2011) 106 §:n aktivoinnin myötä valtionjohdon tavoite oli, että valtionjohdon viestintäosasto saisi tietoonsa ministeriöiden ja muiden virastojen koronaviestinnän suunnitelmista. Valtioneuvoston viestintäjohtaja Päivi Anttikosken (2021) mukaan viestintävastuu säilyi edelleen kulloisellakin toimijalla, mutta sen lisäksi valtioneuvosto perusti koronaviestinnän johtoryhmän, johon kuului kahdeksan ministeriötä sekä kahdeksan viranomaista ja jossa valtioneuvoston kanslialla oli yhteensovittamisvastuu.

Viestinnän vastuun keskittäminen perusteltiin sillä, että poikkeusoloissa viestintään tuli kiinnittää erityistä huomiota poikkeusoloissa, jotta kansa saisi oikeaa tietoa oikeaan aikaan. Anttikosken mukaan (2021) strategisen viestinnän tekeminen poikkeusolojen aikana on haastavaa tilanteessa, jossa ei ole selkeää johtamista viestinnän saralla. Mikäli strategisen viestinnän viesti ei välity kansalaisille, kansalaiset eivät voi toimia oikein ja näin ollen ihmiset eivät ymmärrä miten pandemiatilanteessa suojellaan parhaiten itseään ja muita. Strategisella viestinnällä voidaan siis vaikuttaa positiivisesti rajoitustoimien tehoon. Valmiuslain käyttöönotto mahdollisti myös nopean tiedonkulun ja viestinnän reaaliaikaisen tilannekuvan turvaamisen sekä varmistettiin selkeät viestintävastuut. (Anttikoski, 2021.) Viestinnän keskittäminen valmiuslain 106 §:n mukaisesti on perusteltu syy ottaa myös vuosi 2021 tutkimusaineistoon mukaan, vaikka sen aikana olikin itse tiedotustilaisuuksia vähemmän kuin poikkeusolojen ensimmäisellä kerralla vuonna 2020.

Vaikka tutkimuksessa käsitellään diskurssin käyttäjiä yksilötasolla, tulee muistaa tutkimuskohteen olevan valtioneuvosto, jota yksiöt edustavat. Huhtalan mukaan organisaationaaliset ja institutionaaliset rakenteet ovat luonteeltaan sosiokulttuurisia prosesseja, joissa vuoropuhelu määrittelyvallasta on jatkuvasti käynnissä (Huhtala, ym. 2005, s. 11–12). Näin ollen puhujat edustavat valtioneuvostoa ja käyttävät heille legitimoitua valtaa valtioneuvoston edustajina, mutta samalla kamppailevat valta-asemasta, joka muovautuu jatkuvasti.

Kaikista poikkeusoloja ja rajoituksia käsittelevistä tiedotustilaisuuksista kertyi yhteensä 13 tuntia ja 10 minuuttia materiaalia. Tutkimusaineisto tallennettiin ja litteroitiin tekstimuotoon käyttämällä hyväksi tekoälyyn pohjautuvaa, OpenAI:n luomaa OSINT-työkalua nimeltä Whisper AI, joka mahdollistaa puheen muuttamisen tekstimuotoon. Käyttämällä Whisper-litteroijaa usean tiedotustilaisuuden litteroiminen puheesta analysoitavaan muotoon oli tehokasta. Whisper mahdollistaa parhaiten englannin kielen litteroinnin, mutta se kykenee litteroimaan lisäksi 96 muuta kieltä, joista yksi on suomen kieli. Hallituksen tiedotustilaisuudet tallennettiin VLC Mediaplayeria apuna käyttäen Youtubesta ja tallennetut mp4-tiedostot syötettiin Whisperille työstettäväksi. Whisperia käytettiin Google Colaboratoryn kautta, jolloin se ei vaadi koneelta merkittäviä suoritus-
tehoja.

Whisper kykenee litteroimaan myös huonolaatuisen äänitallenteen tekstiksi, mutta tiedotustilaisuudet ovat pääsääntöisesti laadultaan hyviä. Todetakaan, että materiaalia työstettäessä Whisper litteroi myös tallenteelle tallentuneet puhujien hiljaiset kuiskaukset juuri ennen tiedotustilaisuuksien alkamista, mutta nämä epäviralliset osuudet suodatettiin pois aineistosta. Whisper tekee myös automaattisesti litterointiin aikaleimat, jolloin tekstin läpikäyminen ja varmentaminen on tehokasta. Näin ollen litterointien tarkkuus ja luotettavuus myös kasvoivat merkittävästi. Lopuksi litterointeihin merkattiin manuaalisesti, kuka oli milloinkin puhujana. Puhujan merkkauksen jälkeen suodatettiin mahdolliset ylimääräiset puhujat pois sekä vapaamuotoiset kysymysosiot. Tiedotustilaisuuksista karsittiin myös median kysymykset, sillä niihin vastaaminen ei ole ennalta käsikirjoitettu puheenvuoro, minkä vuoksi vastausten rakenne ja luonne eroaa merkittävästi tiedotustilaisuuksien jäsennellystä alkuosasta. Whisperin litterointityön jälkeen tutkijan tehtäväksi jäi enää tekstin oikoluku ja hienosäätö.

Tekoälyn käyttö tieteellisessä tutkimuksessa on saavuttanut Open AI:n myötä suuren suosion. Tutkimusmenetelmäni ollessa puheaktiteoria tekoälyn käyttäminen itse tutkimusaineiston analyysiin on haasteellista. Tekoälyn olisi todennäköisesti vaikeaa analysoida aineistoa onnistuneesti puheaktiteorian diskurssianalyysin liikkeessa lingvistiikan ja filosofian välimaastossa. Tällöin kielen pienetkin morfeemit ovat tähdellisiä ja saattavat muuttaa koko lauseen semantiikan. Myös kokonainen ilmaisu tietystä kontekstissa saattaa saada aivan uuden merkityksen, kuten esimerkiksi idiomit ja metaforat. Puheaktiteoriassa kontekstin tärkeys on korostunut, eikä tekoäly osaa ottaa huomioon sitä analyysissaan. Näin ollen tekoälyä voidaan käyttää puheaktiteoriassa apukeinona ja työkaluna lingvistisessä analyysissa ja tutkimusaineiston rakenteellistamisessa, mutta tutkimusaineiston analyysi jää itse tutkijalle. Tutkimusaineiston litteroitu muoto on keskeinen analyysissa, sillä kirjallisessa muodossa aineistoa on helpompi käsitellä. Tämä ei kuitenkaan poista sitä, etteikö puheaktien kontekstisidonnaisuuden vuoksi analyysissa ole tukeuduttu alkuperäisiin tiedotustilaisuuksien tallenteisiin – kirjallista versiota samaan aikaan hyödyntäen. Tallenteiden pohjalta litteroidussa aineistossa oli yhteensä 15 506 sanaa.

Tutkimusaineisto käsittää siis tiedotustilaisuuksien tekstimuotoisen puheen. Tutkimusaineistosta jätettiin tarkoituksellisesti pois valtionjohdon

nonverbaalinen viestintä tiedotustilaisuuksissa. Nonverbaalisen viestinnän tutkiminen voidaan katsoa jo omaksi tutkimuskokonaisuudeksi, minkä vuoksi se jätettiin tarkastelun ulkopuolelle. Rajausta voidaan perustella myös siten, että tavanomaisesti valtioneuvoston tiedotustilaisuuksissa viestintätilanne on luonteeltaan verbaalinen, mikä johtuu sen virallisesta luonteesta valtionjohdon tapana kommunikoida yhteiskunnalleen. Tällaisessa tilanteessa viesti on valmiiksi kirjoitettu ja muokattu, eikä nonverbaalinen viestintä ole relevanttia, toisin kuin esimerkiksi epävirallisessa dialogissa ihmisten välillä.

Kuten Jokinen, Juhila ja Suoninen (1993, s. 50–56, 80–81.) painottavat, tutkimusaineiston analyysin työkalut tulee olla seikkaperäisesti avattuja, sillä diskurssianalyysin analyysimenetelmiä on useita erilaisia. Aineiston käsittelyn ja oikoluvun jälkeen siitä luokiteltiin puheaktit Searlen (1976) jaottelun mukaisesti assertiiveihin, deklaratiiiveihin, direktiiveihin, ekspressiiveihin ja komissiiveihin sekä tutkittiin puheaktien illokuutioita ja illokutionaarisia sävyjä. Perlokuutiot jäivät tutkimuksen ulkopuolelle pro gradu -tutkielmassani. Tiedotustilaisuuksien perlokuutioiden, eli illokuutioiden vaikutusten mittaaminen koko Suomen tasolla on erittäin haasteellista, sillä kansan toimiin vaikuttavat monet muut yhteiskunnalliset, globaalit ja henkilötason asiat, eikä se näin ollen ole mielekästä tässä tutkimuksessa.

Tutkimusaineiston ollessa Suomen valtionjohdon virallisia tiedotustilaisuuksia, antaa se selkeät raamit tutkimuksen aineiston luonteelle. Kuten hallintolain (2003/434) 9 §:ssä todetaan, viranomaisen viestinnän tulee olla selkeää ja yksitulkintaista, eikä siinä saa käyttää piilomerkityksiä sisältäviä retorisia keinoja, kuten sarkasmia tai ironiaa. Viranomaisviestintää ohjaavissa asiakirjoissa korostetaan, ettei viranomaisen kriisiviestintä saa jättää tulkinnanvaraa epäselvyytensä vuoksi (STM, 2012, s. 63). Näin ollen voidaan tehdä oletus, että puhujana valtionjohto myös tarkoittaa sitä, mitä sanoo tiedotustilaisuuksissa. Näin ollen puheaktin epäonnistuminen, jolloin performatiivi epäonnistuu puhujan ollessa epärehellinen omista sanoista, voidaan lähtökohtaisesti välttää.

5 Tulokset

Tässä luvussa kuvaan tutkimukseni keskeiset tulokset. Jaan tulosten tarkastelun alalukuihin, joissa käsittelen Searlen (1976) mukaiset illokutionaariset luokat omina lukuinaan. Luvussa 5.1 käsittelen tutkimusaineiston puheakteja yleisellä tasolla, sekä vertailen vuosien 2020 ja 2021 puheakteja keskenään. Tarkastelen myös puhujien puheakteja kutakin erikseen tilastollisin keinoin. Luku 5.2 sisältää tutkimusaineiston assertiivit, luku 5.3 deklaratiiivit, luku 5.4 direktiivit, luku 5.5 ekspressiivit ja luku 5.6 komissiivit. Kussakin luvussa käsittelen illokutionaarisen luokan määrän suhteessa puheaktien kokonaismäärään, puhujiin sekä nostan esimerkkejä kunkin illokutionaarisen luokan tyypillisistä puheakteista. Lisäksi kerron tutkimusaineiston jokaisesta illokutionaarista luokasta löytyneet illokutionaariset sävyt ja pohdin niiden merkitystä.

5.1 Yleistä tutkimusaineiston puheakteista

Puheakteja tunnistettaessa on tärkeä määritellä puheaktin ominaisuuksia suhteessa lingvistiikkaan. Austin (2016) ja Searle (1976) määrittelevät puheaktin kielellisten piireiden lisäksi sen viestin tai sanoman perusteella. Tämä tarkoittaa sitä, että yksi puheakti voi ilmaisuna koostua laajemmasta kokonaisuudesta kuin virkkeestä tai lauseesta. Näin ollen puheaktin pituus voi joissain tilanteissa olla melko pitkä. Toisaalta taas puheakti voi koostua myös lyhyimmillään vain yhdessä sanasta. Puheaktiteorian tulokset eivät siis ole samanlaisia kuin perinteisessä kielen tutkimuksessa. Tutkimustuloksia läpikäydessäni olenkin keskittynyt etsimään kokonaisuuksia, joilla on sama viestinnällinen päämäärä, jotka liittyvät yhteen ja samaan puheaktiin. Viestinnällisellä päämäärällä tarkoitetaan puheaktin illokuutiota, eli sitä, mitä puhuja on todella tarkoittanut viestiä kansalle puheaktissaan.

Kuten Austin (2016, s. 38) totesi, yhdellä ilmaisulla voi olla monta illokuutiota, vaikka sen propositionaalinen sisältö ei muuttuisi. Tämän lisäksi kielellisesti yhtenäisessä kokonaisuudessa voi olla monta illokutiivista aktia. Tällaisissa tilanteissa olen pilkkonut lausumia pienempiin osiin tilastointia varten. Monta illokutiivista aktia sisältäviä puheakteja ovat esimerkiksi puheaktit, jossa samassa lauseessa deklaratiivilla julistetaan rajoitus ja direktiivillä kielletään ihmisiltä jonkin asian tekeminen. Tällaiset ovat kuitenkin myös kielellisesti helposti erotettavissa, sillä usein ne ovat esimerkiksi erotettu pilkulla. Hankalaksi osoittautuivat luonteeltaan monitulkintaiset illokutiiviset aktit. Haasteellisinta oli kuitenkin löytää illokuutioita pitkistä, polveilevista ja kiertelevistä ilmauksista, joita tutkimusaineistossa oli kuitenkin verrattain vähän.

Tutkimusaineiston puheaktien luontumista tarkasteltiin yleisellä tasolla Austinin (2016, s. 22–26, 32–43) luontumisehtojen mukaisesti. Tiedotustilaisuudet ovat tutkimusaineistona on mitä sopivin puheaktiteorian näkökulmasta, sillä

se täyttää monet puheaktiteorian tutkimisen edellytykset ja luontumisehdot. Valtioneuvosto on lain edessä tunnustettu ja yleisesti hyväksytty elin, jolla on tietyt tehtävät yhteiskunnassa. Tiedotustilaisuudet ovat tapaperustainen menettely, jossa ihmisillä on tietty rooli, jonka mukaan he menettelevät. Se on keino tiedottaa kansalaisille heitä ja koko yhteiskuntaa koskevista asioista. Voidaan todeta, että menettelyä on noudatettu oikein ja kokonaisuudessaan – yhtäkään tiedotustilaisuutta ei esimerkiksi jäänyt kesken tai julistettu mitättömäksi. Menettelyssä olevat henkilöt ovat myös toimineet sillä tavoin, kuin menettelyssä on sovittu ja myös sen jälkeen. Valtioneuvosto nauttii yhteiskunnassa sille määritettyä erityistä asemaa, jolloin sen tuottamat puheaktit ovat myös oikeutettuja.

Valtioneuvoston tiedotustilaisuuksien tarkoitus on viestiä valtion korkeimmalta johdolta yhteiskunnalle, jonka vuoksi niitä ei pidetä turhaan. Näin ollen jokaisella tiedotustilaisuudella on aina jokin perimmäinen yhteiskunnallinen tarkoitus: se voi olla esimerkiksi informaation siirtämistä kansalle, tai kansan ohjausta toimimaan tietyllä tavalla. Tiedotustilaisuudet eivät ole luonteeltaan valtionjohdon ja kansalaisten dialogia, vaan yksisuuntaista viestintää, sillä kansalaiset eivät voi vastata valtionjohdon tiedotteisiin suoraan. Tämä luo tutkimusaineistolle tietyt raamit puheaktiteorian näkökulmasta, sillä voidaan tehdä perusoletus, ettei valtioneuvoston tiedotustilaisuuksien puheet sisällä juurikaan puhuttaita konstatiiveja, vaan konstatiivilta näyttävät ilmaisut ovat joissain määrin vihjattu performatiiveja.

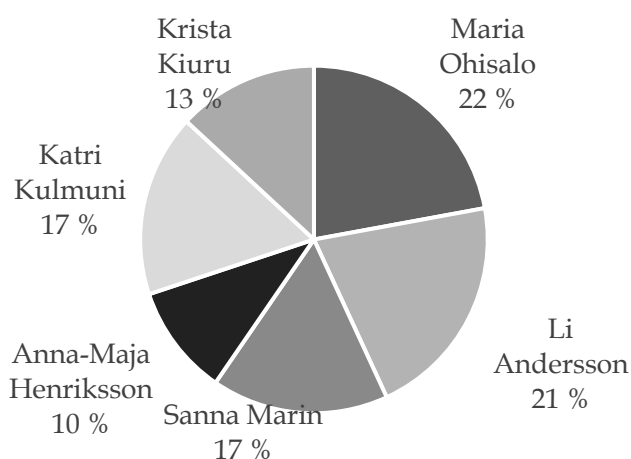
Tutkimusaineisto koostui yhteensä 15 506 sanasta. Tutkimusaineistosta löytyi kaiken kaikkiaan 1 277 puheaktia. Niistä oli 416 assertiiveja, 509 deklaraatiiveja, 211 direktiivejä, 106 ekspressiivejä ja 35 komissiiveja (Taulukko 9). Suurin osa puheakteista oli suoria, läpinäkyviä puheakteja, joissa puheaktin illokuution todellinen merkitys ei vaadi pitkälle menevää tulkintaa tai kontekstin syvällistä ymmärrystä. Voidaan todeta, että puheaktien läpinäkyvä luonne selittyy juuri kontekstilla. Hallituksen tiedotustilaisuus on luonteeltaan virallinen valtionjohdon viesti kansalaisille, jossa ei ole varaa vihjailuun tai monitulkintaisuuteen. Vihjattu puheakti vaatisi kuulijaltaan paljon tulkintaa, eikä viestin todellinen luonne välttämättä välittyisi vastaanottajalle. Näin ollen tutkimukseni lähtöoletus oli, että merkittävä osa puheakteista on läpinäkyviä, ja että niissä käytettäisiin läpinäkyviä performatiivisia verbejä. Tältä osin lähtökohta osoittautui paikkaansa pitäväksi.

TAULUKKO 9 Tutkimusaineiston puheaktien illokutiiviset sävyt

Illokutiivinen luokka	Puheaktien määrä	Osuus kaikista puheakteista
Assertiivi	416	32,6 %
Deklaratiivi	509	39,6 %
Direktiivi	211	16,5 %
Ekspressiivi	106	8,3 %
Komissiivi	35	2,7 %
Yhteensä	1 277	100 %

Kuviossa 4 on kuvattuna henkilöiden puheaktien suhteellinen osuus tiedotustilaisuuksissa (Kuvio 4). Koska Sanna Marinilla oli eniten esiintymiskertoja, on hänellä myös eniten puheakteja. Verrattuna puheaktien määrää puhujan esiintymiskertoihin, saadaan henkilöiden puheakteista vertailukelpoinen määrä toisiinsa nähden. Tästä käy ilmi, että suhteessa puhekertoihin sisäministeri Maria Ohisalolla (22 %) oli eniten puheakteja suhteessa käytettyyn sanamäärään. Vähiten oli oikeusministeri Anna-Maja Henrikssonilla (10 %), joskin hänen kohdallaan tulee ottaa huomioon, että valtaosa hänen esiintymisistään karsiutui pois, sillä ne olivat ruotsinkielisiä. Mikäli ruotsinkieliset osiot olisi otettu mukaan, olisi Henrikssonin puheaktien määrä kasvanut merkittävästi. Toiseksi vähiten puheakteja oli Krista Kiurulla (13 %).

KUVIO 4 Puheaktien suhteellinen osuus tiedotustilaisuuksissa

Puheaktien suhteellisen osuuden lisäksi tarkasteltiin puhujien tehokkuuslukuja, eli sitä, kuinka pienellä sanamäärällä on saatu puheakteja aikaan. Mitä suurempi luku on, sen vähemmällä sanamäärällä on tuotettu puheakteja. Mikäli taas luku on lähempänä arvoa 0, puheaktin muodostamiseen on käytetty enemmän sanoja. Tämä indikoi sitä, että tuotetut puheaktit ovat rakenteeltaan pitkiä ja polveilevia, mikä puolestaan viittaa siihen, että puheakti on vaikeammin ymmärrettävä ja mahdollisesti myös monitulkintaisempi. Tiiviimmässä puheaktissa viesti on usein yksiselitteisempi ja helpommin ymmärrettävä. Alla (Taulukko 10) on ilmoitettu kunkin puhujan puheaktien tehokkuusluku.

TAULUKKO 10 Puheaktien tehokkuusluku

Puhuja	Sanamäärä	Puheaktit	Sanamäärä puheaktissa	Tehokkuusluku
Maria Ohisalo	2868	281	10,2	0,098
Sanna Marin	6354	558	11,4	0,088
Anna-Maja Henriksson	1922	153	12,6	0,080
Katri Kulmuni	1054	72	14,7	0,068
Li Andersson	1351	89	15,2	0,066
Krista Kiuru	1957	111	17,6	0,057
Yhteensä	15 506	1 276	12,1	0,082

Vaikka pääministeri Sanna Marinilla on eniten puheaikaa, kiilaa sisäministeri Maria Ohisalo tehokkuuslukumassa. Tämä tarkoittaa sitä, että Ohisalolla on enemmän puheakteja suhteessa käytettyihin sanoihin. Ohisalon puheaktien selkeys oli huomattavissa jo tiedotustilaisuuksien litteroinnin oikolukua tehtäessä.

Myös Marinin tehokkuuslukema on korkea, vaikka hänen esiintymiskertojensa määrä olisi voinut nostaa myös riskiä puheaktien tehokkuuden laskemiselle. Perhe- ja peruspalveluministeri Krista Kiurulla oli pienin puheaktien tehokkuuslukema. Hänellä oli erityisesti vuoden 2020 ensimmäisissä tiedotustilaisuuksissa paikoin polveilevia lauseita, joiden puheaktit olivat vaikeatulkintaisia. Lisäksi alkuperäinen ilmaisu on puhuttu tiedotustilaisuudessa, jolloin kuulija ei voi palata välittömästi uudelleen sen ääreen, toisin kuin luetussa tekstissä. Tällöin puheaktin tulisi olla niin selkeä, että illokuutio tulisi välittyä kuulijalle suoraan ensimmäisellä puhekerralla.

Alla on neljä esimerkkiä siitä, miten puheaktien tehokkuuslukema konkreettisesti realisoituu puheakteissa. Otteet ovat sisäministeri Ohisalon sekä perhe- ja peruspalveluministeri Kiurun puheakteista:

17.3.2020, 12:45:900, Maria Ohisalo: Nyt toivon, että jokainen suomalainen ottaa tilanteen vakavasti.

21.4.2021, 15:21:000, Maria Ohisalo: Otetaan rokote heti, kun se oma vuoro on.

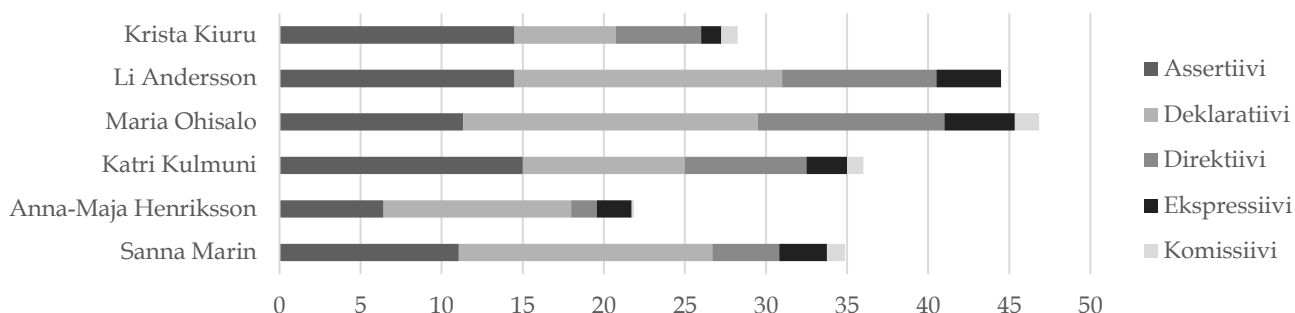
16.3.2020, 03:01.000, Krista Kiuru: Siinä missä voimme sanoa, että hyvää iltapäivää niin tämä tilanne, jossa me nyt elämme, on siltä osin haastava, että joudumme toteamaan olennaisimpana kysymyksenä sen, että erityisesti riskiryhmien osalta olemme tilanteessa, jossa meistä jokainen suomalainen voi vaikuttaa siihen, millä tavalla ikäihmiset pystyvät varautumaan ja suojautumaan koronaviruksen osalta, johon ei vielä ole rokotetta.

16.3.2020, 04:27.000 Krista Kiuru: Toinen tärkeä havainto tähän tilanteeseen on se, että lapset ja keski-ikäiset ihmiset ovat yhteiskunnassa ne, jotka tätä liikkumista paljon suorittavat, ja siksi lapset ovat erityisesti vanhempien ihmisten kanssa tekemisissä, siinä missä myös keski-ikäiset ihmiset monesti jopa, joka viides nainen yhteiskunnassa hoi-
taa ikääntyviä vanhempiaan tai pitää vanhemmista tai heidän lähipiiristä huolta.

Voidaankin ajatella, että tutkimusaineiston liian pitkät puheaktit rikkovat Gricen (1989) puheaktiteoriaan liittämiä keskustelun maksiimeja monin paikoin. Suhteen maksiimin mukaan puhujan tulisi aina pysyä kertomuksensa punaisessa langassa, eikä saisi poukkoilla aiheesta. Määrän maksiimi tarkoittaa sitä, että keskustelussa informaation määrä tulee olla sopiva. Puheaktien punaista lankaa on vaikea havaita, mikäli puheaktit koostuvat polveilevista ilmaisuista, sama pätee informaation sisäistämiseen. Mikäli informaatiota tulee liikaa tai liian vähän, on vaikea tulkita, mitä puhuja tarkoittaa. Tavan maksiimi puolestaan edellyttää, että puhujan tulisi viestiä selkeästi.

Lähes jokaiselta ministeriltä löytyi kaikkia Searlen (1979) mukaisia illokutionaarisia luokkia. Ainoastaan opetusministeri Li Anderssonilta ei löytynyt komissiiveja. Voidaan todeta, että ministereiden puheaktit noudattelivat pääosin samaa rakennetta. Illokutionaaristen luokkien suhteellinen jakautuminen on kuvattuna taulukossa 11 (Taulukko 11).

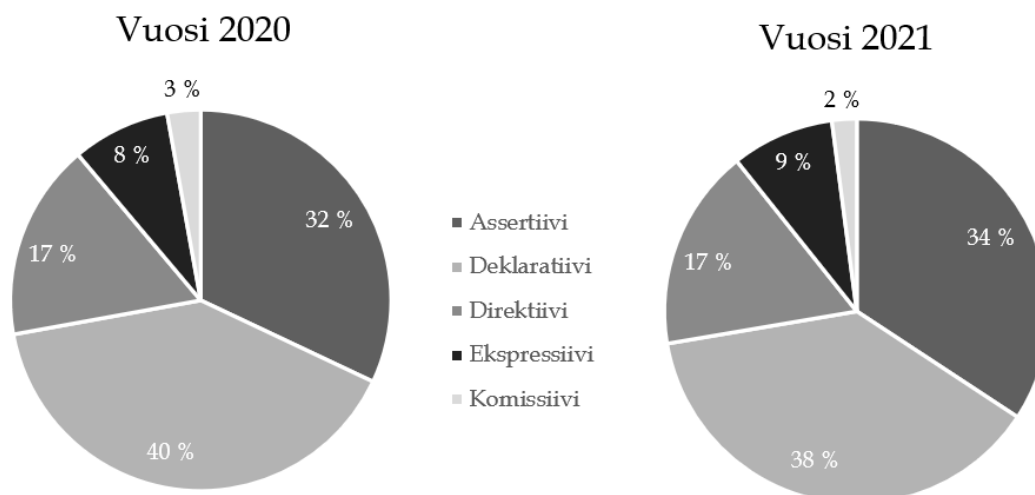
TAULUKKO 11 Puheaktien suhteellinen jakautuminen

Tutkimusaineistosta oli löydettävissä tiettyjä kaavamaisuuksia eri illokutionaaristen luokkien käytössä. Sama piirre oli nähtävissä puhujasta riippumatta. Tyypillisesti puhuja kertoo ensin kuulijoilleen assertiivien avulla kuvan siitä millainen maailma on tällä hetkellä, tai millaisena puhuja uskoo tai näkee maailman. Tämä välitetään kuulijalle assertiiville tunnuksenomaisina toteamuksina tai selityksinä. Assertiivien jälkeen puhuja siirtyy deklaratiiivien käyttöön. Deklaratiiveilla julistetaan tai määritellään jotain assertiiveilla julistettuun aisaintilaan liittyen. Deklaratiiveilla pyritään tuomaan assertiiveilla kerrottuihin todellisen maailmantilaan muutosta. Usein välittömästi deklaratiiivien jälkeen tai niiden yhteydessä puhuja käytti myös direktiivejä. Mikäli puhuja käytti ekspressiivejä, oli niiden vuoro yleensä lopuksi tai heti puheenvuoron alkuun. Komissiiveja käytettiin yleensä puheenvuoron lopussa, kun julistukset ja käskyt oli ensin annettu.

Vertailtaessa vuosien 2020 ja 2021 puheakteja keskenään voidaan todeta, että ne noudattelevat suurelta osin samanlaista rakennetta illokutionaaristen luokkien osalta. Kumpanakin vuonna deklaratiiiveja oli eniten, assertiiveja toiseksi eniten. Direktiivien osuus oli molempina vuosina 17 %. Ekspressiivejä oli molempina vuosina lähes saman verran, ja komissiiveja oli vähiten molempina vuosina. Tiedotustilaisuuksien keskenään vertailun ja vuosien vertailun tuloksena voidaan todeta, että tiedotustilaisuuksilla on hyvin samankaltainen rakenne, mitä puheakteihin tulee. Puheaktien vuosittainen vertailu on nähtävissä alla olevassa kuviossa (Kuvio 5).

KUVIO 5 Puheaktien jakautuminen vuosina 2020 ja 2021

5.2 Assertiivit

Searlen (1976) jaottelun mukaan assertiiveiksi luetellaan niin uskomukset, toteamukset, selvitykset, ilmoitukset, olettamukset, kysymykset kuin perustelutkin. Assertiiveissa on aina mukana totuusarvo, joka liittyy puhujan uskomukseen tai käsitykseen asiasta. Vaikka assertiivit vaikuttavat helpoimmalta ryhmältä puheakteista, oli niiden analysointi tutkimusaineistoa käsiteltäessä hankalin, sillä niihin liittyy kaikkein vahvimmin filosofinen pohdinta, kontekstin merkitys sekä monitulkintaisuuden mahdollisuus. Deklaratiivien, direktiivien, kommissivien ja ekspressiivien tulkinta on lähtökohtaisesti helpompaa, kunhan vain puheaktin konteksti on tiedossa. Assertiivit ovat kuitenkin olemukseltaan eniten konstatiivien kaltaisia, ja kuten Austinkin (2016) on todennut, niiden tarkoitus on informaation välittäminen vastaanottajalle.

Oman tutkimusaineistoni kannalta näyttää ensitarkastelussa siltä, että valtaosa tutkimusaineistosta onkin vain konstatiiveja, jossa valtionjohto välittää kansalle tilannekuvaa koronaviruspandemiasta ja terveydenhoidon kapasiteetista. Ottaen huomioon kuitenkin tutkimusaineiston kontekstin, asetetaan konstatiivien olemassaolo kokonaan kyseenalaiseksi. Mikä erottaa tutkimusaineistossa puhtaan konstatiivin, informaation välittämisen assertiivista, jossa puhuja kertoo toteamuksen reaali maailman asiointilasta? Valtionjohdon tiedotustilaisuus on tilaisuus, jossa valtionjohto haluaa välittää viestinsä kansalaiselle. Tällöin voidaan tehdä Searlen (1976) teorian mukainen oletus, ettei yksikään informaatio ole turhaan sanottu tai ylimääräinen.

Otettaessa huomioon maailmanlaajuisen pandemian vaatimat rajoitukset ja muutokset ihmisten arkeen on selvää, että myös Suomen valtionjohdon tiedotustilaisuuksilla oli muukin intentio kuin vain tilannekuvan välittäminen kansalle: valtionjohdon oli saatava kansan toimintaan muutos vakavan uhan edessä. Tutkimusaineiston ollessa poikkeusolojen ajalta ainoastaan ne tiedotustilaisuudet, jotka liittyvät rajoituksiin on selvää, että viestissä jokainen informaatio liittyy koko tiedotustilaisuuden perimmäiseen tarkoitukseen: saada ihmiset toimimaan haluamallaan tavalla. Mikäli ajatellaan austinilaisittain konstatiivien olevan puhdasta informaation siirtämistä ilman muuta tarkoitusta, voidaan todeta, ettei tutkimusaineisto sisällä käytännössä yhtäkään puhdasta konstatiivia. Täten voidaan myös todeta, että päädyin tutkimuksessani pohtimaan samaa kysymystä kuin Austin ja Searle, eli konstatiivien ja performatiivien perimmäisen olemuksen problematiikkaa ja sitä, onko ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa lainkaan olemassa puhtaita konstatiiveja.

Tutkimusaineistosta löytyi yhteensä 416 assertiivia. Alla esimerkkinä on pääministeri Sanna Marinin assertiiveja. Niistä käy ilmi assertiivien tyypillinen olemus: puhuja kertoo informaation kuulijalle, ja edellytyksenä on, että se puhuja pyrkii puheaktissaan sovittamaan puheaktinsa sisällön vastaamaan todellisuutta (Searle, 1976, s. 10–16):

5.3.2021, 02:21.000, Sanna Marin: Suomessa on tänäänkin todettu yli 700 koronatartuntaa.

5.3.2021, 02:29.000, Sanna Marin: Myös Euroopassa tilanne on jälleen pahenemassa.

17.3.2020, 05:13.900, Sanna Marin: Eli nyt kun tämä on hieman juridinen tämä muotoilu, jonka olen äsken kertonut asian vakavuudesta johtuen, niin käytännössä on siis kyse siitä, että valtioneuvoston on antanut kaksi käyttöönottoasetusta toisen tavanomaisessa menettelyssä.

Assertiivien illokutiivisia sävyjä oli löydettävissä neljä erilaista: toteamiset, selvitykset, olettamukset, ja kysymykset (Taulukko 12). Puheaktit, jossa assertiivin illokutiivinen sävy oli toteaminen, löytyi aineistosta yhteensä 292 kappaletta. Selvitykset olivat hyvin lähellä toteamisia, mutta laajempi kontekstin tulkinta ja analysointi erottivat ne toisistaan. Selvityksiä löytyi tutkimusaineistosta yhteensä 120 kappaletta. Olettamuksia löytyi ainoastaan yksi kappale valtiovarainministeri Katri Kulmunilta. Kysymysmuotoisia puheakteja esiintyi aineistossa vain yhdessä puheenvuorossa Sanna Marinilla yhteensä 3 kappaletta.

Assertiivien tyypillinen diskursiivinen sisältö oli yhteiskunnan turvallisuusympäristön muutoksesta viestiminen ja koronavirustilannekuvan välittäminen. Assertiivien jakautuminen puhujien kesken on listattuna taulukossa 13 (Taulukko 13). Assertiivit ovat suurimmaksi osaksi väitelauseiden muodossa ja läpinäkyviä puheakteja. Taulukosta käy myös ilmi jokaisen puhujan assertiivien osuus tämän kaikkien puheakteista. Suurin assertiivien osuus puheakteista on perhe- ja peruspalveluministeri Krista Kiurulla, 53,7 % ja pienin osuus sisäministeri Maria Ohisalolla, 24,2 %. Vertailtaessa assertiivien osuutta puheakteista puheaktien tehokkuuslukemaan (kts. taulukko 8) voidaan todeta, että mitä suurempi tehokkuusluku, sitä vähemmän puhuja on käyttänyt assertiiveja. Krista Kiurun tehokkuusluku oli alhaisin (0,57), ja hänen puheakteistaan yli puolet (53,7 %) on assertiiveja. Assertiivien ja tehokkuusluvun korrelaatio selittyy sillä, että assertiivit ovat olemukseltaan vapaampia ja pidempiä kuin muut assertiivien illokutiiviset sävyt. Esimerkiksi ekspressiivi saattaa koostua vain yhdestä kiitossanasta, ja deklaratiiivin julistukset ja komissiivin käskyt ovat usein lyhyitä ja selkeitä.

	Assertiivit	Määrä	Prosentuaalinen osuus assertiiveista
TAULUKKO 12 Assertiivien illokutiiviset sävyt	Toteaminen	292	70,2 %
	Selvitys	120	28,8 %
	Olettaus	1	0,2 %
	Kysymys	3	0,7 %
	Yhteensä	416	100 %

TAULUKKO 13 Assertiivien määrä tutkimusaineistossa puhujittain

Assertiivit	Määrä	Prosenttia	Osuus puhujan puheakteista
Sanna Marin	177	42,5 %	31,7 %
Maria Ohisalo	68	13,3 %	24,2 %
Anna-Maja Henriksson	46	11,1 %	29,9 %
Katri Kulmuni	30	7,2 %	41,7 %
Li Andersson	29	7,0 %	32,6 %
Krista Kiuru	66	15,9 %	53,7 %
Yhteensä	416	100 %	

Tarkasteltaessa pääministeri Sanna Marinin assertiiveja huomataan, että ne nousevat merkittävästi 15.5.2020 pidetyssä tiedotustilaisuudessa, joka on toiseksi viimeinen tiedotustilaisuus ennen ensimmäisen poikkeusolajakson päättymistä. Tuolloin tiedotustilaisuuden teemana ovat rajoitukset ja hallituksen hybridistrategia. Sanna Marin kertoo tiedotustilaisuudessa kansalaisille siitä, kuinka rajoituksia tullaan purkamaan ja samalla otetaan käyttöön hybridistrategian testaa, jäljitä, eristä, hoida -toimintamalli käyttöön. Tiedotustilaisuuden teema on näin ollen uusi, sillä sitä aiemmat tiedotustilaisuudet ovat keskittyneet poikkeusolojen ja rajoitusten julistamiseen sekä niiden perusteluun. Näin ollen 15.5.2020 tiedotustilaisuutta voidaan pitää käännekohtana, joka heijastuu myös käytettyihin puheakteihin. Samaisessa tiedotustilaisuudessa pääministeri käyttää myös assertiiveja, jotka ovat kysymyksiä. Kysymys-vastaus-retoriikkaa ei olla käytetty minäkään muun tiedotustilaisuuden yhteydessä. Hän esittää kolme kysymystä kansalle, jotka ovat listattuna alla:

15.5.2020, 02:16.000, Sanna Marin: Miksi etenemme näin?

15.5.2020, 03:16.000, Sanna Marin: Mikä on hallituksen tavoite?

15.5.2020, 06:09.000, Sanna Marin: Onko hybridistrategian testaa, jäljitä, eristä ja hoida -toimintamalli valmis?

Pääministeri Marinin kysymysmuotoiset assertiivit aloittavat ikään kuin uuden teeman tämän puheessa, joita seuraa lisää assertiiveja, jotka ovat joko totemaisia tai selvityksiä. Kysymysmuotoiset assertiivit ovat luonteeltaan retorisia – pääministeri ei odota kenenkään vastaavan hänen esittämiinsä kysymyksiin, vaan ne toimivat ikään kuin puheenvuoron etenemisen osasina. Tämän jälkeen Marin käyttää puheaktina joko deklaratiiivia tai direktiiviä riippuen siitä, onko hänen tarkoituksensa julistaa jotain tai antaa ohjeita tai käskyjä kansalle rajoitusten purkamiseen tai hybridistrategian käyttöönottoon liittyen.

Voidaan todeta, että assertiivit ovat tärkeä puheaktiryhmä. Tarkasteltaessa tiedotustilaisuuksia kokonaisuutena, assertiivia käytetään pohjustuksena direktiivien käskyille ja kehotuksille sekä deklaratiiivien julistuksille ja ilmoituksille. Voidaankin todeta, että assertiiveilla vaikuttaisi olevan tärkeä rooli viestin välittämisessä kansalle: se kertoo nykytilanteen ja tosiasiat, joihin itse poikkeusolojen ja rajoitusten julistukset pohjautuvat sekä sen, mihin rajoitukset vaikuttavat.

5.3 Deklaratiivit

Toisin kuin assertiivilla puhuja yrittää sovittaa sanat vastaamaan reaali maailman asioita, deklaratiivilla kielen ulkoinen todellisuus muuttuu deklaratiivin myötä. Deklaratiivin tunnuspiirre on myös puhujalle myönnetty valta-asema ja mandaatti suorittaa deklaratiivin puheakti (Searle, 1976, s. 13–15). Näin ollen

deklaratiivin onnistuminen edellyttää tietyssä valta-asemassa nauttivan puhujan oikein toimitettua puheaktia. Ilman tiettyjä menettelytapoja ja mandaattia puheakti ei täytä luontumisehtoja. Tarkastellaan poikkeusolojen julistamiseen liittyen pääministeri Sanna Marinin deklaratiivin luontumisehtoa:

16.3.2020, 06:14.000 Sanna Marin: Valtioneuvosto on tänään istunnossaan yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa todennut poikkeusolot.

Tutkimusaineistossani on selvää, että ministerit ovat oikeutettuja käyttämään kansalle suunnattua puheenvuoroa valtioneuvoston tiedotustilaisuudessa. Hallituksen tiedotustilaisuudet ovat tapaperustainen menettely, joka on yleisesti omaksuttu ja hyväksytty yhteiskunnassa, joskin todettakoon, että valtioneuvoston tiedotustilaisuuksia on koronaviruspandemiaa ennen julkaistu verrattain harvemmin. Menettelyyn osallistuneet henkilöt toimivat niin kuin menettelyssä on sovittu. Julistus tehtiin juuri oikealla tavalla, eli yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa. Tiedotustilaisuudet suoritettiin myös alusta loppuun ja oikeaoppisesti, eli näin ollen ne täyttävät Austinin (2016, s. 22–26, 32–43) puheaktien luontumisehdot. Tutkimusaineistosta löytyi yhteensä 509 deklaratiivista, joka on samalla myös puheakteista suurin luokka. Jokaisen deklaratiivin illokutiivinen sävy oli julistus. Deklaratiivien jakautuminen ministerien kesken on taulukossa 12. Deklaratiivien osuuksista puhujien puheakteissa näkee, että pääministeri Sanna Marin (42,5 %) ja oikeusministeri Anna-Maja Henriksson (51,3 %) ovat ministereistä ne, jotka ovat käyttäneet puheakteissa eniten deklaratiiveja verrattuna kaikkien puheenvuorojensa käytettyihin puheakteihin.

Määrällisesti deklaratiiveja käytti eniten pääministeri Sanna Marin, 237 kappaletta sekä sisäministeri Maria Ohisalo, 107 kappaletta (Taulukko 14). Pääministeri Marinin tehtävänä oli poikkeusolojen sekä rajoitustoimien julistaminen muiden ministerien kertoessa vain omalle vastuualueelleen liittyvistä rajoituksista ja niiden vaikutuksista. Oikeusministeri Henriksson puolestaan vastasi poikkeusolojen ja rajoitusten julistamisesta ruotsin kielellä, mutta niitä ei ole otettu tutkimusaineistoon. Oikeusministeri Henrikssonin tehtävänä oli myös useissa tiedotustilaisuuksissa avata syvällisemmin valmiuslain käyttöönottoa ja rajoitusten juridisia perusteita, mikä nostaa Henrikssonin deklaratiivien määrän kaikista tämän käyttämistä puheakteista suurimmaksi.

TAULUKKO 14 Deklaratiivien jakautuminen puhujittain

Deklaratiivit	Määrä	Prosenttia	Osuus puhujan puheakteista
Sanna Marin	237	46,6 %	42,5 %
Anna-Maja Henriksson	79	12,5 %	51,3 %
Katri Kulmuni	27	5,3 %	37,5 %
Maria Ohisalo	107	21,0 %	38,1 %
Li Anderson	33	6,5 %	37,1 %
Krista Kiuru	26	5,1 %	21,1 %
Yhteensä	509	100 %	

Marinin deklaratiivissa kuvastuu deklaratiivin päämäärä muuttaa kielen ulkoinen todellisuus vastaamaan deklaratiivin sanoja. Toisin kuin esimerkiksi sade alkaa ilman, että ihminen toteaa sateen alkaneeksi, poikkeusoloja ei ollut olemassa Suomessa ennen kuin ne oli julistettu oikeaoppisesti puheaktilla. Näin ollen deklaratiivi muuttaa todellisuutta, jossa elämme. Poikkeusolojen julistamisen puheakteihin liittyvät vahvasti myös julistukset siitä, kuinka Suomi on ikään herännyt eri maailmaan kuin vielä hetki sitten, jolla todetaan viruksen vakavuuden luoma uhka todelliseksi reaali maailmaan.

Usein deklaratiivista julistusta edeltää tai seuraa assertiivein perustelu nykyhetken tilanteesta: koronapandemia on levinnyt nopeasti maailmalla, uhka viruksen nopealle leviämiselle Suomen rajojen sisällä eikä terveydenhuollon kantokyvystä voida olla varmoja. Tämän jälkeen julistetaan, että maailma on muuttunut. Valtionjohto siis perustelee poikkeusolojen julistamista toisella deklaratiivilla, jossa he kertovat maailman muuttuneen. Kaikki deklaratiiviksi lueteltavat eivät kuitenkaan ole niin suoraa kuin yllä oleva poikkeusolojen julistus. Pääministeri Marin julisti Suomen koronavirustilannekuvan muutoksen ja poikkeusolojen julistamisen ja sisäministeri Ohisalo todellisuuden muutoksen deklaratiivilla seuraavasti:

16.3.2020, 00:51.000, Sanna Marin: Ensinnäkin totean sen, että viime viikon jälkeen tilannekuva Suomenkin osalta on muuttunut.

16.3.2020, 07:02.000, Sanna Marin: Me olemme viime viikosta asti tähän tilanteeseen valmistautuneet ja olemme kaikkien eduskuntaryhmien kanssa myös yhdessä tämän tilanteen todenneet ja hyvin yksituumaisesti todenneet myös sen,

16.3.2020, 07:16.000, Sanna Marin: ja nyt me olemme tässä tilanteessa.

4.5.2020, 13:58.980, Maria Ohisalo: Olemme siirtymässä kohti jotain uutta normaalia, jossa potentiaalisesti kahden metrin turvavälit voivat olla arkea ja yhteiskuntaa pitää järjestää uudella tavalla.

Suuri osa deklaratiiveista on myös juridista tekstiä, jotka liittyvät poikkeusolojen julistamiseen ja valmiuslain käyttöönottoon. Niiden sanoma saattaa olla paikoitellen hankala tulkita. Tämän vuoksi juridisia deklaratiiveja on vielä selvitetty arkikielisemmällä deklaratiiveilla, jotta viesti todella tavoittaa kansan. Näitä deklaratiiveja toistellaan useissa eri tiedotustilaisuuksissa viestin perille menemiseksi. Toisto osaltaan kasvattaa deklaratiivien kokonaismäärää puheakteissa.

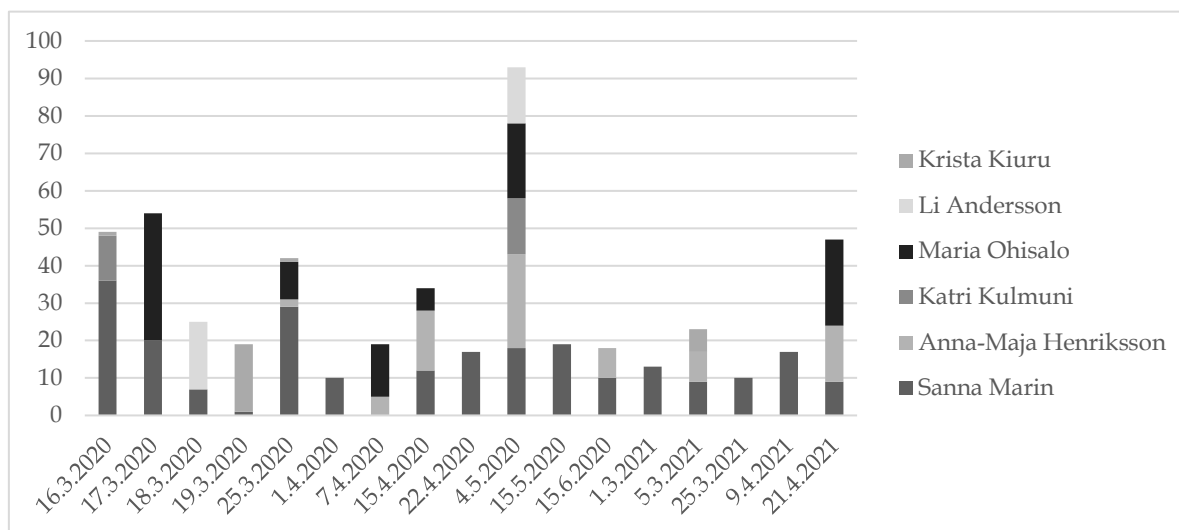
Valtionjohdon todettiin käyttävän myös mandaattia puhua valtion muiden virastojen suulla. Ministerit käyttivät puheenvuoroja myös THL:n ja sosiaali- ja terveysministeriön puolesta. Tämä on luonnollista, sillä valtion ylimmällä johdolla on mandaatti kertoa sen alaisten viranomaisten puolesta informaatiota. Tällaisissa puheakteissa haasteena oli, ovatko ne deklaratiiveja vai assertiiveja. Lopujen lopuksi ne tulkittiin deklaratiiviksi juuri valtionjohdon korkeamman aseman vuoksi suhteessa ministeriöihin ja muihin toimijoihin. Tällöin valtionjohdolla katsottiin olevan mandaatti tehdä julistus kyseessä olevan tahon puolesta. Tutkimusaineiston laajuuteen verrattuna tällaisia deklaratiiveja on kuitenkin

vähän, yhteensä 4 kappaletta, joka on 0,8 % kaikista deklaratiiveista. Näin ollen lähes kaikki deklaratiivit ovat olleet luonteeltaan valtioneuvoston omia julistuksia. Alla on oikeusministeri Anna-Maja Henrikssonin deklaratiivi, jossa hän julkisti Sosiaali- ja terveysministeriön ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen puolesta seuraavaa:

15.4.2020, 10:39.000, Anna-Maja Henriksson: STM ja THL on omassa näkemyksissään todenneet, että liikkumisen rajoittaminen Uudenmaan rajalla ei ole enää siinä määrin välttämätöntä kuin valmiuslain 118-pykälässä säädettyjen käyttöönnoton toimivaltuuksien yhteydessä.

Deklaratiivien osalta on nähtävissä, että 4.5.2020 hallituksen tiedotustilaisuuksissa on käytetty merkittävästi enemmän deklaratiiveja kuin muilla kerroilla (Taulukko 15). Tuolloin tiedotustilaisuuden aiheena oli rajoitusten jatkamisen lisäksi hallituksen suunnitelma rajoitusten hallitusta ja asteittaisesta purusta. Hallitus käytti deklaratiiveja siis kahteen diskursiiviseen eri tarkoitukseen: rajoitusten jatkumisen julistamiseen, mutta myös julistuksiin siitä, miten rajoituksia lähdetään purkamaan, mikäli koronavirustilanne helpottuu.

TAULUKKO 15 Deklaratiivien jakautuminen tiedotustilaisuuksittain

Deklaratiiveja käytettiin paljon myös ensimmäisessä, 16.3.2020 pidetyssä tiedotustilaisuudessa, jossa poikkeusolot julistettiin Suomeen, sekä 17.3.2020, jolloin keskityttiin tarkentamaan poikkeusolojen vaikutuksia yhteiskuntaan. Poikkeusolojen julistuksen yhteydessä deklaratiivien teemoina oli varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kohdistuvat rajoitukset tai niiden toiminnassa pitäminen, koulujen, oppilaitosten ja korkeakoulujen tilojen sulkeminen, lähiopetuksen keskeyttäminen ja etäopetukseen siirtyminen, tutkintojen suorittaminen nopeutetussa aikataulussa, liikkumis- ja kokoontumisrajoitusten määrääminen, julkisten tilojen sulkeminen, vierailujen kieltä vanhustenhoitoyksiköissä, hoitolaitoksissa ja sairaaloissa, sosiaali- ja

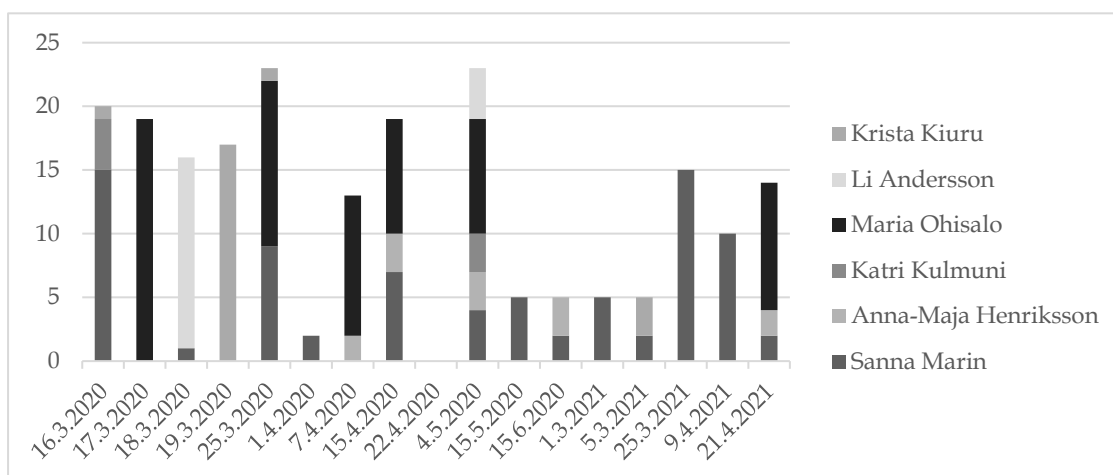
terveydenhoitokapasiteetin lisääminen, koronatestauskapasiteetin lisääminen, kriittisen henkilöstön työaikojen, lomaoikeuksien ja irtisanomissäännöksiä muuttaminen, rajojen sulkemisen valmistelun aloittaminen ja matkustajaliikenteen keskeyttäminen, karanteeniin ohjaaminen sekä puolustusvoimien toiminnan jatkuvuuden turvaaminen. Kaiken kaikkiaan hallitus käytti deklaratiiveja siis seuraaviin diskursiivisiin tarkoituksiin: rajoitusten, alkamisen, päättämiseen tai niiden jatkumisen julistamiseen, rajoitusten julistamiseen ja päättämiseen.

5.4 Direktiivit

Direktiivit ovat deklaratiivien ohella tutkimusaineiston kannalta merkittävin illokutionaarinen luokka, sillä niiden käyttö on kaikkein eniten kontekstiin, puhujan mandaattiin sekä lakiin sidottu. Direktiivissä puhujan tavoite on saada muutettua todellisuus puheaktin sisältöä vastaavaksi sitouttamalla kuulijansa puheaktin toimintaan tulevien tapahtumien osalta. Erityisenä piirteenä on, että puhuja tahtoo saada kuulijansa tekemään juuri haluamallaan tavalla. (Searle, 1976, s. 10–16; Searle, 1969, s. 63–67).

Tutkimuksen osalta direktiivien erityinen luonne pohjaa tutkimuksen kontekstiin: valtionjohdolla on tietyissä tilanteissa lain mandaatti käskää kansaa, mutta kaikki tutkimusaineistossa löydetyt deklaratiivit eivät ole tällaisia käskyjä. Tällaisissa tilanteissa korostuu valtionjohdon tarve saada kansa toimimaan halutulla tavalla, jota ei kuitenkaan lailla voida vaatia. Deklaratiivit ja direktiivit muodostavat yhdessä tiedotustilaisuuksien selkärangan: niistä ilmenee perimmäinen syy, miksi tiedotustilaisuutta ylipäätään pidetään. Deklaratiivien diskursseilla julistetaan kansalle tietty asia ja direktiivien diskursseilla käsketään kansaa toimimaan tietyllä tavalla poikkeusoloissa. Tutkimusaineistosta löytyi yhteensä 211 direktiiviä. Direktiivien jakautuminen tiedotustilaisuuksittain ja puhujittain on nähtävissä seuraavassa taulukossa (Taulukko 16).

TAULUKKO 16 Direktiivien jakautuminen tiedotustilaisuuksittain ja puhujittain

Direktiivien illokutiivisia sävyjä löytyi käskyjen lisäksi kehotuksia, luvan antoja, kieltoja, kutsuja sekä vastuuttamisia. Kehotuksiin tulkittiin kuuluvan kaikki käskyä lievemmat vaatimukset, jotka kohdistuivat kuulijoihin: kehotukset, velvoitteet, suositukset, edellytykset ja niin edelleen. Luvan anto ja kieltö ovat puolestaan toistensa vastakohdat: tiedotustilaisuudessa käytettiin direktiivejä, jotka erikseen kielsivät tai sallivat tietyn asian. Kutsu ja vastuuttaminen puolestaan olivat kumpikin erillisiä ilmauksia, jotka eivät suoraan sopineet edellä mainittuihin luokkiin. Direktiivien illokutiiviset sävyt ja niiden prosentuaalinen osuus kaikista direktiiveistä ovat listattuna taulukossa 17 (Taulukko 17).

Pääministeri Sanna Marinilla oli eniten direktiivejä, 79 kappaletta. Toiseksi eniten niitä oli sisäministeri Ohisalolla, 71 kappaletta. Voidaankin todeta, että pääministeri ja sisäministeri kaksin esittivät valtaosan tiedotustilaisuuden direktiiveistä yhteiskunnalle. Direktiivien jakautuminen puhujittain on taulukossa 16. Mikäli taas tarkastellaan sitä, kuinka paljon puhujan kaikista puheakteista oli direktiivejä, kirivät sisäministeri Ohisalo sekä opetusministeri Li Andersson pääministerin edelle. Direktiivien jakautuminen puhujittain on taulukossa 18 (Taulukko 18).

TAULUKKO 17 Direktiivien illokutiiviset sävyt

Direktiivit	Määrä	Prosentuaalinen osuus direktiiveistä
Kehotus	94	44,5 %
Käsky	72	34,1 %
Luvan anto	28	13,3 %
Kielto	13	6,2 %
Vastuuttaminen	3	1,4 %
Kutsu	1	0,5 %
Yhteensä	211	100 %

TAULUKKO 18 Direktiivien jakautuminen puhujittain

Direktiivit	Määrä	Prosenttia	Osuus puhujan puheakteista
Sanna Marin	79	37,4 %	14,2 %
Maria Ohisalo	71	33,6 %	25,3 %
Krista Kiuru	22	10,4 %	17,9 %
Li Andersson	19	9,0 %	21,4 %
Anna-Maja Henriksson	13	6,1 %	8,4 %
Katri Kulmuni	7	3,3 %	9,7 %
Yhteensä	211	100 %	

Tutkimusaineistosta löytyi sekä suorja, eli läpinäkyviä että epäsuoria, eli vihjattuja käskyjä. Suorissa käskyissä puhujan viesti on selkeästi tulkittavissa käskyksi tehdä jotain, kun taas epäsuorissa käsky voi olla piilotettuna lievemman ilmaisun tai kiertoilmaisun taakse. Tämän lisäksi aineistosta löytyi lain näkökulmasta kahta erilaista direktiiviä: niitä, jotka annettiin lakiperustaisesti sekä sellaisia, joita ei voitu suoraan lain nojalla käskää. Näin ollen aineistosta oli mahdollista poimia neljää erilaista direktiiviä, joiden illokutiivinen sävy on käsky:

1. lakiin perustuvat suorat käskyt, 2. lakiin perustuvat epäsuorat käskyt, 3. lakiin perustumattomat suorat käskyt sekä 4. lakiin perustumattomat epäsuorat käskyt.

Aineistosta löytyi yhteensä 20 lakiin perustuvaa suoraa käskyä. Näistä 8 direktiiviä oli osoitettu yleisesti kansalle, kun taas 12 direktiiviä oli suunnattu terveydenhoidon yksiköille ja viranomaiskentälle. Niille on ominaista, että ne perustuvat lain määräyksiin tai vaatimuksiin, ja ovat esitetty läpinäkyvästi, jolloin kuulijalle ei jää tulkinnan varaa viestin perimmäisestä tarkoituksesta. Suorista lakiin perustuvista direktiiveistä, joiden illokutiivinen sävy oli käsky, löytyi teemoina muun muassa aluehallintovirastojen rajaukset yleisötilaisuuksissa, Uudenmaan rajojen ylityskielto sulun voimassaolon aikana sekä käskyt virkamiehille hoitaa lakisääteiset tehtävänsä. Suoria, lakiin perustuvia direktiivejä, joiden illokutiivinen sävy on käsky, on esimerkiksi alla olevat ilmaisut:

25.3.2020, 18:36.000, Maria Ohisalo: Uudenmaan asukkaiden on pysyttävä maakunnan alueella,

25.3.2020, 18:36.001, Maria Ohi-salo: Muiden maakuntien asukkaat eivät voi tulla Uudellemaalle.

19.3.2020, 18:36.600, Krista Kiuru: Kaikilla henkilöillä ei ole lähitukea ja sitä kautta edellyttämme, että kunnat tässä poikkeusolossa pystyvät myös vastaamaan tähän tarpeeseen.

19.3.2020, 17:09.080, Krista Kiuru: Osaaville ammattilaisille asiakkaitten suojeleminen ja hygieniasta huolehtiminen ovat aivan normaalia hoitotyötä ja siitä pidetään erityisesti kiinni, koska poikkeustilanne korostaa sitä, että erityisesti näissä asioissa on onnistuttava.

5.3.2021, 09:41.000, Krista Kiuru: Asia ei ole helppo sillä kiireettömän hoidon määrärajoista luopuminen ei saa vaarantaa potilaan terveyttä.

Analysoitaessa tekstiä perusoletus oli, että ryhmän numero 2. mukaisia lakiin perustuvia epäsuoria käskyjä ei tulisi löytyä aineistosta montaa. Tämä johtuu lähtöoletuksesta, että viestittäessä lain mukaisia käskyjä puheaktien tulisi olla mahdollisimman yksitulkintaisia ja selviä, jotta viesti välittyisi kansalle. Mikäli lainmukaisia käskyjä annettaisiin kansalle epäsuorasti, ei puheakti välttämättä olisi yksiselitteinen, ja riski siitä, ettei puheaktin illokuutio välittyisi kuulijalle, olisi suurempi. Analyysin lopputulos oli, ettei lakiin perustuvia direktiivejä, joiden illokutiivinen sävy oli käsky löytynyt aineistosta yhtään. Näin ollen voidaan todeta, että lakiin perustuvissa käskyissä puheaktien käyttö on ollut varsin suoraa läpi tiedotustilaisuuksien.

Kolmanten ryhmään kuuluvia, eli lakiin perustumattomia suoria direktiivejä, joiden illokutiivinen sävy on käsky, löytyi 37 kappaletta. Niistä yksi on osoitettu kunnille ja loput kansalaisille. Tähän ryhmään kuuluvat direktiivit ovat luonteeltaan sellaisia, joita valtionjohto ei voi lain edessä vaatia kansalaisilta, mutta pandemian kontrolloimattoman leviämisen estämiseksi oli tärkeää, että

kansa noudattaisi näitä käskyjä. Asiakokonaisuuksia, johon valtioneuvosto tahoi puuttua ilman lain velvoittavaa mandaattia, oli ikäihmisten, eli yli 70-vuotiaiden pysyminen karanteeninomaisissa olosuhteissa omassa kodissa, uusimaa-laisten lähtö mökille hieman ennen tai välittömästi Uudenmaan sulun purkamisen jälkeen, lähikontaktien pitäminen minimissä, koronavilkun lataaminen, hygieniasta huolehtiminen, kasvomaskin käyttö, kieltä soittaa hätänumeroon koronapäälyksestä, vapun juhlimisen käskeminen etäyhteyksillä, sekä rokotteen ottaminen. Lakiin perustumattomiksi, illokutiiviselta sävyiltään käskyiksi luokiteltaviksi direktiiveiksi lasketaan muun muassa seuraavat puheaktit:

18.2.2020, 09:47:000, Li Andersson: Me pidämme kuitenkin toivottavana, että kunnat tällaisessa poikkeustilanteessa myöskin harkitsevat näiden maksujen perimättä jättämisen.

16.3.2020, 11:11.000, Sanna Marin: Kohta 10. Toimintaohjeena yli 70-vuotiaat velvoitetaan pysymään erillään kontakteista muiden ihmisten kanssa mahdollisuuksien mukaan, eli karanteenia vastaavat olosuhteet pois lukien, kansanedustajat, valtionjohto ja kunnalliset luottamushenkilöt.

25.3.2020, 19:14.000, Maria Ohisalo: Uudenmaan sisällä ihmisten liikkumista ei valmiuslain nojalla rajoiteta, mutta nyt on hyvin tärkeää, että ihmiset todella pysyvät kotona.

25.3.2020, 19:47.000, Maria Ohisalo: Lähtökohta on kuitenkin edelleen se, että ihmiset ymmärtävät noudattaa annettuja liikkumisrajoituksia vapaaehtoisesti.

25.3.2020, 21:56.000, Maria Ohisalo: Siksi on välttämätöntä, painotan välttämätöntä, että jokainen pysyy kotona ja välttää lähikontakteja.

15.4.2020, 03:56.000, Sanna Marin: Suomeksi sanottuna, nyt ei ole oikea aika lähteä mökeille.

21.4.2021, 15:13.000, Maria Ohisalo: Pestään käsiä, käytetään maskia, vältetään ylimääräisiä kontakteja, ladataan koronavilkku ja käydään testeissä.

Lakiin perustumattomia, epäsuoria direktiivejä, joiden illokutiivinen sävy oli käsky, löytyi aineistosta yhteensä 15 kappaletta. Näiden puheaktien illokutiivinen sävy olisi voinut myös olla vahva kehotus, mutta äänenpainot, puhujan äänen vakavuus sekä direktiiviä edeltäneet assertiivit, joilla asian vakavuus oli todettu, painottivat ilmaisut käskyjen puolelle. Tätä ryhmää korostaa valtioneuvoston vahva tarve saada toimimaan kansa tietyllä tavalla ilman lain suomaa mandaattia todella käskää kansaa asiassa. Voidaankin tehdä johtopäätös, että valtioneuvosto on todennäköisesti saanut terveystieteiltä arvion asiasta riskitekijänä koronaviruksen leviämisen, mikäli yhteiskunta jatkaa tietyllä tavalla toimimista. Johtopäätös edellyttää myös perusolettamusta siitä, ettei Suomessa valtionjohto pyri rajaamaan turhaan oikeuksia kansalaisiltaan. Tälle ryhmälle on kuitenkin myös ominaista se, että ne ovat illokutiiviselta sävyiltään käskyjä olevista kaikkein vähiten tulkittavissa suoriksi käskyiksi. Esimerkkejä lakiin

perustumattomista epäsuorista käskyistä ovat muun muassa seuraavat direktiivit:

25.3.2020, 21:36.000, Maria Ohisalo: Vaikka rajoitukset eivät astu voimaa vielä tänään, siirtyminen nyt esimerkiksi mökille olisi taudin leviämisen kannalta erittäin haitallista.

25.3.2020, 19:55.000, Maria Ohisalo: Myös oireettomat henkilöt voivat olla viiruksen kantajia, ja jokainen meistä pystyy omilla toimillaan suojelemaan riskiryhmiä tartunnalta ja ehkäisemään terveydenhuollon ylikuormittumista.

15.4.2020, 08:12.000, Maria Ohisalo: Tämä kannattaa tehdä vaikka virtuaalisesti.

21.4.2021, 03:19.000, Sanna Marin: Jokainen meistä voi vaikuttaa siihen, että kesä olisi parempi.

21.4.2021, 15:07.000, Maria Ohisalo: Se mielessä pitäen emmeköhän me vielä hetken jaksa pitää mielessä myös ne viisi valttia.

Direktiivien suurin ryhmä koostui kehotuksista, joihin lasketaan kaikki käskyä ja määräyksiä lievemmat velvoittavat ilmaisut, kuten kehotukset, suositukset, ohjeet, vetoamukset ja velvoitteet. Näitä illokutiivisia sävyjä yhdistää se, ettei valtioneuvosto voi suoranaisesti viitata lakiin direktiivejä käyttäessään puheakteja. Kehotukset eivät myöskään välttämättä koske koko kansakuntaa, vaan osaa kansasta. Erona käskyyn kehotuksissa oli selkeästi ymmärrettävissä, että kuulijalla on asiassa valinnanvapaus. Kehotuksista löytyi käskyjen tapaan niin ikään suoria ja epäsuoria puheakteja. Suoriksi luokiteltavia direktiivejä, joissa illokutiivinen sävy oli kehotus, löytyi yhteensä 59 kappaletta ja epäsuoria 35 kappaletta. Kehotusten teemoja oli useita: lapsen hoito kotona, kehotukset yksityistelle sektorille, kolmannen sektorin toimijoille sekä uskonnollisten yhteisöille, kehotukset pysyä Suomessa tai palata suomeen, karanteeneista sopiminen työnantajan kanssa, yritysten tukeminen käyttämällä lähialueiden palveluita, työnantajille kehotus huolehtia työntekijöistään, annettujen ohjeiden vakavasti ottaminen, 70-vuotiaiden oleminen karanteeninomaisissa olosuhteissa, ravintoloiden sulkeminen asiakaskäynneiltä omatoimisesti ennakoon, etätyösuositus, hygieniasta huolehtiminen, kontaktien välttäminen, tarpeettoman liikkumisen välttäminen sekä tuttavien näkeminen vain ulkoilmassa. Kaikki edellä luetellut teemat olivat ilmaistu suorilla, läpinäkyvillä direktiiveillä. Suoria kehotuksia ovat muun muassa seuraavat direktiivit:

16.3.2020, 10:31.000 Sanna Marin: Suositellaan yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden sekä uskonnollisten yhteisöjen toimivan samoin.

16.3.2020, 12:52.000, Sanna Marin: Suomalaisille matkailijoille suositellaan välitöntä paluuta Suomeen.

25.3.2020, 06:17.000, Sanna Marin: Tämä siis vahva vetoamus nyt kentälle.

18.3.2020, 07:46.000, Li Andersson: Hallitus on kuitenkin antanut vahvan suosituksen kaikille perheille ja vanhemmille, että mikäli vain on mahdollista,

18.3.2020, 07:53.000, Li Andersson: Niin suosittelimme hoitamaan myöskin varhaiskasvatuskäiset lapset kotona.

25.3.2020, 04:14.000, Sanna Marin: Haluan kuitenkin vedota erittäin vahvasti siihen, että jo ennen tätä oma toimisesti ravintoloitsijat, kuppiloiden, kahviloiden pitäjät sulksivat asiakaskäyneiltä omat tilansa.

25.3.2020, 04:31.000, Sanna Marin: Eli hallituksen esityskin lähti siitä, että ruokaa esimerkiksi voi myydä, ulos sitä voi noutaa, mutta että tilat suljettaisiin asiakaskäyneiltä.

25.3.2021, 05:04.000, Sanna Marin: Tämä tarkoittaa, että jätetään ystäväpariskunta kutsumatta illalliselle, lasten syntymäpäiväkutsut järjestämättä tai illanistujaiset väliin.

25.3.2021, 05:15.000, Sanna Marin: Siis juhlat ja tarpeettomat kokoontumiset on syytä laittaa tauolle, jotta kesä olisi valoisampi meille kaikille.

Epäsuorilla, illokutiiviselta sävyltään kehotuksiksi lueteltavilla direktiiveillä oli teemoina abstraktimpia kehotuksia. Tällaisia oli esimerkiksi ohjeiden noudattaminen, oman osuuden tekeminen, epämukavuuden sietäminen, läheisistä ja erityisesti heikommista huolenpitäminen, tartuntojen vähentäminen kohti kesää, kehotus jaksaa pandemian ja rajoitusten läpi ja rajoituksiin tottumisen kehottaminen. Direktiivien, joiden illokutiivinen sävy oli kehotus, kieliopillinen muoto ei myöskään ollut aina puhdas imperatiivi vaan esimerkiksi passiivi tai ilmoittamalla kollektiivinen päämäärä, johon jokaisen tulisi pyrkiä. Epäsuorista kehotuksista on listattuna alla seuraavia esimerkkejä:

17.3.2020, 10:43.900, Maria Ohisalo: Meidän täytyy jokaisen tehdä myös oma osuutemme.

19.3.2020, 16:14.960, Krista Kiuru: Keskeistä on myös pitää huolta niistä, jotka ovat kotihoidon piirissä.

19.3.2020, 13:21.640, Krista Kiuru: Nyt on tärkeää, että kaikkialla Suomessa noudatetaan näitä THL:n antamia ohjeita.

1.4.2020, 05:21.740, Sanna Marin: Siihen tarvitsemme myös suomalaisten ihmisten teidän kaikkien apua siellä kotikatsomoissa.

7.4.2020, 05:06.000, Maria Ohisalo: Nyt meidän kaikkien pitää yhdessä jaksaa välttää kontakteja, huolehtia käsienpesusta ja muusta hygieniasta ja pitää toisistamme huolta.

9.4.2021, 12:30.280, Sanna Marin: On jokaisesta meistä kiinni millaiseksi kesä muodostuu.

21.4.2021, 13:42.000, Maria Ohisalo: Myös tänä kesänä matkustaminen kannattaa suunnata erityisesti kotimaahan.

21.4.2021, 10:15.000, Maria Ohisalo: Nautitaan toivottavasti yhdessä kesästä ja ennen kaikkea siellä turvallisissa ulkotiloissa.

4.5.2020, 13:28.980, Maria Ohisalo: Lopuksi totean vielä, että samalla, kun voimme iloita rajoitusten hallitusta purkamisesta, on meidän edelleen syytä muistaa, että koronavirus on täällä keskuudessamme.

4.5.2020, 13:41.980, Maria Ohisalo: Vaikka rajoituksia puretaan, on fyysistä etäisyyttä edelleen syytä pitää, varovaisuuteen ja vastuullisuuteen on edelleen suuri tarve kaikkialla.

4.5.2020, 13:51.980, Maria Ohisalo: Meidän on ehkä yhdessä hyvä asennoitua siihen, että emme elä enää samanlaisessa maailmassa.

Käskyjen ja kehotusten lisäksi direktiiveistä tutkimusaineistosta löytyi illokutiiviselta sävyiltään 13 kieltoa (6,2 %). Kieltoihin liittyy sama problematiikka kuin käskyihin, eli se, onko kielto lailla perusteltu vai ei. Lakiin perustuvia kieltoja oli yhteensä 8 kappaletta ja lakiin perustumattomia 5 kappaletta. Lakiin vedoten kiellettiin muun muassa Uudeltamaalta turha liikkuminen Uudenmaan sulun aikaan, vierailut vanhusten palveluyksiköissä, sekä yleisötilaisuuksien kieltäminen. Ilman lakiperustaa kiellettiin ulkomaille matkustaminen ja hätänumeroon soittaminen epäiltäessä koronatartuntaa. Alla on esimerkkejä direktiiveistä, joiden illokutiivinen sävy oli kielto:

25.3.2021, 03:50.000, Sanna Marin: Rajoituksilla pyritään kaikkien kontaktien vähentämiseen ja siis kielletään muun kuin välttämätön liikkuminen ja oleskelu alueilla, joilla rajoitukset ovat voimassa.

16.3.2020, 10:38.000, Sanna Marin: Kohta 7. Kielletään vierailut vanhusten ja muiden riskiryhmien asumispalveluyksiköissä.

16.3.2020, 10:44.000, Sanna Marin: Kohta 8. Kielletään ulkopuolisten vierailut hoitolaitoksissa, terveydenhuollon yksiköissä ja sairaaloissa, pois lukien tapauskohtaisesti arvioiden kriittisesti sairaiden ja lasten oireettomat läheiset, saattohoidossa olevien läheiset sekä puoliset ja tukihenkilö- synnytysosastolla.

25.3.2020, 02:26.000, Sanna Marin: Henkilöiden liikkumista rajoitetaan Uudenmaan maakunnan alueelle ja alueelta siten, että Uudenmaan maankuntaan tuloja sieltä poistuminen kielletään.

Tutkimusaineistossa oli 28 direktiiviä, joiden illokutiivinen sävy oli luvan anto (13,3, %). Direktiiveistä, joissa annettiin lupa tehdä jotain, 8 oli suunnattu muulle kuin kansalle, esimerkiksi viranomaisille tai ravintoloitsijoille sekä kunnille. Luvan antoa edelsi usein kehotus, kielto tai käsky sekä julistus. Luvan antoja voidaan kuitenkin pitää luonteeltaan tarkennuksena varsinaiselle käskylle tai kehotukselle.

16.3.2020, 12:56.000, Sanna Marin: Pohjois- ja länsirajan yli sallitaan välttämätön työsäkäynti ja muu välttämätön asiointi.

16.3.2020, 21:57.000, Katri Kulmuni: Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö antaa eläke-yhtiöille luvan poiketa vakavaraisuusvaatimuksista.

17.3.2020, 13:13.900, Maria Ohisalo: Suomessa olevat ulkomaiset matkailijat, voivat myös poistua maasta.

17.3.2020, 14:52.900, Maria Ohisalo: EU-kansalaisten ja muussa EU-maassa pysyvällä oleskeluluvalla oleskelevien paluu Suomen kautta kotimaahansa sallitaan huomioiden henkilön terveyden tilaa.

25.3.2020, 02:36.000, Sanna Marin: Jokaisella on kuitenkin oikeus palata koti- tai asuinpaikkakunnalleen.

15.5.2020, 05:38.000, Sanna Marin: Mikäli ikääntynyt kokee, että lapsenlapsen tapaminen on tärkeämpää kuin suojata omaa terveyttä mahdolliselta altistumiselta virukselle, on näin mahdollista toimia.

Lakiin perustumattomien direktiivien, joiden illokutiivinen sävy on käsky tai kielto, ovat hyvin lähellä direktiivejä, joiden illokutiivinen sävy on kehotus. Tulkinta näiden välillä ei ole yksioikoista, ja vaatii jokaisen puheaktin laajemman kontekstin analyysia. Tähän liittyen on todettava, että tutkimusaineiston analyysissa on läsnä vahvasti analyysoijan oma subjektiivinen tulkinta puheaktin kontekstista ilmaisun kielellisestä rakenteesta aina puheen painotuksiin asti. Tämän vuoksi voidaan kyseenalaistaa, miksi direktiiveille on lainkaan otettu lakiin perustumattomien suorien ja epäsuorien direktiivien illokutiivisiksi sävyiksi käskyä tai kieltä, eikä niitä ole yhdistetty osaksi kehotuksia?

Se, miksi tutkimuksessa on eritelty lakiin perustumattomat käskyt ja kiellot omaksi ryhmäkseen, johtuu valtioneuvoston omasta poikkeusolojen aikaisesta viestinnästä sekä sen jälkeisestä yhteiskunnan reagoineista puheakteihin, eli perlokuutioista. Valtioneuvoston lakiin perustuvat käskyt ja kiellot olivat yksiselitteisiä ryhmiä, johon ei liity problematiikkaa direktiivien legitimitetin näkökulmasta: mikäli lain mukaan jokin asia voidaan käskää tai kieltää, on se yksiselitteinen. Valtioneuvosto kuitenkin määräsi ja velvoitti kansaa toimimaan tietyllä tavalla poikkeusolojen aikana direktiiveillä, joiden illokutiivinen sävy oli selkeä käsky tai kielto, joille ei kuitenkaan ollut lakiperustaa. Tällaisen diskurssin legitimitetti on kyseenalainen. Tämä aiheutti poikkeusolojen aikana hämmennystä kansassa, sillä monelle ei ollut selkeää, oliko kyseessä lakiperustainen käsky vai ainoastaan suositus. Yhteiskunnan perlokuutioita ei ole tutkittu tässä pro gradu -tutkielmassa laajemmin, mutta todettakoon, että poikkeusolojen aikaan hämmennys tiettyjen puheaktien jälkeen oli yleisesti nähtävissä niin mediassa kuin sosiaalisen median alustoilla.

Juuri lakiin perustumattomat direktiivit ovat se ryhmä, joiden illokuutiot jäivät epäselviksi kuulijalle: kuinka velvoittava on valtioneuvoston käsky, joka ei perustu lakiin? Keitä kaikkia direktiivi koskee? Mitä seuraa, jos kuulija ei toimi-kaan puheaktin mukaisella tavalla? Voiko direktiivin noudattamatta jättämisestä seurata sanktioita kansalaiselle? Todettakoon, ettei myöskään hallituksen selvitukset lakiin perustumattomien direktiivien illokuutioon joka kerta auttaneet

asiaa. Esimerkiksi perhe- ja peruspalveluministeri Krista Kiurun selvitys laki-perustaisuudesta 70-vuotiaiden määräämisessä karanteeninomaisiin olosuhteisiin oli seuraava:

Se on siis suositustasoinen kehoitus valtioneuvostolta. (Valtioneuvoston tiedotustilaisuus 20.5.2020.)

Tarkasteltaessa ministereiden direktiivejä läpi tiedotustilaisuuksien voidaan todeta, että lakiin perustumattomissa käskyissä tai vahvoissa kehotuksissa onkin tendenssi, jossa asiaa ensimmäistä kertaa esiin tuodessa se ilmaistaan vahvasti, jolloin sitä on erittäin vaikea erottaa lakiin perustuvista direktiiveistä. Tämän jälkeen asiaa lievennetään hieman, mikä todennäköisesti johtuu mediassa nousseesta keskustelusta kiellon tai käskyn lakiperustaisuudesta. Tästä hyvänä esimerkkinä on yli 70-vuotiaiden määrääminen karanteeninomaisiin olosuhteisiin. Ensimmäisellä kerralla direktiivi mainittiin 16.3.2020 poikkeusolojen julistamisen yhteydessä, kun rajoitustoimia lueteltiin. Yli 70-vuotiaiden karanteenimääräys todettiin lakiin perustuvien direktiivien joukossa, jolloin kuulijalle jää helposti käsitys, että myös kyseinen direktiivi perustuu lakiin. Näin ei kuitenkaan ole. Seuraavissa tiedotustilaisuuksissa, joissa asia otettiin esille, välitettiin viesti vahvana suosituksena. Voidaankin ajatella, että kyseessä oli hegemoniseksi tarkoitettu diskurssi, ja sen kyseenalaistamisen jälkeen diskurssin strategiaksi otettiin yksinkertaistaminen, jossa pyrittiin luonnollistamaan käsketty asia ja näin ollen häivyttämään sen alkuperä. Tällöin direktiivin kohderyhmässä ei enää keskusteltaisi siitä, onko valtiojohdolla oikeutta määrätä kyseinen asia, vaan hyväksyttäisiin asia luonnollisena.

Valtioneuvosto joutui siis lieventämään käskyä seuraavalla kerralla, mikä on omiaan sekoittamaan illokuution välittymistä puhujalle. Tarkasteltaessa pääministeri Marinin direktiiviä poikkeusolojen julistamispäivänä vuonna 2020 voidaan todeta puheaktin olevan suora direktiivi, jonka illokutiivinen sävy oli käsky olla matkustamatta ulkomaille. Tämä ei kuitenkaan ole asia, jossa valtioneuvostolla olisi lain mandaatti käskeä. Huhtikuussa 2020 kuitenkin sisäministeri Ohi-salo joutui ottamaan kantaa Suomen rajojen ylittämiseen, jolloin direktiivin illokutiivinen sävy muuttui luvan annoksi, ja koko valtioneuvoston illokuutio rajan ylittämisestä muuttui:

16.3.2020, 12:47.000 Sanna Marin: Suomen kansalaisten ja Suomessa asuvien henkilöiden ei pidä matkustaa ulkomaille.

21.4.2021, 13:47.000, Maria Ohi-salo: Kaikilla on totta kai aina oikeus poistua maasta ja tänne palata.

Direktiivien illokutiivisten sävyjen kaksi pienintä ryhmää olivat vastuuttaminen, joita oli 3 kappaletta sekä kutsu, joita löytyi ainoastaan yksi. Vastuuttaminen ja kutsu olisi voitu sisällyttää osaksi muita direktiiviryhmiä, mutta niiden konteksti oli selkeästi erilainen kuin muilla illokutiivisillä sävyillä, jolloin ne päätettiin ottaa omiksi ryhmikseen. Vastuuttamiselle tyypillistä oli, että valtioneuvosto käski jokaisen kansalaisen ottamaan vastuun koronapandemian leviämisen

estämisessä ja kanssaihminen terveyden suojelemisessa. Kutsu puolestaan oli valtioneuvostolta kehoitus yhteiskunnan eri toimijoille ilmaisemaan kantansa rajoitustoimien asteittaiseen purkuun liittyen. Kutsu olisi myös voitu tulkita kehoitukseksi, mutta kutsun kieliopillinen muoto, joka muistuttaa lähes virallista kutsua ja konteksti yhteistyöhön kehottamisesta erotti sen selkeästi muista kehoituksista. Alla on listattuna tutkimusaineiston direktiivit, joiden illokutiivinen sävy on vastuuttaminen ja kutsu:

16.3.2020, 24:37.000, Katri Kulmuni: Ja jokaisella on nyt vastuu siitä, että me teemme kaikkemme, ettei tämä epidemia leviä, ja ennen kaikkea, että heikoimmassa asemassa olevien tilanne pystytään turvaamaan.

15.4.2020, 04:14.000, Sanna Marin: Jokaisen meistä vastuulla on suojella omaa, läheistensä ja kanssaihminen terveyttä.

9.4.2021, 11:28.280, Sanna Marin: Valtioneuvosto kutsuu yhteiskunnan eri toimijat keskustelemaan siitä, kuinka rajoitustoimia puretaan ja Suomi avataan kesää kohti.

5.5 Ekspressiivit

Tutkimusaineistossa esiintyvät ekspressiivit jakautuivat kahteen eri ryhmään: ministereiden toisilleen esittämiin sekä kansalle esitettyihin ekspressiiveihin. Ministereiden toisilleen esittämät ekspressiivit olivat kohteliaisuuksia, melkein pärituulinomaisia puheakteja, joiden ainoa funktio oli kantaa keskustelua eteenpäin. Tällaisia illokutiivisia sävyjä olivat kiittäminen sekä tervehtiminen. Ekspressiivit, jotka puolestaan esitettiin kansalle, olivat tunnepitoisia ilmaisuja siitä, miten kansa on ollut vastuullinen ja jaksanut noudattaa sääntöjä ja kehoituksia. Näin ollen voidaan todeta, että ekspressiivien funktio oli ilmaista kiitollisuus siitä, että aiempien puheaktien illokuutioiden heijastelut kansan toimintaan perlokuutioina olivat toivotunlaisia. Kiittämisen lisäksi ekspressiivien illokutiivisistä sävyistä oli tunnistettavissa myötätunnon osoittaminen kansalle rajoitusten haitoista ihmisten elämään, iloitseminen ja normaalimpaan arkeen palaamisesta rajoitusten asteittaisen purkamisen myötä sekä toiveiden ilmaisu. Erityisesti tunnepitoisia myötätunnon ilmaisuja käytettiin argumentoimaan rajoitusten noudattamista siinäkin tilanteessa, vaikka olisi kuinka hankalaa. Ekspressiivien illokutiiviset sävyt ovat taulukossa 19 (Taulukko 19).

TAULUKKO 19 Ekspressiivien illokutiiviset sävyt

Ekspressiivit	Määrä	Prosentuaalinen osuus ekspressiiveistä
Kiittäminen	48	45,3 %
Tervehtiminen	30	28,3 %
Puhuttelu	13	12,3 %
Myötätunto	8	7,5 %
Iloitseminen	4	3,8 %
Toiveen ilmaisu	3	2,8 %
Yhteensä	106	100 %

Ekspressiivien jakautuminen puhujittain on puolestaan taulukossa 20 (Taulukko 20). Todettakoon, että ekspressiivien jakautumisessa puhujien kesken oli hyvin vähän hajontaa, kun tarkastellaan ekspressiivien osuutta puhujan kaikista puheakteista. Tämä tukee väitettä niiden vähäisestä roolista sekä rituaalinomaisesta olemuksesta. Suhteessa eniten ekspressiivejä oli oikeusministeri Anna-Maja Henrikssonilla, jonka jälkeen toiseksi eniten sisäministeri Maria Ohisalolla ja kolmanneksi opetusministeri Li Anderssonilla. Vähiten ekspressiivejä oli valtiovarainministeri Katri Kulmunilla.

Vertailtaessa ekspressiivejä tiedotustilaisuuskohtaisesti on nähtävissä, että ekspressiivien määrä nousee merkittävästi juuri ennen poikkeusolojen päättymisen julistamista sekä vuonna 2020 että vuonna 2021 (Taulukko 21). Tämä selittyy sillä, että juuri tuolloin on tautitapaukset saatu painettua alas ja yhteiskuntaa ruvetaan avaamaan rajoitusten purulla. Näin ollen valtioneuvosto haluaa välittää kiitoksensa kansalle jaksamisesta rajoitusten aikana. Kiitollisuus jäi kuitenkin puheaktina niin vähäiseksi koko tutkimusaineiston kannalta, ettei siitä voi puhua omana diskurssinaan. Kansalle suunnatun kiitollisuuden lisäksi valtioneuvosto käytti ekspressiivejä osoittaakseen kiitollisuutta viranomaiskentille, jotka joutuivat pandemian aikaan tekemään töitä poikkeusjärjestelyin. Esimerkkejä tällaisista ekspressiiveistä ovat muun muassa:

25.3.2020, 22:04.000, Maria Ohisalo: Haluan myös kiittää kaikkia, jotka jo ohjeita erittäin hyvin noudattaa.

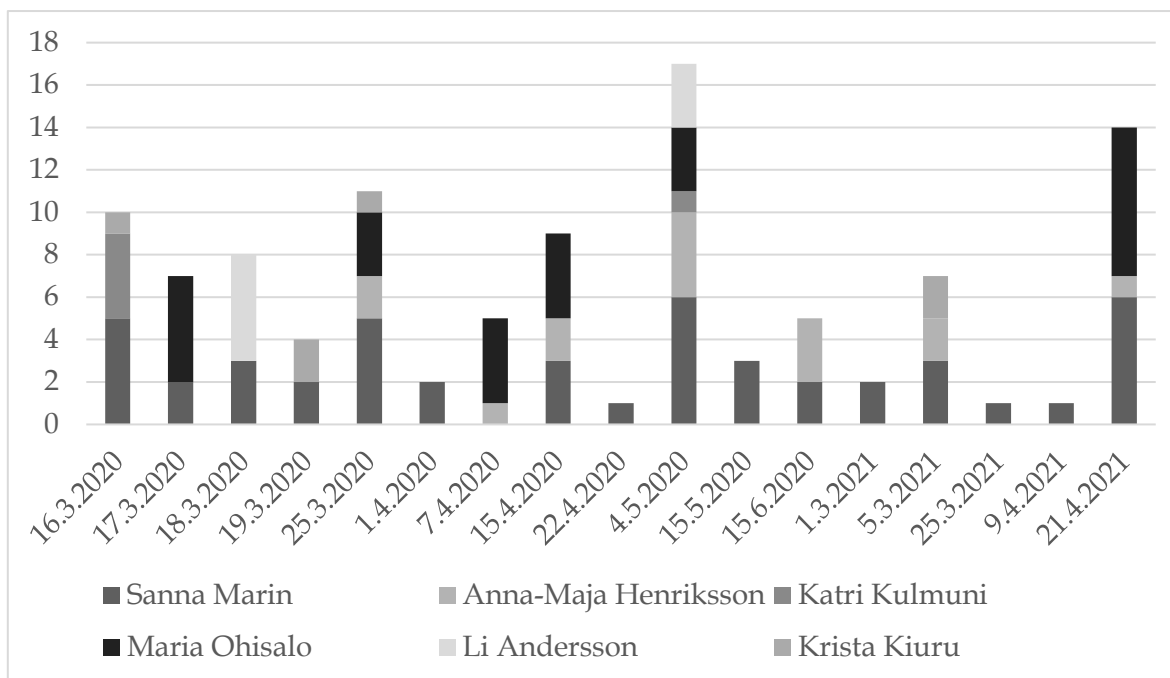
15.4.2020, 05:38.000, Maria Ohisalo: Tästä haluan kiittää kaikkia suomalaisia.

15.4.2020, 06:50.000, Maria Ohisalo: Haluankin tässä kohtaa kiittää jokaista, joka tähän historialliseen operaation osallistui.

TAULUKKO 20 Ekspressiivien jakautuminen puhujittain

Ekspressiivit	Määrä	Prosenttia	Osuus puhujan kaikista puheakteista
Sanna Marin	47	44,3 %	8,4 %
Maria Ohisalo	26	24,5 %	9,3 %
Anna-Maja Henriksson	15	14,2 %	9,7 %
Li Andersson	8	7,5 %	9,0 %
Krista Kiuru	7	6,6 %	5,7 %
Katri Kulmuni	3	2,8 %	4,2 %
Yhteensä	106	100 %	8,3 %

TAULUKKO 21 Ekspressiivien jakautuminen tiedotustilaisuuksittain

5.6 Komissiivit

Komissiivin tarkoitus on sitouttaa puhuja ottamaan vastuun puheaktin toiminnassa, eli ne velvoittajat puhujan toimimaan puheaktissa tarkoitetulla tavalla. Tämän lisäksi niihin lukeutuvat esimerkiksi jonkin puolen ottaminen tietyssä asiassa. (Austin, 2016, 132–146.) Komissiivin tavoite on sama kuin direktiivin, eli sovittaa todellisuus puheaktin sisältöä vastaavaksi (Searle, 1976, s. 10–16). Toisin kuin tutkimuksen perusolettamus oli ennen aineiston analysointia, komissiiveja esiintyi verrattain hyvin vähän, vain 35 kappaletta. Tutkimusaineistossa esiintyvissä komissiiveissa on perinteisiä komissiiveja sekä sellaisia, joka olisi voinut tulkinnan mukaan voinut olla joko direktiivi tai komissiivi. Perinteisiä komissiivin illokutiivisia sävyjä olivat lupaus, 25 kappaletta ja avun tarjoaminen, 2 kappaletta. Komissiivien illokutiiviset sävyt ovat listattuna taulukossa 22 (Taulukko 22).

Komissiivia käyttämällä valtioneuvosto olisi voinut sitouttaa itsensä koronapandemian vastaiseen taisteluun. Näin ollen valtionjohto olisi voinut epäsuorasti oman esimerkin kautta sitouttaa myös kansalaisia ottamaan muuttunut turvallisuusympäristö vakavasti ja noudattamaan annettuja rajoituksia. Tällaista ei kuitenkaan ole havaittavissa paljoakaan tutkimusaineistosta.

Komissiiveja olisi voitu myös käyttää luottamuksen rakentamisessa yhteiskunnassa. Luottamus on yksi tärkeimmistä asioista, jota valtionjohdon viestintä tulisi herättää kansalaisissaan kriisin ollessa akuutti. Luottamus tai sen puute on tärkeä kriisin keskellä, mikä vaikuttaa siihen, miten kansalaiset ja yhteiskunta reagoivat kriisin keskellä. (König & Wiedmann, 2015, s. 33–35.) Poikkeusolojen

aikaisissa tiedotustilaisuuksissa olisi ollut mahdollisuus rakentaa luottamusta siitä, että valtionjohto ja viranomaiset tekevät kaikkensa koronaviruksen leviämisen estämiseksi sekä pandemian selättämiseksi. Komissiiveja käytettiin kuitenkin hyvin vähän suhteessa muihin puheakteihin. Tutkimusaineistosta löytyi kaiken kaikkiaan 35 komissiivaa, joka on 2,7 % kaikista tutkimusaineiston puheakteista. Valtaosa komissiiveista (10 kappaletta) käytettiin ensimmäisessä valtioneuvoston tiedotustilaisuudessa 16.3.2020, jossa vakuuteltiin yhteiskunnan selviävän pandemian yli. Myöhemmissä tiedotustilaisuuksissa komissiivien määrä jäi kuitenkin hyvin vähäisiksi. Komissiiven määrä puhujittain on kirjattu taulukkoon 23 (Taulukko 23).

TAULUKKO 22 Komissiivien illokutiiviset sävyt

Komissiivit	Määrä	Prosentuaalinen osuus komissiiveista
Lupaus	25	71,4 %
Sitouttaminen	6	17,1 %
Avun tarjoaminen	2	5,7 %
Vastuuttaminen	2	5,7 %
Yhteensä	35	100 %

TAULUKKO 23 Komissiivien määrä puhujittain tutkimusaineistossa

Komissiivit	Määrä	Prosenttia	Osuus puhujan kaikista puheakteista
Sanna Marin	18	51,4 %	3,2 %
Katri Kulmuni	5	14,3 %	6,9 %
Maria Ohisalo	9	25,7 %	3,2 %
Krista Kiuru	2	5,7 %	1,6 %
Anna-Maja Henriksson	1	2,9 %	0,6 %
Li Andersson	0	0 %	0,0 %
Yhteensä	35	100 %	2,7 %

Lupauksista ja avun tarjoamisista ovat esimerkkinä muun muassa seuraavat puheaktit:

16.3.2020, 19:17.000, Katri Kulmuni: Tämänkaltaiseen tilanteeseen on ajauduttu ja siksi valtio haluaa tukea ja tarjota kaiken sen kaiken mahdollisen tuen, jotta pääsemme tämän kriisin yli.

16.3.2020, 18:02.000, Katri Kulmuni: Tärkeintä on tässä hetkessä, että me selviämme kriisin yli ja tämä hallitus ja omalta osaltani teemme tietenkin kaiken sen eteen, että voimme pehmentää sitä iskua, jonka kohteeksi nyt yritykset, ihmiset joutuvat.

16.3.2020, 18:25.000, Katri Kulmuni: Me turvaamme ihmisten terveyden, sairaalahoiton kannalta, keskeisten ja tarpeellisten rahoituksen saatavuuden,

16.3.2020, 25:23.000, Sanna Marin: Hallitus tulee tekemään kaikkensa sen, että tavalliset suomalaiset ihmiset, työntekijät, yritykset eivät joudu tämän akuutin kriisin kärstöiksi.

17.3.2020, 10:51.900, Maria Ohisalo: Hallitus tietysti osaltaan tekee ihan ne kaikki tarvittavat toimenpiteet, mitä tässä pitää tehdä.

4.5.2020, 02:37.980, Sanna Marin: Hallitus on sitoutunut arvioimaan linjauksiaan seurantatiedon valossa ja muuttamaan niitä tarvittaessa.

Siinä missä direktiivi sitouttaa kuulijan, komissiivi sitouttaa puhujansa puheaktin toimintaan (Searle, 1976, s. 10–16.) Komissiiveissa, joissa illokutiviinen akti oli sitouttaminen, sitoutettiin niin puhuja, eli valtioneuvosto kuin yhteiskunta puheaktin illokuutioon. Näin ollen voidaan todeta, että kyseisillä komissiiveilla oli myös direktiivimäisiä piirteitä. Sitouttamisessa ei myöskään ollut perinteistä performatiiviverbiä, joka liitettäisiin komissiiviin, esimerkiksi: lupaan, sitoudun tai vannon. Kuitenkin kontekstin tulkinta lopulta kallisti sitouttamiset enemmän komissiivien kuin direktiivien puolelle, sillä illokuutioon luonne oli enemmän lupaus yhdessä selviämisestä kuin käskystä selvitä yhdessä. Tällaisissa komissiiveissa valtioneuvosto ikään kuin lupasi osana Suomen yhteiskuntaa, että koko yhteiskunta selviää koronaviruspandemiasta. Tästä on indikaationa monikon 1. persoonapronominin sekä adverbien ”yhdessä” käyttö. Nämä komissiivit ovat myös tulkittavissa viestinnän yhteisyyssmallin mukaiseksi viestinnäksi (Huhtala & Hakala, 2007, s. 88, 31–33.). Sitouttamisten tapauksessa voidaankin puhua enemmän kollektiivisesta komissiivista, joissa valtioneuvosto puhuu niin omasta kuin koko yhteiskunnan puolesta sitoutuvansa. Tämä muistuttaa Rantapelkosen (2014) esiin nostamaa strategiseen viestintään kuuluvaa yhteenkuuluvuuden tunteen rakentamista. Komissiiveista, joiden illokutiviinen sävy on sitouttaminen, ovat muun muassa:

16.3.2020, 23:47.000, Katri Kulmuni: Me terveet aikuiset kyllä selvitään tästä, mut meidän tehtävä on nyt luoda turvaa lapsille ja luoda turvaa niille riskiryhmässä oleville, jotta he saa kaiken sen hoidon, mitä tästä viiruksesta selviäminen tarvitsee.

16.3.2020, 26:31.000, Sanna Marin: Me selviämme kyllä tästä yhdessä.

17.3.2020, 18:33.900, Maria Ohisalo: Suomi selviää tästä ihan varmasti, jos me nyt toimimme yhdessä.

21.4.2021, 15:24.000, Maria Ohisalo: Me varmasti tästä vielä selvitään.

21.4.2021, 20:30.000, Anna-Maja Henriksson: Me olemme tässä yhdessä, me tulemme myös tästä ulos yhdessä.

Yllä kuvattujen, luonteeltaan kollektiivisten komissiivien heikko kohta on juuri se, voiko valtioneuvosto sitouttaa ja luvata kaikkien pääsevän kriisistä ulos yhdessä? Voidaan todeta, että Suomi kansakuntana selvisi koronaviruspandemiasta, mutta jokaisen yksittäisen kansalaisten kohdalla näin ei välttämättä ole.

Tämän vuoksi on tärkeää huomata, että vaikka puhuja käyttää komissiivia yhdessä selviämisestä, ei puheakti välttämättä ole onnistunut jokaisen kansalaisen kohdalla. Suuri joukko on kärsinyt koronaviruspandemian vuoksi henkilökohtaisesti niin terveyden kuin talouden osalta. Tämän vuoksi voidaan todeta, että komissiivit, joiden illokutiivinen sävy on sitouttaminen, ovat osittain tyhjiä lupauksia, sillä edes valtionjohto ei voinut taata kaikkien selviämistä koronaviruspandemian kriisissä. Valtionjohto siis sitoutui komissiivilla lupaukseen, jota ei pystynyt pitämään kuin yleisesti yhteiskunnan tasolta tarkasteltaessa. Tästä johtuen kyseisten komissiivien ryhmän osalta voidaan todeta tiettyjen puheaktien osin epäonnistuneen. Voidaankin ajatella, että komissiiveilla on todennäköisesti yritetty luoda yhdessä pärjäämisen diskurssia, joka osin välittyy tutkimusaineistosta.

Austinin (2016) määrittelemien puheaktien kariutumisista ja väärinkäytöistä (kts. luvun 4.2.1 kohta 5.) mukaisesti sitouttamisten kohdalla voidaan kutsua puheaktin kompasteluna. Austinin mukaan kun puhuja ei todella tunne, usko, ajattele tai aio toimia puheaktin mukaisesti, puhutaan puheaktin loukkamisista, vilpillisyydestä tai sen rikkomisesta. Tällöin puheakti ei ole täysin mitätön, mutta se ei onnistu tai luonnu oikeanlaisesti. (Austin, 2016, s. 22–31, 43). Tutkimusaineiston komissiiveista, joissa luvataan meidän kaikkien selviävän, voidaan sanoa olevan yksilötasolla vilpillinen, sillä valtionjohto on ollut tietoinen koronaviruspandemian vakavuudesta ja siitä, etteivät kaikki tule selviämään siitä. Valtionjohto on kuitenkin esittänyt kyseiset komissiivit ennemminkin yhteiskunnan tasolla kuin yksilötasolla, ja komissiivien määrä tutkimusaineistossa on vähäinen. Näin ollen voidaan todeta, ettei kyseisten puheaktien vilpillisyys tutkimuksen kokonaiskuvassa ole merkityksellinen.

6 Tulosten tulkinta ja pohdinta

Tässä luvussa koon yhteen jokaisen illokutiivisen luokan tutkimustulokset yhteen ja tarkastelen keskeisimpiä havaintoja. Kertaan tutkimuskysymykset, jotka on asetettu tutkimuksen alussa sekä pyrin löytämään tutkimustuloksista niin yleistettävyyksiä kuin merkittäviä ainutlaatuisia löydöksiä. Luvussa 6.1 tarkastelen tutkimuksen tuloksia ja luvussa 6.2 pohdin tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta.

6.1 Tutkimuksen keskeiset löydökset

Tutkimukseni keskittyi tarkastelemaan Suomen valtionjohdon kriisiviestintää Covid-19-viruksen aiheuttamassa kriisissä diskurssianalyysin keinoin. Tarkoitukseni oli tutkia, millaisia puheaktien illokuutioita Suomen valtionjohto käyttää kriisiviestinnässään koronaviruspandemian vuoksi julistettujen poikkeusolojen aikana. Tutkimusaineisto rajoittui ajallisesti poikkeusolojen ja valmiuslain voimassaolon aikaan ensimmäisen kerran 16.3.2020 – 16.6.2020 ja toisen kerran 1.3.2021 – 27.4.2021. Tutkimuskysymykseni ja sen alakysymykset olivat määritetty seuraavasti:

- Millaisia puheakteja valtionjohto käyttää kriisiviestinnässään koronaviruspandemiasta valmiuslain voimassaolon aikana?
 - o Mitä eri illokutiivisia sävyjä puheakteista on löydettävissä?
 - o Mitä eri puheakteja valtionjohto käyttää lakiin perustuvissa ja lakiin perustumattomissa rajoitustoimissa?

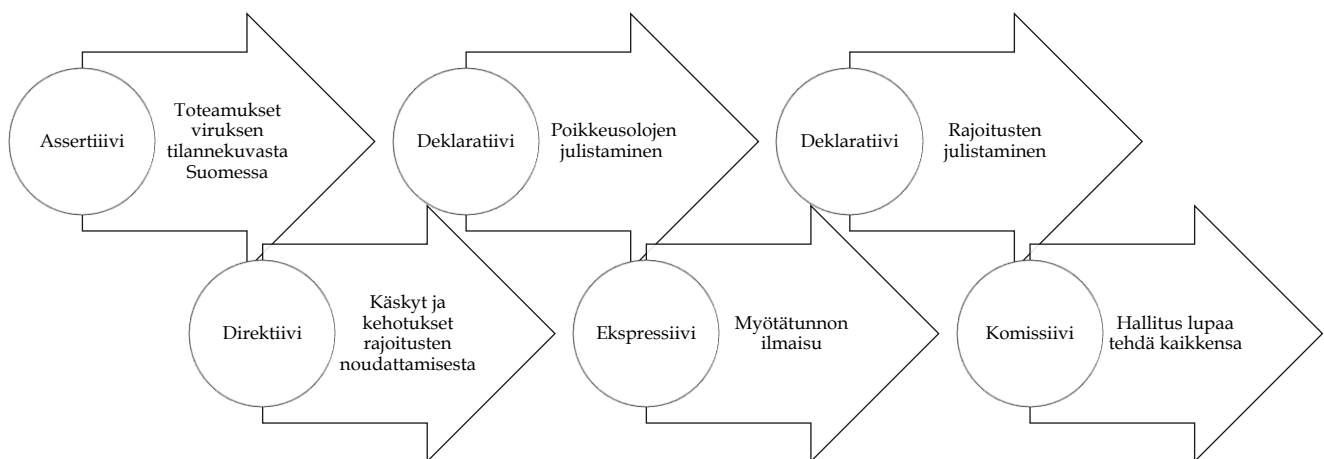
Tutkimusaineistoni koostui ennalta kirjoitetusta kriisiviestinnän puheenvuoroista, joiden etu on niiden selkeys tulkittaessa kieltä. On kuitenkin otettava huomioon, että puheakti ei ole aina sama asia kuin kieliopillinen virke. Puheakti voi koostua useammasta virkkeestä tai ilmaisujen muodostamasta kokonaisuudesta, jolla on yhden puheaktin funktio. Tällöin se sisältää ainoastaan yhden illokutiivisen puheaktin. Näin ollen tällaisissa tilanteissa puheaktien käsittely saattaa vaihdella kokonaisuuksien tulkinnassa merkittävästi verrattuna perinteiseen lingvistiseen analyysiin leksikaalissemanttisista merkityksistä.

Myös tulkinnanvapaus oli yksi haasteista tutkimusaineiston analyysissa. Verrattuna lingvistiikkaan, puheaktien analysoinnissa filosofinen pohdinta on vahvasti läsnä ja kontekstin merkitys suuri. Näin ollen analysoijan oma subjektiivinen näkemys vaikuttaa merkittävästi tuloksiin. Myös monitulkintaisuuden mahdollisuus on vahvasti läsnä. Puheaktiteoriassa on siis paljon tulkitsijasta kiinni, mihin puheaktien luokkaan erityisesti epäsuorat puheaktit sijoitetaan. Tulkitsijan ymmärrys kontekstista voi vaihdella merkittävästi siihen, miten illokuutio tulkitaan.

Valtioneuvoston tiedotustilaisuuksilla on puheaktien näkökulmasta selkeä rakenne, jota ne kaikki noudattelevat. Valtioneuvoston tiedotustilaisuuksien selkäranka olivat deklaratiivit, 39,6 % ja direktiivit 16,5 %. Vaikka assertiiveja oli määrällisesti enemmän kuin direktiivejä yhteensä 32,6 %, oli niiden funktiona vain rakentaa pohjaa deklaratiiveille ja direktiiveille esimerkiksi välittämällä kuulijoille koronaviruspandemian tilannekuvasta Suomessa. Searlen (1976, s. 10–16) määritelmän mukaisesti valtioneuvosto pyrki puheaktissaan assertiiveja käyttämällä sovittamaan puheaktinsa sisällön vastaamaan todellisuutta.

Assertiiveja seurasivat deklaratiivit, jotka kaikki voitiin tulkita julistuksiksi. Niiden avulla suoritettiin tiedotustilaisuuksien tehtävä: julistusten avulla saatiin aikaan muutos reaali maailmaan, kuten esimerkiksi poikkeusolojen julistaminen alkaneeksi tai päättyneeksi sekä rajoitustoimien täytäntöönpano. Osa deklaratiiveista on myös lakitekstiä, jonka vuoksi se on paikoin raskassoutuista kuulijalle ja hankalasti ymmärrettävää. Tämän vuoksi deklaratiiveja saatettiin muuttaa arkikielisemmiksi, mikä osaltaan nosti deklaratiivien määrää. Deklaratiivien jälkeen olivat vuorossa direktiivit, joissa tavoite on saada muutettua todellisuus puheaktin sisältöä vastaavaksi: eli halutaan saada kuulija toimimaan puheaktin osoittamalla tavalla (Searle, 1969, s. 63–67). Tutkimusaineistosta löytyi sekä suoria että epäsuoria käskyjä. Tiedotustilaisuudet päättyivät usein ekspressiiveihin ja komissiiveihin. Ekspressiivejä esiintyi myös rituaalinomaisina puheen siirtyminä, mutta varsinaiset kuulijoille osoitetut ekspressiivit painoutuivat tiedotustilaisuuksien loppupuolelle. Komissiivit olivat myös lopussa ja niitä oli käytetty lähtöoletusta vähemmän. Tutkimusaineistosta voidaan luoda tiedotustilaisuuksien puheaktien perusrakenne kaavioksi, joka on esitetty alla (Kuvio 6).

KUVIO 6 Esimerkki puheaktien käytön tyypillisestä rakenteesta

Yksi tutkimustehtävä oli tarkastella sitä, mitä puheakteja valtioneuvosto käyttää rajoitustoimissa, jotka ovat joko lailla perusteltavia tai lakiin perustumattomia. Keskeinen tarkastelun kohde ja havainnot direktiivien osalta olivat niiden suhde lakiin. Aineistosta oli mahdollista poimia kolme erilaista direktiiviä, joiden illoktiivinen sävy on käsky: lakiin perustuvat suorat käskyt, lakiin

perustumattomat suorat käskyt sekä lakiin perustumattomat epäsuorat käskyt. Suorassa direktiivissä puhujan illokuutio on selkeä käsky kuulijalle tehdä jotain, mutta epäsuorassa direktiivissä käsky on lievemmin ilmaistu tai käytetty kiertoilmaisua. Lain mukaan annetuissa direktiiveissä ei ole tarvetta pohtia niiden oikeutusta sen syvemmin tässä tutkimuksessa. Kuitenkin ne direktiivit, jotka ovat luonteeltaan käskyjä, mutta eivät perustu lakiin nousivat puheaktiteorian kannalta mielenkiintoiseksi ilmiöksi, kuten jo tutkimuskysymyksen alakysymys oli asetettu. Valtioneuvostolla oli tarve saada yhteiskunta toimimaan halutulla tavalla, jotta tartuntamäärät saataisiin laskuun ja terveydenhuollon kantokyky varmistettua. Valtioneuvostolla ei kuitenkaan ollut lain suomaa perustetta kaikkien direktiivien käyttöön. Tällaiset direktiivit aiheuttivat kuulijoissaan hämmennystä, sillä aina ei ollut selvää, oliko direktiivi lain mukaan käsketty vai ainoastaan suositus.

Lakiin perustumattomien direktiivien käytössä illokuutio, eli käsky ilmaistiin asia ensimmäisellä kerralla vahvasti, jolloin se muistutti lain määräystä. Seuraavissa tiedotustilaisuuksissa asia tuotiin esille lievemmin ja puhuja saattoi jopa todeta, ettei suositus tai kehotus ole lakiperustainen. Lakiperustan puuttumisen hämärtäminen ja sen jälkeen asian lieventäminen oli omiaan tekemään direktiivien illokuutioista vaikeammin tulkittavia. Tutkimusaineistossa oli kuitenkin myös direktiivejä (19 kappaletta), joille oli lain mandaatti, olivat ilmaistu selkeästi ja niiden illokuutiot olivat yksitulkintaisia ja ymmärrettäviä. Tästä huolimatta lakiin perustumattomia direktiivejä oli enemmän (37 kappaletta). Tämän vuoksi olisi ollut odotettavaa, että direktiivien selkeyteen olisi panostettu sen osalta, olivatko ne lakiperustaisia vai eivät, jolloin myös illokuutioiden sekaannus olisi ollut enemmän vältettävissä.

Ekspressiivejä ja komissiiveja oli tutkimusaineistossa vähän. Valtioneuvosto olisi voinut käyttää ekspressiivejä ja komissiiveja enemmän, sillä kansaan tunnetasolla vetoaminen oli vain paikoitellen läsnä tiedotustilaisuuksissa. Voidaankin todeta, että valtioneuvoston tiedotustilaisuuksien luonne oli enemmän informaatiota välittävä, julistuksia tekevä ja käskyjä ja kehotuksia antava, kuin tunteisiin vetoava. Ekspressiivien käyttö painottui rituaalinomaisiin puheenvuorojen siirtymisiin. Vain osa oli suunnattu kuulijoille. Ekspressiivien määrä nousi merkittävästi vuonna 2020 ja 2021 juuri ennen kuin poikkeusolot julistettiin päättyneeksi. Tuolloin tartuntamäärät olivat kääntyneet merkittävästi laskuun. Ekspressiivien määrä indikoi sitä, että valtioneuvosto tahtoi ilmaista kiittolisuutensa kansalaisille rajoitusten noudattamisesta.

Komissiiveissa puolestaan perusoletus oli, että niitä käytettäisiin rakentamaan luottamusta kansalaisiin sekä valtionjohdon näyttämään esimerkkiä sitoutumisessaan koronaviruspandemian vakavuuteen. Luottamuksen valaminen kansalaisiin on kuitenkin kriisin keskellä yksi avaintekijöitä onnistuneeseen kriisiviestintään ja kriisinhallintaan (König & Wiedmann, 2015, s. 33–35). Tutkimusaineiston komissiivien erityispiirteenä voitiin pitää niin kutsuttua kollektiivista komissiivia, jossa valtionjohto sitoutti sekä itsensä että kansakunnan selviämään kriisiin yli.

Yksi tutkimustehtävä oli löytää puheaktien eri illokutiivisia sävyjä. Puheaktien illokutiivisia sävyjä tunnistettiin yhteensä 21 kappaletta. Assertiiveissa löydettiin niin toteamuksia, selvityksiä, olettamuksia kuin kysymyksiäkin. Direktiiveissa puolestaan oli tunnistettavissa suoranaisten käskyjen lisäksi kehotuksia, luvan antoja, kieltoja, vastuuttamisia sekä kutsuja. Deklaratiivit olivat illokutiivisilta sävyiltään julistuksia. Ekspressiiveista löydettiin toiveen ilmaisuja, iloitsemisia, myötätuntoa, kiittämisiä, puhutteluita sekä tervehtimisiä. Komissiiveihin lukeutuivat avun tarjoamiset, lupaukset, sitouttamiset ja vastuuttamiset. Koko tutkimusaineiston puheaktien illokutiiviset sävyt ovat listattuna alla (Taulukko 24).

TAULUKKO 24 Puheaktien illokutiiviset sävyt

Puheaktin luokka	Illokutiivinen sävy	Määrä	Prosenttia
Assertiivi	Toteaminen	292	22,9 %
	Selvitys	120	9,4 %
	Olettaus	1	0,1 %
	Kysymys	3	0,2 %
Direktiivi	Kehotus	94	7,4 %
	Käsky	72	5,6 %
	Luvan anto	28	2,2 %
	Kielto	13	1,0 %
	Vastuuttaminen	3	0,2 %
	Kutsu	1	0,1 %
Deklaratiivi	Julistus	509	39,9 %
Ekspressiivi	Toiveen ilmaisu	3	0,2 %
	Iloitseminen	4	0,3 %
	Myötätunto	8	0,6 %
	Kiittäminen	48	3,8 %
	Puhuttelu	13	1,0 %
	Tervehtiminen	30	2,3 %
Komissiivi	Avun tarjoaminen	2	0,2 %
	Lupaus	25	2,0 %
	Sitouttaminen	6	0,5 %
	Vastuuttaminen	2	0,2 %
	Yhteensä	1277	100 %

Tarkasteltaessa yleisesti aineiston puheakteja käsiteltiin niiden luontumisehtoja Austinin luontumisehtojen mukaisesti (2016, s. 22–26, 32–44). Tarkastelussa kävi ilmi, että valtioneuvoston tiedotustilaisuuksien luontumisehdot täyttyvät siltä osin, kun ne koskevat Austinin määritelmän kohtia 1.-4. Puheaktit suoritettiin oikeat henkilöt, oikeaan aikaan, oikealla ja yleisesti hyväksytyllä tavalla. Perusolettamuksena oli myös valtioneuvoston lähtökohta olla käyttämättä valtasemaansa väärin ja puhuvan totta. Perusolettamukset sekä Austinin (2016) luontumisehtojen voidaan sanoa toteutuneen hyvin. Kuitenkin komissiivien kohdalla Austinin määritelmien 5.-6. kohtien mukaan oli nähtävissä kuitenkin pientä puheaktin ontumista, kun komissiivin illokutiivinen sävy oli

sitouttaminen. Tällöin valtioneuvosto lupasi puheaktissaan asioita, joita ei sataprosenttisesti kuitenkaan voinut taata. Näin ollen osa komissiiveista voitiin tulkita osin vilpillisiksi. Vilpillinen komissiivien ryhmä oli kuitenkin hyvin marginaalinen, vain 0,4 % puheakteista, eli sen merkitys on koko tutkimusaineiston kannalta vähäinen.

Tutkimusaineistossa analysoitiin puheaktit myös puhujakohtaisesti. Tässä otettiin huomioon puhujien esiintymiskerrat suhteessa puheaktien määrään. Analyysin pohjalta voi todeta, että itse esiintymiskerrat eivät vaikuttaneet puheaktien suhteelliseen määrään, vaan puhetaidot yleensä. Puheaktien analyysissä keskeinen tekijä on puhujan ilmaisujen rakenteen selkeys. Tämä vaikuttaa merkittävästi siihen sekä siihen, miten helposti puheaktit ovat tunnistettavissa että siihen, miten puheaktin illokuutio ja sen illokutiivinen sävy on ymmärrettävissä kuulijalle. Mitä selkeämpiä puheaktit ovat, sitä enemmän niitä on tunnistettavissa puheenvuoroista. Ilmaisujen selkeys on yksi selittävä tekijä, miksi sisäministeri Maria Ohisalon puhe sisältää suhteessa enemmän puheakteja kuin muiden, vaikka tällä ei ole niin paljoa puhuttuja sanoja. Sisäministerin suhteellinen puheaktien määrä meni ohi jopa pääministeri Marinin suhteellisten puheaktien, vaikka tällä oli merkittävästi enemmän esiintymiskertoja kuin muilla. Mitä enemmän taas puhe oli vapaampaa, yleiskielisempää tai tajunnanvirtamaisempaa, sitä pidemmiksi ilmaisut muuttuivat. Tämä johtaa ilmauksien leksikaalisemanttisten suhteiden hämärtymiseen, ja näin ollen myös viestin ymmärtäminen hankaloituu. Tämä oli nähtävissä perhe- ja peruspalveluministeri Krista Kiurun paikoitellen pitkissä puheenvuoroissa.

Myöskään lähtöolettaimus, että vuodet 2020 ja 2021 eroaisivat puheakteiltaan merkittävästi toisistaan ei osoittautunut paikkaansa pitäväksi. Kummankin poikkeusolojen voimassaolon aikana tiedotustilaisuuksien puheaktit noudattelivat samaa kaavaa, eikä merkittäviä eroja ollut nähtävissä, joskin vuoden 2021 puheaktien ja tiedotustilaisuuksien määrä oli vähäisempi kuin vuonna 2020. Voidaan ajatella, että poikkeusolojen julistaminen ensimmäistä kertaa sitten sodan aikojen vaati valtionjohdolta enemmän kriisiviestintää ja argumentointia kuin toisena kertana, jolloin kansalaisille oli myös jo menettelytavat tutut.

Puheaktiteorian mukaisessa jaottelussa voidaan nähdä tiettyjä diskurssien laajempia teemoja, jotka jatkuvat läpi tutkimusaineiston. Näitä on pyritty nostamaan esille puheaktiluokkien jaottelun yhteydessä. Voidaan todeta, että läpi poikkeusolojen kantavia diskursseja on valtioneuvoston päätösten perustelu, sen legitimointi, toimien oikea-aikaisuuteen ja -suhtaisuuteen vetoaminen, tieteelliseen tutkimukseen pohjaaminen, poikkeusolojen ajan vakavuuden diskurssi, rokotteen ottamisen, testeissä käymisen ja karanteeniin jäämisen velvoittava diskurssi, yleisesti käskyjen ja ohjeistusten noudattamisen tärkeyden diskurssi, yhdessä kansakuntana selviämisen diskurssi, taloudesta huolehtimisen diskurssi sekä koulutuksen ja opetuksen jatkuvuuden ja turvaamisen diskurssi.

Tämän pro gradu -tutkielman tulokset ovat käytettävissä jatkotutkimuksia ajatellen. Valtioneuvoston kriisiviestintä on yhteiskunnallisesti merkittävä aihe, jonka merkitys yhteiskunnalle on tärkeä. Kriisintutkimus on tärkeä tutkimuskohde, sillä kriisistä oppiminen ja toimintojen kehittäminen auttavat seuraavan

kriisin sattuessa (Hanén, 2017, s. 139–140). Jatkotutkimusta ajatellen myös laadullisten tutkimusten keskenään vertailu on mahdollista tämän tutkimustyön ja tulevien osalta. Tässä tutkimuksessa ei myöskään tarkasteltu lainkaan kansalaisten ja yhteiskunnan perlokuutioita, eli reagoiteja valtionjohdon illokuutioihin. Tämä on perusteltu jatkotutkimusaihe, jossa tätä pro gradu -tutkielmaa voidaan hyödyntää pohjustavana tutkimuksena. Perlokuutioiden tutkimisessa toteutuisi mahdollisesti myös poikkitieteellinen tutkimus eri tutkimusalojen välillä. Tutkimustuloksia voi hyödyntää myös tapaustutkimuksessa vertailtaessa Suomen ja toisen valtion kriisiviestintää keskenään koronaviruspandemiassa.

6.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tieteellisen tutkimuksen tekemistä ohjaavat normit, joita jokaisen tutkijan tulisi noudattaa. Normeihin kuuluu tieteen universalismi, kollektiivisuus, puolueettomuus sekä järjestelmällinen epäily. Universalismi tarkoittaa, että tieteellisen tutkimuksen tulokset ovat toistettavissa yleispätevillä kriteereillä riippumatta siitä, kuka tutkimuksen tekee ja missä. Kollektiivisuus tarkoittaa, että tiede ja sen saavutukset ovat ihmiskunnan yhteistä omaisuutta. Puolueettomuus tarkoittaa puolestaan, että tiedettä on tehtävä ilman tieteen tekijän omaa henkilökohtaista etua huomioimatta tai sellaista tavoittelematta. Järjestelmällisellä epäilyllä tähdenne-tään sitä, että tieteellisen tutkimuksen tulokset ovat aina kriittisesti tarkasteltavissa ja kyseenalaistettavissa. Voidaankin puhua tutkimuksen läpinäkyvyydestä: tutkimuksen metodien tulee olla puhtaat ja rehelliset, ja sen tulee kestää ulkopuolinen tarkastelu, kritiikki ja kyseenalaistaminen. (Löppönen ym., 2002, s. 24.)

Olen pyrkinyt noudattamaan tutkimuksessani yllä kuvattuja eettisiä normeja aina tutkimusaineiston valinnasta analyysiin ja tutkimuksen kirjoitustyöhön asti. Tutkimukseni tulokset ovat toistettavissa riippumatta sen suorittajasta tai ajasta. Ajan kuluessa kuitenkin analyysityökalujen kehittyminen voi muuttaa tutkimustuloksia runsaammaksi. Tutkimukseni tulokset ovat tiedeyhteisön hyödynnettävissä jatkotutkimukseen, enkä tavoittele tutkimuksellani henkilökohtaista etua. Saamani tutkimustulokset ovat altistettavissa kritiikille ja kyseenalaistamiselle.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa haasteena on sen ainutkertaisuus ja sitä myötä tuleva toistettavuuden puute. Kvalitatiivinen tutkimus keskittyy usein yhden tapahtuman tutkimiseen, jossa korostuvat subjektiiviset näkemykset ja kokemukset. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa reliabiliteetti, eli toistettavuus on määrällisesti mitattavissa. (Hirsjärvi ym., 2009, s. 231–232.) Olen pyrkinyt edistämään reliaabeliutta omassa tutkimuksessani. Oma tutkimusaineistoni on dokumentoitu kirjalliseen muotoon, jolloin analyysityön lähtökohdat ovat samat, mikäli tutkimusta tarvitsisi toistaa. Myös kaikki saamani mitattavissa olevat tulokset on dokumentoitu sekä toistettu vähintään kahteen kertaan. Olen argumentoinut tekemäni metodologiset valinnat sekä dokumentoinut tutkimustyöni etene-misen vaihe vaiheelta käyttäen hyväksi tekoälyä sekä tilastollista analyysia.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tulee huomioida myös tutkimuksen kohteena olevan aineiston sekä mahdollisten kohteiden asianmukainen käsittely ja kohtelu. Tähän liittyy keskeisesti myös eettiset peruslähtökohdat aina tutkimusaineiston keräämisestä ja käsittelystä aina tutkimustulosten kirjaamiseen. (Puusa & Juuti, 2020, s. 175.) Oman tutkimukseni tutkimuskohteiden ollessa valtionjohtoa, ei esimerkiksi yksityisyyden suoja tai anonymiteetti nouse tarpeelliseksi. Virkamiesten työ on lähtökohtaisesti julkista ja heidät voi ottaa tutkimuskohteeksi ilman tarvetta anonymisoinnille. Suomessa kaikki viranomaisten tekemät päätökset ovat julkisuusperiaatteen mukaisesti julkisia, jos niitä ei ole säädetty salassa pidettäviksi (Julkisuuslaki 1999/621). Tutkimuksen kohteena olevia ministereitä käsitellään tutkimuksessa virka-asemansa vuoksi, ei yksityisinä henkilöinä.

Tiede on perinteiseltä olemukseltaan totuuden etsimistä. Tieteellisessä tutkimuksessa tulisi pyrkiä aina puolueettomuuteen ja objektiivisuuteen. Tämä tarkoittaa sitä, ettei tutkimuksen tekijän omat asenteet tai mielipiteet tulisi näkyä tutkimustyötä ohjaavana tekijänä. Tutkijan tulisi olla täysin puhdas ennakoasenteista tutkimustaan kohtaan ja näin täysin objektiivinen toteuttaessaan tutkimusta. Nykykäsityksen mukaan näin ei kuitenkaan ole, sillä ihminen ei voi tyhjentyä omista ajatuksistaan ja olla puhtaasti objektiivinen. Kristina Rolin (2002, s. 102–103) korostaa, ettei puhtaaseen objektiivisuuteen tulisikaan pyrkiä, vaan tutkijan tulisi ennemmin tiedostaa omat lähtökohdansa sekä valintansa sekä reflektoida näitä tutkimuksessaan, jolloin mahdolliset vinoumat olisi otettu tutkimuksessa huomioon parhaalla mahdollisella tavalla. Tätä olen pyrkinyt tiedostamaan läpi tutkimukseni kulun.

Tieteellisessä tutkimuksessa tapahtuvan päättelyn voidaan todeta olevan usein sosiaalinen prosessi, jota pystytään kehittämään tietoisella toiminnalla, esimerkiksi refleктоimalla kohti puolueettomuutta ja objektiivisuutta. (Rolin, 2002, s. 102–103.) Omassa tutkimuksessani on mahdollista, että keskityn liikaa puheakateoriassa lingvistisen tutkimuksen näkökulmaan, jonka vuoksi olen pyrkinyt kiinnittämään siihen erityistä huomiota analyysissa. Lisäksi olen pyrkinyt objektiivisuuteen analysoinnissa käsittelemällä tutkimusaineistoa vain ilmaisujen kokonaisuutena, riippumatta esimerkiksi siitä, kuka on alun perin puhunut litteroidun tekstin. Tällä tavalla olen pyrkinyt eroon omaa analyysia ohjaavasta ennakoasenteista.

Tieteellisen tutkimuksen yksi tärkeimpiä tehtäviä on luotettavan informaation tuottaminen. Tämä liittyy olennaisesti tutkimuksen kriittisyyteen. Tutkimus tulee tehdä menetelmillä, jotka käsittävät esimerkiksi testaamisen, toistettavuuden, analysoinnin, teorioiden muodostamisen sekä käsitteistämisen. Näin ollen tutkimuksessa ei ikinä tulisi esittää perusteettomia väitteitä tai omia mielipiteitä faktoina. (Pietarinen, 2002, s. 59–3.)

Luotettavuuden takaamiseksi olen käyttänyt tutkimusaineiston käsittelyssä apunani tekoälyä ja datan koneellista käsittelyä, jotta inhimillisen virheen mahdollisuus pienenee. Olen vaiheistanut tutkimukseni huolellisesti. Tekoälyn litteroitua puheet tekstiksi, olen käynyt tekstin vielä rivi riviltä läpi mahdollisten

virheiden löytämiseksi. Vasta tämän jälkeen olen aloittanut litteroidun materiaalin järjestelmällisen analysoinnin.

Tutkimukseni läpinäkyvyyden takaamiseksi litteroitu materiaali on tutkimukseni liitteenä. Pysin omassa tutkimuksessani myös perustelemaan jokaisen väittämäni analyysiin. Puheaktiteorian yksi kritiikin aiheista on, ettei tutkija perustele tarpeeksi väitteitään, vaan perustaa tulkintansa yleismaailmallisiin oletuksiin, jolloin analyysi saattaa jäädä pinnalliseksi tulkinnaksi. Tämän vuoksi kiinnitän erityisesti huomiota omassa analyysissäni siihen, että väittämäni ovat myös argumentoitu analyysiin perustaen.

7 Yhteenveto

Pro gradu -tutkielmani keskittyi tarkastelemaan valtioneuvoston kriisiviestintää koronaviruspandemian vuoksi julistettujen poikkeusolojen aikaan 16.3.2020 – 16.6.2020 ja 1.3.2021 – 27.4.2021. Tutkimusaineistoksi valikoituivat ne valtioneuvoston poikkeusolojen aikana pitämät viralliset tiedotustilaisuudet, joiden aiheena oli poikkeusolojen julistaminen, päättymisen, sekä poikkeusolojen vuoksi määritetyt rajoitukset. Tutkimukseni on luonteeltaan kvalitatiivinen diskurssi-analyysi ja käytin tutkimuksessani John L. Austinin (1962) filosofiaan pohjautuvaa puheaktiteoriaa. Tutkimuskysymykseni olivat seuraavat:

- Millaisia puheakteja valtionjohto käyttää kriisiviestinnässään koronaviruspandemiasta valmiuslain voimassaolon aikana?
 - o Mitä eri illokutiivisia sävyjä puheakteista on löydettävissä?
 - o Mitä eri puheakteja valtionjohto käyttää lakiin perustuvissa ja lakiin perustumattomissa rajoitustoimissa?

Tutkimusaineistosta löytyi kaikkia Searlen (1976) määrittelemiä illokutionaarisia luokkia: assertiiveja 32,6 %, deklaratiiveja 39,6 %, direktiivejä 16,5 %, ekspressiivejä 8,3 % sekä komissiiveja 2,7 %. Puheaktien illokutiivisia sävyjä tunnistettiin aineistosta yhteensä 21 erilaista. Suurimmat ryhmät olivat julistukset, toteamiset, selvitykset, käskyt ja kehotukset. Vuosien 2020 ja 2021 poikkeusolojen ajan puheakteissa ei ollut keskenään merkittäviä eroja, vaan ne noudattelevat pääosin samaa kaavaa.

Assertiiveja oli määrällisesti eniten ja niiden tehtävänä oli siirtää informaatiota kuulijoille koronaviruspandemian tilannekuvasta sekä siitä, miksi poikkeusolot ovat tarpeen, tai miksi rajoituksia voidaan alkaa purkaa. Deklaratiivit ja direktiivit muodostivat valtioneuvoston tiedotustilaisuuksien ytimen. Deklaratiivien avulla julistettiin poikkeusolot sekä rajoitukset, eli saatiin konkreettinen muutos reaali maailmaan puheaktien avulla.

Deklaratiiveja puolestaan seurasivat direktiivit, joiden avulla annettiin käskyjä, ohjeita, kehotuksia ja suosituksia kansalle siitä, miten toimia muuttuneessa yhteiskunnassa poikkeusolojen aikaan. Direktiivien keskeinen havainto oli se, että niiden käyttöön vaikutti keskeisesti se, oliko niillä lakiperusta. Mikäli direktiiviä käytettiin vetoamalla lain velvoitteeseen, ei puheaktissa ollut havaittavissa problemaattisuutta. Mikäli direktiivillä ei ollut lakiperustaa, ongelmaa ei myöskään ollut, jos direktiivi esitettiin puhtaasti suositukseksi tai kehotukseksi tulkittavana ilmaisuna. Ongelmallinen ryhmä olivat direktiivit, joiden puheakti oli tulkittavissa käskyksi tai määräykseksi, mutta direktiiville ei ollut löydettävissä lain perustetta. Tällöin puheaktin illokuutio jäi paikoin harmaalle alueelle, jossa kuulija ei voi olla varma siitä, onko kyseessä käsky vai suositus.

Ekspressiivejä ja komissiiveja oli tutkimusaineistossa vähän. Nämä kaksi ryhmää ovat luonteeltaan tunnepitoisia puheakteja, joita olisi voitu käyttää

kansalaisiin vetoamisessa. Voidaankin todeta, että valtioneuvoston tiedotustilaisuuksien luonne oli enemmän asiapitoinen ja informaatiota välittävä, julistuksia tekevä ja käskyjä ja kehoituksia antava, kuin tunteisiin vetoava. Ekspressiivien määrä oli korkea juuri ennen kuin poikkeusolot julistettiin päättyneeksi. Tuolloin valtioneuvosto ilmaisi kiitollisuutensa kansalaisille rajoitusten noudattamisesta. Komissiivien osuus jäi pienimmäksi kaikista illokutionaarisista luokista. Valtioneuvosto olisi voinut käyttää komissiiveja kansalaisten sitouttamiseen omaa esimerkkiä näyttämällä, mutta tällaiset puheaktit jäivät tutkimusaineistossa vähäisiksi. Komissiiveista löytyi ryhmä komissiiveja, joissa sitoutettiin niin valtionjohto kuin yhteiskunta pärjäämään koronaviruspandemian yli. Näihin liittyi myös problemaattisuus siitä, voiko valtionjohto luvata koko kansan puolesta, mikä tulkittiin osin vilpillisiksi puheakteiksi. Osin vilpilliset komissiivit olivat kuitenkin verrattain marginaalinen ryhmä ja tutkimuksen kokonaiskuvan kannalta merkityksetön.

Tutkimukseni analyysin lopputuloksena on nähtävillä läpi poikkeusolojen ajan kantavia diskursseja: valtioneuvoston päätösten perustelu, sen legitimointi, toimien oikea-aikaisuuteen ja -suhtaisuuteen vetoaminen, tieteelliseen tutkimukseen pohjaaminen, poikkeusolojen ajan vakavuuden diskurssi, rokotteen ottamisen, testeissä käymisen ja karanteeniin jäämisen velvoittava diskurssi, yleisesti käskyjen ja ohjeistusten noudattamisen tärkeyden diskurssi, yhdessä kansakuntana selviämisen diskurssi, taloudesta huolehtimisen diskurssi sekä koulutuksen ja opetuksen jatkuvuuden ja turvaamisen diskurssi.

Yksi tutkimuksen havainnoista oli myös puheaktien ja kieliopillisten ilmaisujen suhde toisiinsa. Ilmaisujen selkeys vaikuttaa merkittävästi siihen, kuinka helposti puheaktit ovat tunnistettavissa sekä siihen, miten puheaktin illokuutio ja sen illokutiivinen sävy on ymmärrettävissä kuulijalle. Mitä selkeämpiä ilmaisuja puheaktit ovat, sitä enemmän puheakteja on tunnistettavissa puheenvuoroista. Tämän johtopäätöksen yhteydessä todettiin, ettei puhujien ilmaisujen määrä ollut ratkaiseva tekijä puheaktien määrässä, päinvastoin. Mitä pidempiä ja tajunnanvirtamaisempia puhujan ilmaisut olivat, sen hankalampi niistä oli tunnistaa puheakteja ja puheaktien illokuutioita.

Tutkimukseni haasteena on sen ainutkertaisuus sekä analysoijan oman subjektiivisten kokemusten ja lähtökohtien vaikutus analyysityössä. Puheaktiteorian heikoksi lenkiksi on muun muassa todettu juuri tulkitsijan subjektiivisten näkemysten vaikutus tulkintaan (Breeze, 2011, s. 498–501). Tämän vuoksi olen pyrkinyt subjektiivisten näkökulmien tietoiseen minimoimiseen ja pyrkinyt objektiivisuuteen läpi tutkimustyön. Myönnettäköön kuitenkin, että mikäli toinen toistaisi puheaktiteorian mukaisen menetelmän aineistolle, voisi tulkinnoissa olla hajontaa. Laadullisen tutkimuksen tarkoitus ei kuitenkaan ole tehdä yleistyksiä tutkitavasta kohteesta vaan havainnoida ainutkertaisia ilmiöitä, minkä vuoksi kunkin tutkijan tulkinta samasta asiasta on todennäköisesti vinoutunut tutkijan omien yksilöllisten lähtökohtiensa vuoksi.

Mahdollisten jatkotutkimuksen kannalta tutkielmani tulokset ovat vaapaassa käytössä tiedeyhteisöllä. Oma tutkimusaineistoni on dokumentoitu kirjalliseen muotoon, jolloin analyysityön lähtökohdat ovat samat, mikäli

tutkimusta tarvitsisi toistaa tai sen tuloksia ja aineistoa hyödynnettäisiin tulevissa tutkimustöissä. Myös kaikki saamani mitattavissa olevat tulokset on dokumentoitu sekä toistettu vähintään kahteen kertaan.

Tutkimustani voidaan pitää merkittävänä, sillä se kontribuoi yhteiskunnallisesti tärkeään aiheeseen, josta Suomessa on vielä vähän tutkimusta. Valtionjohdon kriisiviestintä on yhteiskunnan kannalta merkittävä aihe, jonka tutkimus on oikeutettua, ellei jopa velvoitettua. Kriisintutkimus hyödyttää yhteiskuntaa, sillä jokaisesta kriisistä opitaan ja toimintoja kehitetään seuraavaa kriisiä varten (Hanén, 2017, s. 139–140).

Jatkotutkimuksena pro gradu -tutkielmalleni olisi sopivaa niin samankaltaisten laadullisten tutkimusten keskenään vertailu kuin esimerkiksi tutkimuksessa löydettyjen illokuutioiden perlokuutioiden tutkiminen. Erityisesti perlokuutioiden tutkiminen olisi perusteltu jatkotutkimusaihe, sillä siinä mitattaisiin tässä tutkimuksessa löydettyjen illokuutioiden vaikuttavuutta. Perlokuutioiden tutkiminen olisi myös mahdollistaa toteuttaa poikkitieteellisesti eri tutkimusalojen välillä.

LÄHTEET

- Anttikoski, P. (2021). *Strateginen viestintä ja valmiuslain 106 §: onko viestinnän keskittäminen hallinnon järjestämistä vai sanavapauteen puuttumista?*. MTS:n webinaari 6.5.2021.
- Austin, J. L. (2016). *Näin tehdään sanoilla*. Harvardissa 1955 pidetyt William James -luennot. Tallinna. Eurooppalaisen filosofian seura ry Niin & näin.
- Bach, K. & Harnish, R. (1979). *Linguistic Communication and Speech Acts*. Cambridge. MIT Press.
- Breeze, R. (2011). Critical Discourse Analysis and Its Crisis. *Pragmatics*. 21(4). 493–525.
- Burkhardt, A. (1990). Speech Act Theory – the Decline of a paradigm. Teoksessa Burkhardt, A. (toim.), *Speech Acts, Meaning, and Intentions: Critical Approaches to the Philosophy of John R. Searle*. (s. 91–128). Berliini. Walter de Gruyter & Co.
- Burr, V. (1995). *An Introduction to Social Constructionism*. London. Routledge.
- Coombs, T. W. (2009). Conceptualizing Crisis Communication. Teoksessa R.L. Heath & H.D. O’Hair (toim.), *Handbook of risk and crisis communication*. (s. 99–118). Routledge.
- Coombs, T. W., Holladay, J. S. (2012). *The paracrisis: The challenges created by publicly managing crisis prevention*. Kelley School of Business, Indiana University. Elsevier Inc. 38(3) 408-415. Haettu osoitteesta https://www.researchgate.net/publication/257181505_The_paracrisis_The_challenges_created_by_publicly_managing_crisis_prevention.
- Coombs, T. W. (2015). *The value of communication during a crisis: Insights from strategic communication research*. Kelley School of Business, Indiana University. Elsevier Inc. 58(2), 141-148. Haettu osoitteesta <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0007681314001505>.
- Daszak, P. (27.2.2020). We Knew Disease X Was Coming. It’s Here Now. *The New York Times*. Haettu osoitteesta <https://www.nytimes.com/2020/02/27/opinion/coronavirus-pandemics.html>.

- Falkenberg, G. (1990). Searle on Sincerity. Teoksessa Burkhardt, A. (toim.), *Speech Acts, Meaning, and Intentions: Critical Approaches to the Philosophy of John R. Searle*. (s. 129–146). Berliini. Walter de Gruyter & Co.
- Grice, P. (1989). *Studies in the Way of Words*. London. Harvard University Press.
- Hakala, S. (2001). Strategista julkisuutta. Kun raha saa vallan valtionhallinnon tiedotuksessa. *Tiedotustutkimus*. 24(2), 4–17. Haettu osoitteesta <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/61620>.
- Hakala, S. (2006). "Kansalaisia varten" – Kuinka valtionhallinnon viestintää voisi arvioida? *Media & Viestintä*. 29(3), 7–21. Haettu osoitteesta <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/62382>.
- Hakala, S. (2009). *Koulusurmat verkkoyhteiskunnassa: Analyysi Jokelan ja Kauhajoen kriisien viestinnästä*. Viestinnän tutkimuskeskus, Helsingin yliopisto. Helsinki.
- Hakala, S. (2011). Kriisien maailma – analyyttinen katsaus kriisitutkimukseen. *Media & viestintä*. 34(2). 68–81. Haettu osoitteesta <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/62910>.
- Hakulinen, A. (2017.) Miten sanoilla toimitaan – J. L. Austinin klassikko suomeksi. *Virittäjä*. 121(3). Haettu osoitteesta <https://journal.fi/virittaja/article/view/63049/26831>.
- Hallintolaki 434/2003. Haettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>.
- Hanén, T. (2017). *Yllätysten edessä. Kompleksisuusteoreettinen tulkinta yllättävien ja dynaamisten tilanteiden johtamisesta*. (Väitöskirja). Maanpuolustuskorkeakoulu. Haettu osoitteesta <https://www.doria.fi/handle/10024/130810>.
- Harnish, R. M. (1990). Speech Acts and Intentionality. Teoksessa Burkhardt, A. (toim.), *Speech Acts, Meaning, and Intentions: Critical Approaches to the Philosophy of John R. Searle*. (s. 1691–193). Berliini. Walter de Gruyter & Co.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*. (15. uud. painos). Helsinki. Tammi.
- Hjelt-Putilin, P. (2005). *Turvallisuutta viestinnällä*. Helsinki. Edita.
- Huhtala, H., Hakala, S., Laakso A., & Falck A. (2005). *Tiedonkulku ja viestintä Aasian hyökyaaltokatastrofissa*. 7/2005. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Haettu osoitteesta <http://eprints.lse.ac.uk/49966/>.

- Huhtala, H., Hakala, S. (2007). *Kriisi ja viestintä. Yhteiskunnallisten kriisien johtaminen julkisuudessa*. Helsinki. Gaudeamus.
- Hämäläinen, V., Maula, H. (2004). *Strategiaviestintä*. Keuruu. Otava.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (1993). *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere. Vastapaino.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (1999). Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä*. (s. 54–97). Tampere. Vastapaino.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (1999). *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere. Vastapaino.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat, ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.), *Diskurssianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö*. (s. 25–50). Tampere. vastapaino.
- Julkisuuslaki 621/1999. Haettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621>.
- Katz, J. J. (1990). Literal Meaning and Logical Theory. Teoksessa Burkhardt, A. (toim.), *Speech Acts, Meaning, and Intentions: Critical Approaches to the Philosophy of John R. Searle*. (s. 229–258). Berliini. Walter de Gruyter & Co.
- Kielitoimiston sanakirja (30.3.2024). *Kielitoimiston sanakirja*. Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy. Haettu osoitteesta <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/kriisi?searchMode=all>.
- Koselleck, R. & Richter, M. W. (2006). Crisis. *Journal of the History of Ideas*. 67(2), 357–400. Haettu osoitteesta <https://www.jstor.org/stable/30141882>.
- König, J. C. L., Wiedmann, K. (2015). Governmental Management by Trust Communication: German Organizational Rhetoric in the 2008 Financial Crisis. *On the Horizon*. 23(1), 33–45. Emerald Group Publishing Limited. United Kingdom. Haettu osoitteesta <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/OTH-02-2014-0005/full/html>.
- Labov, W. & Fanshel, D. (1977). *Therapeutic Discourse*. New York. Academic Press.
- Liedtke, F. W. (1990). Representational Semantics and Illocutionary Acts. Teoksessa Burkhardt, A. (toim.), *Speech Acts, Meaning, and Intentions: Critical*

Approaches to the Philosophy of John R. Searle. (s. 194–209). Berliini. Walter de Gruyter & Co.

- Löppönen, P, Mäkelä, P. H. & Paunio, K. (2002). Tutkimuseetiikka vuosituhatosen vaihteessa. Teoksessa Karjalainen, S. Launis, V. Pelkonen, R. & Pietarinen, J. (toim.), *Tutkijan eettiset valinnat* (s. 13–29). Tammer-Paino. Tampere.
- Metsämuuronen, J. (2008). *Laadullisen tutkimuksen perusteet, Metodologia -sarja 4.* (35. uud. painos). Jyväskylä. Gummerus kirjapaino Oy.
- Moeschler, J. (2002). Speech Act Theory and the Analysis of Conversations. Teoksessa Vanderveken, D. & Kubo, S. (toim.), *Essays in Speech Act Theory.* (s. 239–261). Alankomaat. John Benjamins Publishing Co.
- Moulin, B. & Rousseau, D. (2002). An Approach for Modeling and Simulating Conversations. Teoksessa Vanderveken, D. & Kubo, S. (toim.), *Essays in Speech Act Theory.* (s. 175–205). Alankomaat. John Benjamins Publishing Co.
- Mörttinen, M. (2021). Valtioneuvoston ydin kriisitilanteessa. Covid-19-pandemian paineet suomalaiselle päätöksenteolle. *Sitra*. Haettu osoitteesta <https://www.sitra.fi/julkaisut/valtioneuvoston-ydin-kriisitilanteessa>.
- OECD. (2011). Future Global Shocks. Improving Risk Governance. *OECD Reviews of Risk Management Policies*. Haettu osoitteesta https://www.oecd-ilibrary.org/governance/future-global-shocks_9789264114586-en.
- Oliver, C. & Lawton, K. (18.5. 2023). Colombia's president apologises and deletes tweet claiming four children had been found alive in the Amazon jungle 17 days after a plane crash - as he admits search is continuing. *Daily Mail*.
- Pearson, C. M. & Clair, J. (1998). Reframing Crisis Management. *Academy of Management Journal.* 23(1), 59–76. Haettu osoitteesta <https://www.jstor.org/stable/259099>.
- Phillips, N. & Hardy, C. (2002). Discourse Analysis: Investigating Processes of Social Construction. *Qualitative Research Methods.* (vol. 50). Thousand Oaks. Sage Publications.
- Pietarinen, J. (2002). Eettiset perusvaatimukset tutkimustyössä. Teoksessa Karjalainen, S. Launis, V. Pelkonen, R. & Pietarinen, J. (toim.), *Tutkijan eettiset valinnat* (s. 58–69). Tammer-Paino. Tampere.
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. (2009). *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere. Vastapaino.

- Puusa, A. (2011). Laadullisen aineiston analysointi. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.), *Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan.* (s. 114–125). Johtamistaidon opisto. Hansaprint.
- Puusa, A. & Juuti, P. (2020). Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus. Tallinna.
- Pynnönen, A. (2013). Diskurssianalyysi: Tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen. *Working paper.* (379)2013. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu. Haettu osoitteesta: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5471-0>.
- Rantapelkonen, J. (toim.). (2014). *Strategisen viestinnän salat.* 14(2). Maanpuolustuskorkeakoulu. Haettu osoitteesta <https://www.doria.fi/handle/10024/100109>.
- Raittila, P. (1996). *Uutinen Estonia. Kriisiviestintä ja journalismin etiikka koetuksella.* Tampere University Press. Haettu osoitteesta <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/65686>.
- Remes, L. (2006). Diskurssianalyysin perusteet. Teoksessa Metsämuuronen, J. (toim.), *Laadullisen tutkimuksen käsikirja.* (s. 288–374). Helsinki. International Methlep.
- Reyes, A. (2011). Strategies of Legitimization in Political Discourse: From Words to Actions. *Discourse and Society.* (6)22. (s. 781–807). Haettu osoitteesta <https://doi.org/10.1177/0957926511419927>.
- Rolin, K. (2002). Tieteen etiikka metodologian näkökulmasta. Teoksessa Karjalainen, S. Launis, V. Pelkonen, R. & Pietarinen, J. (toim.), *Tutkijan eettiset valinnat* (s. 92–104). Tammer-Paino. Tampere.
- Schiffrin, D. (1994). *Approachers to Discourse.* Cambridge. Blackwell Publishers.
- Schiffrin, D., Tannen, D. & Hamilton, H. (2003). *The Handbook of Discourse Analysis.* Iso-Britannia: Blackwell Publishing.
- Searle, J. R. (1969). *Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language.* London. Cambridge University Press.
- Searle, J. R. (1976). A Classification of Illocutionary Acts. *Language in Society.* 1(5). (s.1-23.). Haettu osoitteesta: Haettu osoitteesta <https://www.jstor.org/stable/4166848>.
- Searle, J. R. (1979). *Expression and meaning.* Cambridge University Press.

- Searle, J. R. (1991). Indirect Speech acts. Teoksessa Davis, S. (toim.) *Pragmatics. A Reader*. New York. Oxford University Press.
- Searle, J. R. (2002). How Performatives Work. Teoksessa Vanderveken, D. & Kubo, S. (toim.), *Essays in Speech Act Theory*. (s. 85–107). Alankomaat. John Benjamins Publishing Co.
- Seeck, H., (2007). Valtionhallinnon viestintä Suomessa - byrokraattista tiedonsiirtoa vai jälkibyrokraattista viestintää? *Tiedotustutkimus*. 30(3), 19–32. Haettu osoitteesta <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/62658>.
- Sinnot-Armstrong, W. & Fogelin, R. (2015). *Understanding Arguments. An Introduction to Informal Logic*. The United States of America. Cengage Advantage Books.
- STM. (2006). Kansallinen varautumissuunnitelma influenssapandemiaa varten. *Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja*. 2006:11. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. Haettu osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201504224204>.
- STM. (2012). Kansallinen varautumissuunnitelma influenssapandemiaa varten. *Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja*. 2012:9. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. Haettu osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3347-7>.
- Suoninen, E. (1999). Näkökulmia sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.), *Diskurssilanalyysi liikkeessä*. (s. 17–36). Tampere. Vastapaino.
- Tokakis, V., Polychroniou, P. (2018). Managing Conflict in the Public Sector during Crises: the Impact on Crisis Management Team Effectiveness. *International Journal of Emergency Management*. 14(2), 152–166. Haettu osoitteesta https://www.researchgate.net/publication/324238904_Managing_conflict_in_the_public_sector_during_crises_The_impact_on_crisis_management_team_effectiveness.
- Trognon, A. (2002). Speech Act and the Logic of Mutual Understanding. Teoksessa Vanderveken, D. & Kubo, S. (toim.), *Essays in Speech Act Theory*. (s. 121–133). Alankomaat. John Benjamins Publishing Co.
- Valli, R. (2018). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. (5. uud. painos). Keuruu: PS-kustannus.

- Valmiuslaki 1552/2011. Haettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20111552>.
- Vanderveken, D. & Searle, J. R. (1985). *Foundations of Illocutionary Logic*. Cambridge. Cambridge University Press.
- Vanderveken, D. (1994). *Principles of Speech Act Theory*. Montreal. Université du Québec à Montréal.
- Vanderveken, D. (2002). *Universal Grammar and Speech Act Theory*. Teoksessa Vanderveken, D. & Kubo, S. (toim.), *Essays in Speech Act Theory*. (s. 25–62). Alankomaat. John Benjamins Publishing Co.
- Vanderveken, D. & Kubo, S. (2002). Introduction. Teoksessa Vanderveken, D. & Kubo, S. (toim.), *Essays in Speech Act Theory*. (s. 1–21). Alankomaat. John Benjamins Publishing Co.
- Valtioneuvosto. (2005 a). VISA - valtionhallinnon viestinnän seuranta- ja arviointijärjestelmä. Valtionhallinnon viestintä 2007 -hanke, Osa 1. *Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja* 3/2005. Haettu osoitteesta https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/173056/93148_VISA_I_.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Valtioneuvosto. (2005 b). VISA - valtionhallinnon viestinnän seuranta- ja arviointijärjestelmä. Valtionhallinnon viestintä 2007 -hanke, Osa 2. Tutkimusraportit. *Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja*. 4/2005. Haettu osoitteesta <http://www.vnk.fi/julkaisut/julkaisusarja/julkaisu/fi.jsp?oid=130677>.
- Valtioneuvosto. (2007). Valtionhallinnon viestintä kriisitilanteissa ja poikkeusoloissa. *Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja*. 15/2007. Haettu osoitteesta <https://vnk.fi/julkaisu?pubid=5614>.
- Valtioneuvosto. (2013 a). Valtionhallinnon viestintä häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. *Valtioneuvoston kanslian määräykset, ohjeet ja suositukset* 1/2013. Haettu osoitteesta <https://vm.fi/julkaisu?pubid=2412>.
- Valtioneuvosto. (2013 b). Valtioneuvoston strategisen viestinnän linjaukset. *Valtioneuvoston kanslian määräykset, ohjeet ja suositukset* 4/2013. Haettu osoitteesta <https://vm.fi/julkaisu?pubid=2601>.
- Valtioneuvosto. (2016). Avoimesti, rohkeasti ja yhdessä - Valtioneuvoston viestintäsuositus. *Valtioneuvoston julkaisusarja*. 14/2016. Haettu osoitteesta <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79155>.

- Valtioneuvosto. (2019 a). Hallituksen viestintästrategia Pääministeri Antti Rinteen hallitus. *Valtioneuvoston julkaisusarja*. 30/2019. Haettu osoitteesta <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161825>.
- Valtioneuvosto. (2019 b). Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019: Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. *Valtioneuvoston julkaisuja*. 31/2019. Haettu osoitteesta <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161931>.
- Valtioneuvosto. (2019 c). Valtionhallinnon tehostetun viestinnän ohje. Viestintä normaalioloissa ja häiriötilanteissa. *Valtioneuvoston kanslian julkaisuja*. 23/2019. Helsinki. Haettu osoitteesta <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161972>.
- Valtioneuvosto. (2019 d). Työryhmän ehdotus valtionhallinnon tehostetun viestinnän ohjeeksi: Viestintä normaalioloissa, häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. *Valtioneuvoston kanslian julkaisuja*. 20/2019. Haettu osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-779-6>.
- Valtioneuvoston tiedotustilaisuus (20.5.2020) *Hallituksen koronainfo yli 70-vuotiaille*. [video]. Youtube. Haettu osoitteesta https://www.youtube.com/live/Y_aDsic1qA?si=A2XWWdPm7vpLpHGN.
- Valtioneuvoston viestintäosasto (2019). *Hallituksen viestinnän arvot ovat luotettavuus, avoimuus, selkeys, rohkeus ja vuorovaikutteisuus*. Valtioneuvosto. <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/hallituksen-viestinnan-arvot-ovat-luotettavuus-avoimuus-selkeys-rohkeus-ja-vuorovaikutteisuus>.
- Volanen, R. (2013). *Kriisijohtaminen Suomessa. I-osa, tapaustutkimus: Tsunami 2004*. Academia.edu. Helsinki. Haettu osoitteesta https://www.academia.edu/4616493/Tapaustutkimus_vuoden_2004_tsunamin_pelastushanke.
- WHO. (1.11.2020). *Prioritizing diseases for research and development in emergency contexts*. Haettu osoitteesta <https://www.who.int/activities/prioritizing-diseases-for-research-and-development-in-emergency-contexts>.

LIITE 1 MINISTEREIDEN JA VIRKAMIESTEN ESIINTYMISKERRAT POIKKEUSOLOJEN TIEDOTUSTILAISUUKSISSA

Henkilö	Virka-asema	Esiintymiskerrat
Sanna Marin	Pääministeri	24
Liisa-Maria Voipio-Pulkki	Sosiaali- ja terveysministeriön strategiajohtaja	16
Anna Maja Henriksson	Oikeusministeri	15
Li Andersson	Opetusministeri	11
Maria Ohisalo	Sisäministeri	10
Kirsi Varhila	Sosiaali- ja terveysministeriön kansliapäällikkö	10
Taneli Puumalainen	THL	10
Mika Salminen	THL:n johtaja	9
Pasi Pohjola	STM	8
Krista Kiuru	Perhe- ja peruspalveluministeri	7
Katri Kulmuni	Valtiovarainministeri	6
Anita Lehikoinen	Opetus- ja kulttuuriministeriön kansliapäällikkö	6
Tuula Haatainen	Työministeri	5
Timo Harakka	Liikenne- ja viestintäministeri	4
Hanna Kosonen	Tiede- ja kulttuuriministeri	4
Pekka Haavisto	Ulkoministeri	3
Mika Lintilä	Elinkeinoministeri	3
Jussi Saramo	Opetusministeri	3
Otto Helve	THL	3
Tuija Kumpulainen	STM	3
Timo Lankinen	Alivaltiosihteeri VNK	3
Annika Saarikko	Tiede- ja kulttuuriministeri	2
Aino-Kaisa Pekonen	Sosiaali- ja terveysministeri	2
Ahti Kurvinen	Valtioneuvoston turvallisuusjohtaja	2
Janne Känkänen	Johtaja työ- ja elinkeinoministeriöstä	2
Martti Hetemäki	Alivaltiosihteeri/kansliapäällikkö	2
Liisa Näveri	Fimea	2
Taina Kulmala	VNK	2
Antti Kaikkonen	Puolustusministeri	1
Jari Leppä	Maa- ja metsätalousministeri	1
Matti Vanhanen	Valtiovarainministeri	1
Ville Skinnari	Kehitysyhteistyö- ja ulkomaankauppaministeri	1
Krista Mikkonen	Ympäristö- ja ilmastoministeri	1

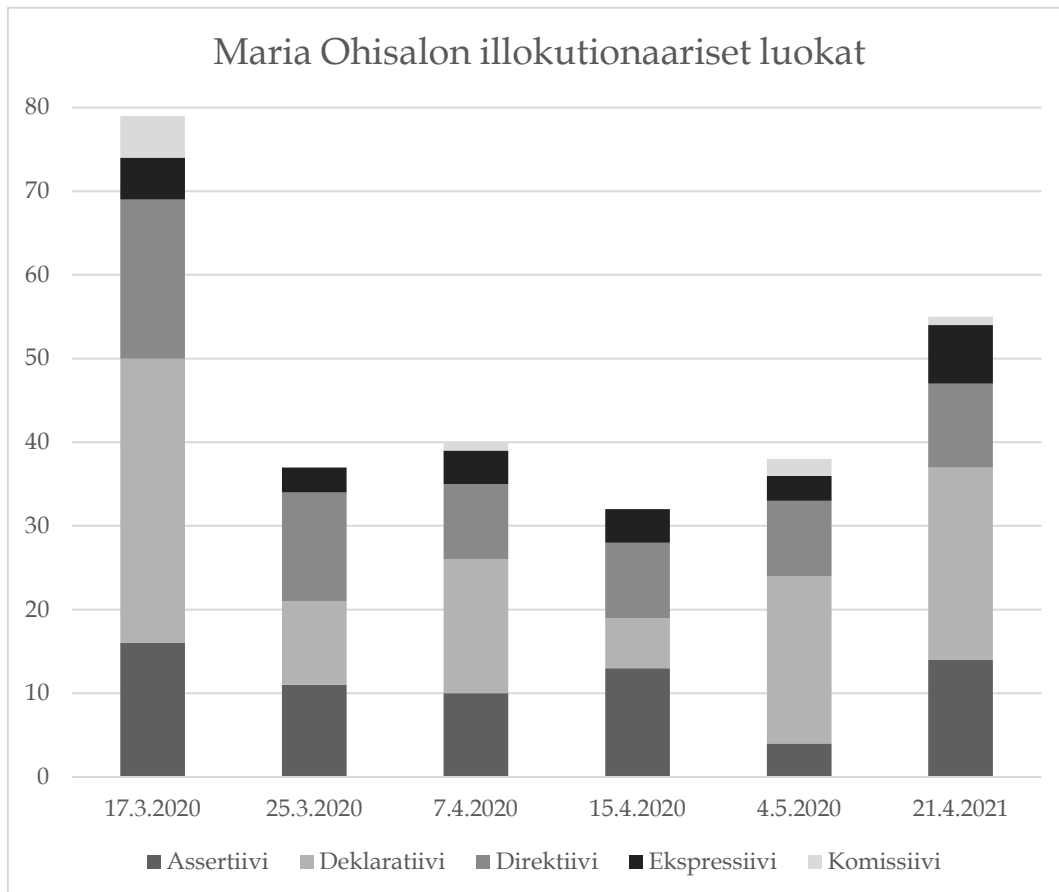
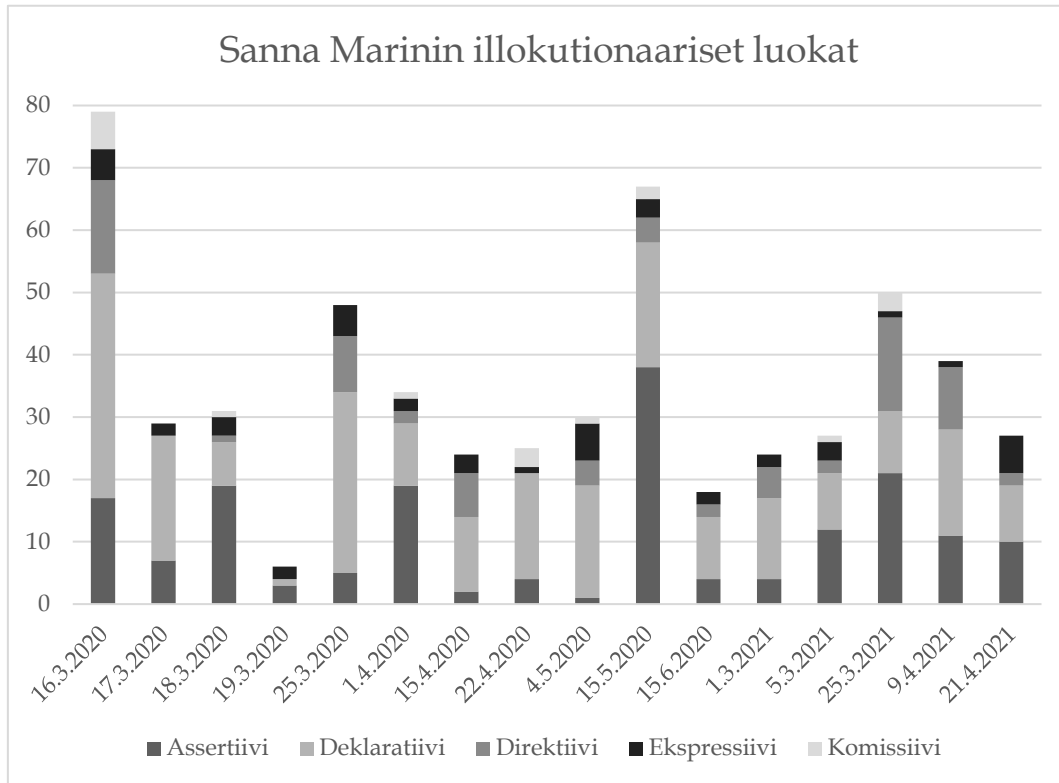
Sauli Niinistö	Tasavallan presidentti	1
Mikko Koskinen	Valtiosihteeri	1
Tomi Lounema	Huoltovarmuuskeskuksen toimitusjohtaja	1
Niina Vaskunlahti	Ulkoministeriön alivaltiosihteeri	1
Petri Peltonen	Työ- ja elinkeinoministeriön alivaltiosihteeri	1
Ilona Lundström	Huoltovarmuuskeskuksen hallituksen puheenjohtaja	1
Heidi Nummela	Työ- ja elinkeinoministeriön hallintojohtaja	1
Pekka Timonen	Oikeusministeriön kansliapäällikkö	1
Jukka Railavo	Finanssineuvos	1
Mikko Spolander	Ylijohtaja, Valtiovarainministeriö	1
Maria Paavananen	Finanssineuvos	1
Antti Neimola	Työ- ja elinkeinoministeriön ylijohtaja	1
Vesa Vihriälä	Työryhmän johtaja, VTT, työelämäprofessori	1
Olli-Pekka Heinonen	Opetushallitus	1
Timo Kaisanlahti	Työ- ja elinkeinoministeriön asiantuntija	1
Ismo Tuominen	Hallitusneuvos STM	1
Minna-Liisa Luoma	THL	1
Päivi Topo	Ikäinstituutti	1
Sari Aalto-Matturi	Mieli Ry	1
Panu Könönen	Suomen Latu	1
Petri Peltonen	Alivaltiosihteeri	1
Vesa Mäkipaja	Lifa Air	1
Jyrki Alkio	Työ- ja elinkeinoministeriö	1
Marjukka Mäkelä	Emeritusprofessori	1
Päivi Salo	STM	1
Päivi Sillanaukee	STM	1
Jussi Sanelta	THL	1
Mikko Puumalainen	Oikeuskanslerin virasto	1
Liisa Huhtala	Hallitusneuvos, Työ- ja elinkeinoministeriö	1
Olavi Sydänmaa-Lakka	Mielenterveyden keskusliitto	1
Matti Reinikainen	Kuopion yliopistollinen sairaala	1
Olli Kärkkäinen	Valtiovarainministeriö	1
Juha Majanen	Valtiovarainministeriö	1
Asko Järvinen	HUS	1
Hanna Nohynek	THL	1
Eija Pelkonen	Fimea	1
Jari Keinänen	Sosiaali- ja terveysministeriö	1
Henrik Haapajärvi	VNK	1
Kirsi Pimiä	Sisäministeriö	1
Maija Kaukonen	Fimea	1

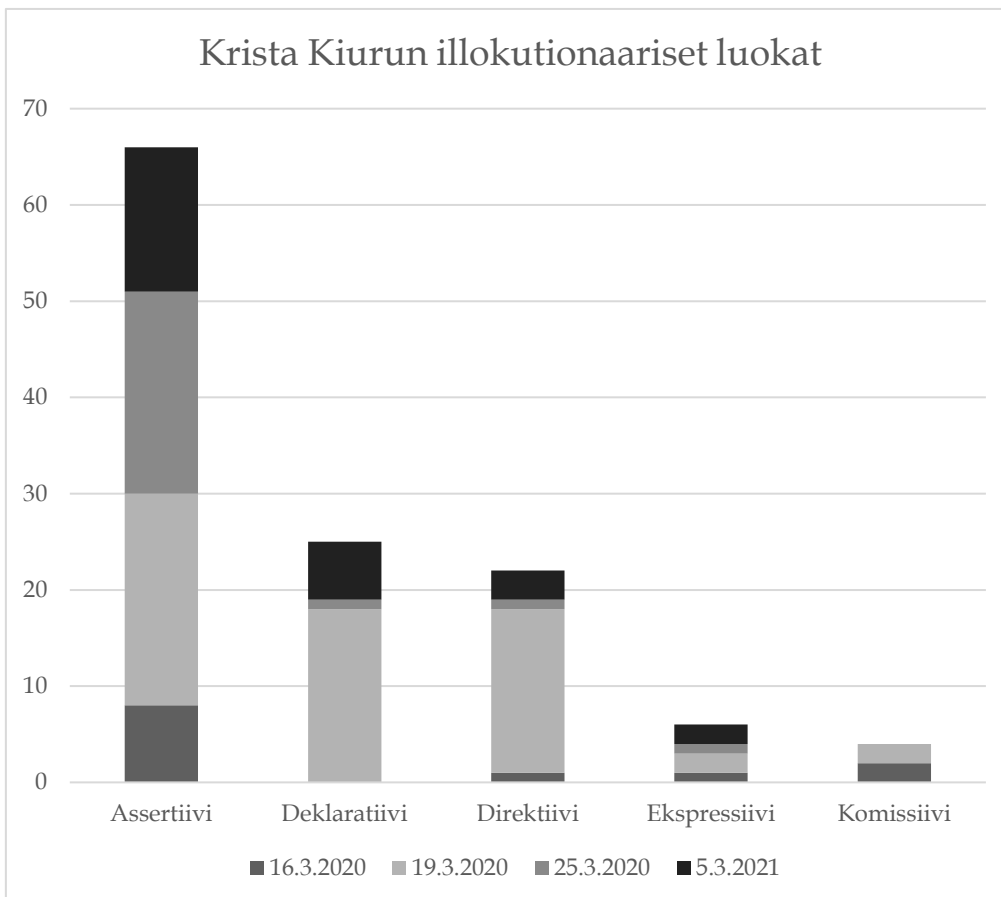
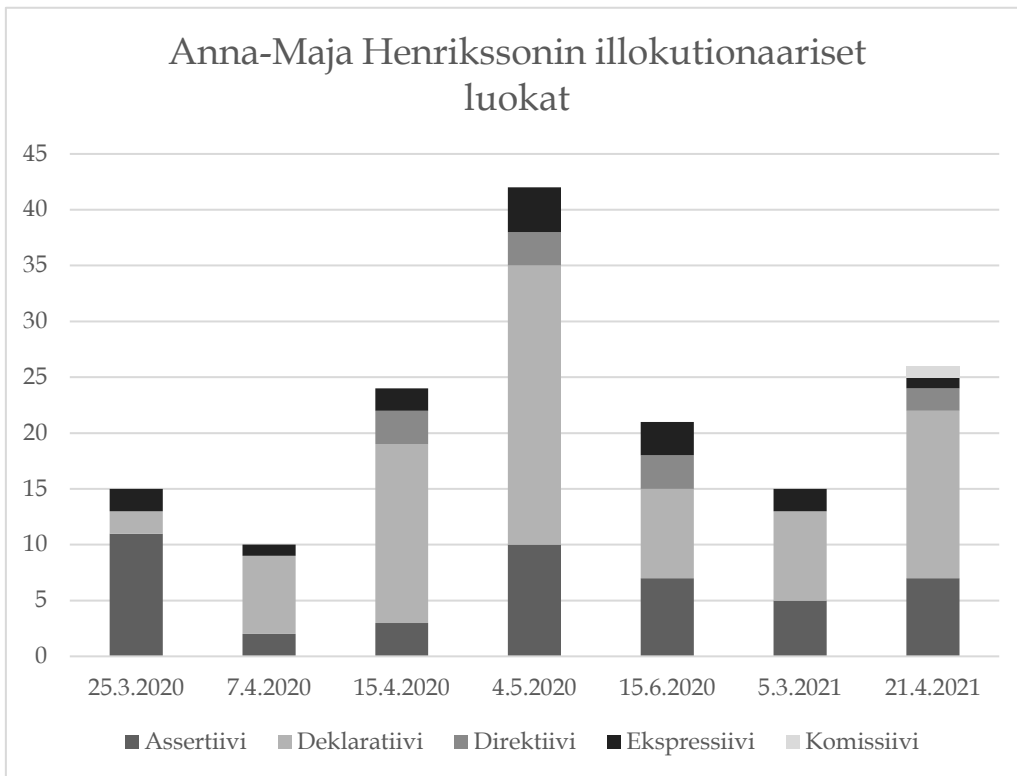
Sari Ekholm	Sosiaali- ja terveysministeriö	1
Miia Kontio	THL	1

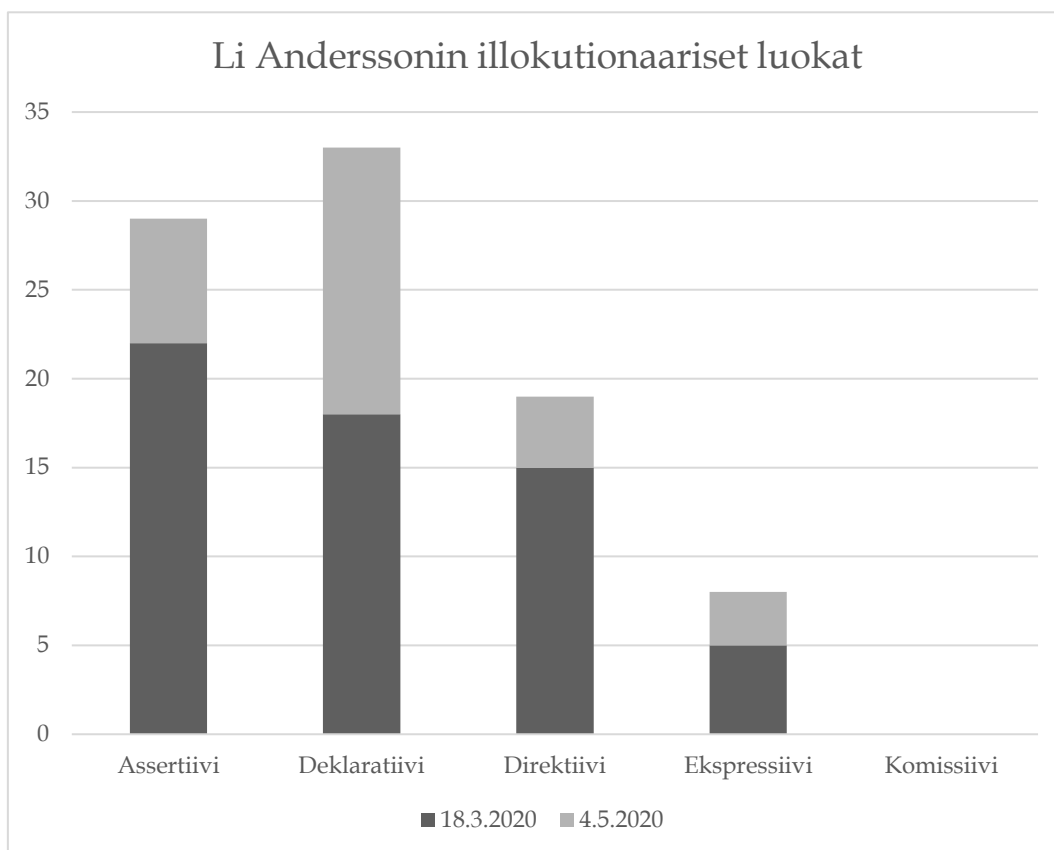
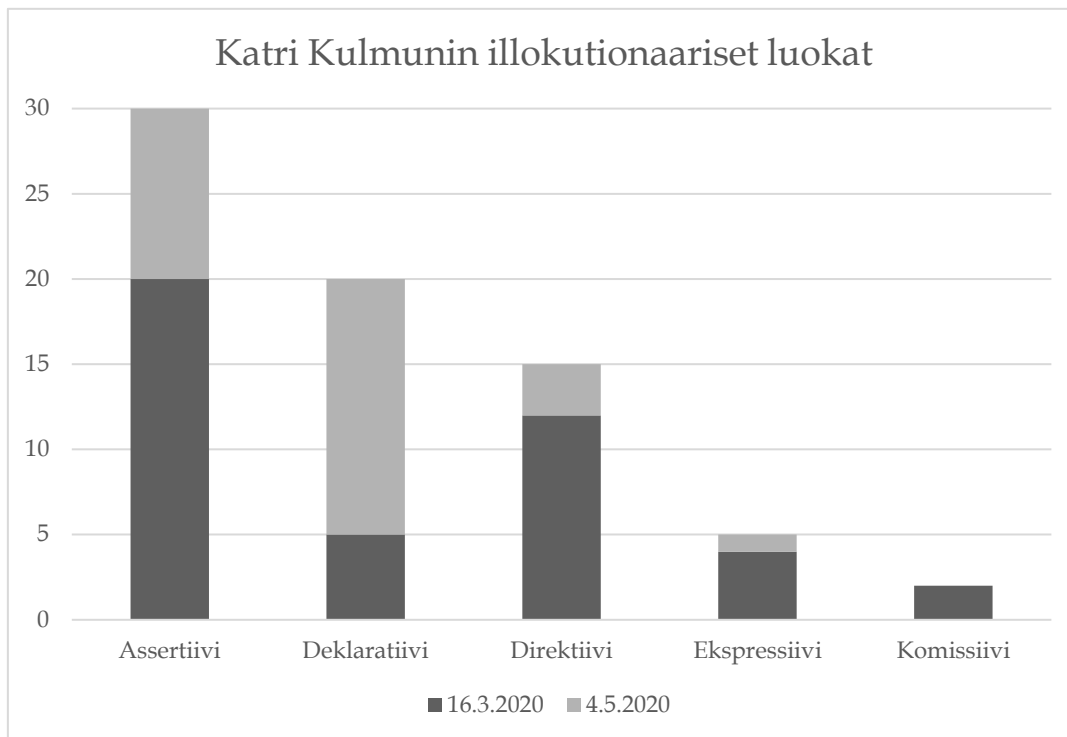
LIITE 2 TUTKIMUSAINEISTON PUHEAKTIT

	16.3.2020	17.3.2020	18.3.2020	19.3.2020	25.3.2020	1.4.2020	7.4.2020	15.4.2020	22.4.2020	4.5.2020	15.5.2020	15.6.2020	1.3.2021	5.3.2021	25.3.2021	9.4.2021	21.4.2021	Summa henkilöittäin ja puheaktiluokittain
Sanna Marin																		
Assertiivi	17	7	19	3	5	19	N/A	2	4	1	38	4	4	12	21	11	10	177
Deklaratiivi	36	20	7	1	29	10	N/A	12	17	18	19	10	13	9	10	17	9	237
Direktiivi	15	0	1	0	9	2	N/A	7	0	4	5	2	5	2	15	10	2	79
Ekspressiivi	5	2	3	2	5	2	N/A	3	1	6	3	2	2	3	1	1	6	47
Komissiivi	6	0	1	0	0	1	N/A	0	3	1	2	0	0	1	3	0	0	18
Puheaktia yhteensä	79	29	31	6	48	34	0	24	25	30	67	18	24	27	50	39	27	558
Anna-Maja Henriksson																		
Assertiivi	N/A	N/A	N/A	N/A	11	N/A	2	3	N/A	10	N/A	7	N/A	6	N/A	N/A	7	46
Deklaratiivi	N/A	N/A	N/A	N/A	2	N/A	5	16	N/A	25	N/A	8	N/A	8	N/A	N/A	15	79
Direktiivi	N/A	N/A	N/A	N/A	0	N/A	2	3	N/A	3	N/A	3	N/A	0	N/A	N/A	2	13
Ekspressiivi	N/A	N/A	N/A	N/A	2	N/A	1	2	N/A	4	N/A	3	N/A	2	N/A	N/A	1	15
Komissiivi	N/A	N/A	N/A	N/A	0	N/A	0	0	N/A	0	N/A	0	N/A	0	N/A	N/A	1	1
Puheaktia yhteensä	0	0	0	0	15	0	10	24	0	42	0	21	0	16	0	0	26	154
Katri Kulmuni																		
Assertiivi	20	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	10	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	30
Deklaratiivi	12	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	15	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	27
Direktiivi	4	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	3	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	7
Ekspressiivi	2	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	1	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	3
Komissiivi	5	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	0	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	5
Puheaktia yhteensä	43	0	0	0	0	0	0	0	0	29	0	0	0	0	0	0	0	72
Maria Ohisalo																		
Assertiivi	N/A	16	N/A	N/A	11	N/A	10	13	N/A	4	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	14	68
Deklaratiivi	N/A	34	N/A	N/A	10	N/A	14	6	N/A	20	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	23	107
Direktiivi	N/A	19	N/A	N/A	13	N/A	11	9	N/A	9	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	10	71
Ekspressiivi	N/A	5	N/A	N/A	3	N/A	4	4	N/A	3	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	7	26
Komissiivi	N/A	5	N/A	N/A	0	N/A	1	0	N/A	2	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	1	9
Puheaktia yhteensä	0	79	0	0	37	0	40	32	0	38	0	0	0	0	0	0	55	281
Li Andersson																		
Assertiivi	N/A	N/A	22	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	7	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	29
Deklaratiivi	N/A	N/A	18	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	15	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	33
Direktiivi	N/A	N/A	15	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	4	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	19
Ekspressiivi	N/A	N/A	5	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	3	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	8
Komissiivi	N/A	N/A	0	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	0	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	0
Puheaktia yhteensä	0	0	60	0	0	0	0	0	0	29	0	0	0	0	0	0	0	89
Krista Kiuru																		
Assertiivi	8	N/A	N/A	22	21	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	15	N/A	N/A	N/A	66
Deklaratiivi	1	N/A	N/A	18	1	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	6	N/A	N/A	N/A	26
Direktiivi	1	N/A	N/A	17	1	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	3	N/A	N/A	N/A	22
Ekspressiivi	2	N/A	N/A	2	1	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	2	N/A	N/A	N/A	7
Komissiivi	0	N/A	N/A	2	0	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	0	N/A	N/A	N/A	2
Puheaktia yhteensä	12	0	0	61	24	0	0	0	0	0	0	0	0	26	0	0	0	123
Summa puheaktiluokittain ja tiedotustilaisuuksittain																		
Assertiivi	45	23	41	25	48	19	12	18	4	32	38	11	4	33	21	11	31	416
Deklaratiivi	49	54	25	19	42	10	19	34	17	93	19	18	13	23	10	17	47	509
Direktiivi	20	19	16	17	23	2	13	19	0	23	5	5	5	5	15	10	14	211
Ekspressiivi	9	7	8	4	11	2	5	9	1	17	3	5	2	7	1	1	14	106
Komissiivi	11	5	1	2	0	1	1	0	3	3	2	0	0	1	3	0	2	35
Puheaktia yhteensä	134	108	91	67	124	34	50	80	25	168	67	39	24	69	50	39	108	1277

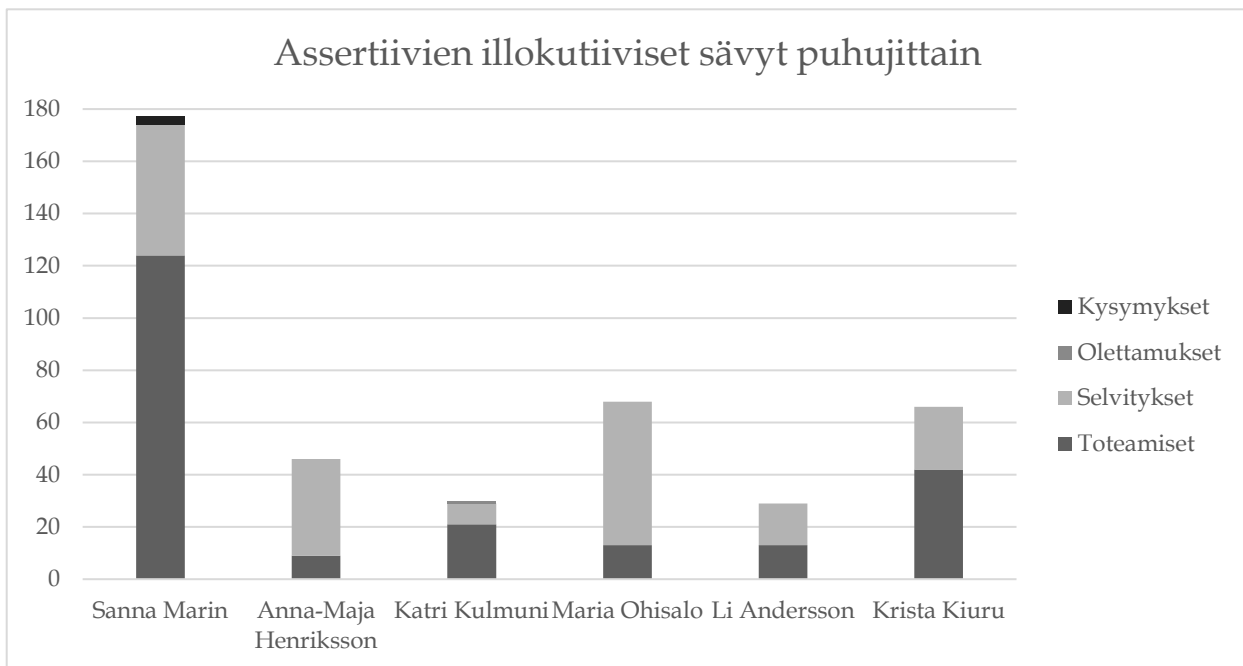
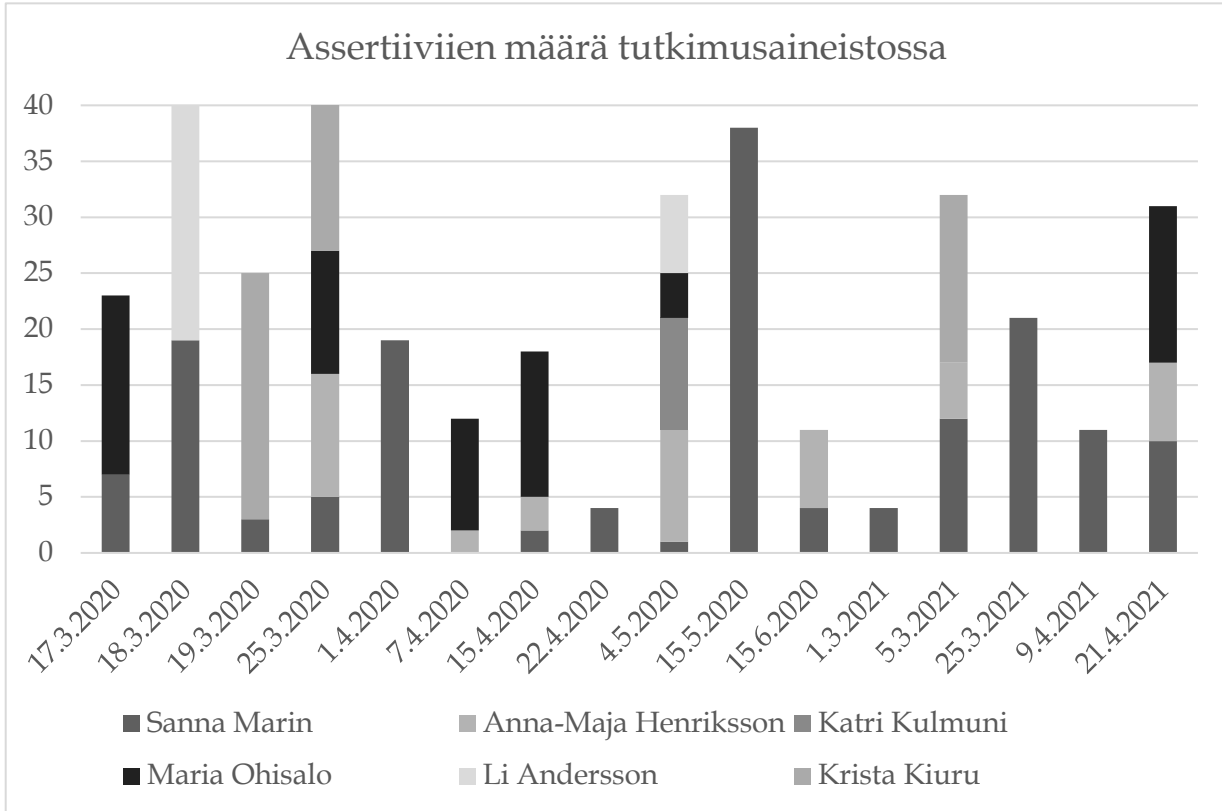
LIITE 3 ILLOKUTIONAARISET LUOKAT HENKILÖITTÄIN

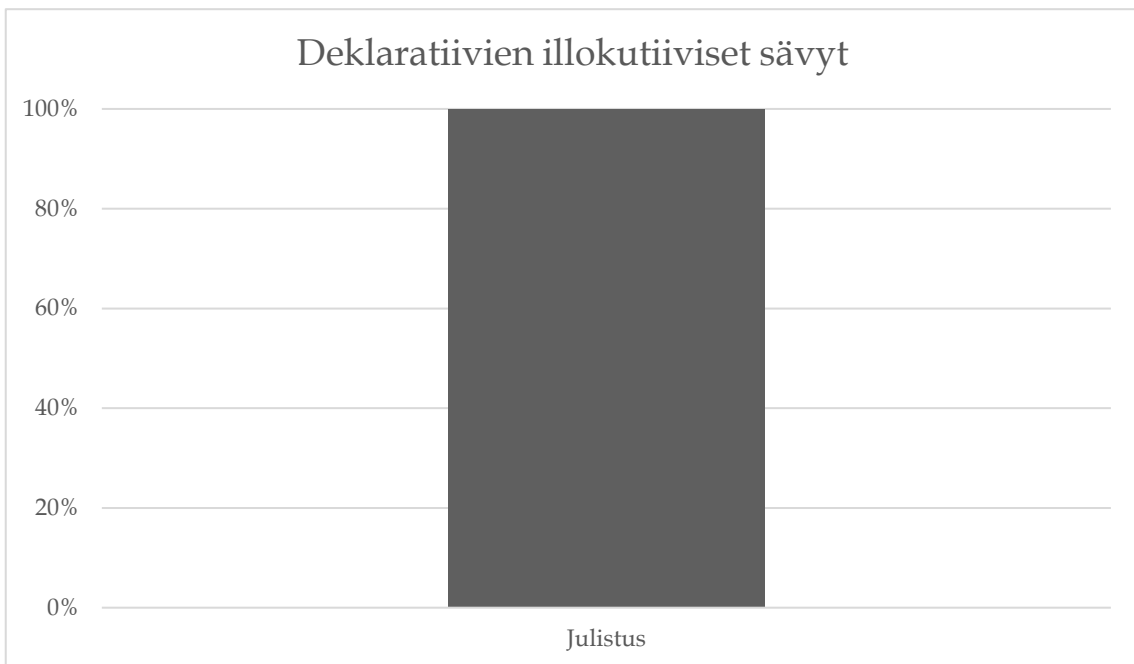
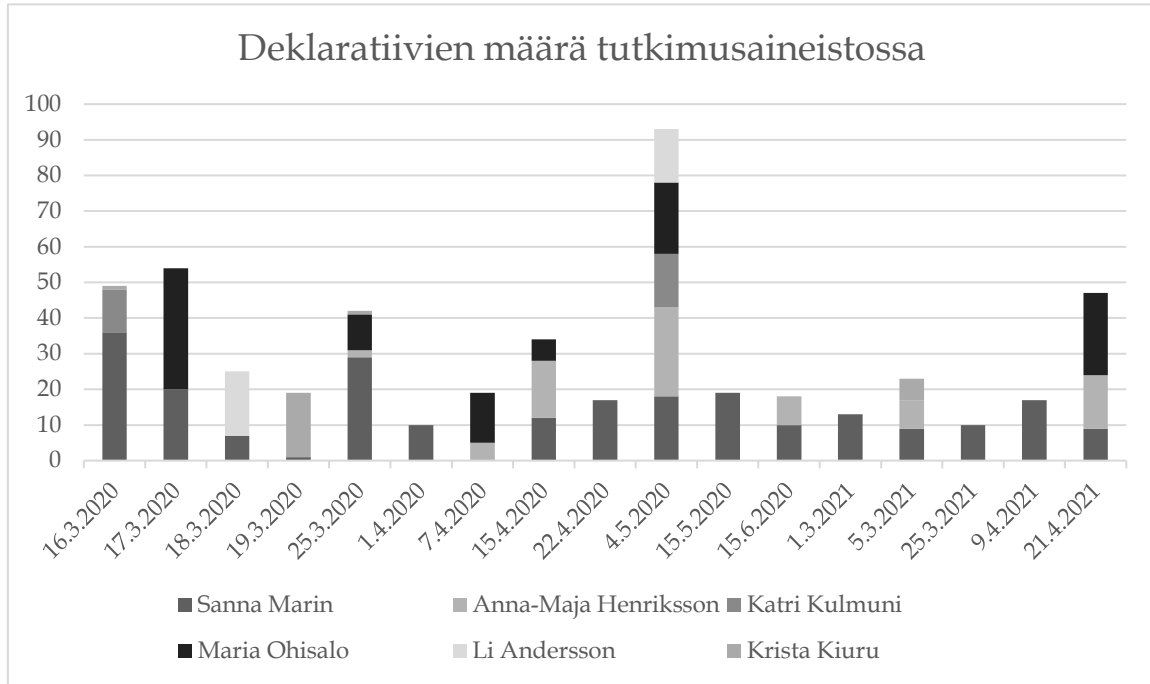

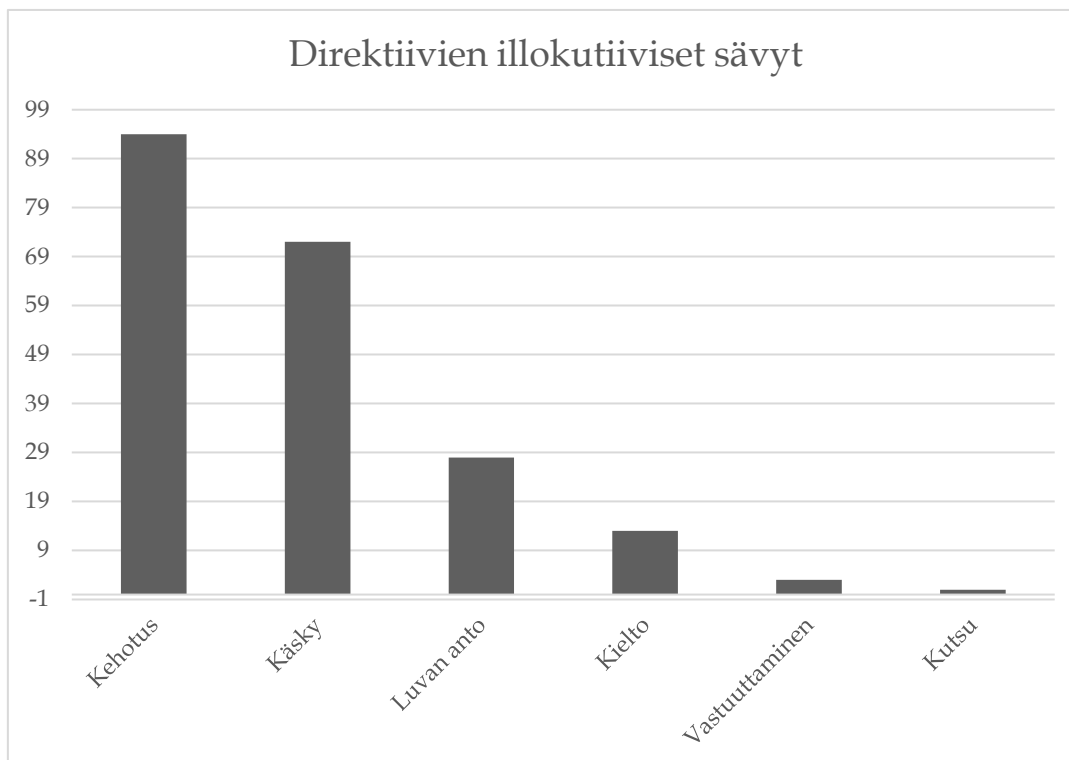
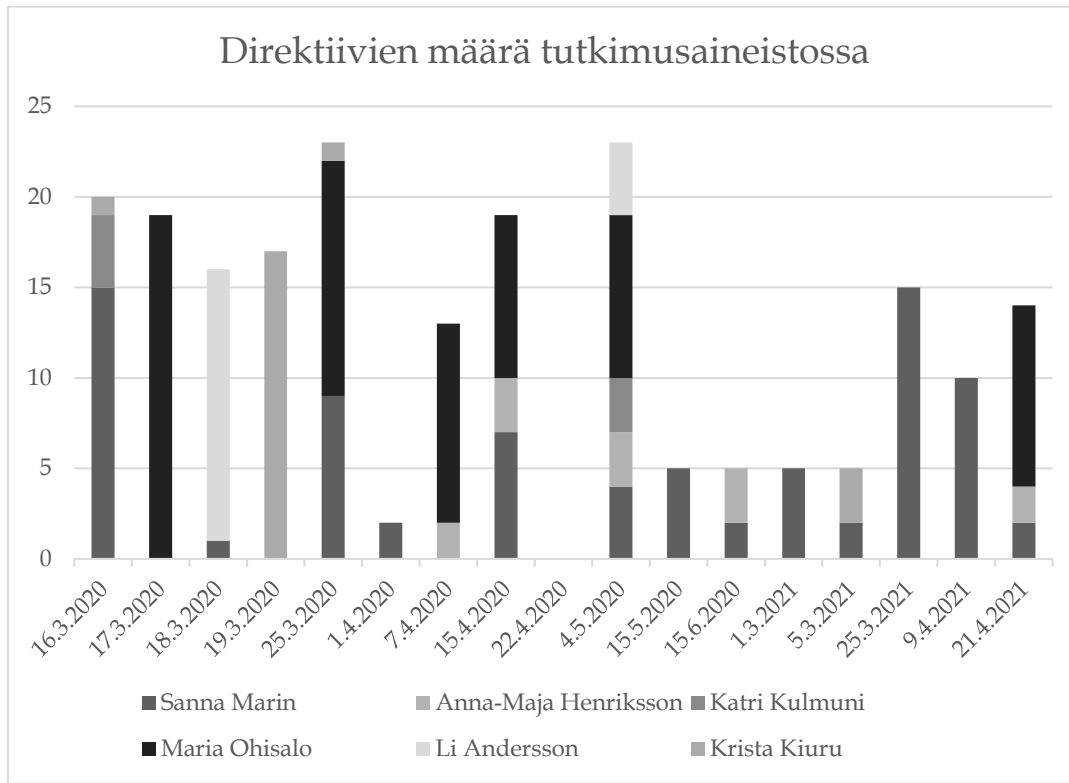
LIITE 4 ASSERTTIIVIEN TILASTOJA

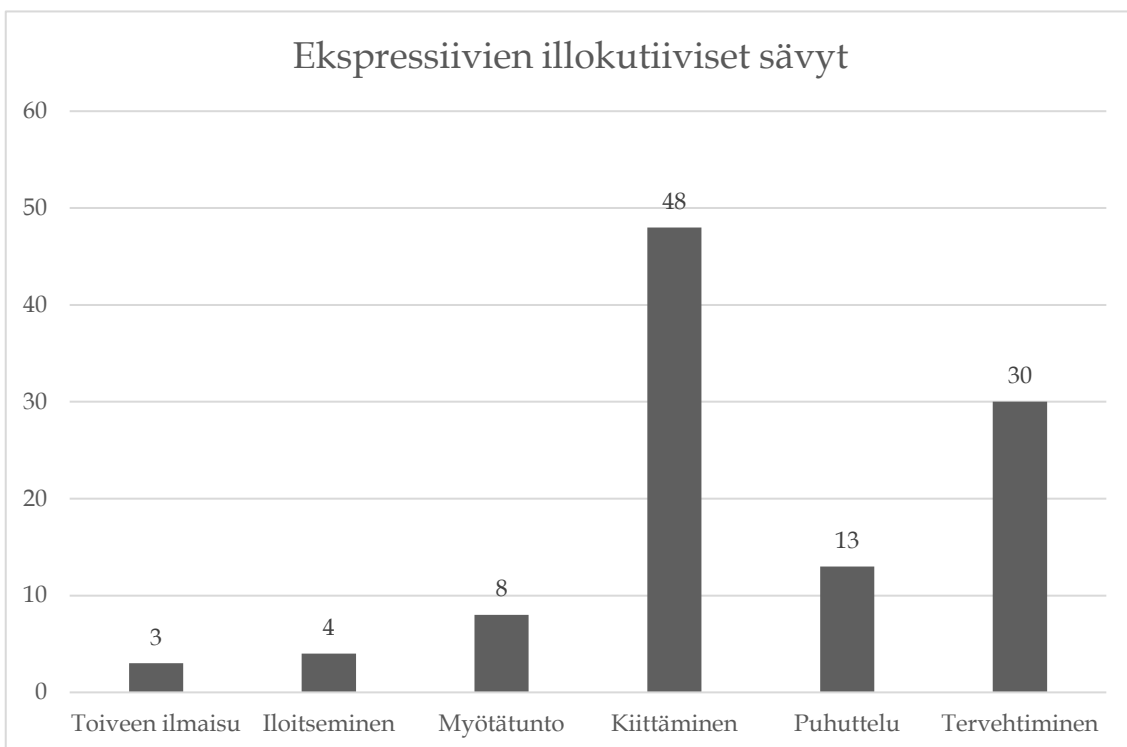
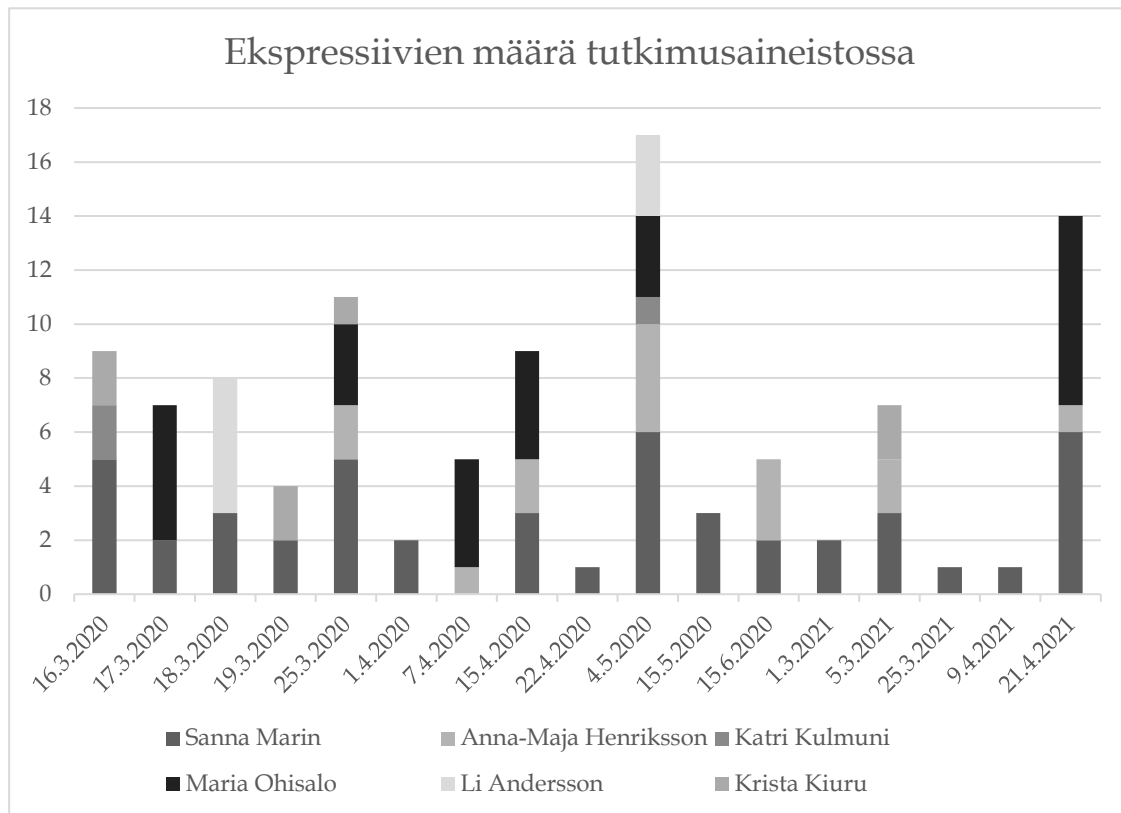
LIITE 5 DEKLARATIIVIEN TILASTOJA

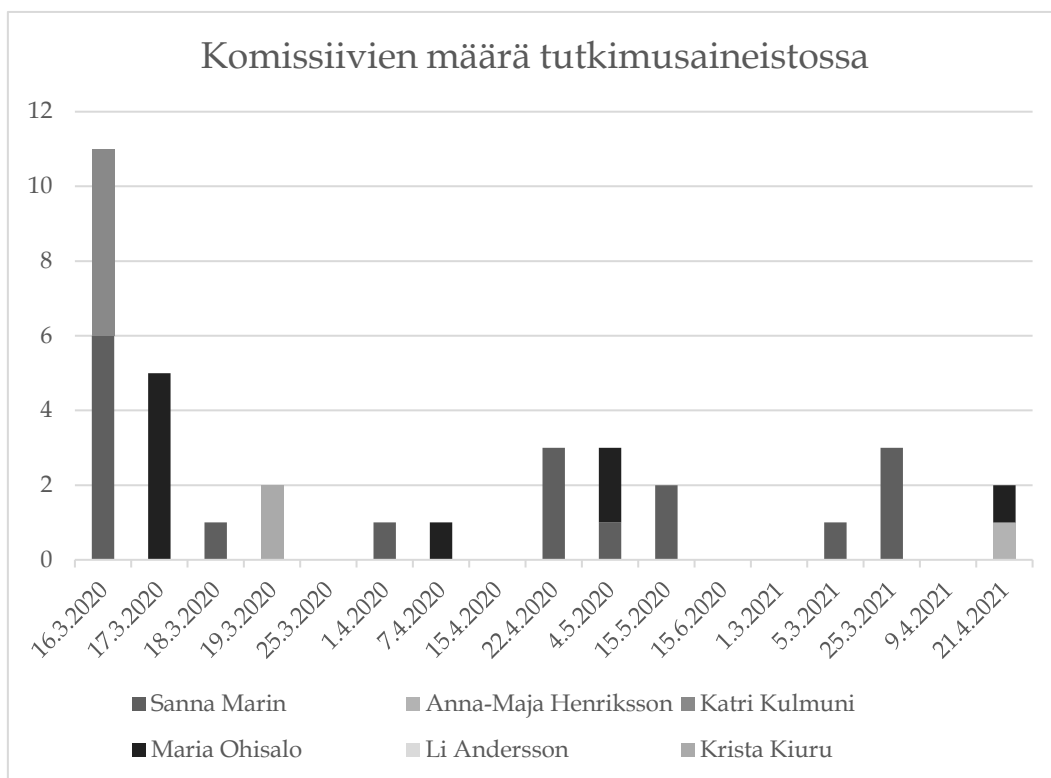
LIITE 6 DIREKTIIVIEN TILASTOJA

LIITE 7 EKSPRESSIIVIEN TILASTOJA

LIITE 8 KOMISSIIVIEN TILASTOJA

LIITE 9 TUTKIMUSAINEISTON ILLOKUTIIVISET SÄVYT

